

№1 (5) 2024

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Академии Алтынсарина

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ
Әдістемелік журнал

ВЕСТНИК
Академии Алтынсарина
Методический журнал

№ 1 (5) 2023

Басылымның кезеңділігі -
жылына 4 рет шығады

Периодичность издания –
4 номера в год

№ KZ35VPY00064971 есепке қою,
қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет, переучете
№ KZ35VPY00064971

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации
Министерства информации и общественного
развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік,
ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық
-сараптамалық, педагогикалық
инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению
учебно-методического, научно-практического,
информационно-аналитического,
педагогического инновационного опыта в
области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Каратабанов Р. А. – бас редактор
Смайлов С. Ш. – философия докторы (PhD),
бас редактор орынбасары
Актанова А.С. – ф.ғ.к.
Галимжанова М.А. – п.ғ.к., доцент
Гриневицкая А. – психология докторы,
доцент (Польша)
Искакова М. О. – философия докторы (PhD)
Караев Ж. А. – п.ғ.д., профессор
Мазбаев О. Б. – г.ғ.д., профессор
Нурумжанова К. А. – п.ғ.д., профессор
Сырымбетова Л. С. – п.ғ.к., профессор
Танирбергенова А. Ш. – п.ғ.к.
Фахрутдинова Г. Ж. – п.ғ.д., профессор (Ресей)
Аушахманова Б. Т. – педагог-шебер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-шебер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр, жауапты хатшы

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Каратабанов Р. А. – главный редактор
Смайлов С. Ш. – заместитель
главного редактора, PhD
Актанова А.С. – к. филол.н.
Галимжанова М.А. – к.п.н., доцент
Гриневицкая А. – доктор
психологии, доцент (Польша)
Искакова М. О. – доктор философии (PhD)
Караев Ж. А. – д.п.н., профессор
Мазбаев О. Б. – д.г.н., профессор
Нурумжанова К. А. – д.п.н., профессор
Сырымбетова Л. С. – к.п.н., профессор
Танирбергенова А. Ш. – к.п.н.
Фахрутдинова Г. Ж. – д.п.н.,
профессор (Россия)
Аушахманова Б. Т. – педагог-мастер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-мастер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр,
ответственный секретарь

Материалдардың анықтығына
авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды
қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой
право отклонять материалы.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

1

Білім беру саясаты Образовательная политика

Аманжолов Д.А., Кажғалиева С.Ж., Кайрова Н.Д.

Білім беру ұйымдарында тәлімгерлікті
ұйымдастырудың заманауи тәсілдері.....5

2

Оқыту әдістемесі: тәжірибе және жаңашылдық Методика обучения: опыт и новаторство

Добжанская Н.Л.

Применение Lesson study в контексте развития устной
монологической речи учащихся.....20

Есениязова А.К.

Қатесіз көркем жазуға үйрету жолдары.....31

Сейтказинова Б.М.

Возможности мобильных приложений в организации учебного
процесса на уроках химии.....40

Чалгинбаева Г.С.

Колледждердің оқу бағдарламасына «Сыбайлас жемқорлыққа
қарсы мәдениет негіздері» элективті курсына кіріктіру жайында.....51

3

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығы Функциональная грамотность обучающихся

Алипова М.Т.

Применение дифференцированных заданий на уроках биологии.....59

Нестеренко А.В.

Применение контекстных заданий на уроках географии
как средство развития функционально грамотной личности.....69

Нугманова А.А., Карина Қ.А., Ташетова Ж.Х. Бастауыш сынып білім алушыларының қабылдау ерекшелігі негізінде оқу сауаттылығын қалыптастыру әдісі	79
Тұржігітова Г.К. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыру жолдары	86
Турабаева С.С. Физика сабағында оқушылардың білім сапасын арттыруда функционалды сауаттылық тапсырмаларының маңызы	96
Юсупов В.Р., Раимбекова У.К. Использование искусственного интеллекта для создания ситуационно-коммуникативных заданий по русскому языку и литературе	113

4

**Тәрбие үдерісі және психологиялық қызмет
Воспитательный процесс и психологическая служба**

Дегтярева Н.Н., Бөкенова З.С. Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература»	122
Жунусова Г.С. Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыреттерін сыныптан тыс жұмыстар арқылы қалыптастыру	144
Контрбаева Ж.К., Кусаинова Д.Б. Стартап-проекты как эффективный инструмент развития навыков предпринимательства у будущих специалистов	149
Кулжабекова С.О. Әлеуметтену процесінде жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастырудың тиімді әдістері	162
Әдістемелік компас / Методический компас	171
Құттықтаулар / Поздравления	175

1

БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА

FTAMP 14.01.11

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ТӘЛІМГЕРЛІКТІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Аманжолов Д.А.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана қ.

Кажғалиева С.Ж.

Орал қаласы білім бөлімінің «Әдістемелік кабинеті», Орал қ.

Кайрова Н.Д.

Д. Қонаев атындағы № 66 мектеп-лицей, Астана қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада орта білім беру жүйесіндегі өзекті тақырыптардың бірі – тәлімгерлік мәселесі қарастырылды. Еліміздегі жас педагогтердің қазіргі жағдайына, сандық және сапалық құрамына, қажеттіліктері мен ұмтылыстарына, кәсіби өсуі мен перспективалық дамуына шолу жасала отырып, талдау жүргізілді. Сонымен қатар орта білім беру ұйымдарындағы жас мамандармен жұмыс жасаудың тиімді әдістері мен технологиялары сипатталды. Тәлімгерлік оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері мен практикалық аспектісі бойынша ұсыныс-кеңестер берілді.

Зерттеу мақаласы білім беру саласындағы мүдделі орган мамандары мен мектеп әкімшілігі, тәлімгерлер мен әдіскерлер, барлық педагогтер мен жас мамандар үшін тәлімгерлік технологиясын сапалы ұйымдастыру және жетілдіру мақсатында пайдалы болады деген ойдамыз.

Түйінді сөздер: тәлімгерлік, жас маман, тәлімгер, чек-парағы.

Кіріспе

Мектепте ұстаздық қызметін жаңадан бастаған педагогтер үшін алғашқы жылдар ерекше кезең. Жас педагогтерде ұстаздық мансабының алғашқы жылы сабақты жоспарлауда, білім алушыларды бағалауда, ұжыммен, ата-аналармен және білім алушылармен қарым-қатынас орнатуда қиындықтар туындайды. Сондықтан көптеген елдерде қызметін алғаш бастаған педагогтерге тәлімгер бекіту тәжірибесі кең тараған.

Қазіргі таңда әлемнің көптеген елдерінде педагогикалық кадрлардың жетіспеушілігі проблемасын бастан кешуде. Ғалымдардың есептеуі бойынша алдағы он жылдықта мектепте педагогтерге деген қажеттілік мәселесі әлі де сақталады. Еуропалық Одақ елдерінде орта есеппен әрбір оныншы жас педагог мектептен кетеді. Мысалы, АҚШ-та педагогтердің мектепте тұрақтамауы ұзақ уақыт бойы мемлекеттік деңгейіндегі проблема ретінде танылды. АҚШ-тың кейбір штаттарында жас педагогтердің 40%-ы жұмысқа орналасқаннан кейінгі алғашқы екі жылда

жұмыстан кетеді. ЭЫДҰ елдерінде әрбір оныншы педагог мектепте қызмет атқарудан бас тартады екен. Бұл мәселені шешу үшін АҚШ-та ұстаздық қызметіне алғаш кіріскен педагогтерге тәлімгерлер бекіту бойынша бағдарламалар қабылдады. Бұл мектептердегі педагогикалық кадрлардың тұрақтамауы проблемасын шешуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар көптеген академиялық зерттеу нәтижелері тәлімгерлік бағдарламалары білім беру ұйымдарына жаңадан келген педагогтерді ұстаудың тиімді әдістерінің бірі екендігін растады.

Қазақстанда ҰБДҚ-ның статистикалық мәліметіне сәйкес 2022 жылы мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердегі педагогтердің саны 326 248 құрады, оның ішінде 5 351 жас маман. Қалалық жерлерге (2 419) қарағанда, ауылдық жерлерде (2 932) жұмыс істейтін жас мамандардың саны басымырақ. Өңірлер бөлінісінде жас мамандардың ең жоғары пайызы Солтүстік Қазақстан облысы (3,6%) және Павлодар облысында, ал ең аз үлесі Шымкент қаласы (0,9%) мен Түркістан облысында (1,0%) (1-кесте).

1-кесте. Мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердегі жас мамандардың үлесі, адам

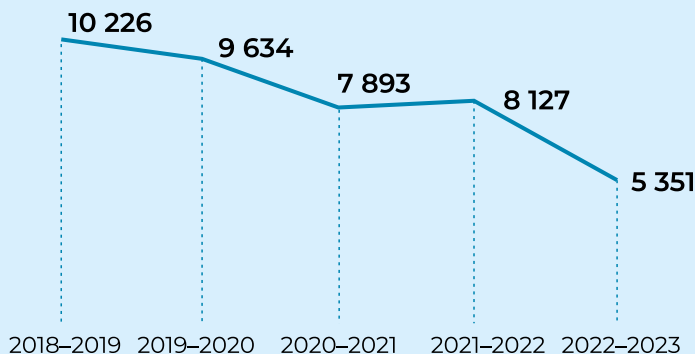
Аймақ	барлық мұғалімдер	барлық жас мамандар	%	оның ішінде ауылдық жерде
ҚР	326 248	5 351	1,60%	2 932
Абай	10 664	166	1,60%	94
Ақмола	14 134	292	2,10%	190
Ақтөбе	16 610	330	2,00%	167
Алматы	28 414	444	1,60%	372
Атырау	10892	148	1,40%	62
БҚО	12 880	247	1,90%	178
Жамбыл	24 191	366	1,50%	188
Жетісу	13 637	250	1,80%	160
Қарағанды	14 640	264	1,80%	82
Қостанай	11 860	281	2,40%	197
Қызылорда	19 515	219	1,10%	131
Маңғыстау	13 184	264	2,00%	140

Аймақ	барлық мұғалімдер	барлық жас мамандар	%	оның ішінде ауылдық жерде
Павлодар	11 808	270	2,30%	149
СҚО	10 092	360	3,60%	290
Түркістан	55 110	536	1%	420
Ұлытау	3 309	49	1,50%	8
ШҚО	9 806	195	2%	104
Астана қ.	10 753	182	1,70%	0
Алматы қ.	18 753	350	1,90%	0
Шымкент қ.	15 996	138	0,90%	0

Дереккөз: «Қазақстанның білім статистикасы» Ұлттық жинағы, 2022.

Жас мамандардың көбінде (84%) жоғары білімі бар. Орта кәсіптік білімі бар жас мамандардың небәрі үлесі 16% құрайды.

Соңғы бес жылда мемлекеттік жалпы білім беретін мектептерде жас мамандардың үлесінің төмендеуі қалалық және ауылдық жерлерде шамамен бірдей байқалады (1-сурет).

1-сурет – Соңғы 5 жылдағы мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердегі жас мамандардың үлесі, адам

Дереккөз: «Қазақстанның білім статистикасы» Ұлттық жинағы, 2022.

Біздің елімізде жас мамандарды қолдау мәселесі білім беру саясатының күн тәртібінен түскен емес. Елімізде жас педагогтердің жұмысын реттейтін негізгі құжат

ұзақ уақыт бойы «Жас мамандар мектебі» туралы ереже болды (2007), онда тәлімгер мен жас педагогтің мақсаттары, міндеттері мен жұмыс формалары көрсетілді.

Тәлімгерлік туралы алғашқы ресми құжат «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңы шеңберінде 2020 жылғы 24 сәуірде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің №160 бұйрығымен бекітілді.

Жалпы Қазақстан TALIS-2018 зерттеуінің нәтижелеріне сәйкес барлық педагогтер үшін тәлімгерлік бағдарламаларына қолжетімділігі ең жоғары (57%) төрт елдің қатарына кірді (4-сурет). Қазақстанмен қатар директорлардың жартысынан көбі үш елде осындай жауаптар берді: Израиль (62%), Нидерланды (62%) және БАӘ (60%), ал басқа қатысушы елдердің директорлары тәлімгерлік тек қызметіне алғашқы кіріскен педагогтерге немесе жаңадан келген барлық педагогтерге қолжетімді немесе ол мүлдем жоқ деп жауап берді [1].

Тәуелсіздік кезеңінде мектептерге, соның ішінде ауылдық жерлерге жас мамандарды тарту бойынша көптеген бастамалар қабылданды. 2009 жылдан бастап «Дипломмен ауылға» мемлекеттік бағдарламасы жұмыс істейді, ол ауылдық жерде жұмыс істеуді таңдаған жас мамандарға көтерме жәрдемақы (100 АЕК) және тұрғын үй сатып алуға жеңілдікті кредит алу мүмкіндігін (1 500 АЕК) ұсынады.

Жергілікті атқарушы органдардың шешімімен ауылда мұғалімдер кадрларын бекіту үшін жеке тұрғын үй салу үшін жер учаскелері бөлінеді, тұрғын үйді жалға алу және коммуналдық қызметтер үшін өтемақы төлемдері, санаторий-курорттық емделу мен демалуға жолдама алу үшін толық/ішінара төлемдер жүзеге асырылады.

2020 жылдан бастап мемлекеттік білім беру ұйымдары педагогтерінің жалақысы жыл сайын 25%-ға өсті. Жаңа өзгерістер

аясында тәлімгерлік, сыныптан тыс спорттық іс-шараларды өткізу, ағылшын тілінде оқыту сияқты түрлі қосымша жұмыстарды орындағаны үшін негізгі жалақыға үстемеақылар қарастырылды. Сондай-ақ, педагогика ғылымдары саласында магистр дәрежесі үшін үстемеақы қосылады.

Мемлекет тарапынан педагог мамандығының мәртебесін көтеру, білімді жастарды педагогикалық мамандықтарға оқуға ынталандырудың игі шараларына қарамастан, елімізде ҰБДҚ-ның мәліметі бойынша мемлекеттік жалпы білім беретін мектептерде соңғы бес жылдың ішінде жас мамандардың үлесінің төмендеуі байқалады. Осы ретте педагог кадрлардың тұрақты ауысуы мен жаңадан бастаған педагогтер арасында қосымша зерттеу жұмыстарын жүргізуді қажет етеді.

ТӘЛІМГЕРЛІКТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ТӘРТІБІ

Қазақстанда тәлімгерлікті ұйымдастыру және педагогтерге қойылатын талаптарды белгілеу тәртібі «Тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидаларын және тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтерге қойылатын талаптарды бекіту туралы» ҚР БҒМ 2020 жылғы 24 сәуірдегі №160 бұйрығымен реттеледі. Тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтердің кандидатурасы педагогикалық кеңес отырысында қаралады және жас педагог жұмысқа қабылданған күннен бастап бес жұмыс күнінен кешіктірілмей мектеп басшысының бұйрығымен бекітіледі. Бұйрыққа сәйкес бір педагогке бір тәлімгер ғана бекітіледі.

Мектепте тәлімгерлікті ұйымдастыру үш негізгі кезеңнен тұрады. Бұл кезеңдер бір оқу жылын қамтиды. Төмендегі кестеде мектепте тәлімгерлікті ұйымдастыру кезеңдері толық сипатталған (2-кесте).

2-кесте. Тәлімгерлікті ұйымдастыру кезеңдері

Кезең	Мерзімі	Мазмұны
Кіріспе	10 күнтізбелік күн	Педагогтің дайындық деңгейін және жеке қажеттіліктерін анықтау бойынша диагностика (5 жұмыс күні ішінде)

Кезең	Мерзімі	Мазмұны
		<p>Бір оқу жылы кезеңіне арналған тәлімгерлік жоспарын әзірлеу</p> <p>Жоспарды басшының оқу ісі жөніндегі орынбасарымен келісу</p> <p>Орта білім беру ұйымының басшысымен жоспарды бекіту</p>
Негізгі	Бір оқу жылы ішінде	Тәлімгерлік жоспарын іске асыру және кәсіби даму және психологиялық- педагогикалық сүйемелдеу бойынша жұмысты ұйымдастыру
Соңғы	Бір оқу жылының соңында	<p>Оқу жылының қорытындысы бойынша педагогикалық кеңестің отырысына тәлімгерлік нәтижелері туралы есеп дайындау</p> <p>Іс-әрекетте тәжірибені жетілдіру үшін ұсынымдар беру</p>

Бірінші кезеңде тәлімгер жас педагогтің дайындық деңгейі мен жеке қажеттіліктерін анықтау үшін диагностика жүргізеді. Диагностика нәтижелеріне сүйене отырып, тәлімгер бір оқу жылына тәлімгерлік жоспарын жасайды. Тәлімгерлік жоспар «Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту, орта, арнаулы, қосымша, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі №130 бұйрығына сәйкес әзірленеді. Бұл жоспарда жас маман мен тәлімгерлікті іске асыратын педагог туралы мәлімет, жұмыстың мақсаты мен міндеттері, жұмыстың негізгі бағыттары, жүзеге асырылатын іс-шаралар жазылады.

Екінші кезеңде тәлімгер бір оқу жылы ішінде Тәлімгерлік жоспарын іске асырады. Жас педагогті нормативтік-құқықтық құжаттамамен таныстыру, мектеп құжаттамасымен жұмыс істеуге көмек беру, сабақ жоспарларын жасау бойынша кеңес беру, сабақтарға қатысу т.б. жұмыстарды жүргізеді. Академиялық зерттеулер жас маманға осы мектепте ұзақ еңбек өтілі бар тәлімгерді тағайындау, оның сол мектепте

ұзағырақ тұрақтауына түрткі болатынын дәлелдеген.

Үшінші кезең (қорытынды): тәлімгер оқу жылының қорытындысы бойынша Педагогикалық кеңестің отырысына тәлімгерлік нәтижелері туралы есеп дайындайды. Аталған есепте Тәлімгерлік жоспарының іс-шараларын іске асыру қорытындылары көрсетіледі және іс-әрекетте практиканы жетілдіру үшін ұсынымдар беріледі.

Жас педагогтермен жұмыс дәстүрлі түрде мектептегі әдістемелік жұмыстың маңызды компоненттерінің бірі болып табылады. Ол жас педагогтердің ұстаздық қызметінде кездесетін кедергілер мен қиындықтарды талдауға арналған.

Мектеп әкімшілігінің қолдауы педагогтерді қызметте ұстауда шешуші рөл атқарады. Барлық педагогтер басшылықтың қолдауына мұқтаж, алайда бұл мәселе мамандыққа жаңадан келгендерге қатысты, өйткені жас педагогтер тәжірибелі әріптестерімен салыстырғанда білім беру саласынан жиі кетеді. Жас педагогтер қолдау алған кезде және мектеп басшылығы оларға қолдау көрсеткен кезде оқытудан қанағаттану деңгейі жоғары болады [2].

М. Барбер және М. Муршед пайымдауынша, мектептегі білім сапасын жақсартудың негізгі әдістерінің бірі – тәлімгерлік. Аталған зерттеушілер тәлімгерлік арқылы бірлесе оқыту, сабақтарды бірлесіп жоспарлау, өзара сабаққа қатысу, педагогтерді өзара оқыту және командалық жұмысы тиімді нәтиже береді деп есептейді. Мектептегі тәлімгерлік тек жас педагогтерге ғана емес, сонымен қатар кәсіби шеберліктерін шындайтын тәлімгерлердің өздеріне де пайдалы болмақ. Осылайша, мектепке және ұжымда орнықты сенім мен қолдаудың жайлы климаты қалыптасады деуге болады [3].

Практикада қолдану

Жас педагогтің дайындық деңгейі мен жеке қажеттіліктерін диагностикалау кезінде жаңадан келген педагогтердің кәсіби дағдылары мен құзыреттері бағаланады және талданады. Тәлімгердің басты мақсаты жас педагогтердің күшті және әлсіз жақтарын, олардың кәсіби даму мен қолдау қажеттіліктерін анықтау болып табылады.

Диагностика барысында жас педагогтің өз сабағын жоспарлау, білім алушылардың білімін бағалау, ата-ана мен білім алушылармен қарым-қатынас орнату, педагогтің өз жұмысын талдай білуі, сондай-ақ сыныпты басқару, оқыту әдістерін таңдау, құжаттарды толтыру, сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыру жас мұғалімнің кәсіби дамуындағы нақты қажеттіліктер туралы ақпарат жинау өте маңызды. Бұл ақпарат тәлімгерге бір оқу жылына неғұрлым бейімделген және тиімді тәлімгерлік жұмыс жоспарын құруға көмектеседі.

Ақпарат алудың ең көп таралған әдісі – сауалнама. Қажетті ақпараттарды алу үшін ең бірінші кезекте сауалнама мазмұны сапалы құрастырылуы керек. Сауалнаманың көлемі (сұрақтар саны) өте көп немесе керісінше өте аз да болмағаны шарт. Тәжірибе көрсеткендей, адамдар кем дегенде 5 сұрақ немесе барлығы 15 сұрақтан аспайтын сауалнамаға шынайы жауап береді. Сапалы сауалнаманың тағы бір ерекшелігі – сұрақтардың дұрыс орналасуы. Сауалнама басында жеңіл сұрақтар, ортасында күрделі сұрақтарды қалдырып,

соңында қайтадан жеңіл сұрақтармен аяқтаған сауалнаманы толтырушыға психологиялық тұрғыдан жеңіл болады. Осылайша, сауалнаманың дұрыс әдісін қолдану арқылы барынша шынайы ақпарат алуға мүмкіндік туады.

Практикада адамның жеке қасиеттерін диагностикалауға арналған тағы бір кең таралған құрал – бұл SWOT талдау. Бұл аналитикалық құрал қолданудың қарапайымдылығымен ерекшеленеді. SWOT аббревиатурасы төрт сөзден тұрады: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats. Қазақ тіліне аударғанда: күшті жақтары, әлсіз жақтары, мүмкіндіктері мен қауіптері. Термин бастапқыда тек экономика саласында қолданылғанымен, аталған ұғымдар тұлғаның жеке қасиеттерін анықтауға да өте ыңғайлы.

Күшті жақтары (Strengths):

- ▶ кәсіби шеберлігі, жеке қасиеттері, тәжірибесі мен білімі сияқты жас педагогтердің қандай күшті жақтары бар екендігін анықтаңыз;
- ▶ бұл күшті жақтардың қайсысы білім алушылармен жұмыс істеуде пайдалы болуы мүмкін және оны қалай пайдалана алатынын бағалаңыз.

Әлсіз жақтары (Weaknesses):

- ▶ жас педагогтердің тәжірибенің, дағдылардың жетіспеушілігі немесе білімнің жеткіліксіздігі сияқты әлсіз жақтарын анықтаңыз;
- ▶ қандай оқу бағдарламалары немесе қосымша іс-әрекеттер әлсіз жақтарын жоюға және олардың біліктілігін арттыруға көмектесетінін қарастырыңыз.

Мүмкіндік (Opportunities):

- ▶ тренингтерге, семинарларға, біліктілікті арттыру курстарына және т.б. қатысу сияқты жас педагогтердің кәсіби өсуі мен дамуы үшін мүмкіндіктерді зерттеңіз;
- ▶ жаңа оқу әдістерін құру, білім беру процесіне инновациялар енгізу және әріптестермен ынтымақтастық мүмкіндіктерін қарастырыңыз.

Қауіп-қатерлер (Threats):

- ▶ оқу бағдарламаларының өзгеруі, әлеуметтік-мәдени өзгерістер және басқа факторлар сияқты жас педагогтердің кәсіби дамуына әсер етуі мүмкін қауіптерді анықтаңыз;
- ▶ қауіптерді азайту және өзгерістерге бейімделу үшін қандай қадамдар

жасалуы мүмкін екенін қарастырыңыз.

SWOT талдауды толтыру үшін ашық сұрақтар қойып, барынша толық жауаптар беру ұсынылады. Төмендігі суретте SWOT талдау жүргізу кезінде жас педагогке қойылатын сұрақтардың үлгілері берілген (2-сурет).

<p>КҮШТІ ЖАҚТАРЫ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жұмысыңызда нені жақсы орындай аласыз? - Қандай кәсіби жетістіктеріңіз бар? - Қандай жеке қасиеттер сіздің жұмысыңызды жақсы орындауға мүмкіндік береді? - Сізде қандай жеке ресурстар бар? 	<p>ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сіз үшін қанағаттанарлықсыз нәтиженің себебін неден көресіз? - Жұмыста әдетте қандай тапсырмаларды орындаудан аулақ боласыз? - Жақсы нәтиже көрсету үшін сізге қандай дағдылар жетіспейді? - Жақсы нәтижеге жетуге кедергі болатын қандай жағымсыз қасиеттеріңіз бар?
<p>МҮМКІНДІКТЕР</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сізді қызықтыратын кәсіби өсу бағыттары бойынша курстар, вебинарлар, тренингтер бар ма? - Сіздің дамуыңыз үшін сыртқы ортада қандай мүмкіндіктер бар? - Сіздің кәсіби ортада байланыстарыңыз бар ма? 	<p>ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кәсіби қызметіңізде қандай сыртқы кедергілерге кезігесіз? - Кәсіби мақсаттарыңызды жүзеге асыру кезінде қандай сыртқы қиындықтарға тап болуыңыз мүмкін? - Сіздің әлсіз жақтарыңыз жақсы нәтижеге жетуге кедергі келтіре ме?

2-сурет – SWOT талдау

Сұрақтарға жауаптарды алғаннан кейін матрицаның әр торкөзіне (квадрантына) қорытынды жазу керек. Осы мәліметтер негізінде тәлімгерлік жоспары жасалады. Іс-қимыл жоспарын құру кезінде матрицада жазылған бөлімдердің барлық ықтимал комбинацияларын қарастырып, оларды ескеру ұсынылады.

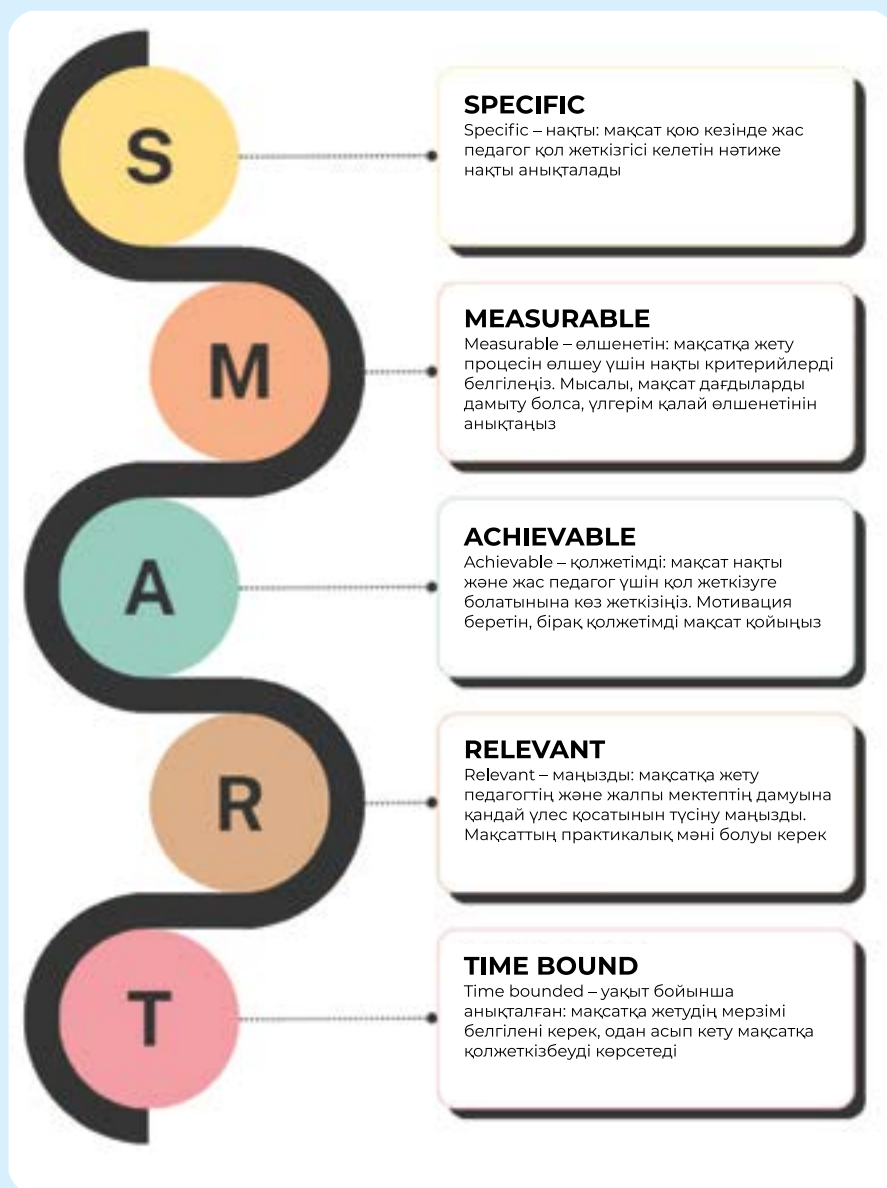
Диагностикадан кейін тәлімгер жас педагогтің кәсіби қиындықтарын анықтау үшін

барлық жиналған деректерді талдайды және қорытынды жасайды. Алынған мәліметтер негізінде тәлімгерлік жоспарын әзірлейді.

Тәлімгерлік жоспарын тәлімгер мен жас педагог бірге оның қажеттіліктері мен мақсаттарына сәйкес ынтымақтастықта әзірлеу ұсынылады. Бұл жоспарды жас педагогке бейімдеп жасауға мүмкіндік береді.

Ең бірінші тәлімгерліктің мақсатын анықтау қажет. Ол үшін кең таралған SMART әдісін қолдануға болады. SMART

әдісі арқылы тәлімгерліктің мақсаттарын қою қарапайым бес қадамдық процестен тұрады (3-сурет).

3-сурет – SMART мақсаттарын анықтау

Көптеген адамдар бұл әдіс шығармашылық жобалармен жұмыс істеуге жарамайды, өйткені ол еркіндікті шектейді және шығармашылық адамдарды мақсатын тым қатаң реттейді деп санайды. Дегенмен, бұл мүлдем дұрыс емес пікір, өйткені SMART әдісі мақсаттарды нақтылауға мүмкіндік береді, жағдайды нақтырақ түсінуге мүмкіндік береді, мотивацияны

арттырады және шығармашылық жобаларды жоспарлауға өте қолайлы.

Мақсатты анықтау, жұмысты жоспарлаудың және кері байланыс алудың құрылымдық процесі ретінде GROW әдісін пайдалануға болады. Бұл әдісті жеке және топтық жұмыс пен тәлімгерлік үшін де табысты қолдануға болады (3-кесте).

3-кесте. GROW әдісі

Әдіс	Іс-әрекет принципі	Тәлімгер сұрақтарының мысалы
Goal	Мақсаттарды дәл тұжырымдау, нәтижеге жету үшін өз іс-әрекеттеріңіздің маңыздылығын түсіну, жетістікке жету мотивациясын құру	«Оқытудағы негізгі мақсаттарыңыз бен амбицияларыңыз қандай?» «Алдағы уақытта не істегіңіз келеді?» «Сіздің жетістігіңіз тек сізге байланысты ма?» «Сіз өзіңіздің жетістіктеріңізді нақты қандай критерийлер бойынша бағалайсыз?»
Reality	Қазіргі жағдайды түсіну, ішкі және сыртқы ресурстарды бағалау	«Сіз оқытудағы кәсіби дағдыларыңыздың қазіргі деңгейін қалай бағалайсыз?» «Сіздің іс-әрекетіңіздің қай аспектілері сізге сәтті?» «Оқу процесінде қандай қиындықтар немесе кедергілер бар?»
Options	Бар мәселелерді шешудің оңтайлы әдісін таңдау	«Дәл қазір не істей аласыз?» «Қажетті ақпаратты қайдан алуға болады?»
Will	Жоспарлаудан нақты әрекеттерге көшу	«Сіз неден бастайсыз?» «Сіз қашан жұмысқа кірісесіз?» «Сізге не кедергі болуы мүмкін?»

Келесі маңызды кезең тәлімгерлік жұмысты жоспарлау, ұйымдастыру және іс-шаралар өткізу жайлы талдасақ. Көптеген тәлімгерлер жоспар әзірлеу және оны іске асыруда қиналады. Ы. Алтынсарин

атындағы Ұлттық білім академиясының жұмыс тобы тәлімгерлерге арналған апта сайынғы Check-list әзірледі. Бұл тәлімгерлер жұмысын тиімді жоспарлауға көмектесетін құрал (4-кесте).

4-кесте. Тәлімгерге арналған CHECK LIST

I ТОҚСАН				
	1 апта	2 апта	3 апта	4 апта
ТАМЫЗ			«Ішкі тәртіп және жұмыс уақыты» жас мамандармен сұхбат Лауазымдық нұсқаулықтармен таныстыру	«Кәсіби деңгейдің диагностикасы» шағын зерттеуі (жас мұғалімдерге сауалнама) Тәлімгерлік жоспарын әзірлеу Тәлімгерлік жоспарын бекіту
ҚЫРКҮЙЕК	Нормативтік құжаттарды зерделеу («Білім туралы» ҚР Заңы және т. б.)	Педагог жүргізуге міндетті құжаттардың тізімімен танысу және жүргізу Электронды немесе қағаз журналды қолдану туралы нұсқаулықтар	Білім алушылардың білімін формативті және жиынтық бағалау тәртібі мен нормаларымен танысу	Жас маманға арналған практикалық сабақ «Оқу материалын жоспарлау: тақырыптық және қысқа мерзімді сабақ жоспары» Сабақта қолданатын тиімді тәсілдер мен әдістер
ҚАЗАН	Әдістемелік көмек көрсету мақсатында жас маманның сабақтарына қатысу Жас педагогтің негізгі мәселелерін талқылау, оларды шешу жолдарын қарастыру	Практикалық сабақ «Заманауи сабақ және оны талдау»	Тәлімгердің шеберлік сыныбы. Жас мамандардың педагог-тәлімгердің сабақтарына қатысуы	I тоқсанның қорытындысы бойынша пәндік есептерді рәсімдеу жөнінде жас мамандармен әңгімелесу, көмек беру Ерекше білім беру қажеттілігі бар, үлгерімі төмен, «оқуда қиындықтары бар» және дарынды балалармен жұмыс жасау бойынша әдістемелік көмек көрсету

Келесі маңызды кезең – тәлімгердің жұмыс жоспарын іске асыру. Жас педагогтің бір жылда кәсіби деңгейін көтеру және оған психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету жұмыстарын жүргізу болып табылады. Жас педагогтің тәлімгермен кездесулері тұрақты болуы керек. Ол түрлі тәсілдерді, формалар мен әдістерді қолдана отырып, жас педагогтің кәсіби шеберлігін көтеруге бағыт-бағдар беріп

ынталандырады. Тәлімгер практикада жас педагогті оқыту әдісі ретінде **TELL-SHOW-DO моделін** қолдана алады (түсіндіру-көрсету-жасау). Бұл модель тәлімгер мен жас педагог арасындағы жұмысты дұрыс құруға, қажетті дағдыларды тез және сапалы меңгеруге көмектесетін тәлімгерлік процестің негізгі әдістерінің бірі болып табылады (4-сурет).

Түсіндіру (TELL). Тәлімгер жас педагогке тапсырманың мазмұнын алдын ала кезеңдерге бөліп түсіндіреді. Үлкен тапсырмаларды бірнеше бөлікке бөліп, әрқайсысына жеке сабақтар өткізу ұсынылады.

Көрсету (SHOW). Тәлімгер түсіндіре отырып, тапсырманы қалай орындау керектігін көрсетеді. Соңында тәлімгер жас педагогке бәрі түсінікті болғанын нақтылайды, сұрақтарына жауап береді.

Жасау (DO). Жас педагог тапсырманы орындайды. Тәлімгер жас педагогтің тапсырманы орындау сапасына көңілі толмаса, тапсырманың кез келген кезеңінен қайта бастауын сұрауы мүмкін.

Бұл әдістің тиімділігі оның қабылдаудың әртүрлі режимдеріне тұрақты әсер етуінде. Біз ақпаратты алдымен ауызша түрде түсіндіреміз, бұл есту арқылы қабылдауға әсер етеді. Содан кейін біз материалды визуалды түрде көрсетеміз, көру арқылы қабылдауға жүгінеміз және ең соңында біз тапсырманы практикалық түрде орындауға мүмкіндік береміз, бұл әдістеменің практикалық дамуына ықпал етеді. Бұл жүйелі тәсіл есте сақтаудың және қажетті дағдыны меңгерудің тиімділігін үш есе арттырады. Егер біз бәрін бір уақытта жасасақ, онда адам ақпаратты қабылдауы мүмкін, ал тәлімгер оны нашар ұсынып, өз түсіндірмесінде шатасуы мүмкін.

Нақты мысалды пайдалана отырып, «TELL-SHOW-DO» әдісінің қолданылуын қарастырайық. Диагностика жүргізу кезінде жас педагогтің сабақты жоспарлауда (ҚМЖ) айтарлықтай қиындықтарға тап болғаны анықталды. Осы жағдайда біздің мақсатымыз – жас педагогке сабақ жоспарын құрастыруды үйрету.

Ең жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін бүкіл процесс кезеңдерге бөлінеді.

1-ҚАДАМ (Түсіндіру). Алдымен тәлімгер жас педагогке сабақты қалай жоспарлау қажеттілігін түсіндіреді. Мысалы, сабақ жоспарының құрылымы мен ерекшеліктерін айтады. Сабақты қалай дұрыс

жоспарлау қажет екендігін және неге көңіл бөлу керектігін түсіндіреді.

2-ҚАДАМ (Көрсету). Әрі қарай тәлімгер жас педагогке барлығы түсінікті ме, жоқ па, оны ұдайы нақтылай отырып, сабақ жоспарын құрастыру процесін көрсетеді. Жас педагог процесі жіті қадағалап, нақтылау сұрақтарын қоя алады.

3-ҚАДАМ (Жасату). Егжей-тегжейлі оқытудан кейін жас педагогке тәлімгердің жетекшілігімен өз бетінше сабақ жоспарын құрастыруға мүмкіндік беріледі. Тәлімгер қолдау көрсетеді, мүмкін болатын қателіктерді ескертеді және қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Әзірлеген сабақ жоспарын бірлесіп бағалайды.

Жас педагог үйренген дағдыларын бекіту үшін тәлімгердің жетекшілігімен сабақ жоспарын құру процесін бірнеше рет қайталайды. Жас маманмен жұмысты бастамас бұрын оның кәсіби білімінің, іскерлігі мен қабілетінің деңгейін нақтылау қажет. Осыған байланысты әртүрлі оқыту формаларын қолданған тиімді болады.

Ұсыныстар

Еліміздің орта білім беру ұйымдарында 5 мыңнан астам жас педагог жұмыс істейді. Көптеген зерттеулер жас педагогтердің мектепте ұзағырақ тұрақтауына тәлімгерлік бағдарламалардың оң әсер ететінін көрсетті.

Академиялық зерттеулерге сәйкес сапалы әзірленген тәлімгерлік бағдарламалары жас педагогтердің ұжыммен қарым-қатынасын жақсартуға, өзіңе деген сенімділігін арттыруға және кәсіби дағдыларын дамытуға көмектеседі. Ал, сапасыз дайындалған тәлімгерлік бағдарламасы немесе жұмысына бейтарап қарау, керісінше әсер етуі мүмкін. Сол себептен тәлімгердің бойынан жауапкершілік, білімділік, ізденімпаздық және көшбасшылық сияқты қасиеттердің болуы да маңызды.

АҚШ-тағы «Жаңа оқыту орталығы» көмегімен жүргізілген зерттеу көрсеткендей тәлімгерлерді арнайы оқыту қажеттілігін

дәлелдейді. Барлығы 46 «тәлімгер – жас педагог» жұбының ішінде 23 тәлімгер оқу курстарынан өтті, ал 23-і арнайы дайындықтан өткен жоқ. Нәтижелер дайындалған тәлімгерлердің жақсы қарым-қатынас дағдыларын көрсететінін және жас педагогтермен өз тәжірибелерімен бөлісуге бейім екенін аңғартты. Сонымен қатар тәлімгерлер нұсқауларды жақсырақ орындады және арнайы оқытуға қатыспағандарға қарағанда мұндай тәлімгерлермен бірге жұмыс жасау жоғары нәтиже берді.

В. Флинн және Б. Нолан тәлімгерлік тақырыбы бойынша шетелдік әдебиеттерге шолу жасап, табысты тәлімгерлік бағдарламаларының келесі ерекшеліктерін атады [4]:

1. тәлімгер мен жас педагогтің сабақ кестесі оларға сабақтарын бірлесіп жоспарлауға және бір-бірінің сабақтарына қатысу мүмкіндігі ескеріле отырып жасау;
2. тәлімгерлердің жүктемесін азайту;
3. мектеп әкімшілігі тарапынан тәлімгерлер мен жас педагогтер үшін семинарлар өткізу;
4. жас педагогпен сыныпты басқару, ата-аналармен жұмыс, білім алушылармен қарым-қатынас орнату, сабақты жоспарлау және оқушылардың білімін бағалау т.б. бойынша іс-шаралар өткізу;
5. тәлімгерлер үшін тренинг, коучинг, оқыту теориясы, жас педагогтердің даму қажеттіліктері мен сұраныстары бойынша іс-шаралар өткізу;
6. тәлімгерлер мен жас педагогтерге мектеп әкімшілігімен өзекті мәселелерді бірге талқылау мүмкіндігі

Б. Дженсен тәлімгерлік бағдарламаларын табысты болуы үшін келесі бағыттарға назар аударуды ұсынады:

- ▶ жас педагогтерге көмектесу, мұғалімнің кәсіби қажеттіліктері мен сұраныстарын анықтау, тәлімгердің сабаққа үнемі қатысуы, ашық сабақтар

өткізу, сабақтарды бірлесіп жоспарлау және талдау, педагогикалық кейстерді талдау;

- ▶ мұғалімдердің бір-бірінің сабақтарына қатысуы, содан кейін сабақтың құрылымы мен қолданылатын педагогикалық әдістерді ғана емес, негізінен білім алушылардың оқу іс-әрекетін талдау;
- ▶ белгілі бір пәндерді оқыту бойынша педагогикалық стратегияларды әзірлеу бойынша пәндік топтардағы мұғалімдердің жұмысы;
- ▶ өткізілетін сабақтарды, білім алушылардың нәтижелерін бағалауды, әріптестерінің, білім алушылардың, ата-аналардың пікірлерін, сыртқы сараптаманы қамтитын мұғалімді бағалау және өзін-өзі бағалау.

ТӘЛІМГЕРГЕ АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАР

Сенім мен өзара түсіністікті қалыптастыру

Қызметіне алғаш кіріскен педагогке тәлімгерлік етудегі алғашқы қадамдардың бірі – өзара қарым-қатынас пен сенім орнату. Бұл кез келген тәлімгерлік қарым-қатынастың негізі болып табылады және оны құру мен қолдау уақыт пен күш-жігерді талап етеді. Қамқорлықпен сенімді және өзара түсіністікті нығайту үшін тәлімгер дәйекті, құрметпен, адал және қолдау көрсету қажет. Жас маманның жеке және кәсіби дамуына шынайы қызығушылық танытып, тәлімгердің өзінің озық іс-тәжірибесі мен идеясымен бөлісуі өзара қарым-қатынасты нығайта түседі.

Нақты мақсаттар мен күтілетін нәтижелерді анықтау

Тәлімгерлікті жүзеге асыру кезінде түсініспеушілікті болдырмау үшін мүмкіндік беретін тағы бір маңызды қадам – бұл өз қамқорлығындағы адамның нақты және шынайы күтілетін нәтижелерді анықтап алуы. Тәлімгер ретінде сіздің мақсатыңыз, рөліңіз және міндеттеріңіз қандай? Сіздің қамқорлығыңыздағы жас педагогтің қа-

жеттіліктері, қызығушылықтары мен ұмтылыстары қандай? Сіз қаншалықты жиі кері байланыс бересіз? Жетістікті қалай өлшеп, атап өтесіз? Мұны сіз назар аударатын тақырыптар мен мақсаттарды, сондай-ақ сіз пайдаланатын әдістер мен құралдарды жас педагогпен бірге талқылау және келісу арқылы істей аласыз.

Кері байланыс

Кері байланыс тәлімгерліктің маңызды бөлігі болып табылады, өйткені ол жас педагогке өз іс-әрекеттерінен үйренуге, өз нәтижелерін жақсартуға және өзіне деген сенімділікті арттыруға көмектеседі. Алайда, тиімді кері байланысты қамтамасыз ету қиын болуы мүмкін, себебі ол сын немесе мақтау ретінде қабылдануы мүмкін. Тиімді кері байланыс беру үшін сіз іс-әрекеттен немесе оқиғадан кейін тез арада кері байланыс ұсына отырып, нақты және уақтылы болуы керек. Қамқорлықтағы адамның жеке басына немесе ниетіне емес, фактілер мен мінез-құлыққа назар аударыңыз. Сонымен қатар теңдестірілген және сындарлы болыңыз - олардың өз дағдыларын қалай жақсартатыны немесе проблемаларды қалай еңсере алатыны туралы ұсыныстар бере отырып, жақсарту үшін күшті жақтарды да, салаларды да бөліп алыңыз.

Практикалық қолдау көрсетіңіз

Жас педагогтерге қолдау көрсетудің тағы бір жолы – оларға жұмыс жүктемесін басқаруға, сабақтарды жоспарлауға және қиындықтарды еңсеруге көмектесетін практикалық қолдау көрсету. Тәлімгер ретінде сіз өзіңізге немесе басқа адамдарға ұқсас жағдайларда көмектескен өз стратегияларыңызды, кеңестеріңізді және ресурстарыңызды бөлісе аласыз. Сондай-ақ сіз жас педагогке өз міндеттерін бірінші орынға қоюға, нақты мақсаттар қоюға және қажет болған жағдайда көмек сұрауға көмектесе аласыз. Тәжірибелік қолдау көрсету жас педагогтің стрессік жағдайға түсуін азайтып, оларға сенімділік, айқындық пен өз жұмысын бақылауға мүмкіндік береді.

Ынтымақтастыққа жәрдемдесу

Жас педагогке тәлімгерлік етудің соңғы қадамы ынтымақтастықты дамыту болып табылады. Бұл жас педагогті қосымша қолдау, ынталандыратын немесе шабыт беретін басқа ардагер ұстаздармен, оқытушылармен немесе сарапшы мамандармен байланыстыруды білдіреді. Мұны жас педагогті кәсіби қауымдастықтарға қосу немесе кітап клубы, онлайн форумдар сияқты кәсіби даму желілеріне кіргізу арқылы жасауға болады.

Тәжірибеңізбен бөлісіңіз

Тәлімгердің жеке тәжірибесі тек педагогтерге ғана емес, мектеп ұжымына пайдалы. Сіз өзіңіздің тәлімгерлік іс-тәжірибеңізбен басқа педагогтермен бөлісу арқылы оны тарата аласыз. Сізге өз тәжірибеңізбен бөлісу үшін презентациялар, мақалалар, баяндама немесе подкасттар жасау қажет болуы мүмкін. Өз біліміңізбен бөлісе отырып, сіз өз мектебіңізде үздіксіз жетілдіру және инновация мәдениетін қалыптастыруға көмектесе аласыз.

Сонымен қатар **тәлімгерлік бағдарламасының табысты болуының тағы бір маңызды шарты тәлімгер мен жас педагогтің психологиялық үйлесімділігі.** Көптеген елдердің тәжірибесінде бұл жағдайға ерекше назар аударылады. Тәлімгер жас педагогтермен жұмыс істеуге психологиялық тұрғыдан дайын болуы керек және кеңес беру және бағалау дағдыларына ие болуы шарт. Бұл ретте ашық диалогқа дайын болу, жас педагогтердің қажеттіліктері мен ойлау тәсілдерін түсіну, шыдамдылық пен сабырлыққа ие болу, сондай-ақ білім алушылармен, педагогикалық ұжыммен және ата-аналармен қарым-қатынаста жас педагогке үлгі болу маңызды.

Қорытынды

Қорытындылай келе тәлімгерлік институты Қазақстанда және өзге де шет елдерде кадрларды даярлау мен дамытудың ең танымал әдістерінің бірі дей аламыз.

Білімді, тәжірибені, дағдыны және құзыреттерді меңгеруге арналған бұл технология басқа әдістерге (оқулықтар, сабақтар, өздік және жобалық жұмыстар, формалды қарым-қатынас) қарағанда әлдеқайда жылдам және тиімді жұмыс істейді.

Тәлімгерлік – кәсіби бейімдеудің ең тиімді түрлерінің бірі, кәсіби құзыреттілігін арттыруға және педагогикалық кадрларды ұстап қалуға көмектеседі. Жоғары оқу орнын бітіру немесе диплом алу мектепке алғаш келген педагогтің шебер маман екендігін білдірмейтіні белгілі. Ол кәсіби дамудың белгілі бір жолына тап болады, оның бастапқы бөлігі бейімделу кезеңі.

Сол себепті мектептің оқу-тәрбие процесіндегі ең маңызды міндеттердің бірі – жас педагогтің білім беру ортасына кәсіби бейімделуін ұйымдастыру. Мұны жас педагогтің кәсіби даму процесін оңтайландыратын, оның өзін-өзі жетілдіруге, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі жүзеге асыруға мотивациясын қалыптастыратын мектептегі тәлімгерлік жүйесін құру арқылы шешуге болады.

Қолданылған деректер тізімі

1. «TALIS-2018 халықаралық сабақ беру мен оқыту зерттеуі: Қазақстан нәтижелері», Ұлттық есеп, екінші том/Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым министрлігі, «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, Нұр-Сұлтан: 2021. – 94 бет
2. **Wong H. K.** Induction programs that keep new teachers teaching and improving. *NASSP Bulletin*. 2004. Vol. 88. № 638.
3. **Барбер М., Муршед М.** Как добиться стабильно высокого качества обучения в школах: уроки анализа лучших систем школьного образования мира // *Вопросы образования*. 2008. №3. С. 7-60.
4. **Flynn G.V. & Nolan B.** The Rise Fall of a Successful Mentor Program: What Lessons Can Be Learned? // *The Clearing House*. - 81.4 (2008). P. 173-180
5. «Тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидаларын және тәлімгерлікті жүзеге асыратын педагогтерге қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 24 сәуірдегі № 160 бұйрығы.
6. «Қазақстанның білім статистикасы» Ұлттық жиынағы, 2022

● **СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ НАСТАВНИЧЕСТВА В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ**

Аманжолов Д.А.

Национальная академия образования им.Ы. Алтынсарин, г.Астана

Кажгалиева С.Ж.

Методический кабинет городского отдела образования, г.Уральск

Кайрова Н.Д.

Школа-лицей № 66 имени Д.Конаева, г. Астана

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из актуальных тем в системе среднего образования - это организация наставничества. На сегодняшний момент проведена аналитическая работа по изучению количественного и качественного состава и определены потребности в молодых кадрах, а так же стремления в профессиональном росте и перспективы развития молодых педагогов нашей страны. Кроме того, были описаны эффективные методы и технологии работы с молодыми специалистами в организациях среднего образования. Были даны рекомендации по специфике и практическим аспектам организации наставнического обучения.

Считаем, что исследовательская статья будет полезна не только специалистам ответственных в сфере образования и администрациям школ, но и наставникам, методистам, всем педагогам и молодым специалистам в целях качественной организации и совершенствования технологии наставничества.

Ключевые слова: наставничество, молодой специалист, наставник, чек-лист.

● **MODERN APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF MENTORING IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

D.A. Amanzholov

National academy of education named after Y.Altynsarın, Astana city.

C.Zh. Kazhgalieva

«Methodical Office» of the Department of education of Uralsk, Uralsk city.

N.D. Kairova

School-liceum №66 named after D. Konaev.

Annotation. This article deals with one of the topics in the secondary education system - mentoring. Analyzing the current situation, quantitative and qualitative composition, needs and aspirations, professional growth and prospective development of young teachers in our country, an analysis was conducted. In addition, effective methods and technologies of working with young professionals in secondary education organizations were described. Recommendations were given on the specifics and practical aspects of mentoring training organization.

We believe that the research article will be useful for the experts of the interested bodies in the field of education and school administration, mentors and methodologists, all teachers and young professionals for the purpose of quality organization and improvement of mentoring technology.

Key words: mentoring, young specialist, mentor, check-list.

МРНТИ 14.25.09

ПРИМЕНЕНИЕ LESSON STUDY В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ

Добжанская Н.Л.

КГУ «Школа-лицей №6 города Кокшетау отдела образования по городу Кокшетау Управления образования Акмолинской области»

Аннотация. В статье дан рефлексивный отчет о проведении одного урока из серии уроков Lesson study по русской литературе. Отображен ход урока Lesson study. Показан эффективный результат применения активных методов обучения с целью развития монологической речи у учащихся среднего звена. Указаны плюсы и минусы как работы учащихся, так и работы фокус-группы.

Ключевые слова: Попс-формула (позиция, объяснение, пример, следствие), РАФТ (роль, аудитория, форма, тема), дифференциация, исследование урока, мотивация, уровень обученности, наблюдение.

Введение

В век современных технологий и инноваций система образования требует специалистов творческих, умеющих нестандартно мыслить, креативно принимать решения. Во многом от таких специалистов зависит и успех учащихся.

Нынешняя система образования предполагает сотрудничество между учителями, благодаря которому они могут обмениваться педагогическим опытом, делиться своими идеями. Это способствует эффективному обучению учащихся. «Lesson Study – педагогический подход, характе-

ризующий особую форму исследования в действии на уроках, направленную на совершенствование знаний в области учительской практики». [1]

Цель данной статьи – распространение опыта работы применения педагогического подхода Lesson Study на уроке русской литературы. Задачи статьи: изложить этап планирования урока, показать работу над основными заданиями, направленными на достижение поставленных целей Lesson Study, а также раскрыть мероприятия, проведенные после проведения урока Lesson Study.

В данной статье раскрывается применение активных методов обучения – РАФТ и Попс-формулы. Попс-формула – это методический прием, разработанный Дэвидом Майккойд-Мэйсоном. Проректор Санкт-Петербургского Института права предложил перевод этого названия: П-позиция, О – объяснение, П – пример, С – следствие. [2] Педагогический прием РАФТ направлен на составление текстов по заданной теме. Каждая буква имеет свое предназначение: Р – роль, А – аудитория, Ф – форма, Т – тема. Важно выбрать, кто может раскрыть тему, кому может предназначаться текст, в какой форме будет излагаться составленный текст и какие идеи будут раскрыты в данном тексте. Оба приема позволяют учащимся выразить свои мысли в сжатой форме по той или иной теме.

При написании статьи выяснилось, что тема применения Lesson Study на уроках отображена на страницах отечественной и зарубежной литературы. Настольной книгой при планировании серии уроков Lesson Study стало методическое пособие «Руководство для учителя. Исследование в практике учителя», а также книга Пита Дадли «Lesson Study: руководство».

Методика

Lesson Study, как педагогический подход, был основан в Японии в конце 19 столетия. При планировании серии уроков Lesson Study учителя могут вносить коррективы, включать и отменять использование активных методов обучения. Таким образом, совершенствуется каждый по-

следующий урок. Это дает возможность учителям делиться опытом и приобретать новый опыт. Кроме того, каждый член фокус-группы имеет возможность:

- ▶ собранный материал применять в своей практике для оценивания и согласования приоритетов обучения и развития учащихся;
- ▶ определять «исследуемых учащихся»: высокого, среднего, ниже среднего уровня успеваемости;
- ▶ совместно устанавливать круг заданий на уроке;
- ▶ проводить наблюдение урока Lesson Study, акцентируя внимание на трех «исследуемых»;
- ▶ проводить урок Lesson Study;
- ▶ организовать интервью с учащимися разного уровня обученности;
- ▶ участвовать в обсуждении проведенных уроков Lesson Study;
- ▶ проводить опрос учащихся после проведения урока с целью выявления эффективности применения тех или иных методов, приемов и стратегий;
- ▶ делиться результатами использования педагогического подхода Lesson Study при проведении семинаров, коучингов, а также печататься на страницах научно-методических журналов. [3]

Подход Исследования урока позволяет увидеть, как ученики применяют знания для решения той или иной задачи, как осваивают основы учебного предмета или же какие испытывают трудности.

Исследование урока раскрывает цели четырех уровней:

1. Цели, которые касаются предмета: в серии последовательных уроков цели должны быть взаимосвязаны.
2. Цели, которые касаются темы: понимание того, какие навыки необходимы для выполнения того или иного задания.

3. Цели, которые касаются предмета в целом: применение знаний, развитие навыков.
4. Долгосрочные цели развития учеников: проявить инициативу, работать совместно.

Исследование урока осуществляется в несколько циклов: совместное планирование первого урока, проведение/контроль первого Lesson Study, интервью/анкетирование учащихся, обсуждение первого урока и планирование следующего. На этапе планирования необходимо обсудить долгосрочные цели учеников и их развитие, определить раздел и тему урока, обсудить учебные цели урока, обсудить содержание урока. При проведении запланированного урока учителя-наблюдатели изучают процесс мышления учеников, их поведение и т.д. После проведения урока важно сразу обсудить урок, выявить, как урок помог достичь долгосрочных целей и целей урока. Необходимо подытожить знания, написать отчет. С учетом анализа планировать следующий урок из серии Lesson Study. Кроме того, после каждого урока Lesson Study надо составлять протокол. В протоколе учитель отображает свое мнение: как прошел урок, следовал ли урок составленному плану, если нет, то почему. В протоколе отображаются мнения всех членов фокус-группы.

Lesson Study дает возможность самосовершенствоваться как учителям со стажем работы, так и новичкам. Таким образом, при Lesson Study каждый учитель может увидеть планируемый урок глазами своих коллег, выбрать наиболее эффективные методы из всех предлагаемых. Такой подход дает возможность приблизиться к достижению поставленных долгосрочных целей.

Практическое применение

В 2022-2023 учебном году в нашей школе была создана фокус-группа из шести учителей русского языка и литературы, в число которых вошел и автор этой статьи. Группа по освоению педагогического подхода «Lesson study. Исследование

урока». Первым делом, сформулировали проблему: «Как стратегии ПОПС-формула и РАФТ могут улучшить монологическую речь учащихся на уроках русской литературы?» Цель исследования – способствовать развитию устной монологической речи учащихся через использование стратегий ПОПС-формулы и РАФТ на уроках русской литературы. Выдвинув проблему, цель исследования, прогностировали результат: учащиеся аргументировано смогут излагать свои мысли и выражать точку зрения по заданной теме, используя стратегии ПОПС-формулу и РАФТ.

Урок в 5 классе по теме «Борьба добра и зла в «Сказке о мёртвой царевне и семи богатырях» проведен во втором цикле. При проведении исследования урока на разных этапах использованы различные инструменты сбора данных: информация из классных журналов, анкетирование, видеозапись, интервьюирование, образцы работ учащихся и т.д.

Перед проведением урока определили исследуемых учеников уровня А, В, С. Планирование урока осуществили за две встречи. До проведения урока группа сама попробовала выполнить задания с применением ПОПС-формулы и стратегии РАФТ, для того, чтобы посмотреть, как ученики смогут решить задания, которые направлены на достижение поставленных целей урока:

5.2.2.1 определять основную мысль произведения при поддержке учителя;

5.2.4.1 анализировать эпизоды, важные для характеристики главных героев, при поддержке учителя.

Исходя из целей обучения были выдвинуты цели урока и критерии оценивания: учащийся сможет анализировать эпизод из сказки А.С.Пушкина «Сказка о мертвой царевне и семи богатырях», применяя стратегию РАФТ; формулировать основную мысль «Сказки о мертвой царевне и семи богатырях», опираясь на ПОПС-формулу. Все задания, запланированные на урок, будут способствовать развитию монологической речи учащихся. Например,

для учащихся 5 класса предлагались такие задания:

Задание 1. Дифференциация по заданию

Необходимо перевоплотиться в героя и суметь передать положительные или отрицательные черты, используя стратегию РАФТ.

1 карточка (ученик С-слабой мотивации). Составьте «ЖАЛОБУ» к царевне от лица старушонки на оскорбления и запугивания Соколко. Используйте заданное клише и слова-помощники (7 слов).

2 карточка (ученик В-средней мотивации). Составьте «БЛАГОДАРСТВЕННОЕ ПИСЬМО» братьям-богатырям от лица царевны-молодой. Самостоятельно подберите и вставьте пропущенные слова по смыслу, используйте предложенное клише (8 слов).

3 карточка (ученик А-высокой мотивации). Составьте «ПРОШЕНИЕ» к могучему Ветру-батюшке от лица Елисея с просьбой помочь в поисках невесты.

К данному заданию выдвинуты четкие критерии и дескрипторы:

Критерий оценивания	Дескрипторы Учащийся
Анализировать эпизоды, важные для характеристики главных героев, при поддержке учителя	Дает развернутый ответ в течение 1-2 минут
	Демонстрирует знание текста
	Придерживается формы изложения
	Передает чувства и эмоции героя
	Соблюдает целевую аудиторию
	Демонстрирует грамотную речь

Задание 2. Как вы считаете, каким же должно быть ДОБРО? Свои размышления оформите через ПОПС-формулу.

Критерий оценивания	Дескрипторы Учащийся
Определять основную мысль произведения при поддержке учителя	Составляет текст, придерживаясь структуры формулы-ПОПС
	Выражает свое мнение
	Приводит доказательства (аргументы)
	Делает вывод

Перед выполнением основных заданий организован предварительный этап развития монологической речи, направленный на создание базы для последующего формирования монологических навыков учащихся. С классом проведена дискуссия на понимание отдельных эпизодов сказки, помогающие раскрыть черты характера главных героев произведения. Проанализирована тема добра

и зла, затронутая в сказке. Такая работа в дальнейшем помогла учащимся формулировать свои мысли и подготовила к монологическому высказыванию. Кроме того проведена работа по расширению словарного запаса по теме: работа с контекстом (ученики искали непонятные слова, обсуждали их значение), работа над словообразованием некоторых слов (например, слова «царь» и «царевна» могут

служить отправной точкой для изучения слов «царство», «царствовать», «царица»). Применение разнообразных приемов помогло не только пополнить словарный запас, но и лучше понять смысл литературной сказки.

Следующий шаг - проведение/наблюдение Исследования урока. Во время проведения урока большое внимание уделяли ученикам для получения углубленного представления о том, насколько каждый понимает задание, сколько времени тратит

на его выполнение. Обращали внимание на конкретные поступки и действия учеников, на сказанные слова учеников, чтобы понять процесс их мышления, отмечали ответы учащихся на каждом этапе урока

После проведения урока состоялось его обсуждение, в ходе которого смогли отметить удачные моменты, успехи учащихся, а также указать трудности, возникшие в ходе выполнения заданий. Все обсуждения и выводы оформляли на флипчарте. (Рис.1, 2)

Рисунок 1 – Флипчарт

В результате анализа выполненных заданий выяснилось, что ученик уровня С активен в течение урока, помогает соседу при выполнении заданий, берет на себя

роль лидера. Ответы эмоциональны, словарный запас неплохой, но использует в речи междометия. Текст, составленный по стратегии РАФТ, был лаконичен. РАФТ

Рисунок 2 – Флипчарт

помог высказать свою точку зрения, использовались фразы: «Я думаю, я считаю», аргументы предоставлены. Несмотря на достигнутый успех, были и недочеты: ошибки в речи; мысль определяет не всегда конкретно, а общими фразами.

Ученик уровня В не очень активен, прилежно записывает всё, что говорят, слушает внимательно; активный словарный запас, говорит чётко, грамотно, но текст, который был составлен по стратегии РАФТ, смогла произнести, только подглядывая в тетрадь. РАФТ помогал в составлении монологической речи. Неожиданность: тихая спокойная девочка смогла продемонстрировать чёткую, уверенную речь. Рекомендации: быть самостоятель-

нее, принимать решения самой, укладываться во времени.

Ученик уровня А очень активный, отвечает чётко, правильно, хорошо знает произведение, словарный запас достаточно высок. Самостоятельно составил текст по стратегии РАФТ, произнёс монолог, не подглядывая в тетрадь. РАФТ помогал справиться с заданием на «отлично». Рекомендовано давать индивидуальные задания на развитие речи.

При обсуждении следующего задания выяснили, как применение ПОПС-формулы может улучшить монологическую речь учащихся на уроках литературы. Ученик уровня С даёт ответ по структуре

ПОПС-формулы, приводит один пример из текста в качестве доказательства, но испытывает трудности в формулировании вывода. В речи прослеживается много повторов. Структура формулы ПОПС помогла для построения текста. Ученику уровня С необходимо обогащать словарный запас, работать над речевыми недочётами. Ученик уровня В соблюдает ПОПС-формулу, выражает свою позицию. Приводит в качестве доказательства два примера из текста. В речи прослеживаются повторы одного и того же слова. Данный метод помог в сжатой форме выразить свои мысли по заданной теме. Рекомендации: разнообразить лексику, подбирать синонимы. Ученик уровня С соблюдает ПОПС-формулу, выражает свою позицию, даёт обоснования, проявляет креативность, приводит два примера из текста, вывод полный. Словарный запас хороший, речь чёткая, ясная. Данный метод вызвал интерес, помог структурировать ответ быстро и чётко. Рекомендации: продолжить работу над развитием речи, обогащать словарный запас. Для себя сделали вывод: при планировании

задания с применением ПОПС-формулы требовать от учащихся в обосновании приводить один пример из текста и один пример из жизни.

Также было проведено анкетирование со всеми учащимися класса (Рис.3, 4). Вопросы анкеты были направлены на то, чтобы выяснить, что больше понравилось на уроке, чему научились, что получилось, помогли ли стратегии РАФТ и ПОПС. Учащиеся легко ответили на все вопросы анкеты, смогли объективно дать анализ выполненной работе на уроке. Анкетирование позволило выявить эмоциональное состояние, достижения, их успехи и неудачи на уроке.

По окончании урока наблюдатели взяли у учащихся уровня А,В,С, которым были заданы вопросы по теме исследования и проведена видеозапись. Интервью с учащимися уровня А,В,С показало повышение интереса к учебному предмету во время проведения LS. Вывод: учащиеся всех трех уровней А,В,С отметили, что урок понравился разнообразными формами работы, интересными заданиями.

1. Что тебе больше всего понравилось на уроке?
Доказывать своё мнение через ППС-формулу.
2. Чему ты научился на уроке?
Самостоять текст с помощью РАФТ и ПОПС.
3. Что у тебя получилось на уроке лучше всего?
Быть в роли героя.
4. Понравилось ли тебе работать с текстом по стратегии РАФТ? Почему?
Понравилось, потому что я стала пересказывать события, эмоции героя.
5. Если бы тебе предложили участвовать ещё раз в уроке, что бы ты изменил в нём и почему?
Нет. Всё было понятно и интересно.

Рисунок 3 – Анкетирование учащихся

1. Что тебе больше всего понравилось на уроке?
Распределять качества героев.

2. Чему ты научился на уроке?
Высказывать своё мнение.

3. Что у тебя получилось на уроке лучше всего?
Составлять ЗНФМ

4. Понравилось ли тебе работать с текстом по стратегии РАФТ? Почему?
Да, потому что это интересно.

5. Если бы тебе предложили поучаствовать ещё раз в уроке, что бы ты изменил в нём и почему?
Я бы ничего не изменила в уроке, потому что этот урок был очень увлекательным.

Рисунок 4 – Анкетирование учащихся

Проведенный урок способствовал формированию различных ценностей таких как: мужество и героизм (рассказ о семи богатырях, представляющих силу и доблесть), дружба и взаимопомощь (работа в парах, совместные усилия при выполнении задания), ответственность, честность и справедливость (рассматривают, как персонажи справляются с моральными дилеммами и принимают правильные решения), любовь к природе и окружающему миру (описание природных явлений и окружения). В процессе урока учащиеся сознательно или неосознанно воспринимали эти ценности, и это способствовало их развитию как личности и достойных членов общества.

Рекомендации

Приемы обучения монологической речи через стратегии РАФТ и ПОПС-формулы способствовали улучшению монологической речи учащихся, что подтверждается результатами проведенного анкетирования, интервью с учащимися и наблюдениями учителей. Навык связного изложения

мыслей и аргументация обоснованных ответов слагаются в результате применения данных приемов, потому что ученики продумывали свои ответы по предложенному алгоритму, используя наработанный словарный запас, определенную схему и структуру данных методов. Разноуровневые задания для учащихся помогают отслеживать степень усвоения материала и возможности данных приемов и методов обучения. Серия уроков показала эффективность использования перечисленных выше приемов в качестве инструментов для улучшения монологической речи учащихся.

ПОПС – формула помогает получить информацию о глубине понимания ребенком темы; узнать, какую нравственную оценку даёт ученик тому или иному событию, явлению. В свою очередь метод РАФТ способствует более полному погружению ученика в предметное содержание, заставляет проявлять творчество, импровизировать, анализировать возможные действия в заданных обстоятельствах, давать событиям оценку.

Рекомендуется модель развития монологической речи с использованием РАФТ и ПОПС-формулы в перспективе на последующих уроках русской литературы.

1. Розыгрыш РАФТ.

Роль. Каждому ученику предоставляется конкретная роль, связанная с темой литературного произведения. Например, одному может быть предложено представиться автором, другому – главным героем, третьему – критиком.

Аудитория. Это может быть класс, часть класса, или даже персонажи из произведения.

Форма. Определение формата высказывания (статья, интервью, монолог героя и т.д.)

Тема. Выбор конкретной темы для высказывания. Например, анализ ключевой сцены, характеристика персонажа, интерпретация сюжета.

2. ПОПС- формула.

Позиция. Учащиеся формулируют предположения или гипотезы относительно того, какой смысл или намерение мог задумать автор при создании определенной части текста или образа. (Пример: «Предположим, что автор использовал этот символ, чтобы выразить...»)

Обоснование. Учащиеся обосновывают свои предположения, опираясь на конкретные фрагменты текста, структурные особенности произведения или факты из биографии автора. (Пример: «Обоснуйте ваше предположение, используя фразу из текста, где автор...»)

Пример. Подкрепление своих утверждений примерами из текста. Это может быть цитата, описание сцены, диалог персонажей и т.д. (Пример: «Приведите пример из текста, который подтверждает ваше предположение. Например, в этой части текста говорится...»)

Следствие. Формулировка выводов и обобщение того, как предположение и его

обоснование влияют на восприятие текста, раскрывают его глубину и открывают новые аспекты. (Пример: «Как это предположение изменит ваше понимание произведения в целом? Какие следствия он несет?»)»)

Этапы реализация данной модели могут быть следующие:

- ▶ краткое введение в тему, предоставление информации о роли, аудитории, форме и теме монолога;
- ▶ подготовка учащихся к изучению литературного произведения, проводят анализ своей роли, определяют аудиторию и формат монолога, формулируют тему;
- ▶ создание монолога, с учетом поставленных параметров РАФТ и ПОПС-формулы;
- ▶ презентация монолога перед аудиторией, что может включать в себя других учеников и даже использование технологий для записи и представления монологов;
- ▶ обратная связь учителя или других учащихся каждому монологу, указывая на сильные стороны и возможные улучшения. Учащиеся имеют возможность доработать свои монологи, учитывая полученные замечания.

Такая модель будет способствовать активизации учащихся, развитию навыков монологической речи, анализа литературных произведений, а также способствовать формированию критического мышления и самостоятельности.

Заключение

Исходя из применения технологии Lesson Study с использованием РАФТ и ПОПС-формулы на уроках литературы с целью развития монологической речи, фокусная группа смогла выделить ключевые моменты. Методика РАФТ позволяет учителю индивидуализировать задания, предоставляя учащимся различные роли, аудитории, форматы и темы для высказываний. Это способствует более глубокому

погружению в изучаемый материал и учету разнообразных интересов и способностей учащихся. Применение ПОПС-формулы акцентирует внимание на развитии аргументации и критического мышления. Группа отметила, что структурированный подход (позиция, обоснование, пример, следствие) способствует более глубокому анализу текстов и формированию четкого высказывания. Технология Lesson Study поддерживает активное участие учащихся в обучающем процессе. Работа в парах, обмен ролями и обсуждение результатов способствуют вовлеченности каждого ученика в процесс обучения. Кроме того, применение технологий способствует формированию навыков самостоятельной работы, формулированию мыслей и созданию монолога учащимися. В процессе анализа монологов возможно провести рефлексию, обсудить успешные моменты и области улучшения. Это способствует последующей коррекции методики и адаптации под нужды конкретной группы учащихся.

Использование РАФТ и ПОПС-формулы дает эффективный инструментарий для развития монологической речи учащихся, поддерживая их креативность, аналитические навыки и умение высказываться на заданную тему.

Проанализировав выполненную работу фокусная группа учителей составила общую концепцию для дальнейшего сотрудничества: совместное планирование уроков, включающие элементы монологической речи с применением ПОПС и РАФТ. Обсуждение темы, подходов и методики для обеспечения единообразия и целостности подхода. Обмен материалами, примерами заданий, темами для монологов, с используемыми ПОПС и РАФТ. Организация совместных мастер-классов и семинаров для обмена опытом, где возможно поделиться успешными методиками, техниками развития монологической речи и примерами учебных сценариев. Еженедельные или ежемесячные сове-

щения, на которых будут обсуждаться результаты уроков, делиться наблюдениями и обсуждаться планы для дальнейшего совершенствования методики. Обсуждение успехов и трудностей в применении ПОПС и РАФТ. Это позволит выявить общие тенденции и разрабатывать стратегии совместного совершенствования. Взаимные наблюдения за уроками друг друга, предоставлять обратную связь и делиться впечатлениями о том, как успешно реализованы ПОПС и РАФТ. Развитие профессиональных команд по интересам или предметным областям, где учителя могут обсуждать лучшие практики и предлагать идеи, обмениваться опытом в области развития монологической речи. Создание общих критериев оценки для монологов, чтобы обеспечить единообразную и объективную оценку учебных достижений. Совместная разработка индивидуальных заданий, учитывающих потребности и уровень каждого учащегося, для более эффективного развития монологической речи. Создание общего плана профессионального развития. Таким образом, системное сотрудничество направлено на дальнейшее улучшение методики работы.

Таким образом, при соблюдении основных принципов можно получить эффективный результат серии уроков Lesson Study.

Список использованных источников

1. Министерство образования и науки Республики Казахстан. Национальная академия образования им.И.Алтынсарина. «Lesson study» как способ совершенствования практики обучения. – Астана, 2014 – С 4.
2. Четверткова О. Ю. Прием обратной связи. ПОПС-формула для постоянной обратной связи с учащимися. <https://www.uchportal.ru/pedagogika/pops-formula-dlya-postoyanno-obratnoj-svyazi-s-uchashchimisya-9331>
3. Пит Дадли. «Lesson Study: руководство», 2011г. https://lessonstudy.co.uk/wp-content/uploads/2013/07/Lesson-Study-руководство_rus.pdf

● LESSON STUDY-ДІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АУЫЗША МОНОЛОГИЯЛЫҚ СӨЙЛЕУІН ДАМУЫ КОНТЕКСТІНДЕ ҚОЛДАНУ

Добжанская Н.Л.

«Ақмола облысы Білім басқармасының Көкшетау қаласы бойынша білім бөлімінің Көкшетау қаласының № 6 мектеп-лицейі» КММ

Андапта. Мақалада орыс әдебиеті бойынша Lesson study сабақтарының сериясынан бір сабақ өткізудің рефлексивті есебі келтірілген. Lesson study сабағының барысы көрсетілген. Орта буын оқушыларында монологиялық сөйлеуді дамыту мақсатында оқытудың белсенді әдістерін қолданудың тиімді нәтижесі көрсетілген. Оқушы жұмысының да, фокус-топ жұмысының да оң және теріс жақтары берілген.

Түйінді сөздер: Попс-формула (позиция, түсініктеме, мысал, нәтиже), РАФТ (рөл, аудитория, пішін, тақырып), дифференциация, сабақты зерттеу, мотивация, оқу деңгейі, бақылау.

● THE USE OF LESSON STUDY IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ORAL MONOLOGUE SPEECH OF STUDENTS

Dobzhanskaya N.L.

KSU "School-Lyceum №6 of the city of Kokshetau of the Department of Education for the city of Kokshetau of the Department of Education of the Akmola region"

Abstract. The article provides a reflective report of one lesson from a series of lessons in Russian literature Lesson study. The progress of the lesson is displayed. The effective result of the use of active teaching methods for the development of monological speech in middle-level students is shown. The pros and cons of both the work of the students and the work of the focus group are indicated.

Keywords: Pops formula (position, explanation, example, consequence), RAFT (role, audience, form, topic), differentiation, lesson study, motivation, learning level, observation.

FTAMP 14.25.07

ҚАТЕСІЗ КӨРКЕМ ЖАЗУҒА ҮЙРЕТУ ЖОЛДАРЫ

Есениязова А.К.

«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы орта мектеп» КММ,
Атырау облысының Махамбет ауданы

Аңдатпа. Мақалада қатесіз көркем жазуға үйрету, сауатты жазуға үйренудің қажеттігі жөнінде айтылады. Автор жұмыстың дәйектілігі үшін маңызды болып саналатын жаттығулардың түрлерін мақсатты түрде түсіндіре отырып баяндаған. Қол жаттығуларының жазу процесінің оңтайлануы үшін аса қажетті екендігін айқындаған. Жазу жұмысын дамытуға жасалатын өзге де жұмыс барысын, көрнекі ойындар мен логикалық тапсырмаларды орындаудың, жадыда жаттау мен жазуды тұрақты жүргізу аса пайдалы екендігін тұжырымдайды. Мақалада сауатты, көркем жазудың басты шарттары, жазуды қызықты етуде көрнекіліктерді қолдану, қол жаттығуларын үнемі жасау, ойындар және оларды ұйымдастыру жұмыстарына байланысты оқушының өзіне сенімділігін арттыру мәселелері тұжырымдалады.

Түйінді сөздер: қатесіз көркем жазу, күрделі процесті жеңіл меңгеру, дұрыс жазуды қалыптастыру, қол жаттығулары.

Кіріспе

Қолмен жазып хат алмасу, жазу арқылы хат-хабар алысудың орнына коммуникативтік қарым-қатынасқа түсу белең алған кезде сауатты, әдемі жазу дағдысын қалыптастыру өте маңызды. Мектеп қабырғасында жеті жастан асқан оқушының жаза алмауы біздің өмір сүріп отырған XXI ғасырда мүлде мүмкін еместей көрінгенімен – көп қатемен жазатын балаларымыз көптеп артылады. Өзіміздің қашан қолмен өзге біреуге хат-хабар жазғанымыз есімізде де жоқ. Дегенмен әдемі, қатесіз көркем жазу балалар үшін қажетті жазу әрекеті болып танылады. Көптеген зерттеулердің дәлелдемелеріне сүйенсек қатесіз әрі көркем жазу адамның жалпы дамуы мен миының жұмыс істеуіне бірден-бір әсер етеді екен. Жазудың миға әсері қандай болмақ? Мысалы, балаға «алма» сөзі оқылды делік. Оқушы оны дәптеріне жазуы тиіс болатын. Сол кезде

төмендегідей операциялық ми жұмысы іске қосылады:

- ▶ бала сөзді естиді;
- ▶ естіген сөзіндегі дыбыстарды әріптеп бөлуі іске асады;
- ▶ әріптерді жекелеп таспадан жазбаға аудару жұмысы іске асады;
- ▶ жазбаша түрде әріптің қалай жазылатыны есіне түсіп, жаңғырады;
- ▶ қолдың бұлшық еттері жиырылып, әріпті әдемі жазу әрекеті жасалады;
- ▶ келесі жазылуы тиіс әріпті немесе тұтас сөз ми қыртысында суреттеліп тұрады;

Көргеніміздей жазу процесі кезінде мидың қыртыстары, дененің бұлшық еттері түгел қатысады екен. Дәл осы жазу жұмысындай ойлау процесі мен сенсомотор-

лық әрекеттің бір сәтте байланыса қызмет етуін басқа әрекеттерден көре қою қиын. Бұдан шығатын қорытынды – жазу жұмысы күрделі процесс. Жазу жұмысы тілді дамытады, зейін тұрақтанады, жүйке жүйесінің жұмысы реттеледі, есте сақтау мен ойлауды дамытады.

Қайта-қайта көшіртіп жаздыра беру, әріп элементтерін қайталап жаздыра беру арқылы жазуды қалыптастыру мүмкін емес. Мұндай жұмыс процесі баланы жалқытырып жібереді. М.М. Безруких пен С.П. Ефимова өз еңбектерінде оқушыны оқу мен жазуға үйретудегі педагог мамандардың біржақты әрекеті туралы «Өкінішке орай, көптеген мұғалімдер бір минут ойланбастан және баланың мектептегі үлгермеу себептерін түсінуге тырыспай-ақ, үлгермеуші оқушыларды «қабілетсіз» немесе одан да нашар, «ақыл-ойы кем» деп жіктейді. Оларға назар аударуды доғарады, келесі сыныпқа ауыстыру үшін ғана «С» бағасын береді және бұл әрекетімен балаларды тұрақты сәтсіздікке, сыныптағы шеттетілген жағдайға ұшыратады деп ойламайды. Әдетте, мұндай оқушылардың кейіннен мектепке деген теріс көзқарасы дамиды және тұлға мен мінездің патологиясының қалыптасуына әкеледі. Тәжірибе көрсеткендей, үлгерімі төмен оқушылардың дәптерлерінде «Тапсырма орындалмаған!», «Неліктен қателер көп!», «Балаңыз жұмыс істегісі келмейді!» деген қызыл қарындашпен жазылып немесе сызылған ата-аналарға көру үшін жазылған ескертпелер тұрады. Нәтижесінде бала өз күшіне деген сенімін мүлде жоғалтып, өзін шарасыз сезінеді. Дұрыс ұйымдастырылмаған педагогикалық түзету жұмыстары үлкен зиян келтіреді, онсыз да қиын жағдайды шиеленістіре түседі, наразылық реакциясының қалыптасуы мен дезадаптацияға әкеледі» [1, 131], - деп айқын көрсетіп берген. Сол себепті балалардың физиологиялық, эмоционалды жағдайын толықтай зерттеп, диагностикалау жұмысын жүргізбейінше тұжырым қорытынды шығарылмайды. Жаза алмайтын оқушыны жазуға үйрету мұғалімнің педагогикалық кәсіби міндетіне жатады. Түзету жұмыстарын арнайы жоспарланған уақытпен жүргізу, мақсатты жұмыстарды күтілетін нәтижелермен өлшеу, қайта жоспарлау сынды

жұмыс үдерісін ұйымдастыру сыныптағы оқушылардың нәтижесін көруге негіз болады.

Әдістеме

Оқушының дұрыс жаза алмауының бірнеше себебі болуы мүмкін. Олар, атап айтқанда:

- ▶ қол бұлшық етінің жетілмеуі;
- ▶ жазу құралын дұрыс ұстай, қолдана алмауы;
- ▶ жазу жолында бағыт ала алмауы (ориентир);
- ▶ ұсақ моторикасының дамымай қалуы;
- ▶ жазу құралын қатты күштеп басып ұстағандықтан, қолының талып кетуі;
- ▶ баланың әріптің қалай жазылатынын білмеуі немесе ұмыта беруі.

Жазу процесінің кедергілері бұдан да көп болуы мүмкін, бірақ бірнеше қарапайым және қызықты жаттығулар, ойындар арқылы оқушының қатесіз, көркем жазуын белгілі бір дәрежеде қалыптастыруға болады. Сыныптағы оқушылардың жазу дағдысын қалыптастыру мақсатындағы зерттеу жұмысы барысында жазу процесіне қатысты бірнеше факторларды саралап алуға тура келді. Олар жазу құралдары, оқушының физиологиялық жағдайы, жұмысқа арналған уақыт т.б.

Жазу құралдарының жазу процесіне қандай әсері бар?

XX ғасырдың 60-70-ші жылдары мектепте оқыған аға ұрпақтың жазулары көркем болған деп естиміз, көрдік. Неге? Өйткені ол кезеңде қазіргі кездегідей түрлі жазу құралдары болмады. Жазу құралы – қауырсын мен сиясауыт еді. Егер бұл жазу құралын дұрыс ұстамасаңыз және қол күшін бақыламасаңыз қағазды тесіп шығатын немесе мүлде жазбай қалатын. Сондықтан жазған адам құралды дұрыс ұстауға тырысатын және жазуы көркем болатын. Бұл – факт. Ал қазіргі шарикті қаламсап қол күшін қалай қолдансаңыз да, қаламды қалай ұстасаңыз да – жаза береді. Сондықтан жазушы адам қалай болса, со-

лай жаза береді. Бұл – кемшілік. Біздің жағдайымызда қатесіз көркем жазуды қалыптастыру үшін үш қырлы механикалық қарындашты немесе қолжетімді жай қарындашты қолданамыз. Егер бала қол күшін дұрыс қолданбаса, қарындаш ұшы жұқа болғандықтан сынып кетеді де, ол қате әрекет жасағанын түсінетін болады. Қарындаштың ұшының үнемі ұшталған болуын назардан тыс қалдырмадық. Бұл жазу құралы оқушы әріп элементін дұрыс жазбаған жайда өшіруге мүмкіндік берді де, оның жазуға ынтасын жоғалтпауына себепші болды. Жазу құралдарының қырлы болуы оны ұстайтын саусақтардың орнықты болуына септігін тигізді. Қаламды дұрыс ұстауға үйрету үшін қарапайым кеңсе резинкасын қолдандық. Кеңсе резинкасын білекке киіп, оны бір шалып қарындаштың басына кигіздік. Осылай 10-15 күн ішінде қаламды ұстау ережесін еңсеруге әбден мүмкін болды.

Жазу дәптерін қалай қою керек, оны дұрыс қоюдың маңызы бар ма?

Зерттеу жұмыстарында жазу дәптері 25-30 градус қиғаш қойылу керек деп білеміз. Бірақ кішкене балаға дәптерді 25-30 градус қиғаштыққа қалай қоятынын қалай үйретеміз? Ондай жағдайда оқушы дәптерінің енінің ұзындығының стандартты 17 см екенін ескере отырып, дәптердің ашылмалы шетін парта шетінен 8 см (дәптер енінің жартысының шамасы) жоғары қарай көтерсек, дәптер айтылған 25-30 градусқа қисаяды. Содан соң өз қажетімізге сай дәптерді тұрған күйінен өзгертпей алға қарай қозғап қоюға болады. Дәптерді парта бетіне дұрыс қойып үйренуге сынып оқушылары бірден үйрене қоймады, сондықтан қалыпты формаға түскенше кейбір балалардың партасының бетіне «сызық» сызып қоюға тура келді. Өйткені дәптердің дұрыс қойылуы өте қажетті еді.

Жазу жұмысын іске асыру үшін қалай отыру керек?

- ▶ оқушының екі табанының еденге тиіп тұруы (бой кішілігіне байланысты табаны еденге жетпеген жағдайда, аяқ астын биіктететін зат қойылды);

- ▶ екі қол шынтаққа дейінгі мөлшерде үстел үстінде жатуы;
- ▶ дененің сәл ғана алға еңкеюі;
- ▶ жазу үстелінің беті сәл балаға қарай еңкіш болуы;
- ▶ жарықтың оңқай балалар үшін сол жақтан, солақай балалар үшін оң жақтан түсуі.

Қатесіз көркем жазуды қалыптастыру жұмыстарын ұйымдастыруға қанша уақыт қажет?

Көркем жазуға үйрету, қатесіз жазуды қалыптастыру үшін сабақтар бірнеше күнге жоспарланды. Қажет болған жағдайда уақытты созу да ескерілді. Себебі сыныпта (арнаулы сынып) отырған оқушылардың түрлі диагнозы барлығы белгілі, бірақ жазуға үйрену уақыттың шектелуіне қатысты еместігін ескеру керек. Әр сабаққа 25-30 минут бөлінді және күнделікті бір уақытта өткізілді. Сабақтарымыз осы өлшенген уақытта аяқталуы шарт, өйтпеген жағдайда жазу жұмысы қызықсыз болып кетуі ғажап емес. Жазу кезінде әдемі жазылған әріптерді «жасыл қаламмен» қоршап баланы мадақтау жақсы нәтижеге бағыттайды. Биология ғылымдарының докторы М.М. Безрукихтың көп жылғы зерттеу жұмыстарының қорытындысы бойынша «Жазу процесінің өзі психологиялық және физиологиялық жағынан өте күрделі: жазу кезінде ми қыртысы (оның барлық дерлік бөліктері), көру, есту мүшелері (әсіресе бұл диктант болса), дененің көптеген бұлшықеттері белсенді түрде жазуға қатысады. Мектеп табалдырығын аттаған 6-7 жас аралығындағы балалар үшін бұл процесс өте қиын, өйткені бір мезгілде үйлестірілген графикалық және орфографикалық дұрыс жазу дағдысын іске асыру қалыптасады» делінген [1, 147]. Сондықтан жазу барысында балада көпке дейін нәтиже көріне қоймаса абыржудың, не болмаса баланы кінәлау орынсыз іс болады. Жазуды қалыптастыру біршама ұзақ уақытты қамтитыны анықталды. Жазуға қажетті дағдыларды үйренген соң көркем және қатесіз жазудың сатысына көтерілуіне мүмкіндік болады.

Көркем жазуды қалыптастырушы жаттығулар

Көркем қатесіз жазуға үйрету үшін әліпбидегі барлық әріптерді жазып шығамыз. Жазылған әріптердің элементтерінің дұрыс салынуы мен әдемілігін балаға хабарлап айтып, көрсетеміз. Бұл – алғашқы жазу өлшемі. Алға қарай қызықты жаттығуларымызды бастаймыз.

«Мерген» жаттығуы. Жаттығудың мақсаты дұрыс отыру, жазу дәптерін дұрыс қою, жазу құралын дұрыс ұстау болып табылады. Бұл жаттығуды орындау үшін оқушы орнынан тұрады. «Ат» деген сөз естілген сәтте

- ▶ партаға дұрыс отырады;
- ▶ жұмыс дәптерін ережеге сай қояды;
- ▶ қаламды ұстап дәптерге «А» әрпін жазады;
- ▶ Әріп «А» атылды деген мағынаны береді. Егер барлығы дұрыс орындалса, жаттығу мақсатына жеткен болып, мерген «дәл тигізді» деп есептеледі. Егер бала жазу құралын дұрыс ұстай алмайтын болса, онда өшіргішті қолдануға болады.

«Құрылысшы». Жаттығудың мақсаты геометриялық фигураларды құрастыру арқылы саусақ басының бұлшықеттерін жетілдіру. Жаттығуды дәнді дақыл өнімдерімен немесе тіс шұқығыш таяқшаларымен екі қолды кезек пайдаланып жасауға болады:

- ▶ бас бармақ пен сұқ саусақты біріктіріп жасау;
- ▶ бас бармақ пен ортан саусақты біріктіріп жасау;
- ▶ бас бармақ пен аты жоқ саусақты біріктіріп жасау;
- ▶ бас бармақ пен шынашақты біріктіріп жасау.

«Жол». Жаттығудың маңыздылығы жазу құралын сызықтан шығармай жүргізу. Жолмен жүруді оқушы әр сабақта екі реттен қайталап жасайды. Бұл қалам ұшын

қағаз бетінен алмай мейлінше аз уақытта аяқтауды және әдемі жазуды қалыптастыруды көздейді. Жаттығу барысында жазуға қажетті «ырғақты» жазу қалыптасатын болады.

«Ауада жазу». Жаттығудың мақсаты бойынша оқушы мұғалімнің әріптеп айтқан дыбысын, не сөзін ауада қолмен жазатын болады. Бұл жаттығуды орындау барысында қолдың координациясының дамуы мен әріптің визуалды образы елестейтін болады.

«Нұсқау». Мұндай жаттығулар парақ бетінде нұсқау бойынша тапсырмалар орындауға үйретеді. Мысалы, парақтың жоғарғы оң жағына нүкте сал немесе суреттің сол жақ шетіне жұлдыз сал деген сияқты жұмыстарды орындату. Сол арқылы жазық парақ бетінде бағдар алуға үйрену дағдысын автоматтандырады.

«Графикалық диктант». Жаттығуды екі нұсқада жасауға болады. Бірінші нұсқасында бала дайын нұсқа бойынша суретті сызып шығады. Екінші нұсқасында суреттің нұсқасын жазып шығады. Жұмыс торкөз парақта орындалады. Онда басты нүкте көрсетіледі. Қарындаш ұшы осы нүктеге қойылып, оқушы 2 торкөз оңға, 1 торкөз төмен тәрізді нұсқауларды басшылыққа ала отырып, графикалық диктантты жазып шығады және керісінше. Жаттығу зейінді тұрақтандырады, ұқыптылыққа баулиды.

«Гантель». Жаттығуды орындау барысында бала гантельдің басынан ұстап сағат тілі және кері бағытта айналдырады. Бұл уақытта гантельдің екінші басы төмен қарап тұруы тиіс. Бұлшықеттердің қатаюын қамтамасыз ететін жаттығу баланың қол әлсіздігін ретке келтіреді. Егер гантель табылмаған жағдайда эспандерді де қолдана беруге болады. Ойыншық сөрелерінде көптеп сатылатын кішкене доптарды қолданса да жақсы нәтиже береді. Ең бастысы қол басының бұлшықеттері ширауы тиіс.

«Желпуіш». Үстелге шынтақпен қолды қойып, қол басын ауада сілкілейміз. Қол басының бос болуы өте маңызды болып саналады. Жаттығу қолдың бұлшық ет-

терінің нығаюы мен қол күшінің дұрыс жұмсалыуына бірден-бір ықпал ететін процесс.

«5 әдемі әріп». Бала бес әріпті көркем жазады. Егер оқушы өзі жазған 5 әріптің 1-еуі нашар болса, әріп әдемі жазылғанша жаттығу жалғаса береді. Жаттығуды орындау үшін қарындаш пен дәптер қажет болады. Ережеге сай отырып, жазу құралын ұстап, аталған 5 әріпті көркем жазу – шарт.

«Коала». Жаттығу мақсаты саусақтың басындағы бұлшықетті жетілдіру, реттілікті, саусақ икемділігін дамыту. Қарындаштың бойымен екі қолдың саусақтарын кезектестіре бас бармақ пен сұқ саусақ, бас бармақ пен ортаңғы саусақ, бас бармақ пен аты жоқ саусақ және бас бармақ пен шынашақты бірнеше қайтара өрмелегіміз.

«Бокс». Жаттығу барысында үстел үстіне екі кіші өлшемді допты екі қол астымызға қоямыз. Оқушы доптарды бір-біріне қарсы соғады, соққыдан соң доптар кері қолға қайтулары тиіс. Бұл жаттығуды орындау оның қол күшін реттеуіне көмектеседі. Егер доптар бағытын өзгертіп немесе үстел үстінен түсіп кететін болса, ол баланың қол күшінің әлі реттелмегенін білдіреді. Қол күші дұрысталғанша жаттығу орындала береді. Жаттығулардың жасалуының маңыздылығы сонда, егер жазу құралын дұрыс ұстау, қол күшін дұрыс бақылау іске аспаса бізге қажетті – қатесіз әрі көркем жазу қалыптаспайды. Жазу тілі көзбен, құлақпен қабылданып, қолмен жүзеге асады. Оқу мен жазуға үйретудің бірліктері қатар жүреді. Мұндағы басты негіз – ана тілінің дыбыстық және әріптік құрылымын жете түсіну. Жазудың есту және дыбысты ажыратудан, түсінуден, қолмен жазудан тұратынын – барлық анализаторлардың белсенді жұмысының жемісі болатынын ұғына отырып, оқушылардың күрделі процесті барынша жеңіл меңгеруі үшін мүмкіндік жасалуы керек.

Практикада қолдану

Жазу сабағы сөздерге талдау жасай білу, дыбыстардың реттілігін сақтау, дыбыстарды сәйкес әріптермен белгілеу, бейнелеу сынды бөліктерден тұрады.

Бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған «Әліппе» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының «Әліппе» оқу пәнінің базалық білім мазмұнында жазылым дағдысын қалыптастыру үшін «3) көркем жазу нормаларын сақтай отырып, әріп элементтерін, бас және кіші әріптерді, буын, сөз, сөйлемді және оларды байланыстыра жазу; 6) қатесіз, көркем жазу дағдыларын қалыптастыру» [2] және Бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған «Ана тілі» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы «Ана тілі» оқу пәнінің мазмұны жазылым дағдысын қалыптастыру үшін «1) әріптерді талапқа сай көркем жазу; әріптерді бір-бірімен дұрыс байланыстырып, үздіксіз әрі үзбей (ырғақты) жазу; 3) көшіріп жазу және есту, есте сақтау арқылы сөздерді (7-10 сөз), жай сөйлемдерді (3-4 сөйлем) жатқа жазу, жазғанын үлгіге қарап тексеру; 5) сауатты және көркем жазуға дағылану» [3] деп анық жазылған. Осы аталған бағдарламалық талаптардың орындалуы барысында жоғарыда аталып көрсетілген әдістемелік жұмыстар жүйелі жүргізіліп, білім алушының жазу дағдысының түрлі деңгейде қалыптасуында оң нәтиже берді. Бірінші жарты жылдықта ерекше білім беруді қажет ететін білім алушының өзіндік дамуына сәйкес келетін жұмыстардың қорытындылануы және сыныптағы барлық оқушылардың жаза алуы, соның ішінде әріптерді, сөз, сөйлемді көріп көшіру, бір, екі, үш буынды сөздерді естіп жазу, қысқа сөйлемдерді есте сақтап жазу кезеңдерінде қатесіз жазуға бейімделуге бағытталуы оң бағамен диагностикаланды. Оқушыларды жазуға үйретуде аталған жаттығуларды күнделікті орындау жемісті нәтижеге әкелді. Сондықтан ұстаз әр оқушыны жауапкершілікке, ұқыптылыққа, байқағыштыққа таңдаулы әдіс-тәсілдерді қолданып үйрете отырып, өз жұмыстарына баға бергізіп, қорытынды жасата білуі қажет. Жұмыстың бастапқы кезеңінде алынған нәтиженің әр үш күн сайын соңғы жазған жұмысымен салыстырылып, балаға көрсетіліп отыруы баланы қанаттандыруға, ынталануына себепші болды. Зерттеліп, әдістемелік жұмыс жүргізіліп отырған арнаулы сынып оқушылары үшін педагогикалық-психологиялық қолдау ерқашан да ауадай қажет. Білікті ұстаз ал-

дында отырған баланың қабілетін ескермей қалудан сақтануы тиіс. Себебі бүгінде мектептегі әрбір оқушыны дара тұлға ретінде жетілдіруге, оның қабілеттерін дамытуға алғышарт жасалуы тиіс деген қағида берік орнықты. Арнаулы сынып оқушыларының қатесіз көркем жазуын дамыту барысында сөздік қорды көбейту жөніндегі К. Досымбаеваның ұсынған педагогикалық ұстанымы негізге алынды. «Бастауыш сынып оқушылары үшін оқу мен жазуды әрмен қарай алып кету үшін сөздік қорды молайту аса маңызды» [4, 52 б]. Сөздік қорын молайту мақсатында сабақта немесе түзету сабақтарында, білімдегі олқылықтарды жетілдіру сабақтарында әр қилы оқыту мен үйрету жұмыстары жүргізілді. Ой ұшқырлығына арналған дидактикалық ойындар, қимылды ойындар, рөлдік диалогтар, мәтін мазмұнын болжау, қысқа өлеңдерді жаттау, жұмбақ шешу, қиял еркімен дәстүрлі емес құралдармен сурет салу, ұнатқан кейіпкерлерін сипаттап айтқызу іске асты. Дегенмен сөйлеу тілінде кемшілігі бар оқушыларға баса назар аудару, тиісінше жаттығу орындатуда логопед және дефектолог мамандар көмек етті. Осы секілді жұмыстарды оқушылармен жүргізу олардың шығармашылық ойлауын, тілін, сөздік қорын, қиялын дамыта түседі. Тіл байлығы аз оқушы өз ойын ауызша да, жазбаша да жеткізе алмайды. Қазіргі уақытта оқу құралының ажырамас бөлігіне айналып келе жатқан лэпбуктерді қолданғанымызда ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жұмыс нәтижесі жақсы көрсеткіш көрсетті. Лэпбуктің қалташаларындағы қызықты, суретті, қанық бояулы тапсырмалары жетістікке жетеледі. Тапсырмаларды орындауда аутист диагнозды оқушы да (коммуникативтік қарым-қатынасқа түспейтін) өзге балалармен қарым-қатынасқа түсуге талпынды. Әр сабақтың құрылымында мақсат еткен жазу жұмысы орындалып отырды. «А. Байтұрсынов жалпы оқулыққа тән ретінде «жеңілден ауырға, оңайдан қиынға, жайдан күрделіге» принципін ұстанғандықтан, 1-басқыш мектеп балаларына арналған материалдарды аса түсінікті етіп беруді көздейді, сондықтан да мысалдарды қазақ баласына таныс мақал-мәтелдерден, нақыл сөздерден, мысалдардан алады. Ал бел-

гілі бір тақырыпқа лайықталып жасалған өзі жасаған тексттер ауыл балаларының күнделікті тұрмысынан алынып, олардың арман-тілегін, талап-талпынысын танытатын шағын әңгімелер түрінде беріледі» [5, 23 б]. Балаларға ұсынылған тапсырмаларда шебер ұстаздың оқыту принципі басшылыққа алынды. Оқу жұмыстарының барлығы да тұрмыстық өмірден арнайы жасақталып ұсынылды. Өздерінің күнделікті отбасы, тұрмыстық заттар, жыл мезгілдері, ауладағы достары, сыныптағы жолдастары, адами қарым-қатынастар туралы мәтін, мақал, жұмбақтар, суреттер ұсынылды. Барлық жұмыс соңы жазумен ұластырылып отырды. Бұл әдістерді үнемі жүйелі қайталап тұру жемісті нәтижесін берді. Жұмыс барысындағы кері байланыстар белсенді дәрежеге қадам басты, сөйлеу тілі кемшілігі бар балалар да жаттаған өлеңінің 50-60% қатесіз, таза жазып бергені – түсініп жазудың жақсы көрсеткіші деуге болады.

Жазба тілде ауызшадағыдай эмоция мен сезім, түрлі артық әрекеттер (бейвербалды) жоқ. Адамға тән түрлі сезімдер, көңіл-күй бәрі сөз арқылы беріледі. Ал бұл айтылғандар бастауыш сынып оқушылары үшін жазба тілінің қаншалықты маңызды екенін көрсетеді. Ерекше білім беруді қажет ететін әрі дамуында тежелуі бар оқушылар да жазуға төселуі керек. Балаға үйретсең ғана үйренетіні ақиқат. Сондықтан жазба тілден бұрын мұғалім қандай оқушыны да алдымен жазудың өзіне үйретіп, дағдыландыру қажеттігі естен шықпау керек. Баланың жазба тілін қалыптастырудағы маңызды әрекет – шапшаң жазуға үйрету. Оқушы үшін тез оқу қалай маңызды болса, тез жазу да соншалықты маңызды. Бұл тұста үш маңызды дүниеге назар аударылады:

- ▶ жазылатын сөздің мағынасын жете түсіну;
- ▶ сөздің айтылуы мен жазылуына көңіл аудару;
- ▶ жазғандарын есте сақтауға жағдай жасау: оқы, ойлан, есте сақта, тыңда, тағы да зейін аудар.

Ой көркемдігінің бірден-бір айнасы – жазуға үйрету мен үйренудің түп негізін

бағамдасақ, «сауатты жазуға үйрену астарында грамматика жатыр. Мектепте грамматиканы неғұрлым терең әрі түсінікті үйретеді, соғұрлым балада да сауатты жазу деңгейі жоғары болады» [6, 40 б]. Мәселен, оқушы сөзге қосымшаны дұрыс жалғап жазып, бірақ оның неге олай екенін түсіндіре алмаса, бұл ережені механикалық түрде жаттап алғанының белгісі болады. Ережені жатқа біліп, оны қолдана алмаса, мұның сауатты жазуға әкелер пайдасы жоқ. Сондықтан оқушылар мұғалімнің талдауын тыңдап, емле ережелерін үйренуге міндетті. Олай болмаған жағдайда қатесіз көркем жазу деңгейіне жетпейді. Сонымен қатар оқушыға күнделікті өмірде қолданатын сөздерді (мысалы, тұрмыстық заттар), жұмбақтар мен жаңылтпаштарды, мақал-мәтелдер мен нақыл сөздерді жаттатып, оны дәптерге жаздырудың пайдасы мол. Біріншіден, баланың сөздік қоры артады, екіншіден, ұлттық құндылығымыз, тіліміздің шұрайлылығымен, байлығымен тереңінен таныса түседі және мәдени ойлап, сауатты көркем жазуға дағдыланады. Жазуға ұсынылып отырған шығармалар аз көлемді болуы тиіс. Кіші жастағы балалардың ірі сөзді, қанық бояулы мәтін, өлең тағы да басқа тапсырмалардың шағын көлемді болғанын жақсы қабылдайды. Ал енді жаттаудың жадыны дамытып, сананы дұрыстайтыны, ұмытшақтықтан арылтатыны да ғылыми тұрғыда дәлелденген.

Ұсынымдар

Жазуға, көркем әрі қатесіз жазуға үйрету үйретуші ұстаздан шыдамдылық пен жүйелі жұмысты талап етеді. Өйткені жазу жұмысы – күрделі процесс. Оның аз уақытта қалыптасып кетуі қаншалықты дұрыс үйрету жұмысының мәніне байланысты. Ғалым Н.Талызина көрсеткендей, «оқушының жазбаша немесе ауызша ойын жеткізуіне нақ үлгі беретін – ұстаз» [7, 122 с]. Білікті ұстаз тілдің тарихын, грамматикасын, емле ережелерін, стилистикасын, пунктуациясын, лексикасын, орфографиясы мен орфоэпиясын жоғары деңгейде біліп, меңгеріп, оны оқушыға түсіндіре алуы тиіс. Сонда ғана мәдениетті сөйлейтін, сауатты жазатын дара тұлғаны тәрбиелеп шығарады. Өз педагогикалық шығармасында К. Д. Ушинский «Мұғалімнің байыпты әңгімені көрнекілікпен жандан-

дыруы оқиғаның есте сақталуымен ғана қоймай өзінше толықтыруымен, алуан сұрақтардың туындауы мен жандылығын жеке оқушыдан, бүкіл сыныптан қарастырылған мәселенің мазмұнын түсінікпен қабылдауларын қамтамасыз етеді» [8, 14 с] деп көрнекілікті оқу процесінің ажырамас бөлшегі екендігін айтқан.

Бастауыш сынып оқушыларын қатесіз әрі көркем жазу дағдысына үйрету бойынша ұсынымдар:

1. Сабақ барысында мұғалім әріп, сөз және сөйлемдер жазылған кестелерді, суреттер салынған карточкаларды, дидактикалық материалдарды молынан пайдаланғаны өте маңызды. Бұл тәсіл оқушыға сауатты жазып үйренуіне зор көмегін тигізеді.
2. Бастауыш сынып оқушыларының жазу дағдысын қалыптастыратын тағы бір тәсіл – көшіру. Мектептерде көшірудің үш түрі белсенді қолданылады.
3. Жай көшіру. Әсіресе бірінші сынып оқушылары үшін қолданылатын тиімді әдіс. Бұл іштей толық көшіру, жартылай көшіру, сөздерді теріп көшіру сынды түрлі тапсырмаларға жіктеледі.
4. Еркін көшіру. Оқушыларға мұғалім мәтінді оқып береді, содан есте қалғанын жазады. Бұл тұста оқушының ақпаратты қалай қабылдағаны, тыңдағаны, зейін қоюы да тексеріледі.
5. Тапсырмаға байланысты көшіру. Арнайы берілген грамматикалық тапсырма бойынша, сөздегі не сөйлемдегі қалып қойған әріптерді қойып көшіру, жоқ сөздерді тауып көшіру сынды түрлі тапсырмалар беріледі. Осылайша көшіру жұмыстары оқушының көркем және қатесіз жазуын қалыптастырып қана қоймай, логикалық ойлауын, жадыда сақтауын жақсартды.
6. Жазу дағдысын қалыптастырудағы түзету жұмыстары орынды ойластырылған жоспармен және күнделікті бір уақытта жасалуы тиіс.
7. Бұл сабақтарды тек қана пән мұғалімі ғана емес арнайы мамандардың да

бірлескен жұмысымен ұштастырылуы тиімді болды. Олардың маман ретінде оқушының сөйлеуіне, жазуына, оқуына қосар үлестері аса маңызды.

Зерттеудің барысында жоғарыда аталған жұмыстардың нәтижесінде сыныптағы гиперактивті оқушының біршама сабырлы, тиянақты болуға бет бұрғаны айқын көрінді. Демек жазуға үйрену, көркем жазуға үйрену баланың бұрынғыдан әлдеқайда жақсы дамуына үлес қосатынына көз жеткіздік.

Қорытынды

Көркем әрі қатесіз жазуға дағдыландыру барысында естен шығаруға болмайтын маңызды әрекет – оқушының қолын дұрыс қозғай алуы, жазуға бейімделу үшін саусақ жаттығуларын жасап тұруы. Себебі жазуды үйренуде көп оқитын, ережені керемет білетін баланың өзі қолдың дағдылануынсыз, яғни жазу құралын ұстауы, қол күшін дұрыс қолданбауы әсерінен жазуда көп қате жібереді, жазуы да тартымсыз болады. Сондықтан бала үшін есту, айту, тыңдау, көру және қолын қозғау дағдысы да маңызды рөл атқарады. Бірақ бұл тұста сауатты жазу мен көркем жазудың бір емес екенін ескеру қажет. Бала жазуының әдемі болмауына өзге де факторлар әсер етуі мүмкін. Баланың тек тез жазуға талпынуы, шапшаң жазу көркем жазуды бұзуы мүмкін. Сонымен қатар нашар жазуға баланың бойындағы түрлі аурулар себеп болуы мүмкін, мысалы, көз, қол, жүрек аурулары, невроз және ата-анасының да баланың оқу мен жазу әрекетіне немқұрайлылық танытуы да әсер етеді. Демек, мұғалім көркем жазуға қатты екіпін түсірмеуі тиіс, ол жүре түзелетін, қалыптасатын нәрсе екенін естен шығармауымыз керек. Дегенмен көркем жазу да – сауаттылықтың бір нышаны.

Әріпті танып – санада суреттеп, оның жазылу емлесін көріп – ми қыртысының барлық бөліктерін іске қосып, бұлшықеттердің жиырылып күш жұмсап іске асырылатын жазу процесінің бала үшін оншалықты оңай үйрену әрекеті емес. Көргенін қарап отырып құрастырып жазудан аулақ болған жөн, жоғарыда атағанымыздай әр

әріптің жазылу емлесі болады. Әріпті «суретін құрастырып» жазуға бейімделіп кеткен балаларда ырғақты жазу қалыптасуы мүмкін болмайды. Ал ырғақты жазудың болмауы көркем жазудың болмайтынын көрсетеді. Зерттеу соңында түйіндегеніміз жазумен қоса өзге де оқыту бірліктерінің бір жүретіні, олардың бір-бірінің ажырамас бөлігі екендігі. Жазуға үйренуге қажетті оқушының физиологиялық жағдайы, жазу құралдары, тиісті көрнекі құралдар, педагогтің туғызатын қолайлы оқу ортасы үйлесімділікпен құрылуы тиіс.

Жұмыс барысында бала үшін ең қиыны – естіп жазу жұмысы болды. Оқушыда тыңдау, түйсіну, қайта дыбыстап айту әрекеті дамуы қажет, өйткені естіген дыбысты ажырата білу сауатты жазудың басты шарты. «Көрнекі өзін – өзі бақылаумен есту диктанты жазу әрекетіне қатысатын анализаторлардың өзара әрекеттесу принципіне сәйкес келеді [9, 16 с]. Әріпті танып бастаған сәттен бастап әр сабақта әріптер мен сөздер, сөз тіркестері, қысқа сөйлемдер мұғалім тарапынан және дыбыстық құралдардан тыңдатылып жаздырыла берсе, қатесіз жазуды қалыптастыруға болары сөзсіз. «Атап айтқанда, эмоционалды сөйлеу материалы мен ойын техникасы кіші мектеп оқушыларының ойын іс - әрекетіне деген қажеттіліктерін қанағаттандыру, жазу бұзылыстарын жеңуге қолайлы жағдай жасайды» [9, 20 с]. Түсінгеніміздей жазу жұмысында естіп жазу – маңызды. Жазудың өзін қызықты етуде көрнекіліктерді қолдану, қол жаттығуларын үнемі жасау, ойындар және оларды ұйымдастыру жұмыстарына байланысты оқушының өзіне сенімділігін арттыру жақсы нәтижеге әкеледі. Логикалық тапсырмалар, басқатырғылар да оқушының зейінін тұрақтандырып, білу құмарлығын арттырады да, сәйкесінше жазу процесін дамытады. Сыныпта «көркем жазу» бұрышын ұйымдастыру эстетикалық тәрбие беруде, ұқыптылыққа тәрбиелеуге елеулі үлес қосады. Мектеп оқушысының жазуы түзелетін болса, білімі артады. Оқушының өзін-өзі бағалауы мен өз оқуын реттеуі қалыптасады да алдағы уақытта білімге құштарлығы ашылады. Сонымен қатар жазуға үйрену білім алудағы қиыншылықтарды жеңуге көмекте-

седі. Қатесіз, көркем жазу денсаулыққа да жақсы ықпал етеді, дұрыс отыру мен жазу құралын дұрыс ұстау, өзін бақылауда ұстау қажеттіліктері оқушыны шыдамдылыққа, көркем мінез қалыптастыруға үйретеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Безруких М.М.** Знаете ли вы своего ученика? // Москва Просвещение 1991. -131, 147 с.
2. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің жалпы білім беретін пәндері мен таңдау курстары бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы. 1-қосымшаға сәйкес Бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған «Әліппе» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде)
3. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің жалпы білім беретін пәндері мен таңдау курстары бойынша үлгілік оқу бағдарла-

маларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы. 2-қосымшаға сәйкес Бастауыш білім беру деңгейінің 1-сыныбына арналған «Ана тілі» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде)

4. **Досымбаева К.** Бастауыш сыныпта сауатты жазуға үйретудің басты жолдары // Вестник «ЕД», 2013. - №3, -52 б;
5. **А.Байтұрсынов** Тіл тағылымы // Алматы «Ана тілі», 1992. - 23 б;
6. **Шарипходжаева Ж.** Жазуға үйрету технологиясы // Бастауыш мектеп, 2017. №2, - 40 б;
7. **Талызина Н.** Управление процессом усвоения знаний. // Москва: МГУ, 1975. -122 с.
8. **Ушинский К.Д.** Педагогические сочинения // Москва «Педагогика» 1989.- 14 с;
9. **Садовникова И.Н.** Нарушение письменной речи у младших школьников // Москва. Просвещение. 1983. -16 с, 20 с

● КАК НАУЧИТЬСЯ ПИСАТЬ КРАСИВО И БЕЗ ОШИБОК

Есениязова А.К.

КГУ «Средняя школа имени А.Байтұрсынұлы»
Атырауская область, Махамбетский район

Аннотация. В статье говорится как научиться правильно и красиво писать. Автор целенаправленно объяснил виды упражнений, которые считаются важными для последовательности работы. Установлено, что упражнения для рук необходимы для оптимизации процесса письма. Сделан вывод, что для развития письменного акта очень полезно выполнение предстоящей работы, как интересных игр и логических задач, регулярное записывание писем и чистописание. В заключении статьи делается вывод о необходимости развития акта слушания, понимания, пересказа, ведь умение различать услышанный звук является основным условием грамотного письма. Интересные, регулярные упражнения для рук, игры и их организация приводят к повышению уверенности ученика в себе.

Ключевые слова: правильное чистописание, легкое освоение сложного процесса, формирование правильного письма, упражнение для рук.

● HOW TO LEARN TO WRITE BEAUTIFULLY AND WITHOUT MISTAKES

Yeseniyazova A.K.

School named after A. Baitursynuly
Atyrau region Makhambetskiy district

Annotation. The article says how to learn how to write correctly and beautifully. The author purposefully explained the types of exercises that are considered important for the sequence of work. It has been established that hand exercises are necessary to optimize the writing process. It is concluded that for the development of the written act, it is very useful to perform the upcoming work as interesting games and logical tasks, regular memorizing letters and penmanship. In conclusion, the article concludes that it is necessary to develop the act of listening, understanding, retelling, because the ability to distinguish the sound heard is the main condition for competent writing. Interesting, regular hand exercises, games and their organization lead to an increase in the student's self-confidence.

Key words: correct penmanship, easy mastery of a complex process, formation of correct writing, hand exercises.

МРНТИ 14.25.09

ВОЗМОЖНОСТИ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ В ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА НА УРОКАХ ХИМИИ

Сейтказинова Б.М.

КГУ «Средняя школа №7» отдела образования по городу Усть-Каменогорск управления образования Восточно-Казахстанской области

Аннотация. В статье раскрываются особенности внедрения мобильных приложений на уроке химии. Приведены преимущества использования мобильных приложений и возможные риски, возникающие при их внедрении в учебный процесс. С целью выявления эффективности обучения посредством мобильных приложений автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и представлены итоги данного исследования.

Ключевые слова: мобильное обучение, мобильные приложения, информационная технология

Введение

Использование мобильных приложений на уроках химии – актуальное направление в информационной технологии, в этой идее заключены большие возможности для модернизации обучения, а именно – расширение форм, методов и средств обучения. Обучающие мобильные приложения позволяют учащимся изучать предмет в любое свободное время, повышают интерес к образовательному процессу, дополняя его новой формой работы.

Международный опыт в области мобильного обучения представлен в «Рекомендации ЮНЕСКО по политике в области мобильного образования», подготовленных институтом ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании (ИИТО ЮНЕСКО), в котором полноценно раскрывается как понятие мобильного обучения, так и обозначены формы, в которых оно может применяться [1].

Вопросы теории и практики применения мобильных устройств и мобильных образовательных ресурсов в образовании в последние десятилетия активно обсуждаются на различных научных мероприятиях. В Великобритании с 2007 года проходит конференция MoLeNet. Организаторы конференции ставят перед собой главную цель - обмен опытом в сфере мобильного обучения, а также распространение новых практик среди стран-участников [2].

С 2010 в рамках конференции был запущен проект The Mobile Learning Network Project целью которого является распространение эффективных практик мобильного обучения в разных странах, а также поиск единомышленников среди преподавателей, использующих мобильные технологии в образовании. Ключевыми направлениями проекта являются:

1. «Система мобильного обучения» (MoLeNet) - обмен современными

практиками между педагогами со всех стран мира.

2. «Среда мобильного обучения» (Mobile Learning Environment Project) - разработка методик мобильного обучения маломобильных групп населения и инвалидов.
3. «Мобильные технологии в обучении через всю жизнь» (Mobile Technologies Lefelong Learning: the best practic) - лучшие практики мобильного обучения людей третьего возраста [3].

С 2010 года популяризируется европейский проект «Мобильные технологии через всю жизнь» (MOTILL). Проект появился в ходе стратегической сессии Евросоюза в области образования. Главная цель - исследовать возможности непрерывного образования людей в любой точке земли при наличии лишь мобильных устройств с выходом в интернет [4].

С 2012 года в Канаде создан «Консорциум мобильного обучения» (MLearning Consorcium). Объединение представляет собой кластер лесных высших учебных заведений, которые используют мобильное обучение, как основную технологию передачи теоретических знаний студентов по всей территории Канады [5].

В рамках проекта MoLeNet (www.molenet.org.uk) под мобильным обучением понимают процесс использования портативных, беспроводных, удобных и доступных мобильных устройств в образовании, с целью оптимизации и поддержки обучения, что позволит обучающемуся общаться, создавать или получать информацию, а его деятельность станет более эффективной [2]. Итак, использование мобильных устройств в образовании позволяет облегчить, поддержать, усилить, расширить возможности преподавания и обучения, это означает, что мобильное обучение работает лучше всего, когда является дополнительным к основной форме. Как утверждает Дж. Тракслер, мобильные устройства значительно изменяют процесс обучения не только модификацией форм обучения и расширенными пространственными возможностями органи-

зации процесса, но и развитием новых форм познания и формирования менталитета [6].

В Казахстане внедрение мобильного обучения в процесс обучения в стадии развития и носит локальный характер. Существуют отдельные проекты, такие как: Т. Садыков, Г. Чтрнацтова, Г.Т. Кокибасова «Мнения учащихся об интерактивных приложениях, применяемых для обучения химии [7], А. Е.Мендыгалиева «Білім алушыларға органикалық химияны онлайн оқыту барысында интерактивті технологияларды қолдану» [8], Доскажанов Ч.Т., Даненова Г.Т., Коккоз М.М. «Роль мобильных приложений в системе образования» [9], Абильдина С.К., Айдарбекова К.А. «Кәсіби құзіреттілікті қалыптастыруда сандық білім беру ресурстарын пайдалану» [10], Аманкулова Г.М., Куангалиев Т.Г. «Мобильное обучение - новая технология в образовательном процессе» [11].

Использование мобильных приложений в повседневной жизни безусловно имеет множество преимуществ. Однако, когда речь заходит об интеграции этих технологий в образовательный процесс, появляются практические и методические аспекты, которые требуют тщательного изучения и апробации. Поэтому обучение предметного содержания на уроках химии посредством мобильных приложений является актуальным, сравнительно новым методом обучения, который набирает популярность.

Ведущая педагогическая идея опыта заключается в создании комплексного продукта, сочетающего виртуальные лаборатории, визуализацию моделей, базу данных химических элементов, справочную информацию, виртуальные решебники задач, в виде мобильных приложений для применения на уроках химии.

Новизна идеи заключается в том, что использование мобильных приложений является инновационным подходом в обучении, так как позволяет модифицировать не только формы подачи программного материала и доступа к нему, но и способствует повышению мотивации у учащихся.

Цель педагогической идеи: представить опыт работы использования мобильных приложений с целью повышения эффективности обучения

Задачи:

- ▶ сформировать комплекс инструментов в виде мобильных приложений, которые возможно применять на уроках химии;
- ▶ представить учебные задания с применением мобильных приложений;
- ▶ определить преимущества и риски внедрения мобильных приложений.

Методика

Как появилась данная идея? Идея возникла из проблемы, которая существует в среде учащихся. Как показала школьная практика, каждый ученик приносит в школу мобильное устройство, и использует его только для общения в социальных сетях, и чтобы поиграть. Тогда уместно задаться вопросом «Как в этом минусе учителям найти плюс, направить интерес детей в нужное русло и тем самым повы-

сить уровень предметных компетенций посредством мобильных устройств?» И решение данного вопроса было найдено в педагогической идее, а именно в создании комплексного продукта, сочетающий виртуальные лаборатории, визуализацию моделей, базу данных химических элементов, теоретическую информацию, виртуальные решебники задач, в виде мобильных приложений для применения на уроках химии как вспомогательного элемента в процессе обучения.

В PlayMarket были изучены обучающие приложения и сформирован комплекс инструментов в виде мобильных приложений для 7- 11 классов, который используется в практике уже второй год. Содержание мобильных приложений соответствует программному материалу по предмету «Химия», 7-11 классов, и применяется для достижения целей обучения по определенным разделам и темам типовой учебной программы [12]. Доступ к мобильному приложению очень прост, всё, что нужно - это отсканировать QR код, который ведет к ссылке для установки.

Таблица 1. Комплекс мобильных приложений

Мобильное приложение	QR код	Темы программного материала по предмету «Химия»
Визуализация моделей конструктор атомов Atom.Phys		1) 7.2А Атомы. Молекулы. Вещества «Состав и строение атома». 2) 8.1А Движение электронов в атомах «Движение электронов в атоме». 3) 10.1А Состав и строение атома «Радиоактивность» [12].
Таблица калорийности		1) 7.4 А Химические элементы и соединения в организме человека Питательные вещества в составе продуктов питания. Практическая работа № 4 «Определение питательных веществ в составе пищи» 2) 9.3С Химические элементы в организме человека «Химический состав организма человека» [12].

Мобильное приложение	QR код	Темы программного материала по предмету «Химия»
Элементы. Периодическая таблица		1) 7.2А Атомы. Молекулы. Вещества. «Химические элементы» 2) 8.1А Движение электронов в атомах. «Энергетические уровни» [12].
3D неорганическая химия		1) 7.2А Атомы. Молекулы. Вещества «Химические элементы». 2) 8.1А Движение электронов в атомах «Энергетические уровни». 3) 8.3В Виды химических связей - Ковалентная связь - Ионная связь 4) 10.1С Химическая связь. - Ковалентная связь. - Ионная связь - Металлическая связь - Типы гибридизации: sp-, sp ² -, sp ³ - [12].
Виртуальная лаборатория Chemistry Lab		выполнение лабораторных и практических работ в 7-11 классах, с целью реализации целей обучения экспериментального характера.

Тип мобильного приложения определяет возможность использования его на разных этапах урока: объяснения нового материала, отработки и закрепления полученных знаний, самостоятельной работы, погружения в информационную среду и самоконтроля.

Практическое применение

Апробация и внедрение. Комплекс мобильных приложений был апробирован экспериментально с 2022 года на базе КГУ «Средняя школа №7» отдела образования по городу Усть-Каменогорск управления образования Восточно-Казахстанской области, для учащихся 7-11-х классов.

Подробно остановлюсь как осуществлялся путь от идеи до реализации на при-

мере урока в 7 классе по теме «Состав и строение атома».

С целью выявления эффективности применения мобильных приложений были определены 5 этапов:

- ▶ начальная диагностика;
- ▶ практический этап;
- ▶ работа над ошибками и рефлексия;
- ▶ домашняя работа;
- ▶ итоговая диагностика.

А также выбраны экспериментальный 7 «А» и контрольный 7 «Г» класс.

На начальном этапе проведена диагностика уровня знаний.

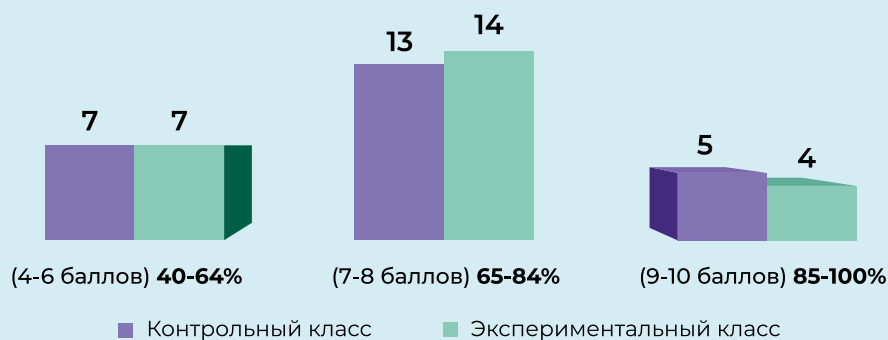

Диаграмма 1 – Начальная диагностика уровня знаний

В экспериментальном классе высокий уровень имеют 4 учащихся, средний – 21 учащийся.

Важным моментом стал практический этап. Учащиеся экспериментального 7А класса для отработки умений определять количество элементарных частиц в атоме использовали мобильное приложение Atom.Phys. Создание виртуальной модели атома позволило развить пространственное воображение у учащихся, также понять где расположены протоны, нейтроны и электроны в атоме. Внедрение в процесс обучения для закрепления изученного материала именно данного приложения, получило положительные отзывы от учащихся. Для моделирования атомов предоставляется возможность добавлять на экран протоны, электроны и нейтроны нажатием на кнопки снизу, если таким образом учащийся собрал модель атома, существующий в таблице Менделеева, то символ элемента отобразится слева вверху на месте знака «?», при нажатии на символ можно проверить распределение электронов по электронным уровням в атоме.

Работа над ошибками, и рефлексия позволила оценить результаты работы, и при

необходимости, улучшить его, выполнив дополнительные задания, используя мобильное приложение. Дома учащиеся имели возможность воспользоваться важным достоинством данного приложения как мобильность, и еще раз, в любое удобное время, выполнить задания, тем самым улучшить результаты обучения.

В завершении проведена формативная работа, результаты которой свидетельствуют о том, что применение мобильных приложений обеспечивает эффективность обучения, по сравнению с традиционным обучением. Увеличилось количество учащихся с высоким уровнем до 7, уменьшилось количество с низким уровнем обучения до 5 учащихся.

Эффективность обучения подтверждается повышением качества знаний в экспериментальном классе на 8%.

Результаты такой работы. Цели обучения достигнуты. Принцип «от теории к визуализации» сработал на 100%, учащиеся визуально наблюдали движение электронов, расположение протонов и нейтронов, качественно выполнена формативная работа.

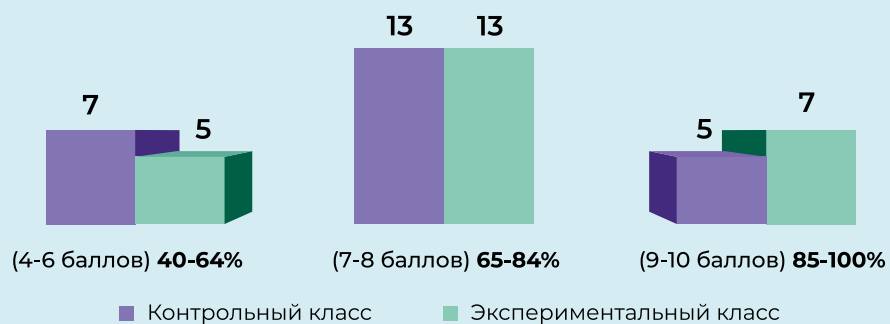

Диаграмма 2 – Итоговая диагностика уровня знаний

Качество знаний (%)

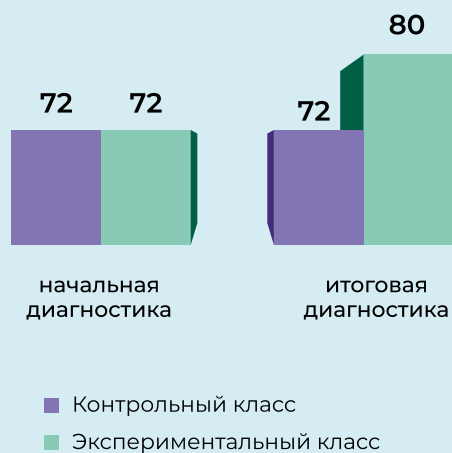

Диаграмма 3 – Качество знаний

Еще одно мобильное приложение, которое получило положительные отзывы учащихся - это виртуальная лаборатория Chemistry Lab, позволяющая моделировать химические процессы, которые невозможно реализовать в школьной лаборатории из-за отсутствия или опасности реактивов. Важным достоинством данного приложения является:

- ▶ повышение учебной мотивации, за счет модификации подачи материала;
- ▶ возможность возвращаться к нему много раз, используя в любое время и в любом месте, что способствует запоминанию учебного материала;

- ▶ высокая безопасность;
- ▶ наглядная визуализация химических процессов;

Учащиеся при выполнении лабораторного опыта использовали в данном приложении набор реактивов, виртуально проводили химическую реакцию и наблюдали её признак.

С целью получения обратной связи от учащихся, проведено анкетирование «Голос ученика» [4], где большинство 80% отметили что мобильные приложения позволяют улучшить результаты обучения, 10% отрицают улучшение результатов, 10% сомневаются (диаграмма 1)

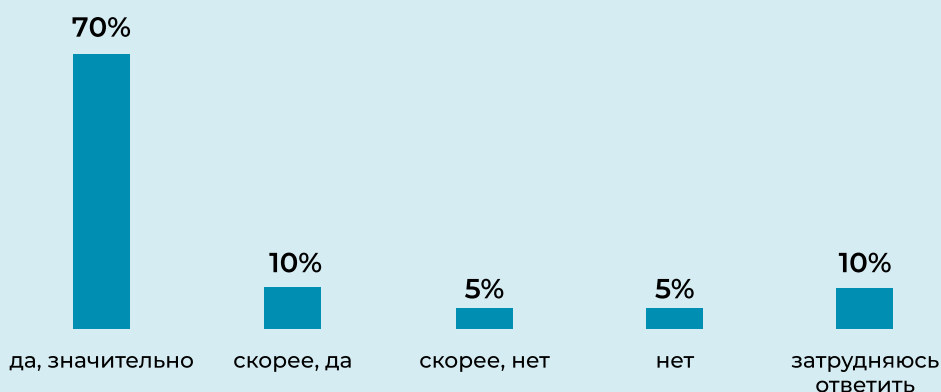

Диаграмма 1 – Изучение эффективности применения мобильных приложений

На вопрос «Хотели бы вы иметь возможность обучаться с помощью мобильных приложений?» 75 % учащихся отметили, что желают использовать мобильное обучение на уроках, 15% считают это неудобным, 5% сомневаются.

Используя на уроках химии в течение двух лет мобильные приложения как вспомогательный элемент хотелось бы выделить сильные стороны:

- ▶ эффективность процесса обучения;
- ▶ положительная мотивация учащихся;
- ▶ индивидуализация учебной траектории, темпа, интенсивности обучения;
- ▶ мобильность;
- ▶ рациональная организация учебного процесса;
- ▶ самостоятельное обучение.

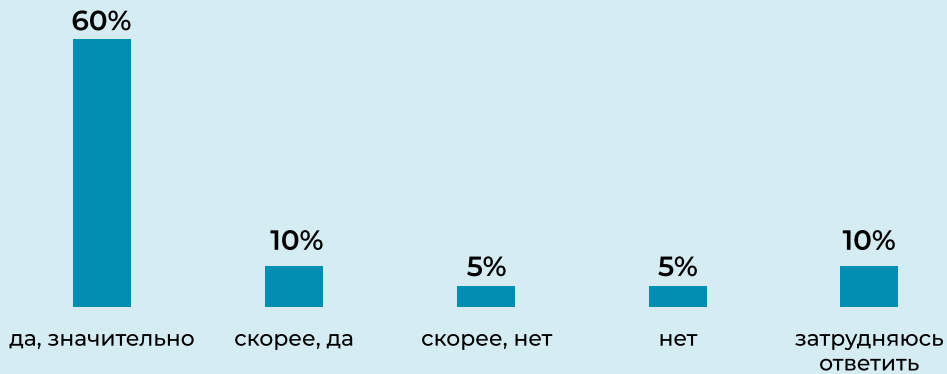

Диаграмма 2 – Изучение возможности применения мобильных приложений в процессе обучения

Однако имеются риски применения мобильных приложений:

- ▶ ограниченные возможности для хранения на мобильных устройствах;
- ▶ недостаточное количество приложений обучающего характера по предмету;
- ▶ приложение, разработанное для более ранней версии Android, недоступно для устройства.

Но всё-таки данный формат обучения обладает рядом преимуществ перед традиционным обучением.

Рекомендации

Мобильное обучение обладает огромными потенциальными возможностями:

- ▶ повышение интереса к изучаемому предмету;
- ▶ положительный эмоциональный настрой на уроке;
- ▶ улучшение результатов работы.

Перспективы реализации идеи:

- ▶ повышение качества образования в школе;
- ▶ личностный рост ученика и профессиональный рост ИКТ-компетентности учителей;
- ▶ расширение информационного пространства;
- ▶ устойчивая положительная внутренняя мотивация к учению у учащихся и к педагогической деятельности у педагогов.

Возможные проблемы:

1. Физиологические: вред для зрения. Длительная работа за устройством может повлечь дальнейшее падение зрения. Рекомендуется ввести ограничение по времени (10-15 минут).
2. Социальные: не все учащиеся имеют смартфоны. Рекомендуется организовать работу в паре, группе, что бы все учащиеся имели возможность выполнить работу на мобильном устройстве.
3. Педагогические: применение мобильных приложений на всех этапах

урока. Варианты решений: целесообразность применения мобильного приложения только на определенном этапе урока.

4. Технические: отсутствие доступа к интернету. Варианты решений: предоставление доступа к сети Интернет через школьный wi-fi роутер или другое устройство.

Заключение

Полученные результаты использования предложенных мобильных приложений на практике показали их осуществимость и эффективность.

Инструменты мобильных приложений по химии, предложенных в данной статье в перспективе могут найти широкое использование для учителя при организации урочной и внеурочной деятельности, реализующего STEM-подход в обучении.

Своей педагогической идеей хотелось показать, что мобильные приложения – это инструмент для достижения цели, а также один из способов повышения мотивации учащихся, которые позволяют повысить эффективность обучения и увидеть прогресс ученика.

Список использованных источников

1. UNESCO Policy Guidelines for Mobile Learning. Place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.-2015. doi: // <https://iite.unesco.org/publications/3214738/>
2. John Traxler. Defining Mobile Learning. IADIS International Conference Mobile Learning. 2015. doi: // https://www.researchgate.net/publication/228637407_Defining_mobile_learning
3. Geddes S. Mobile Learning in the 21st Century: Benefit for Learners / S. Geddes // The Knowledge Tree: An E-Journal of Learning Innovation. - 2015. - No 6.
4. Bransford M. How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School / M. Bransford, J. Douglas. - Washington. 2015.
5. Arhistrongh S. About M-learning: Start education with mobile technologies now / S. Arhistrongh. - Washington. 2014.
6. Traxler J. Current State of Mobile Learning // Mobile Learning: Transforming the Delivery of Education and Training. 2009. doi: <http://www.aupress.ca/index.php/books/120155>
7. Sadykov, T., Ctrnactova, H., & Kokibasova, G.T. Students' opinions toward interactive apps used for teaching chemistry [Text] // Bulletin of the University of Karaganda – Chemistry. – 2021. – 103(3). – P. 103–114. – doi : // <https://doi.org/10.31489/2021Ch3/103-114>
8. Мендығалиева А.Е. «Білім алушыларға органикалық химияны онлайн оқыту барысында интерактивті технологияларды қолдану» «Білім алушыларға органикалық химияны онлайн оқыту барысында интерактивті технологияларды қолдану»// Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. Педагогика. Психология. Социология сериясы.- 2023.- 143(2). – Б.233-239.
9. Доскажанов Ч.Т., Даненова Г.Т., Коккоз М.М. Роль мобильных приложений в системе образования // Международный журнал экспериментального образования. – 2018. - №2. С. 17-22.
10. Абильдина С.К., Айдарбекова К.А. Кәсіби құзіреттілікті қалыптастыруда сандық білім беру ресурстарын пайдалану //Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы. - 2019. - №3 (79). - Б.192-199
11. Аманкулова Г.М., Қуанғалиев Т.Г. Мобильное обучение – новая технология в образовательном процессе // Фылым және білім. - 2021. -Том 1 №3(64). -Б.110-117.
12. Типовые учебные программы по общеобразовательным предметам основного среднего образования, утвержденных приказом Министерства образования и науки Республики Казахстан с дополнениями и изменениями Приказ Министерства просвещения Республики Казахстан от 16.09.2022 года № 399; с изменениями от 21.11.2022 г. № 467

● ХИМИЯ САБАҚТАРЫ ОҚУ ҮРДІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Сейтказинова Б.М.

Шығыс Қазақстан облысының білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің «№7 орта мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақалада химия сабағында мобильді қосымшаларды қолдану ерекшеліктері талқыланған. Мобильді қосымшаларды пайдаланудың артықшылықтары мен оларды оқу үдерісінде қолдану кезінде туын-

дауы мүмкін тәуекелдер келтірілген. Мобильді қосымшалар арқылы оқытудың тиімділігін анықтау мақсатында автор жоғары сынып оқушыларының қатысуымен зерттеу жүргізіп, осы зерттеудің нәтижелерін ұсынды.

Түйінді сөздер: мобильді оқыту, мобильдік қосымшалар, ақпараттық технология

● POSSIBILITIES OF MOBILE APPLICATIONS IN ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN CHEMISTRY LESSONS

B.M. Seitkazinova

the municipal state institution “Secondary School No. 7”
of the Department of Education in Ust-Kamenogorsk
of the Department of Education of the East Kazakhstan region

Annotation. The article reveals the features of introducing mobile applications in a chemistry lesson. The advantages of using mobile applications and possible risks that arise when introducing them into the educational process are given. In order to identify the effectiveness of learning through mobile applications, the author conducted a study with the participation of high school students and presented the results of this study.

Keywords: mobile learning, mobile applications, information technology

FTAMP 14.33.07

КОЛЛЕДЖДЕРДІҢ ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫНА «СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ МӘДЕНИЕТ НЕГІЗДЕРІ» ЭЛЕКТИВТІ КУРСЫН КІРІКТІРУ ЖАЙЫНДА

Чалгинбаева Г. С.

Астана қаласы әкімдігінің «Жоғары көлік және коммуникация колледжі» ШЖҚ МКК

Аңдатпа. Мақалада білім беру ұйымдарындағы жастар бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастырудың маңыздылығы мен қажеттілігі баяндалды. Сонымен қатар колледждерде жұмыс жасайтын «Саналы ұрпақ» атты еріктілер клубының қызметі жемқорлыққа төзбеушілік мәдениетін қалыптастыруда кең ауқымды аудиторияны қамти алмауы себебінен элективті курсты кіріктіру жолдары да жазылды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім беруді кәсіптік және техникалық білім беру мекемелерінің жұмыс оқу бағдарламаларына кіріктіру мәселесі шетелдік (Венгрия, Австрия, Корея) мысалдар негізінде салыстырылып қарастырылды.

Түйінді сөздер: сыбайлас жемқорлық, элективті курстар, пәнаралық байланыс, білім беру технологиялары.

Кіріспе

Қазіргі таңда еліміздегі жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес оқытушының негізгі міндеті стандартта белгіленген ойлау дағдысын білім алушылардың бойында қалыптастыру, одан әрі дамыту болып табылады. Әр оқытушы өз пәні шеңберінде білім берумен қатар, ойлау дағдысын қалыптастыратын тапсырмалар арқылы оқушының ойлау жүйесін дамытуы тиіс. Біз сыни тұрғыда ойлай білетін жастарды тәрбиелеуіміз қажет. Креативті және сыни тұрғыда ойлау дағдысы қалыптасқан жастар қоғамдағы өзгерістерге тез бейімделіп, экономикалық ағымдарды тез түсінеді. Сонымен қатар білім алушылар өз бизнес жобасын жасап, алған білімдерін тәжірибеде еркін қолдана алады. Алайда, дамыған мемлекеттер мысалына

қарағанда креативті ойлай білетін азаматты қалыптастыру аздық етеді. Себебі, өз болашағын қалыптастыруда жастар адал қоғамды қалыптастырудың қажеттілігі мен оның жолдарын нақты білуі шарт. Осы орайда кәсіптік және техникалық білім беру ұйымдарында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздеріне оқыту өзектілігі мен маңызы арта түседі.

Бүгінгі таңда сыбайлас жемқорлық мәселесі – әлемдегі барлық елдерде өте өзекті проблемалардың бірі. Аталған қоғамдық дертпен күресудің бір жолы студент жастар бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасының пай-

да болу тарихы бертінгі кезеңнен басталады. Себебі, кеңестік дәуір тұсында, нақтылай айтқанда, ХХ ғасырдың 80-жылдарына дейін ресми билік сыбайлас жемқорлық құбылысы туралы мәселені ашық талқыламайтын. Кеңес одағының құрамындағы республикаларда сыбайлас жемқорлық дертінің бар екендігін жасырын ұстайтын. Іс жүзінде орын алған сыбайлас жемқорлық фактілері (мысалы «Өзбек ісі») қалың жұртшылықтың назарына ұсынылып, талқыланды. «Сыбайлас жемқорлық» терминінің өзі қолданылмай, бұл құбылыс «билікті теріс пайдаланушылық» ұғымдарымен бүркемеленетін [1].

Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласында заңнамалық тұрғыда нормативтік-құқықтық база қалыптасқан. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері агенттігі Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін, мемлекеттік қызмет саласында басшылықты, мемлекеттік қызметтердің көрсетілу сапасын бағалауды және мемлекеттік бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік орган ретіндегі міндеттері, өкілеттілігі айқындалған «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің және Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің) кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 22 шілдедегі № 74 Жарлығының (соңғы өзгертулер мен толықтырулар 2024 жылғы 3-қаңтарда енгізілген) маңызы зор [2].

Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдебіне жоғары талаптар қоятын «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы (соңғы өзгертулер мен толықтырулар 2023 жылғы 32-қарашада енгізілген) сыбайлас жемқорлықтың алдын алуда ерекше орын алатын нормативтік-құқықтық акт [3].

Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаты барысын сипаттайтын «Қазақстан Республикасының сыбай-

лас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022 – 2026 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 802 Жарлығының жас буынға Сыбайлас жемқорлыққа қарсы төзбеушілік мәдениетті қалыптастыруда берер пайдасы мол [4].

Осы тақырып аясында зерттеуші ғалымдар мен мемлекеттік қайраткерлер бірқатар ғылыми еңбектер жазды. Атап айтқанда, Б.С. Абдрасиловтың «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері», С.Т. Кемелбековтың «Сыбайлас жемқорлықты қылмыс құрамдарында көзделген бағалылық белгілері», Ш. Құттаяқовтың «Қазаннан қақпақ кетсе...: сыбайлас жемқорлықпен күрес туралы ой-толғамдар», А.А. Смағұловтың «Сыбайлас жемқорлық қылмысқа қарсы күрес проблемалары» сияқты оқу құралдары тақырыпты кеңірек түсінуге көмек береді.

Кәсіптік және техникалық білім беру ұйымдарының оқу бағдарламасына «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсы енгізудің міндеттері:

- ▶ сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру бағытында элективті курстың педагогикалық және психологиялық негіздерін сипаттау;
- ▶ сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері элективті курс бағдарламасын жазу;
- ▶ экономикасы дамыған елдер мысалында сыбайлас жемқорлықтың алдын алу жөніндегі білімді қоғамдық-гуманитарлық пәндер мазмұнына кіріктіру;

Әдістеме

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» курсы білім беру ұйымдары оқу және жұмыс оқу бағдарламасына енгізудің шетелдік тәжірибесіне шолу жасақ.

Венгрия Республикасы мектептерінде қоғамдық адалдық және парақор-

лықпен күрес сабақтары «Әдеп» атты оқу бағдарламасы арқылы жүреді. 2012 жылы Венгрия үкіметі «Сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бағдарламасын» (Үкімет қаулысы №1104/2012) қабылдаған болатын. Осы қаулы аясында мектептегі төменгі және орта сыныптарда парақорлықпен күрес және әділдік құндылықтарын мектеп бағдарламасына енгізу жұмысы өз бастауын алған еді. Венгрия елінің тәжірибесін зерттеулерге қарағанда, осы саладағы білім бағдарламасының модульдеріне халықаралық сипаттағы емес, венгрлік парақорлық мысалдары енгізілген. Курс бойынша оқыту әдістері ретінде топтық пікірталас, ой қозғау, жеке немесе шағын топтармен жұмыс таңдалған. Пәнді аяқтағаннан кейін венгрлік студенттер парақорлық құбылысының түрлерін анықтап, оны шешу немесе жою жолдары туралы білімді меңгеріп шығатын болған.

2012 жылдан бастап Австрияның Сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша Федералды бюросы (ВАК) орта және кәсіптік мектептің 14-18 жастағы оқушыларына арналған парақорлыққа қарсы тренингтер ұйымдастыра бастады. Алайда Австрияның Білім министрлігі мен Ішкі істер министрлігі арасында ресми келісім болмағандықтан, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша курстарды мектеп директорларының қалауы бойынша Федералды бюро өкілдері жүргізеді.

Корея Республикасының сыбайлас жемқорлықпен күрес және азаматтық құқық бойынша комиссиясының Сыбайлас жемқорлықпен күрес оқу институты (АСТІ) 2015 жылы бастауыш және орта сынып оқушылары үшін оқу бағдарламасын әзірледі [5].

Білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыруға мақсатында 2021 жылы Астана қаласы Жоғары көлік және коммуникация колледжінің Әдістемелік кеңесі қарауына «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздерін қалыптастыру бойынша элективті курстар мен тәрбие сағаттарын әзірлеу» тақырыбында авторлық бағдарлама ұсынылды. Әдістемелік кеңес мүшелерінің мақұлдауымен аталған авторлық бағдарлама Астана қаласы оқу-әдісте-

мелік кеңестің қарауына жолданды. Қала-лық деңгейде бекітілген авторлық бағдарлама Астана қаласы білім беру ұйымдары арасында таратылды. Осы бекітілген авторлық бағдарлама негізінде автор Жоғары көлік және коммуникация колледжі оқу бағдарламасына элективті курс ретінде енгізілді.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсы құрастыруда Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асыруға бағытталған сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін нормативтік-құқықтық акт – «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы Қазақстан Республикасының Заңын басшылыққа алынды. Сонымен қатар осы саланы зерттеген отандық авторлар оқулықтарына талдау жасалды. Атап айтқанда, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» атты Б.С. Абдрасиловтың оқу құралы. Бұл еңбекте алғаш рет тарихи және қазіргі тұрғыдан сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру мәселелері байыпталған. Б.Абдрасилов сыбайлас жемқорлықтың шығу табиғатын, салдары мен себептерін жүйелі зерттеген. Сол сияқты Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың әлеуметтік-экономикалық, құқықтық, мәдени, адамгершілік-этикалық аспектілерін терең талдап зерделеген С.Т.Кемельбековтың «Сыбайлас жемқорлықты қылмыс құрамдарында көзделген бағалылық белгілері» атты оқу құралы негізге алынды. Сондай-ақ елдің ұлттық қауіпсіздігіне қауіп төндіретін сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатта табысты нәтижеге қол жеткізе білген елдер тәжірибесін салыстыра зерттеген еңбек А.А.Смағұловтың «Сыбайлас жемқорлық қылмысқа қарсы күрес проблемалары» атты оқу құралы да қолданылды.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсы сабақтардың модульдік құрылымын білім алушылардың қызығушылықтары мен талаптарын ескере отырып құрастырылған. Құқықтық немесе экономикалық бағыттағы таңдау курсының құрылымына сыбайлас

жемқорлыққа қарсы күрес сипатындағы модульді енгізу мазмұн үйлесіміне әкеледі. Мысалы, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдағы құқықтың рөлі» және «Адал экономика» тақырыптарын алуға болады.

Модульдік технология негізінде құрылған сабақтың мазмұны келесілерді қамтиды:

- ▶ элективті курс тақырыбы аясында сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім беру бойынша ресурстық-ақпараттық база;
- ▶ тақырыпты оқу кезінде әрекеттік тәсілін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін практикалық тапсырмалар жүйесі;
- ▶ рефлексиялық және бақылау-бағалау кезеңдері.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсына келесі жобалар бойынша оқыту жоспарланды:

- ▶ зерттеушілік жоба. Сыбайлас жемқорлық тақырыбы бойынша ғылыми жұмысқа тән зерттеу әдістері қолданылған, шығармашылық және зерттеушілік жобалар. Мысалы: «Азаматтық қоғам сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу жолдары» зерттеу жобасы, «Сыбайлас жемқорлық құбылысының қазақ (шетелдік, орыс) әдебиетіндегі көрінісі» шығармашылық жобасы;
- ▶ қолданбалы жоба. Қызметтің нақты нәтижесін алуға бағытталған жобалар (іс-шараның, сабақтың, фильмнің әзірлемесі және т.б.). Мысалы, «Сыбайлас жемқорлыққа жол жоқ!» квесті ойыны, «Қоғамның түрлі салаларында сыбайлас жемқорлық көріністері» тақырыбында презентация әзірлеу немесе адалдық тақырыбында слайдшоу жасау;
- ▶ ақпараттық жоба. Аудиторияға ұсыну үшін ақпаратты жинауға және талдауға бағытталған жоба. Мысалы: «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың құқықтық институттары», «Шетелдегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес тәжірибесі»;

- ▶ ролдік және ойындық жоба. Сыбайлас жемқорлыққа байланысты әлеуметтік немесе іскерлік жағдайларды қалпына келтіруге немесе үлгілеуге бағытталған «Дәрігердің қабылдауында», «Базарда», «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қабылдау» секілді жағдаяттық ойындар ұйымдастыру.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсының практикалық сабақтарын ұйымдастыру формалары мен тәсілдеріне жеке, топтық жұмыс түрлері, зертханалық-тәжірибелік сабақтар, пікірталастар, іскерлік ойындар және т.б. жатады. Тәжірибелік сабақтар әр азаматтың қоғамның мүшесі ретінде сыбайлас жемқорлықтың жағымсыз салдарын анықтауға көмектеседі, күнделікті өмірде жемқорлықтың түрлі нысандарын байқағанда онымен күресу модельдерін қалыптастыруға жағдай жасайды. Сонымен қатар элективті курстың практикалық сипатын ашатын және білім алушылардың сыни тұрғыдан ойлауды, шешендік өнер білімі мен дағдыларын дамытатын тәсіл – пікірталас. Пікірталасқа тән ерекшелік – талқыланатын мәселе бойынша әртүрлі көзқарастардың болуы және қатысушылардың өз ұстанымдарын қорғауы. Пікірталас барысында тақырыпқа байланысты білім алушылар сыбайлас жемқорлықтың алғышарттары мен мәнін, оның шығу тегін анықтайды, қиындықтарды жеңудің мүмкін жолдарын талқылайды, жағдайды шешудің нұсқаларын белгілейді. Топтық жұмыста әр топ мәселені шешудің өзіндік нұсқасын дайындайды, ол пікірталас барысында талқыланады, мысалы «Заңды білу сыбайлас жемқорлық мәселесін шеше ме?». Пікірталастың бір түрі – дебат болып табылады, оның барысында қарсылас командалар нақты тұжырымдалған тезиске таласады, ал медиатор «қарсы сұрақтар» қояды. Дебат түріндегі сабақтарда тараптардың қарама-қарсы позицияларды сынауы, нақты ұғымдар, критерийлер, аспектілер, аргументтер, дәлелдерді қорғауы орын алады.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы элективті курстың практикасын іске асыруға зор септігін тигізеді. Аталған тех-

нология сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық моделін қалыптастыру процесінде рефлексивті механизмдерді күшейтуге ықпалдасады. Осы технологияны қолдана отырып оқытушы мотивация жасайды, зерттелетін мәселе бойынша ассоциацияларды қалыптастырады, ақпаратты дұрыс, мазмұнды қабылдауға, талдауға және шығармашылықпен өңдеуге үйретеді. Бұл жағдайда білім алушы жастар сыбайлас жемқорлықтың түрлі көріністері мен салдары туралы, Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың негізгі бағыттары туралы ақпараттар алады.

Білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша басқа да ақпараттармен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға кейс-технологиясы ықпал етеді. Кейс-технологиясы аясында элективті курстың практикалық мазмұны мен мақсатына байланысты әртүрлі жағдайларды қолдануға болады. Атап айтқанда, олар: проблемалық жағдаят, иллюстрациялық жағдаят, түсінбеушілік жағдаят, тренингтік жағдаят және т.б. Тиісінше, келесідей сабақтың әдістері таңдалады: рөлдік ойын, жобалау, пікірталас, «миға шабуыл» және т.б. Оқытушы кейстерге арналған материалдарды бұқаралық ақпарат құралдарынан, оқу құралдарынан, өмірлік жағдайлардан іздеп таба алады. Сонымен қатар кейс сұрақтарын талқылау ашық пікірталас түрінде, жеке немесе топтық есеп түрінде жүзеге асыруға болады. Оның барысында білім алушылар берілген жағдайды және талдауды, олардың шешімдері мен ұсыныстарын бағалайды. Кейс-технологиясын кіріктірілген сабақтарда сәтті қолдануға болады, мұнда сыбайлас жемқорлық мәселелері әртүрлі пәндердің призмасы арқылы қарастырылады. Мысалы:

- ▶ «Сыбайлас жемқорлық неге әкеледі?» (әлеуметтік пәндер, математика);
- ▶ «Жер байлығын сақтау» (құқық, биология).

Білім алушылардың элективті курсты меңгеруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) белсенді қолдану дағдысы да дамиды.

Практикада қолдану

Балалар мен жастар қоғамдық тұтастықты қалыптастыратын мемлекеттік мәдениетті дамытудың кез келген стратегиясында басты орын алады. Жастардың сапалы әрі терең білімі, біліктілігі, дағдылары мен құзіреттері егеменді еліміздің жарқын болашағын қалыптастыруға атсалысады.

Еліміздің білім беру саласында оқушы және студент жастарды моральдық-адамгершілік, парасаттылық және жалпы адамзаттық құндылықтарға тәрбиелеуге бағытталған тақырыптар пәндер мазмұнына кіріктірілген. Осы бағытта білім беру ұйымдарында тәрбие сағаттары өтеді, мектептерде «Адал ұрпақ», колледждерде «Саналы ұрпақ» еріктілер клубы жұмыс жасайды. Алайда, студент жастардың кең аудиториясын қамти отырып, жастарды сыбайлас жемқорлыққа қарсы төзбеушілік мәдениетіне және онымен күрес жүргізуге үйрету тәрбие жұмыстары және пәнаралық байланыстар мен пән мазмұнына кіріктіру арқылы ғана жүргізу аздық етеді. Сол себепті колледждер білім бағдарламасына «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсын енгізу өте маңызды болып табылады.

2023-2024 оқу жылының бірінші жартыжылдығында Жоғары көлік және коммуникация колледжінде «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсы оқытылды. Осы курста колледждің 100 аса студенті білім алды. 2023 жылғы желтоқсан айында элективті курстың тиімділігі, практикалық мәні және мазмұн ерекшелігін анықтау үшін студенттермен сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға 54 студент қатысты. Олар элективті курстың қажеттілігі мен мазмұн сапасына қатысты сауалдарға жауап берді. Мынадай сұрақтар қойылды: «Дәріс сабақтарын өткізу Сізді қанағаттандырады ма?», «Курс қаншалықты сапалы оқытылды?», «Курс болашақ кәсіби қызмет үшін қажет пе?», «Сіз бұл курсты жақсы меңгердім деп айта аласыз ба?», «Курс аясында зерттелген тақырыптар қызығушылық тудырды ма?». Сауалнама нәтижесінде 43 студент, яғни 79,6%-ті курстың қажеттілігін, жақсы меңгергендігін көрсеткен.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсы практикасында пәнаралық кіріктіру тәсілі ұтымды қолданылды. Мысалы, тарих сабақтарында білім алушылар сыбайлас жемқорлықтың бүкіл адамзат тарихында, оның ішінде ежелгі өркениеттерде болғанын зерделеді. Қазақстан тарихы пәні сабақтарында мемлекет беделі мен оның құрылымдарының қызметіне зиянды әсері туралы білім алушылар пікірталас іс-шарасына белсенді қатысты.

Саясаттану және әлеуметтану негіздері пәнін оқытуда сыбайлас жемқорлық проблемалары, оның әлеуметтік және құқықтық салдары туралы ақпараттар да жүйелі беріледі. Сонымен қатар әдебиет сабақтарында көркем образдар арқылы адам болмысының философиялық мәселелері зерделеніп, оның лайықты мінез-құлқының моральдық-этикалық негіздері нақтыланады. Жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін, оны рухани дамытпай, заңға деген құрметті тәрбиелеу мүмкін емес. Әдебиет намыс, борыш, адамгершілік, қоғам мен мемлекет арасындағы байланыс сияқты ұғымдарды зерделеуге жеткілікті көркемдік әңгімелер ұсынады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы білім, тәрбие беру аясында әдеби шығармалардан мысалдар пайдаланылады. Атап айтқанда, Абай ақынның «Қара сөздері», Қожа Ахмед Иассауидің «Даналық кітабы», орыс әдебиетінде А.Н. Радищевтің «Санкт-Петербургтен Мәскеуге саяхат», М.Е. Салтыков-Шедриннің «Қаланың тарихы», Н.В. Гогольдің «Ревизор» және «Өлі жандар» және басқалар шығармалары талданды. Сол сияқты құқық негіздері пәні білім алушыларды азаматтыққа тәрбиелеу, олардың әлеуметтік қауіпсіздік мәселелерін шешуде маңызды қасиеттерін қалыптастыру, жеке тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін нормативтік-құқықтық базамен танысу мүмкіндіктерін ұсынады.

Ұсынымдар

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие мен білім беруге бағытталған элективті курсты әзірлеу барысында, курстың бағдарламасы мен дидактикалық сипат-

тамасын ғана емес, білім беру ұйымының оқыту процесін де естен шығармаған жөн.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы элективті курсты жобалау кезінде оқытушыға сәйкес оқу қызметінің мазмұнын, ресурстарын, әдістемелік негіздерін ойластыру маңызды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы элективті курсты жобалауда келесі әдістемелік негіздерді ескеру қажет:

- ▶ білім алушылардың жеке сұраныстары элективті курс жүйесінде қалай көрініс табады;
- ▶ материалды игеру барысында әрекеттік тәсілдеме қалай қамтамасыз етіледі;
- ▶ бұл элективті курс сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті негіздеуде қажетті құндылықтар мен сенімдерді қалыптастыруға қалай ықпал етеді;
- ▶ білім алушылардың осы курсты оқып-үйренудегі жетістіктерін бағалау критерийлері қандай (курс бағасы қойылмайды, бірақ портфолиоға нәтиже, пікір қалдыруға болады);
- ▶ мамандандырылған дайындық жағдайында курстың бағдарлық негізін есте шығармаған жөн.

Элективті курстың мазмұны тікелей сыбайлас жемқорлық мәселелеріне арналуы мүмкін, мысалы: «Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес тарихы», сонымен қатар курс құқықтық бағытта болса, мұнда сыбайлас жемқорлыққа және осы құбылысқа қарсы іс-қимылға қатысты мәселелер контекстік тұрғыдан қарастырылады.

Материалды таңдауда келесі принциптер басшылыққа алынған абзал:

- ▶ мазмұнның элективті курс тақырыбына және сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбиелеу міндеттеріне сәйкестігі;
- ▶ білім алушылардың жеке қызығушылықтарын, олардың қабілеттерін және алдыңғы құқықтық дайындықтарын ескеру;

- ▶ білім алушылардың білімі мен әлеуметтік тәжірибесін ескеру;
- ▶ тұлғаның конституциялық құқықтарын жүзеге асыру үшін қажетті құзыреттіліктерді қалыптастыру мақсатында элективті курстың практикалық бағыттылығы.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы элективті курстың мазмұнын қалыптастыру кезінде мыналар орындалуы тиіс:

- ▶ курстың ғылыми мазмұны қамтамасыз етілуі;
- ▶ пәндік бағдарламалардың міндетті мазмұнын қайталауға жол берілмеуі;
- ▶ материалдың мазмұны мен қолданылатын әдістер білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келуі;
- ▶ студенттердің дербес іс-әрекетінің мүмкін болатын формаларының қарастырылуы.

Қорытынды

Егемендіктің арқасында халқымыз төл мәдениетімен және ділімен қайта қауышты. Өкінішке орай, тәуелсіз мемлекет құру үрдісі теріс пиғылдағы жағымсыз құбылыстармен қабат жүрді. Соңғы құбылыс елімізде белең алып егеменді елдің тұрақты даму үрдісін тежеп келеді. Демек, паракорлықтың алдын алу, өскелең ұрпақтың бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру заман талабы әрі маңызды әлеуметтік мәселе.

Сондықтан колледждердің оқу жұмыс бағдарламалары мазмұнын толықтыруда білім алушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыруға негізделген элективті курстың маңызы зор.

Осы орайда Қазақстандағы әділдік және сыйбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша оқытушылар қауымын оқыту өте маңызды болмақ. Мұғалімдер қауымын сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес пен әділдікке оқыту формалары: біліктілік арттыру курстары, семинарлар, тренингтер және т.б. құзыретті білім беру болып табылады.

Сонымен «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері» элективті курсын кәсіптік және техникалық білім беру ұйымдарының жұмыс оқу бағдарламасына енгізу қоғамға қажетті сапалы азаматтарды тәрбиелеуде үлкен рөл атқарады.

Қолданылған деректер тізімі

1. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет негіздері: оқу құралы /Жалпы редакциясын басқарған б.ғ.д., профессор Б. С. Абдрасилов. –Астана: Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, 2016. – 176 б.
2. «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің және Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің (Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметтің) кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 22 шілдедегі №74 Жарлығы.
3. «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдептілік нормаларын және мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы.
4. «Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022 – 2026 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 802 Жарлығы.
5. Смағұлов А.А. Сыбайлас жемқорлық қылмысқа қарсы күрес проблемалары: оқу құралы. Қаржы полициясы академиясы. – Астана, 2012. - 260 б.

● ОБ ИНТЕГРАЦИИ ЭЛЕКТИВНОГО КУРСА «ОСНОВЫ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ» В УЧЕБНУЮ ПРОГРАММУ КОЛЛЕДЖЕЙ

Чалгинбаева Г.С.

ГКП на ПХВ «Высший колледж транспорта и коммуникаций» акимата г.Астаны

Аннотация. В статье описывается важность и необходимость формирования антикоррупционной культуры среди студентов образовательных учреждений. Написано о том, что волонтерский клуб «Сознательное по-

коление», созданный в школах и колледжах, не охватывает широкую аудиторию в вопросах формирования культуры нетерпимости к коррупции, и в связи с этим рассматриваются пути интеграции междисциплинарного взаимодействия и элективных курсов. Проблема интеграции антикоррупционного образования в деятельность образовательных учреждений рассмотрена на примере зарубежных стран (Венгрия, Австрия, Корея).

Ключевые слова: коррупция, элективные курсы, междисциплинарная коммуникация, образовательные технологии.

● ON THE INTEGRATION OF THE ELECTIVE COURSE “FUNDAMENTALS OF ANTI-CORRUPTION CULTURE” INTO THE COLLEGE CURRICULUM

Chalginbaeva G.S.

GKP at the PVC “Higher College of Transport and Communications” of the Akimat of Astana

Abstract. The article describes the importance and necessity of creating an anti-corruption culture among students of educational institutions. It is written that the volunteer club “Conscious Generation”, created in schools and colleges, does not reach a wide audience in matters of creating a culture of intolerance towards corruption, and in this regard, ways to integrate interdisciplinary interaction and elective courses are considered. The problem of integrating anti-corruption education into the activities of educational institutions is considered using the example of foreign countries (Hungary, Austria, Korea).

Keywords: corruption, elective courses, interdisciplinary communication, educational technologies.

МРНТИ 14.25.09

● ПРИМЕНЕНИЕ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Алипова М.Т.
КГУ «Специализированный лицей №178»
г.Алматы

Аннотация. В статье рассматривается применение дифференцированных заданий на уроках клеточной биологии в 9-м классе, представлена подробная методология, практические приложения и глубокий анализ ее преимуществ и недостатков. В статье подчеркивается важность удовлетворения разнообразных потребностей в обучении с помощью индивидуальных стратегий обучения. Статья служит ценным ресурсом для преподавателей, стремящихся создать инклюзивную и привлекательную среду обучения в динамично развивающейся области биологического образования.

Ключевые слова: дифференцированные задания, образование, уроки, биология, индивидуализация.

Введение

В условиях динамичного развития образования стремление оптимизировать процесс обучения для учащихся побудило педагогов изучить инновационные методики. В области образования по биологии использование дифференциро-

ванных заданий стало многообещающей стратегией для удовлетворения разнообразных потребностей учащихся в рамках одного класса. Цель данной работы - углубиться в важность и актуальность включения дифференцированных заданий на уроках биологии, сформулировать цели и задачи такого подхода и предоста-

вить обширный обзор существующей литературы по этой теме.

Биология, будучи многогранным предметом с различными уровнями сложности, требует индивидуального подхода к обучению. Учащиеся, поступающие в классы биологии, имеют разный уровень предварительных знаний, стили обучения и интересы. Традиционная универсальная модель преподавания может оказаться недостаточной для учета этого разнообразия, что приведет к разобщенности и поверхностному пониманию предмета. Однако интеграция дифференцированных задач предлагает решение за счет настройки стратегий обучения в соответствии с индивидуальными потребностями учащихся, содействия инклюзивности и улучшения общего опыта обучения.

Основные задачи этой статьи - разъяснить преимущества включения дифференцированных заданий на уроках биологии, изучить методологию, лежащую в основе их реализации, представить реальные приложения, дать рекомендации по успешной интеграции.

Дифференцированное обучение - это подход к обучению, который признает и учитывает различные учебные потребности, способности и интересы учащихся в рамках одного класса. Основная идея дифференцированного образования заключается в адаптации методов обучения, содержания и оценок к индивидуальным потребностям учащихся, признавая, что учащиеся обладают уникальными сильными сторонами, уровнями готовности и стилями обучения [1].

Цель дифференцированного образования состоит в том, чтобы гарантировать, что у всех учащихся есть возможности добиться успеха, обеспечивая соответствующий уровень сложности и поддержки для каждого человека. Этот подход признает, что учащиеся неоднородны по своим способностям или стилю обучения, и стремится создать более инклюзивную и эффективную среду обучения.

В педагогике дифференциация определяется как образовательная система, при

которой каждый учащийся, после получения фундаментальных общеобразовательных основ, получает право и гарантированную возможность сосредоточиться на областях, соответствующих его склонностям. Этот подход, отстаиваемый такими учеными, как М.Д. Виноградова, В.А. Кольцова, Х.Ю. Лиймец, И. М. Осмоловская, И. Э. Унт гарантирует, что учащиеся получают минимальное общее образование, позволяющее им адаптироваться к изменяющимся условиям жизни, уделяя приоритетное внимание своим индивидуальным интересам и способностям [2, 3].

Среди зарубежных исследователей проблемной дифференцированного образования занимались К. Э. Томлинсон, Д. Мактай, Г. Уиггинс, К. Новак и др. Они рассмотрели принципы дифференцированного обучения и предложили основу для создания гибкой и инклюзивной среды обучения [4, 5].

Учителя играют решающую роль в осуществлении дифференцированного обучения, оценивая потребности учащихся, планируя гибкие уроки, предоставляя варианты обучения и оценки, а также постоянно отслеживая и корректируя свои стратегии преподавания на основе успеваемости учащихся. Дифференцированное образование способствует равенству, вовлеченности и академическому успеху, признавая и принимая во внимание разнообразие учащихся в классе.

Методика

Перед тем как начать внедрение дифференцированных заданий в обучение биологии необходимо разобраться в понятии дифференцированного обучения, и какие методы дифференцированного обучения применяются на практике.

Дифференцированное обучение - это подход к преподаванию, который признает и учитывает разнообразные потребности учащихся в обучении. Вместо исполнения универсального подхода учителя адаптируют свое обучение к индивидуальным потребностям, интересам и спо-

способностям учащихся. Это может включать в себя изменение содержания, процесса и результата обучения в зависимости от уровня готовности учащихся, интересов и профилей обучения.

Дифференцированное обучение имеет некоторое количество методов и стратегий обучения. Одним из которых является метод уровневой дифференциации. Уровневая дифференциация является методом обучения, при котором обучение или воспитательная работа разрабатываются с учетом различных потребностей, способностей и уровней готовности учащихся. Идея состоит в том, чтобы признать, что у людей разные сильные и слабые стороны и стили обучения, и соответствующим образом скорректировать содержание, методы и темп обучения. Этот метод распространен в сфере образования и профессиональной подготовки, чтобы гарантировать, что все участники получают инструкции, соответствующие их текущему уровню знаний и навыков.

В ходе изучения дифференцированного образования в школе, а также его влияние на образовательный процесс, нами была разработана методика применения уровневых дифференцированных заданий на уроках биологии. Данные задания были разработаны с учетом разнообразных потребностей, учащихся по методу дифференцированного обучения К. Э. Томлинсон.

Кэрл Энн Томлинсон выдающийся педагог, известный своей работой в области дифференцированного обучения. Она подчеркивает необходимость учитывать различные стили обучения, способности и интересы учащихся в классе [4, с. 18].

При разработке заданий по уровневой дифференциации необходимо руководствоваться следующими принципами:

1. Индивидуализация. Учитывается уникальность каждого ученика, его уровень подготовки и стиль обучения.
2. Доступность. Материалы и задания доступны для всех учащихся, независимо от их уровня подготовки.

3. Вариативность. Разнообразие заданий и подходов обеспечивает интерес и учебное разнообразие.

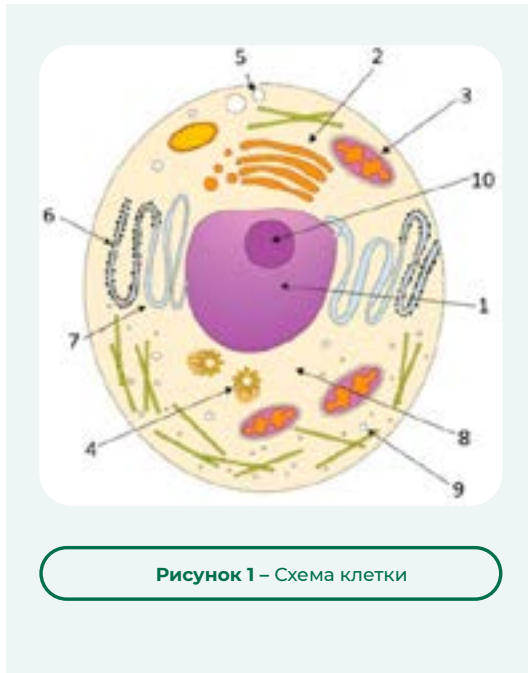
4. Систематическая адаптация. Методика постоянно уточняется и совершенствуется на основе обратной связи и анализа результатов.

Эта комплексная методология обеспечивает систематический и вдумчивый подход к включению дифференцированных заданий на уроках биологии.

Рассмотрим пример заданий по уровневой дифференциации на уроках биологии при изучении клеточной биологии в 9 классах.

Начальный уровень

Задание 1. На рисунке 1 приведена упрощенная схема клетки. Обозначьте и раскрасьте различные органеллы. Выделите основные структуры, такие как ядро, митохондрии, эндоплазматический ретикулум и клеточная мембрана.

Задание 2 Сравните клетки растений и животных. Определите, по крайней мере,

три сходства и три различия между двумя типами клеток. Объясните, как эти различия влияют на уникальные функции клеток растений и животных.

Задание 3: Исследуйте и представьте краткий отчет о специализированном типе клеток (например, нервных клетках, мышечных клетках) и их уникальных особенностях.

Задание 4: Выберите простой организм или тип клеток (например, бактерии или дрожжи). Соберите данные о количестве клеток за определенный период времени (например, часы или дни). Создайте линейный график, чтобы визуальным образом представить линейный рост клеток. Рассчитайте среднюю скорость роста клеток за единицу времени.

Средний уровень

Задание 1: Создайте визитные карточки для пяти различных клеточных органелл (например, ядра, митохондрий, эндоплазматической сети, аппарата Гольджи и лизосом). Включите визуальное представление, функцию органеллы и интересный факт. Вы можете использовать рисунки, вырезки из журналов или цифровые инструменты для визуального представления.

Задание 2: Создайте 3D-модель клетки, используя материалы для поделок (бумага, пластилин, спички), выделив ключевые органеллы. Напишите короткий абзац, объясняющий функцию каждой органеллы.

Задание 3: Выберите два разных условия (например, изменение концентрации питательных веществ или температуры) и исследуйте, как они влияют на рост клеток. Соберите данные, создайте графики и проанализируйте линейные закономерности роста при каждом условии. Сравните и противопоставьте скорости роста.

Задание 4: Учитывая набор экспериментальных данных, экстраполируйте тенденцию линейного роста, чтобы предсказать количество клеток в будущем. Обсудите ограничения и допущения, связанные с

использованием моделей линейного роста для прогнозирования. Рассмотрите альтернативные модели роста и их потенциальные последствия.

Продвинутый уровень

Задание 1: Сравните клетку с системой или структурой в повседневной жизни (например с Солнечной галактикой или планета Земля). Создайте визуальное представление и краткое эссе, объясняющее сходство между клеткой и выбранной аналогией. Выделите, как каждая органелла соответствует определенной части аналогии.

Задание 2: Исследуйте и определите технологический прогресс, вдохновленный клеточными структурами. Создайте презентацию, описывающую технологию, ее связь с клеточными структурами и ее влияние на общество.

Задание 3: Представьте сценарий, в котором инфекционное заболевание распространяется через популяцию клеток. Используйте линейную модель роста для моделирования и прогнозирования распространения заболевания с течением времени. Обсудите последствия моделирования и то, как оно соотносится с реальными ситуациями.

Задание 4: Исследуйте биотехнологическое применение, которое предполагает контролируемый рост клеток (например, культивирование клеток для производства вакцин). Рассчитайте линейную скорость роста, обсудите факторы, влияющие на рост, и проанализируйте важность точного роста клеток в контексте выбранного применения.

Эти задания рассчитаны на разные уровни понимания и вовлеченности. Есть возможность отрегулировать сложность в зависимости от конкретной оценки или уровня образования учащихся.

Для оценки эффективности применения дифференцированных заданий на уроках клеточной биологии были использованы следующие методы или стратегии:

1. Анализ учебных достижений: сравнение успеваемости учеников, которые участвовали в дифференцированных заданиях, с теми, кто не участвовал.
2. Опрос учеников: проведение анкетирования среди учеников, чтобы выяснить их мнение о применении дифференцированных заданий, их понимании и интересе к учебному материалу.
3. Наблюдение за поведением и вовлеченностью учащихся: оценка уровня внимания, активности и участия учеников в процессе выполнения дифференцированных заданий.

Практическое применение

Чтобы проиллюстрировать практическое применение дифференцированных заданий на уроках биологии, на уроке биологии в средней школе было проведено подробное тематическое исследование. Были разработаны дифференцированные задания с учетом различных предпочтений в обучении и уровней понимания в классе.

Во время занятия по клеточной биологии среди учащихся 9 классов было представлено меню заданий. Учащиеся с визуальным восприятием могли выбрать создание инфографики, изображающей клеточные процессы, учащиеся с аудиальным восприятием участвовали в груп-

повых дискуссиях и презентациях, учащиеся с кинестетическим восприятием участвовали в практических занятиях, таких как построение 3D-моделей, а учащиеся, умеющие читать и писать, подготовили подробные письменные объяснения.

Результаты тематического исследования показали значительное повышение вовлеченности учащихся, сопровождающееся заметным улучшением качества их работы. Кроме того, учащиеся сообщили о повышенном чувстве ответственности за свое обучение, поскольку они получили возможность выбирать задания, которые соответствуют их индивидуальным достоинствам и интересам.

Были собраны количественные и качественные данные для всесторонней оценки эффективности дифференцированных заданий на уроках биологии. Были проведены предварительные и последующие оценки для измерения изменений в понимании учащимися, а также опросы для сбора отзывов об опыте учащихся при выполнении дифференцированных заданий.

Перед применением нашей методики внедрения дифференцированных заданий на уроках биологии, был проведен небольшой контрольный срез среди учащихся 9 «А» и «Б» классов. Результат которого послужил началом нашего исследования (рис. 2).

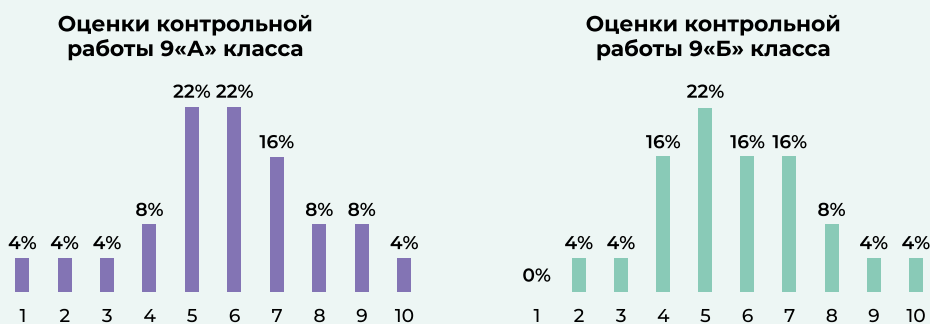

Рисунок 2 – Результат учащихся в начале исследования

Из данного рисунка видно, что оценки учащихся находятся на среднем уровне, большинство учащихся за контрольную работу получили 5 баллов, в то время как 10 баллов получило всего 4% учащихся. Из анализа данной контрольной работы было принято решение учащихся 9 «А» класса поместить в экспериментальную группу, а учащихся 9 «Б» закрепить контрольной группой.

После проведения ряда занятий с использованием дифференцированных заданий по клеточной биологии среди учащихся 9 классов, учащимся было предложено выполнить итоговый контрольный срез, для выявления динамики успеваемости учащихся (рис. 3).

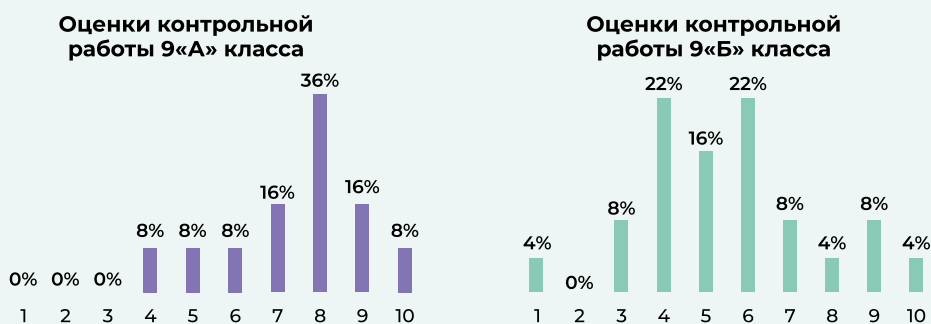

Рисунок 3 – Результат учащихся в конце исследования

На данном рисунке мы можем заметить колоссальную разницу в достижениях учащихся. Учащиеся 9 «А» класса, на которые занимались с использованием дифференцированных заданий показали достаточно высокие баллы. 36% учащихся получили балл 8. Что касается учащихся 9

«Б» класса, которые занимались по привычной им методике, их результат остался практически без изменений.

Помимо анализа учебных достижений, учащимся был проведен опрос относительно применения дифференцированных заданий на уроках биологии (рис. 4).

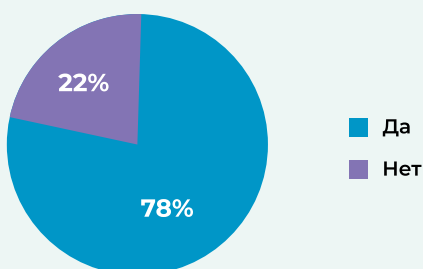

Рисунок 4 – Результат ответа на вопрос «Понравилось ли вам выполнять дифференцированные задания?»

Как мы можем заметить, 78% учащихся понравилось выполнять дифференцированные задания на уроках биологии. Количественные данные выявили статистически значимое улучшение общей успеваемости учащихся. Кроме того, качественная обратная связь выявила возросшую мотивацию, более глубокое понимание концепций и позитивный сдвиг в отношении к биологии.

Эти результаты не только подтверждают положительное влияние дифференцированных заданий на результаты учащихся, но и подчеркивают потенциал такого подхода для создания более инклюзивной и увлекательной учебной среды в классах биологии.

Преимущества методики дифференцированных заданий на уроках клеточной биологии в 9 классе:

1. Дифференцированные задания соответствуют индивидуальным стилям обучения и предпочтениям, позволяя учащимся взаимодействовать с контентом таким образом, который находит отклик у них лично.
2. Предоставляя выбор и разнообразные задания, методология повышает вовлеченность учащихся, делая процесс обучения более приятным и значимым.
3. Методология признает и удовлетворяет разнообразные потребности в обучении в классе 9-го класса, гарантируя, что все учащиеся могут получить доступ к материалу и понять его.
4. Разнообразные задания развивают критическое мышление и навыки решения проблем, позволяя обучающимся применять свое понимание концепций клеточной биологии в различных контекстах.

Недостатки методологии дифференцированных заданий на уроках клеточной биологии в 9 классе:

1. Разработка и реализация дифференцированных задач может потребо-

вать дополнительного времени и ресурсов, что может стать проблемой в классах с ограниченными ресурсами и временными ограничениями.

2. Управление различными задачами для различных групп или отдельных лиц может создавать проблемы с точки зрения организации, управления временем и поддержания сплоченной учебной среды.
3. Оценка различных задач и предоставление объективной обратной связи могут быть непростыми задачами. Обеспечение справедливой и обоснованной практики оценки для различных задач требует тщательного рассмотрения и планирования.
4. Акцент на индивидуализированном обучении может привести к замедлению темпов, потенциально ограничивая охват учебной программой. Учителя должны сбалансировать дифференциацию с требованиями учебной программы.

Рекомендации

Основываясь на практическом применении и оценке дифференцированных заданий на уроках биологии, предлагаются следующие рекомендации для учителей, стремящихся успешно внедрить этот подход:

1. Проводить регулярные оценки потребностей, чтобы понять разнообразные потребности в обучении, интересы и уровни готовности ваших учеников. Этот основополагающий шаг служит основой для принятия последующих решений при разработке и реализации задач.
2. Создание разнообразного набора задач, отвечающих различным стилям обучения и предпочтениям. Важно убедиться, что эти задачи тесно связаны с целями обучения и развивают навыки критического мышления.
3. Использование гибких стратегий группирования с учетом различных

уровней способностей, интересов и предпочтений в обучении. Это способствует созданию совместной и поддерживающей учебной среды.

4. Четкое формулирование учащимся ожидания от заданий, цели обучения и критерии оценки. Такая ясность воспитывает чувство автономии и целеустремленности, повышая вовлеченность учащихся.
5. Предоставление учащимся возможность выбора заданий, соответствующих их интересам и сильным сторонам. Это не только развивает чувство сопричастности к их обучению, но и способствует внутренней мотивации.
6. Создание надежного механизма обратной связи для мониторинга успеваемости учащихся и внесения корректив в задания на основе текущей оценки и вклада учащихся. Этот итеративный процесс обеспечивает постоянную эффективность дифференцированных заданий.
7. Использование возможности непрерывного профессионального развития, чтобы улучшить свое понимание дифференцированного обучения. Будьте в курсе лучших практик и новых исследований в этой области, чтобы постоянно совершенствовать свой подход.

Заключение

В заключение, интеграция дифференцированных заданий на уроках биологии доказывает, что это ценный и преобразующий подход для создания инклюзивной и увлекательной учебной среды. Литература подтверждает его положительное влияние на вовлеченность и успеваемость учащихся, а практическое применение продемонстрировало ощутимые преимущества в реальной обстановке в классе.

Применяя дифференциацию, преподаватели могут эффективно удовлетворять разнообразные потребности учащихся, способствуя более глубокому и тонкому пониманию концепций биологии. Методология, изложенная в этой статье, обеспечивает систематический и взвешенный подход к включению дифференцированных задач, подчеркивая важность постоянного осмысления и корректировки. Но не стоит забывать, что нельзя обучение полностью заменять дифференцированным подходом, он должен существовать наряду с классической системой образования и быть его дополнением. Ведь именно только в таком случае возможно добиться высоких результатов.

По мере того, как мы продвигаемся в области биологического образования, внедрение дифференцированных заданий становится многообещающим способом создания содержательного и персонализированного опыта обучения. Признавая и принимая во внимание разнообразие в наших классах, преподаватели могут помочь учащимся преуспеть в изучении сложного мира биологии, в конечном счете воспитывая поколение учащихся, подготовленных к успеху в сложном и динамичном мире.

Список использованных источников

1. **Холомьёва В. А., Ноздрачева Е. В.** Дифференцированное обучение на уроках биологии как средство развития индивидуальных способностей школьников //Естественные и гуманитарные науки в современном мире. – 2022. – С. 471.
2. **Виноградова Н. В.** Цифровые трансформации в образовании //Современная научная мысль. – 2021. – С. 63-87.
3. **Осмоловская И. М.** Как организовать дифференцированное обучение. – 2019. – С. 24-28.
4. **Tomlinson C. A., Allan S. D.** Leadership for differentiating schools and classrooms. – Ascd, 2000.
5. **Novak K., Rodriguez K.** In Support of Students: A Leader's Guide to Equitable MTSS. – John Wiley & Sons, 2023.

Алипова М.Т.

«№178 мамандандырылған лицей» КММ,
Алматы қаласы

Аннотация. Мақалада 9-сыныптағы жасуша биологиясы сабақтарында сараланған тапсырмаларды қолдану қарастырылды, әдістемесі мен практикасы егжей-тегжейлі сипатталып, әдістеме артықшылықтары мен кемшіліктеріне терең талдау ұсынылды. Мақалада жеке оқыту стратегиялары арқылы оқытудың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандырудың маңыздылығы көрсетілген. Мақала биологиялық білім берудің қарқынды дамып келе жатқан саласында инклюзивті және тартымды оқу ортасын құруға ұмтылатын оқытушылар үшін құнды ресурс ретінде қызмет етеді.

Түйінді сөздер: сараланған тапсырмалар, білім, сабақ, биология, даралау.

Alipova M.T.

KSU «Specialized lyceum No. 178»,
Almaty city

Annotation. The article discusses the use of differentiated tasks in 9th grade cell biology lessons, presenting a detailed methodology, practical applications and an in-depth analysis of its advantages and disadvantages. The article highlights the importance of meeting a variety of learning needs through individualized learning strategies. The article serves as a valuable resource for educators seeking to create inclusive and engaging learning environments in the dynamic field of biology education.

Key words: differentiated tasks, education, lessons, biology, individualization.

МРНТИ 14.25.09

ПРИМЕНЕНИЕ КОНТЕКСТНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНО ГРАМОТНОЙ ЛИЧНОСТИ

Нестеренко А.В.

КГУ «Средняя школа имени Н.Алдабергенова
Героя Социалистического труда»,
Ескельдинский район область Жетісу

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных методик, направленная на развитие функционально грамотной личности. Это - применение контекстных заданий на уроках географии. Автор статьи разработала методический сборник контекстных заданий по географии для учащихся 9 класса направленный на развитие функционально грамотной личности.

В статье представлены примеры авторских контекстов, заданий разного уровня сложности, преобразование контекстов и заданий в индивидуальные Lap book on Geography, а также результаты исследований, проводимые среди учащихся 9-х классов.

Ключевые слова: контекст, креативное мышление, функциональная грамотность, Lap book on Geography

Введение

Сегодня перед каждой школой государство ставит важную задачу - воспитать конкурентоспособную личность умеющую адаптироваться в современном пространстве. Для того, чтобы достигнуть данную цель каждый учитель подбирает свои методы и подходы.

Автор статьи утверждает, что нашла универсальный метод, который поможет развивать в детях функционально грамотную личность. Это применение контекстных заданий на каждом уроке географии.

Учитель рассказывает о том, что несколько лет назад она столкнулась с проблемой такого характера – у учащихся 9 класса снизилась мотивация к учебе, что, в свою

очередь повлияло на качество знаний по предмету. Ребята испытывали трудности при анализе географических карт, явлений и событий. Чтобы решить данную проблему учитель начала искать разные методы и подходы, которые помогли бы не только заинтересовать детей, но и развить навыки высокого порядка. Тщательный поиск привел к контекстам. Потребности детей привели автора к идее создания целого сборника контекстных заданий по географии.

При создании данного сборника автор руководствовалась словами И.Г. Писталлоцци «Мои ученики будут узнавать новое не от меня: они будут открывать это новое сами, задача каждого учителя – помочь раскрыться каждому ребенку и развить в

детях собственные идеи». Автор считает, что достичь данных высот помогут детям именно контекстные задания, с которыми она предлагает работать каждый урок. Так как задания направлены на развитие самостоятельного поиска, отражают конкретную жизненную ситуацию, мотивируют детей на осмысление и решение нестандартных и социальных проблем, а это, в свою очередь, готовит ребёнка к жизненным реалиям, с которыми он может встретиться в любое время.

При составлении контекстов автор сборника опиралась на труды казахстанских и зарубежных авторов, направленных на развитие функциональной грамотности школьников. Таких как Каратабанов, Асапова, Кондратьева и др.

Методика

В 2021 году автором статьи разработан уникальный методический сборник контекстных заданий по географии для учащихся 9 классов. Данный сборник состоит из 6 разделов, и раскрывает все цели обучения по программе географии за 9 класс. Методический сборник был разработан в 2021 году, апробирован на базе 2-х школ района в 2022 году и утвержден областным методическим кабинетом в 2023 году. В данном сборнике представлен разнообразный формат контекстов, основанных на конкретной жизненной ситуации, к которым разработаны разные виды заданий, тестовые задания с выбором одного или нескольких правильных вариантов ответов, задания с кратким и развернутым ответом, имеются задания, направленные на развитие креативного мышления. Все задания имеют разный уровень сложности, что, в свою очередь, позволяет любому ученику, в независимости от уровня успеваемости активно работать и выполнять предложенные ситуационные задания.

Данный сборник имеет большую практическую значимость так как для учителя он представляет разнообразный методический комплекс, который можно использовать на любом этапе урока географии в 9 классе. В то же время для ученика данный сборник является средством разви-

тия навыков, нацеленных на формирование функционально грамотной личности, так как в ходе работы с контекстными заданиями дети учатся рассуждать, формулировать, интерпретировать, применять полученные знания в конкретной жизненной ситуации. Сборник имеет 100 % уникальность, так как в нем представлены контексты, в которых заложен национальный характер, отражается краеведческий компонент, в основе контекстов отражена конкретная жизненная ситуация, с которой может столкнуться казахстанское общество, а самое главное – все задания 100 % соответствуют целям обучения по предмету «география», 9 класс.

При составлении контекстов автор опиралась на разные виды источников. Так, например, при изучении раздела «Методы географических исследований» изучала труды Геродота, на основе изученного строила контексты, при работе с которыми учащиеся анализировали и сравнивали древние и современные карты, устанавливали соответствия между древними названиями географических объектов с современными, проводили математические расчеты длины и ширины Каспийского моря опираясь на данные Геродота.

Контексты строила на основе письменных источников, на основе анализа трудов казахстанских ученых и исследователей Ч.Ч. Валиханова («Поездка в Кашгарию»), «Поездка на Иссык-Куль»), К.И. Сатпаева («Большой Джекказган») и др.

Очень часто контексты строила на основе данных о чрезвычайных ситуациях, произошедших в стране: пожары, сход лавин, сели, наводнения. Работа с такими контекстами вызывает у детей наибольший интерес. Учащиеся не только определяют характер, причины возникновения ЧС, но и предлагают собственный механизм по устранению или недопущению данной ситуации, а это, в свою очередь, развивает в детях креативное мышление.

При составлении контекста по разделу «Картография и географические базы данных» контекст был построен по сводке о ЧС, произошедшей в Туркестанской области в 2020 г., и 2-х космических сним-

ков. Учащиеся должны были проанализировать текст и космические снимки, определить, какую информацию можно было получить из 1 и 2 снимка, привести доказательства о том, чем помогли космические снимки Департаменту по ЧС Казахстана и Узбекистана? Сделать выводы о том, как помогают системы навигации в чрезвычайных ситуациях?

При изучении темы «Неблагоприятные атмосферные явления» контекст был построен на основе смс-оповещений которые приходят от службы 112, при работе с контекстом ребята не только определили о каких неблагоприятных атмосферных явлениях идет речь в тексте, но и составили рекомендации для туристов, посещающих достопримечательности Алматинской области, указали к каким последствиям может привести смс-оповещение от 30.01.2021, на основе выводов учащиеся составили советы для аграриев области.

Очень часто автор контексты строит на основе географических карт при этом использует онлайн приложения Казгидромет, Гисметео, Метеоблу, которые помогают получить свежие данные о погодных условиях по всей территории Казахстана.

Практическое применение

Внедряя в процесс обучения контекстные задания автор останавливается на нескольких примерах: так, например разрабатывая контекст по теме «Миграция населения Казахстана», учащимся предлагалось изучить сплошной текст, основанный на одной жизненной ситуации.

Изучив историю из жизни девочки Айжан, учащиеся ответили на 6 вопросов, имеющих разный уровень сложности. Ребята верно указали основные причины и типы миграции, встречающиеся в рассказе, высчитали количество миграции, которые совершили участники процесса, отметили на карте основные направления миграции семьи Айжан, обосновали почему город Астана, является одним из лидеров по притоку мигрантов, указали последствия, к которым этот процесс мо-

жет привести. Автор считает, что работа с подобным заданием развивает у учащихся навыки читательской, картографической, математической грамотности и логического мышления [1].

При разработке смешанных контекстов автор упор делает на анализ не только текстов, но и карт, фотоснимков, диаграмм, рисунков, инфографики. Так, например при изучении темы «Климатические ресурсы Казахстана» учащиеся изучили текст и карты возобновляемых источников энергии, определили в каком регионе Казахстана находится наибольшее количество ВЭС и СЭС, привели доказательства о том, почему необходимо развивать альтернативную электроэнергетику в Казахстане, проанализировав карту ветропотенциала Казахстана, определи регион, наиболее выгодный для строительства новой ВЭС, свой ответ обосновали доводами. Автор считает, что, работая с подобными заданиями у учащихся, формируются навыки критического мышления, так как ребята рассуждают, приводят аргументы и доводы, анализируют карты, предлагают свои идеи. Подобные задания вызывают интерес у учащихся так как демонстрируют конкретную жизненную ситуацию, связанную с нашей страной.

Используя на уроках географии не сплошные тексты, а карты, картограммы, диаграммы и рисунки, учащиеся учатся анализировать. Так, например, при работе с контекстом «Климат» учащиеся определяют территории Казахстана, которые подвержены высоким порывам ветра, снегопадам, анализируют карты, определяют прогноз погоды для разных регионов Казахстана, вычисляют разницу температурного режима для разных регионов страны. Особенность данных контекстов в том, что они построены на реальных метеосводках (Казгидромет, Метеоблу, Гисметео) характерных для определенного периода времени.

Автор считает, что, работая с такими заданиями, у учащихся развивается пространственное мышление, картографическая и математическая грамотность, аналитическое мышление.

В ходе урока работу с контекстами автор использует на разных этапах, так, например, на этапе вызова применяет тексты с инфографикой, головоломками, проблемной ситуацией, которая и помогает определить главную идею, формулировать тему и цели урока.

На этапе осмысления очень часто использует групповую работу, в ходе которой для каждой группы разрабатываются индивидуальные контексты, так, например, при изучении темы «Неблагоприятные атмосферные явления» учащиеся должны были изучить смешанный текст, который построен на конкретной жизненной ситуации, и определить, о каком неблагоприятном атмосферном явлении идет речь в тексте, выявить причины возникновения, регион распространения, указать последствия и предложить методы защиты. Работая с таким заданием у учащихся, развивается читательская и картографическая грамотность, в ходе работы в группе генерируются идеи, развивается креативное мышление.

На этапе первичного закрепления учитель часто использует парную работу, так, например, при изучении темы «Виды особо охраняемых природных территорий», учащиеся анализировали текст и картосхемы, определили особо охраняемый объект, о котором идет речь в легенде, на территории какого национального парка он находится, выделили дополнительные объекты, которые там можно встретить, рассчитали расстояние в километрах от своего населенного пункта до данного особо охраняемого природного объекта. Учитель утверждает, что при выполнении данных заданий у учащихся формировалась читательская, картографическая и математическая грамотность, прослеживалось генерирование идей. С целью развития креативного мышления ребятам было предложено придумать дизайн логотипа и рекламу для данного памятника природы с целью развития местного туризма. С целью развития логического мышления учащимся были предложены задания - доказать, почему этот природный объект считают сакральным местом, одним из 7 природных чудес Казахстана и главной достопримечательностью данно-

го национального парка. Особенность таких заданий в том, что они имеют разный уровень сложности, и это, в свою очередь, позволяет каждому ученику определить свои возможности и понимание темы.

На этапе рефлексии автор практикует работу в Lap book on Geography, которые она создала на основе всех своих контекстов. Работая индивидуально ребята выполняют разноуровневые задания на основе разных контекстов. Работа в Lapbook помогает учителю понять, на каком этапе развития находится ученик, какие навыки в нем развиты, какая помощь ему необходима.

Так, например, закрепляя знания по теме «Национальный и религиозный состав населения», учащимся было предложена индивидуальная работа в Lap book on Geography, в ходе которой ребята проанализировав не сплошной текст выделили 3 крупных этноса, проживающих на территории области Жетысу, указали район Казахстана с наибольшей концентрацией казахов, отметили области с наибольшей численностью казахского населения, рассчитали сколько тысяч человек русских от общей численности населения проживает в Казахстане, высчитали % соотношение казахов проживающих на территории Жетысу, выдвинули предположение о том, почему за последние 10 лет произошли изменения в % соотношении доли разных этносов, привели аргументы и доказательства о преимуществах многонационального статуса Казахстана [2].

Закрепляя полученные знания за раздел «Гидросфера», ученики индивидуально работали с контекстом «Здоровье», учащиеся проанализировали сплошной текст об одном из удивительных озёр Казахстана, определили уникальное озеро, о котором идет речь в тексте, указали какое вещество, растворенное в озере, помогало заживлять раны, выделили болезни, на которые «грязетерапия» оказывает положительную динамику. Автор считает, что, выполняя данную работу у учащихся развивается, во-первых, читательская грамотность (так как ученики выделяют из текста главную информацию), во-вторых - логическое мышление (ученики вы-

двигают идеи о том, почему в этом озере не могут утонуть люди, в-третьих, креативное мышление (ученики предлагают собственные идеи и механизм направленный на улучшение инфраструктуры данного озера) [3].

При работе со смешанным контекстом, учащиеся не только анализируют текст, но и карты, фотоснимки. Так, например, при работе с контекстом «Опасности и риски» учащиеся по тексту определили в какой области Казахстана в 2023 году произошел пожар, причину, характер, а при анализе карты и фотоснимка определили населённые пункты, которые были охвачены огнем, указали области страны, которые были подвержены такой же опасности в 2023 году. При выполнении задания с кратким ответом учащиеся рассчитали общую площадь сгоревшего леса, определили на сколько % сократилась площадь лесных ресурсов на территории Казахстана за 2023 год. Выполняя задание с развернутым ответом, учащиеся предложили собственный механизм борьбы с пожарами [4].

Внедряя в процесс обучения контекстные задания автор статьи провела опрос среди учащихся 9-х классов с помощью программы onlinetestpad, которое помогло выявить преимущества использования контекстных заданий на уроках географии, а также обратить внимание на ряд проблем, с которыми сталкиваются дети.

В опросе приняло участие 40 учащихся 9-х классов. Ребятам предлагалось 6 вопросов. Проанализировав результаты ответов, автор статьи пришла к выводу, что 75% учащихся ответили, что им нравится работать с контекстными заданиями, 20 % ответили, что они не задумывались над этим вопросом и 5 % учеников ответили, что им не нравится работать с такими заданиями. Результаты данного исследования показывают, что большая часть детей испытывает интерес при работе с контекстными заданиями [5].

По второму вопросу «Как ты думаешь, какие навыки развивает работа с контекстными заданиями?», 80 % опрошенных учеников ответили, что развивается ло-

гическое мышление, а 13% генерируются новые идеи и 6 % учащихся ответили, что углубляется познание темы, 1% – ничего не развивается [приложение № 6].

По третьему вопросу «Во время работы с контекстным заданием тебе нравиться работать» 47% учащихся ответили, что им удобно работать в группе, 30% удобно работать индивидуально, 22% удобно работать в паре, 1% удобно работать в коллективе [приложение №7].

По четвёртому вопросу «Во время работы с контекстным заданием тебе больше всего нравятся задания» 46% учащихся ответили, что задания с выбором одного правильного ответа, 12% с выбором нескольких вариантов ответа, 22% задания, требующие развернутого ответа и 20% задания, требующие короткого ответа.

По пятому вопросу «Помогают ли тебе контекстные задания глубже познать тему урока» 95% ответили «Да», 5% ответили, что «Не думали об этом».

По шестому вопросу «Стал ли ты активнее работать на уроках географии после внедрения контекстных заданий в ход урока?» 10% учащихся ответили, что «Да».

Данный опрос показал, что внедрение контекстных заданий на уроках географии имеет положительную динамику, детям нравятся работа с такими заданиями. Конечно, ещё имеются трудности, зачастую дети боятся работать индивидуально, думая о том, что они просто не справятся, некоторые ребята пугаются большого объёма материала и нерационально используют время. Автор размышляет о том, что если на каждом уроке применять контексты, то это позволит преодолеть все барьеры. Чтобы преодолеть сложившиеся трудности учитель предлагает ребятам не только ежеурочно работать с данным видом заданий, но и размещает для детей на своём Youtube-канале короткие видеоролики, в которых подробно объясняется алгоритм работы, учит детей рационально использовать время, и показывает на конкретных примерах как можно выполнять подобные задания. <https://www.youtube.com/watch?v=MHWJmnD0oHk>

Рекомендации

Автор статьи считает, что каждый учитель должен самостоятельно разрабатывать и применять на уроках контекстные задания, но при этом необходимо придерживаться определенных правил и рекомендаций, что бы у детей не возникло чувство страха, а наоборот, задания вызывали интерес. Во-первых, контекст должен быть небольшим по объему и соответствовать возрастным особенностям учащихся, во-вторых, желателен контекст строить на конкретной жизненной ситуации, происходящей в стране, обществе, мире, так как это вызывает наибольший интерес у детей, в-третьих, отражать в контексте проблемную ситуацию, требующую решения, в-четвертых, строить контекст опираясь на официальные источники о стране, о родном крае, так как это будет способствовать развитию патриотизма среди подрастающего поколения, в-пятых использовать разные виды текста, сплошной, не сплошной, смешанный.

При разработке заданий акцент делать на разный уровень успеваемости класса. Применять задания с одним или несколькими вариантами ответов, задания с кратким и развернутым ответом, задания, направленные на развитие креативного мышления. При разработке заданий использовать картинки, диаграммы, карты, инфографику. Разрабатывать задания для выполнения которых требуется разное количество участников образовательного процесса - индивидуальные, парные, групповые.

При создании Lap book задания должны быть направлены на индивидуальную работу, но при этом должны отражать разный уровень сложности от простого к более сложному. В лэп буке учитель должен оставлять место для индивидуального творчества и оценивания. Таким образом, чтобы ученик смог нарисовать, наклеить, вставить, и, конечно же, место, где учитель мог бы оставить свои рекомендации и комментарии.

Заключение

Подводя итоги можно сказать, что контекстные задания помогают взрастить

конкурентоспособную личность умеющую адаптироваться в современном мире. Развивается читательская, картографическая, математическая грамотность.

Данный методический сборник обеспечивает учителя и ученика необходимым инструментарием для организации самостоятельной работы учащихся с различными видами текста, картосхемами, инфографикой, постерами, рекламой, географическими картами, дополнительными источниками информации для решения логических и разноуровневых задач по разделам и темам учебника географии за 9 класс;

Контекстные задания можно использовать на разных этапах урока. Все задания строго соответствуют программе, целям обучения, которые должен достичь учитель и ученик на уроке. Дают возможность любому учителю сделать урок увлекательным и неповторимым. Как показывает практика, работать с контекстными заданиями на уроке детям очень нравится, так как они сами решают различные учебные и жизненные задачи в процессе разнообразной деятельности, генерируют идеи.

Данные задания способствуют развитию читательской, математической, естественнонаучной, финансовой грамотности, развитию глобальных компетенций и креативному мышлению, а это, в свою очередь, формирует в детях навыки, необходимые в 21 веке.

В условиях социально-экономической модернизации обществу необходим человек функционально грамотный, умеющий работать на результат, способный к определенным социально-значимым достижениям. Все данные качества формируются в школе.

Автор считает, что, данный сборник имеет большую практическую значимость, так как для учителя он представляет разнообразный методический комплекс, который можно использовать на любом этапе урока географии в 9 классе, а для ученика данный сборник является средством развития навыков, нацеленных на формиро-

вание функционально грамотной личности. Так как в ходе работы с контекстными заданиями дети учатся рассуждать, формулировать, интерпретировать, применять полученные знания в конкретной жизненной ситуации.

Таким образом, контекстные задания способствуют формированию критического и аналитического мышления. Решают задачи всестороннего гармонического развития и формирования личности. Полученные при решении данных заданий знания, умения и навыки, достигнутое умственное развитие должны помочь выпускникам школы в их адаптации к быстро меняющимся условиям жизни.

Список использованных источников

1. Пособие для учителей Назарбаев интеллектуальных школ / Р.А. Каратабанов. - Астана.: Центр образовательных программ, 2014. - 58 с.
2. Методические рекомендации по развитию естественнонаучной грамотности на уроках географии. Нур-Султан: филиал «Центр образовательных программ» АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2020. - 36 с
3. **Асанова, Л. И.** А90 Естественнонаучная грамотность: пособие по развитию функциональной грамотности старшеклассников / [Л. И. Асанова, И. Е. Барсуков, Л. Г. Кудрова и др.]. - Москва: Академия Мин просвещения России, 2021. - 84 с.
4. **Кондратьева Е.В.** Сборник методических разработок по формированию естественнонаучной грамотности обучающихся в основной школе – 2023. – Кинель, 2023. – 97 с.

● **ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ ТҰЛҒАНЫ ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӨЗЕКТІ ӘДІСТЕРДІҢ БІРІ ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА КОНТЕКСТІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ**

Нестеренко А.В.

«Социалистік Еңбек Ері Н.Алдабергенов атындағы орта мектеп» КММ,
Жетісу облысының Ескелді ауданы

Аннотация. Бұл мақалада функционалды сауатты тұлғаны дамытуға бағытталған өзекті әдістердің бірі география сабақтарында контекстік тапсырмаларды қолдану қарастырылады. Мақала авторы функционалды сауатты тұлғаны дамытуға бағытталған 9-сынып оқушыларына арналған география пәнінен контекстік тапсырмалардың әдістемелік жинағын әзірледі.

Мақалада авторлық контекстердің мысалдары, әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар, контекстер мен тапсырмаларды жеке Lap book on Geography-ге түрлендіру және 9-сынып оқушылары арасында жүргізілген зерттеу нәтижелері келтірілген.

Түйінді сөздер: контекст, шығармашылық ойлау, функционалдық сауаттылық, Lap book on Geography

● **THE IMPLEMENTATION OF CONTEXTUAL TASKS IN GEOGRAPHY LESSONS IS A WAY TO DEVELOP A FUNCTIONALLY LITERATE PERSONALITY**

Nesterenko A.

KSU “Secondary School named after the hero of Socialist Labor Nurmolda Aldabergenov”, Eskeldy District of Zhetysu region

Annotation. The application of contextual tasks in geography lessons is one of the topical methods aimed at developing a functionally literate personality, as discussed in this article. The author of the article has developed a methodical collection of contextual geography tasks for 9th-grade students, aimed at developing a functionally literate personality.

The article provides examples of the author's contexts and tasks, the transformation of these contexts and tasks into Geography lapbooks, and the results of research conducted among 9th-grade students.

Keywords: context, creative thinking, functional literacy, and a lap book on geography.

Приложение №3

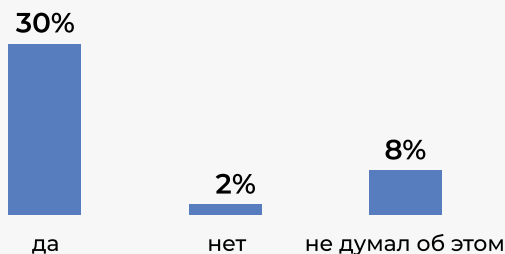

Приложение №4

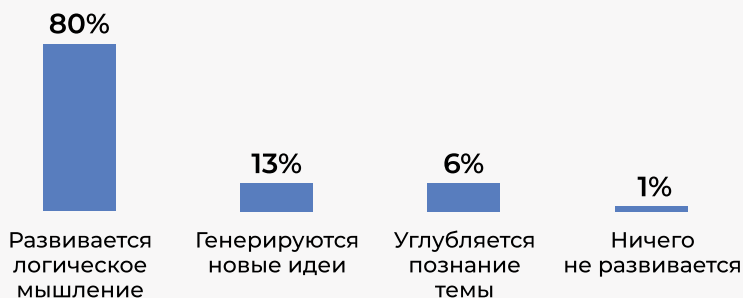
Приложение №5

Нравится ли тебе работать с контекстными заданиями на уроках географии?

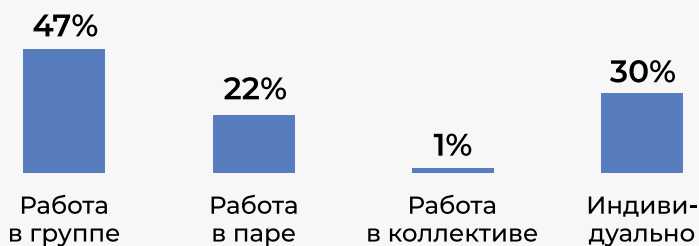
Приложение №6

Как ты думаешь какие навыки развивает работа с контекстными заданиями?

Приложение №7

Во время работы с контекстным заданием тебе нравится работать

FTAMP 14.20.09

БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАБЫЛДАУ ЕРЕКШЕЛІГІ НЕГІЗІНДЕ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСІ

Нугманова А.А., Карина Қ.А., Ташетова Ж.Х.

«Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасы» ММ әдіскерлері, Қостанай қ.

Аңдатпа. Берілген мақалада қазіргі білім берудің өзекті тақырыптарының бірі – білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үдерісі қарастырылады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – күрделі, көпжақты, ұзақ процесс. Сол себепті мұғалім күнделікті сабақта жүйелі жұмыс жүргізіп, заманауи педагогикалық технологияларды шебер әрі сауатты үйлестіре отырып қана өнімді нәтижелерге қол жеткізе алады.

Мақалада білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сабақта белгілі бір әдісті қолдану арқылы білім алушылардың оқу дағдыларының жақсы дамитыны туралы ақпарат көрсетілген. Сонымен қатар мақалада оқу сауаттылығын қалыптастыру мақсатында №21 ЖББМ «Қазақ тілі» пәнінен 3-сыныпта «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен» бөлімі бойынша жүргізілген зерттеу нәтижелері берілген.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, оқу сауаттылығы, қабылдау дағдылары, педагогикалық технологиялар, сыни ойлау әдісі.

Кіріспе

Қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі – функционалды сауатты білім алушыны қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылықты, оның ішінде оқу сауаттылығын қалыптастыру жаңартылған білім беру мазмұны бағдарламаларының негізгі идеяларының бірі болып табылады [1].

Қазіргі таңдағы әлемнің қарқынды дамуы және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар заманында мектеп жасындағы білім алушылардың кітап оқуға ынтысын арттыру өзекті мәселеге айналды. Сондықтан бүгінгі таңда білім алушылардың оқу сауаттылығын дамыту – білім беру жүйесін жаңғыртудың жетекші бағыты болып табылады.

Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында күтілетін нәтиже мен нысаналы индикаторлар PISA халықаралық зерттеуінің нәтижелері бойынша функционалдық сауаттылықтың шекті деңгейінен өткен білім алушылардың үлесі (PISA-2025: оқу) – 38 %-ға жетуі қажет [2].

Жаңа білім беру стандартында бастауыш сынып білім алушысының оқу құзыреттілігін дамыту оқытудың басым мақсаты болу да тегін емес. Осы ретте білім беру жүйесінде оқу құзыреттілігін дамытуды бастауыш мектеп білім алушыларынан бастау заңды екені түсінікті.

Функционалдық сауаттылықты теориялық және практикалық тұрғыдан зерттеу көп-

теген ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапқан. Мысалы, австралиялық лингвист Майкл Холидейдің «Әлеуметтік-мәдени көзқарас», британдық көрнекті ғалым-зерттеуші, лингвист Родни Ходждің коммуникативті құзыреттілікті түсіну туралы еңбектерін атауға болады.

Тілтанушы ғалым М.Холидей тілдік дағдылар адамның әлеуметтік-мәдени ортасымен тығыз байланысты дамиды деген тұжырымды ұстанады. Ғалымның пайымдауынша, адамдар өмірінің түрлі саласында: білім, қызмет немесе күнделікті қарым-қатынаста өз мақсатына жету үшін тілді қалай үйренгені және қалай қолданатына тікелей байланысты екен. Австралиялық және британдық ғалымдар қазіргі кезде білім беру жүйесінің лингвистика саласында кеңінен қолданылатын функционалдық сауаттылықты заманауи түсінудің негіздерін жасады [3].

Қазақ халқының ағартушылары Ы.Алтынсарин, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, М.Дулатов пен Ж.Аймауытов функционалды сауаттылықты қалыптастыру мәселесін арнайы қарастырмаса да, өз еңбектерінде сөйлеу әрекеті бірліктерін қалыптастырудың педагогикалық және психологиялық аспектілерін жан-жақты талдап, зерделейді.

Әдістеме

Мұғалімдер білім алушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырып, адамгершілік қасиетке тәрбиелеу үшін қазіргі заман талабына сай оқытудың озық әдістерін кеңінен қолдану керек. Мәтінмен жұмыс жасау барысында әр білім алушының қабылдау деңгейіне сай әртүрлі тәсілдерді қолдана отырып жүйелі жұмыс жасап, білім алушылардың мәтіндегі барлық ақпаратты толық қабылдауын ұйымдастыруы қажет. Білім алушы оқырманға көркем сөз шебері қаламынан шыққан оқиға желісін, кейіпкерлер мінезі, болмысы мен жан дүниесін және автордың айтпақ болған ойын талдату оқытуда оңай жұмыс емес екені белгілі.

Атақты швейцариялық педагог-гуманист И.Г. Песталоцци өз ғылыми зерттеулерінде педагогтерге білім алушылардың

даму ерекшеліктерін, бейімділігін, жеке қасиеттерін ескере отырып, қажеттілігін нақтылауды жазады. «Әр адам әртүрлі болады» деген сөз бекер айтылған емес. Яғни, әрқайсымыз түрлі ақпаратты әртүрлі қабылдайтынымыз және оған әсер етуіміз де түрліше болады. Мысалы: визуалдар ақпараттың көп бөлігін көру арқылы қабылдайды адамдар, аудиалдар – есту арнасы арқылы ақпарат алатын адамдар, ал кинестетиктер – ақпараттың көп бөлігін басқа сезімдер арқылы (иіс, жанасу және т.б.) және қозғалыстар арқылы қабылдайды адамдар болып табылады [4].

Аудиалды, визуалды және кинестетикалық қабылдау дағдысы бар білім алушыларға мәтінмен жұмыс жасау тапсырмасын берейік. Ол үшін әр деңгейдегі сөздер мен оларға әсер ететін тәсілдерді қолдану қажет, өйткені білім алушыларға өз бетінше ойлап, талдап, өмірдегі практикалық мәселелерді шешу тәсілін дамытуға жағдай жасауымыз керек.

Осыдан жаңа педагогикалық технологияларға, білім беру процесінің тиімді формаларына, оқытудың белсенді әдістеріне қажеттілік туындайды, бұл өз кезегінде әр білім алушының білімін пысықтауға, байытуға, оның функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталады [5].

Сондай-ақ қазақ халқының әдебиет зерттеушісі, ғалым А.Байтұрсынов ұлы педагог Л.Н. Толстойдың «Үйрету әдістері туралы» деген еңбегіне талдау жасағанда, «мұғалімнің шеберлігі – түрлі әдісті оңтайлы қолдану» деп тұжырымдайды. Мұғалім білім алушылардың қабылдау типін өзгерте алмайды, бірақ мұғалім өз сабақ беру әдісін өзгерте алады.

Білім алушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыруға ықпал ететін әдістердің бірі – «Кідіріспен оқу» әдісі. Бұл әдістің басты артықшылығы – білім алушылардың ойлауын, қиялын және сөйлеуін дамыту. Аталған әдістің мәні білім алушыларды ойлауға, қиялдауға, өз көзқарастарын, болжамдарын айтуға, оқу сауаттылығын дамытуға ынталандыру болып табылады. Тоқтату нүктелерін қолдана отырып, білім алушылар мәтінді соңына дейін оқудың орнына мәтінді шағындап, оңай

бөлімдерге немесе мәтіннің «фрагменттеріне» бөле алады. «Тоқта және ойлан» сияқты сөздер мәтінді әрі қарай оқуға қызықтырып, ынталандырады. Сонымен қатар білім алушылар мәтіннің мазмұнына тереңірек үңілуге дағдыланады. Мәтінді түсінбей оқығаннан гөрі білім алушылар мәтіннің мазмұнын түсіне отырып талдағаны дұрыс. Мәтінді фрагменттерге бөлу арқылы білім алушылар түсінігін бақылайды және мазмұнын өңдейді.

«Кідіріспен оқу» әдісін қолданған сабақтар қызықты, тартымды болады және білім алушылар жұмысқа белсенді қатысады, ең бастысы – олардың кітапқа деген қызығушылығы оянады [6].

Практикада қолдану

Мақала авторлары Қостанай қаласының білім бөлімінің «№ 21 жалпы білім беретін мектеп» КММ базасында 3 «А» сынып білім алушыларының оқу сауаттылығын зерделеу жұмыстарын жүргізді.

Эксперименттік зерттеуге осы сыныптың 14 білім алушысы қатысып, «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен» бөлімі бойынша апробация жүргізілді.

Әдістемелік зерттеудің мақсаты – білім алушылардың оқу сауаттылығының қалыптасу деңгейін анықтау.

Оқу сауаттылығының қалыптасу деңгейін бағалау объектісі – үлкен көлемді ақпаратты тиімді іздеуді, сұрыптауды және іріктеуді жүзеге асыру, бірнеше дереккөздерді қарау кезінде қажетті ақпаратты табу, түсіну, пайдалану болып табылды.

Сабақтарда сыни ойлаудың «Кідіріспен оқу» әдісі қолданылды, тапсырмалар білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, оқу сауаттылығын дамытуға бағытталды.

Қорытынды сабақта білім алушылар Ы.Алтынсариннің «Әке мен бала» әңгімесімен жұмыс жасады. Мәтін мазмұны бойынша үш бөлікке бөлінді. Әр бөлімді оқығаннан кейін үзіліс жасалды. Ой шақыру кезеңінде тек мәтін тақырыбы мен автор туралы ақпарат негізінде білім алушылар мәтін-

нің не туралы болатынын болжай алды. Түсіну кезеңінде мұғалім қойған сұрақтар Блум сұрақтар кестесінің барлық деңгейлерін қамтыды. Мұнда білім алушылар мәтіннің бір бөлігімен танысты. Бұл әрекет бір жағынан қиялды, логикалық ойлауды, гипотеза құрай білуді дамытуға бағытталса, екінші жағынан оқу диалогын жүргізу, жолдастарының пікірін қабылдау, өз әрекеттерін басқа адамдардың әрекеттерімен байланыстыру және үйлестіру қабілетін қалыптастыруға жағдай жасады. Сонымен қоса білім алушылар «Бұдан әрі не болады?» деп ойланды, іштей осы тақырыпты талқылады. «Әңгіме қалай аяқталады? Сіз әңгімені қалай аяқтар едіңіз?» деген сауалдарға жауап беруге талпынды.

Рефлексия кезеңінде білім алушылар сұрақтарға жауап берді, шығарма тақырыбына сәйкес келетін мақал-мәтелдерді таңдады, шығармашылық жұмыс т.б. тапсырмаларды орындады. Осындай мәтінмен жұмыс түрі арқылы мәтінді талдай білуге, жеке элементтердің байланысын анықтауға, өз ойлары мен түсініктерін білдіруге үйренді. Әр сабақта түрлі мәтіндермен жұмыс жасауда білім алушылардың бейімділігін, қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып, тапсырмалар ұйымдастырылды. Визуалдарға сөздердің бай палитрасы мен егжей-тегжейлерді сипаттайтын жарқын бейнелері қажет болғандықтан білім алушылар өздерінің эскиздері мен жазбаларын (дәптердің шетіндегі суреттер мен жапсырмаларды) қолдана отырып, визуалды түрде мәтіннің мазмұнын жақсы түсінуге мүмкіндік алды. Аудиалдар – жаңа нәрсені есту арқылы қабылдаушылар. Олар әдетте өте сөзшең, қарым-қатынасқа жақсы түсетін, не естігенін және не айтқанын есте жақсы сақтайтын болып келеді. Осы қатарға жататын білім алушылар мәтінмен жұмыс жасауда дауыстап оқыды, диалогқа түсті, бір-бірінің ой-пікірін, баяндауларын тыңдап, глоссарийлерді диктордан кейін қайталау арқылы үйренді, осылайша мәтіннің мазмұнын толық түсініп меңгерді. Ал кинестеттер үшін ішкі сезім өте маңызды. Кинестеттер жаңа нәрсені басқа сезім мүшелерінің көмегімен (иіс, тері, дәм) немесе моторлы белсенділік, яғни қимылдау арқылы іс-әрекет бары-

сында жақсы қабылдайды. Сипап-сезу арқылы қабылдауы бар адамдар мағыналы мәтіндерді бағалайды. Олар мәтіндегі өрбіп жатқан оқиғаның әрекетіне көбірек қызығушылық танытады. Мысалы, «Әке мен бала» мәтінімен жұмыс жасау барысында сипап-сезу сезімдерді тудыратын барлық сөздер қолданылды (*таға-металл, шие-тәтті, дәмді, тиын-металл*). Мұғалім кинестет білім алушыларға көмек беру үшін іс-әрекетке тартып, рөлдік ойындарға қатыстырды (*«бақытты» деген сөзді*

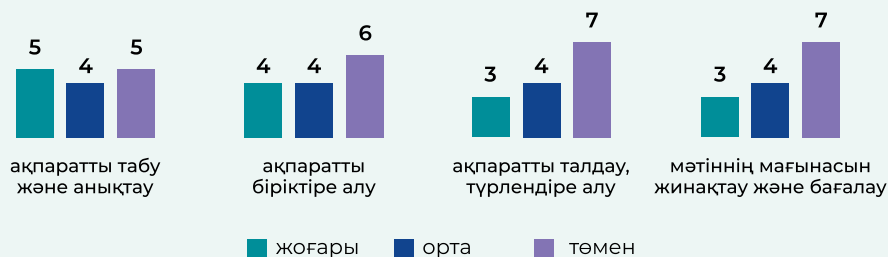
мимикамен көрсет, қалай жүзетініңді, баскетбол ойнайтыныңды көрсет) және кішігірім көрініс қойды (*досыңмен базарда сөйлесу, т.б.*).

Кестеге сәйкес «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен» бөлімінің бірінші және қорытынды сабақтарындағы оқу дағдыларының критерийлері мен деңгейлеріне тестілеу түрінде оқу дағдыларының қалыптасу деңгейіне эксперимент жүргізілді (*кесте-1*).

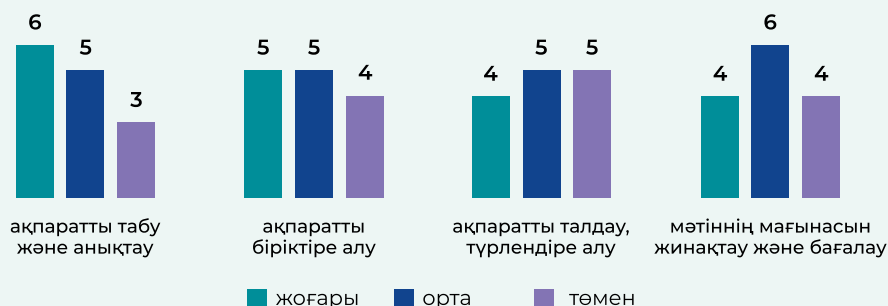
Кесте 1- Оқу дағдыларының критерийлері мен деңгейлері [7]

Критерии	Жоғары деңгей	Орта деңгей	Төмен деңгей
Анықтау әдісі – тестілеу			
Мәтіннен ақпаратты таба алу мүмкіндігі	Мәтіннен бір немесе бірнеше ақпарат үзінділерін табады	Мәтіннен қажетті ақпаратты табу және анықтай алу қиындық туғызады	Мәтіннен ақпарат үзінділерін шығара алмайды
Ақпаратты біріктіру мүмкіндігі	Жеке ақпаратты біріктіріп, байланыстыра алады, ақпарат бірліктері арасында себеп-салдарлық байланыстар орната алады	Ақпаратты біріктіруде және ақпарат бірліктері арасында себеп-салдарлық байланыстар орнатуда қиындық көреді	Жеке ақпаратты тұтастай байланыстыра алмайды, ақпарат бірліктері арасында себеп-салдар байланысын орната алмайды
Ақпаратты талдау, түсіндіре білу	Мәтіннен тікелей айтылмаған ақпаратты анықтай алады, жасырын байланыс орната алады, мәтінді түсінеді, негізгі ой мен қосалқы ойды ажырата алады	Мәтіннен тікелей айтылмаған ақпаратты анықтауда, жасырын байланыс орнатуда, мәтінді түсінуде және негізгі мен қосалқы ойды ажыратуда қиналады	Мәтіннен тікелей айтылмаған ақпаратты анықтай алмайды, жасырын байланыс орнатуды, субтексті түсінуді білмейді, негізгі және қосалқы ойды ажырата алмайды
Мәтіннің мазмұны бойынша жинақтай алу және бағалау қабілеті	Мәтіндегі негізгі ақпаратты жинақтайды, тәжірибесімен байланыстырып бағалай алады	Мәтіндегі негізгі ақпаратты мазмұндауда тәжірибелерімен байланыстыруда қиналады	Мәтіндегі мәліметті өзінің сенімі мен тәжірибесімен байланыстыра алмайды, бағалай алмайды

Білім алушылардың жұмысын талдау оқу сауаттылығын қалыптастыруда оң динамикасын көрсетті (сурет. 2).

Сурет №1 экспериментке дейінгі деңгей көрсеткіштері

Сурет №2 эксперименттен кейінгі деңгей көрсеткіштері

Сонымен, соңғы тестілеу қорытындысында білім алушылар барлық критерийлер бойынша жоғары нәтижелер көрсетті: критерий бойынша мәтіннен ақпаратты табу және анықтау, ақпаратты біріктіру және ақпаратты түсіндіру қабілеті 8% - ға, мәтіннің мазмұнын жинақтау және бағалау қабілеті 14% - ға өсті.

Эксперимент қорытындысы бойынша білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, осы әдісті қолдану оқу сауаттылығының дамуына ықпал етеді деген қорытынды жасауға болады.

Ұсынымдар

Оқу процесінде білім алушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыру үшін мынадай тапсырмалар ұсынылады:

- ▶ мәтінді мұқият, саналы түрде оқығаннан кейін берілген сұраққа жауап беру үшін қажетті фрагментті / фрагменттерді тауып, оқшаулау;
- ▶ сипатталған оқиғалардың тізбегін құру, мәтін мазмұны бойынша қарапайым қорытынды жасау;

- ▶ мәтіннің бір бөлігі мен оның жалпы идеясы арасындағы сәйкестікті анықтау, мәтіннің әртүрлі бөліктеріндегі ақпаратты салыстыру;
- ▶ бейненің, суреттің мақсатын, графиктің немесе кестенің бөліктерін түсіндіру, яғни графикалық ақпаратпен жұмыс жасау, сөздерге (суреттердің астындағы қолтаңбалар, диаграмма бағандарының атаулары, кестелердің, диаграммалардың атауы) назар аударатырып, ақпарат алу, графиктің, диаграмманың тілін түсіндіру;
- ▶ бейтаныс сөздің (терминнің) лексикалық мағынасын анықтамалық әдебиеттерден ғана емес, контекст негізінде де анықтау.

Білім алушылардың мәтін ақпаратын интеграциялау және түсіндіру дағдыларын қалыптастыру үшін ұсынылатын тапсырмалар:

- ▶ негізгі және қосымша ақпаратты бөліп көрсету, мәтіннен жалпы тақырыппен біріктірілген ақпарат бірліктерін алу;
- ▶ ұсынылған тезистерді растау үшін мәтіндегі дәлелдерді анықтау;
- ▶ бастапқы мәтіннің ақпаратын қолдана отырып, сұраққа жазбаша түрде дәйекті жауап беру;
- ▶ мәтіннің ақпарат бірліктері арасында себеп-салдарлық байланыстар орнату, мәтін негізінде қорытынды жасау;
- ▶ мәтін негізінде белгілі бір позицияны негіздеу үшін дәлелдер жүйесін қалыптастыру, берілген тақырып бойынша әртүрлі көзқарастар мен әртүрлі ақпарат көздерін салыстыру;
- ▶ қарама-қарсы көзқарастардағы ұқсастықтарды табу, оқиғаның жалпы қабылданған және түпнұсқа, авторлық түсіндірмесін ажырату.

Оқырманның мәтін мазмұнын талдау және бағалау қабілетін қалыптастыру үшін қажетті тапсырмалар ұсынылады:

- ▶ мәтінде хабарланған ақпаратқа ой жүгірту, авторлық ұстаныммен келісу/келіспеушілік білдіру, оны уәждеу;

- ▶ мәтіннің бекітілуін моральдық немесе эстетикалық көріністер тұрғысынан бағалау;
- ▶ мәтінде келтірілген ақпаратқа, алған біліміне және өз тәжірибесіне негізделген логикалық тұжырымдарды қорытындылау, жаңа ақпаратты бұрын оқығанмен салыстыру, алынған ақпараттың дұрыстығын, хабарламадағы олқылықтарды анықтау және осы олқылықтардың орнын толтыру жолдарын табу;
- ▶ бір немесе бірнеше ақпарат көздерімен жұмыс істеу барысында кездесетін қарама-қайшылықты, ақпаратты анықтау, қарама-қайшы хабарламаны тексеру жолдарын табу;
- ▶ мәтінде талқыланатын нәрселер туралы өз көзқарасын білдіру және оны негіздеу, өз көзқарасын қорғау үшін дәлелдер келтіру;
- ▶ мәтіннің мазмұнын бағалау кезінде мәтіннің негізгі сипаттамаларына ғана емес, сонымен қатар бөлімдерге де назар аудару.

Қорытынды

Саналы оқу адамның өзін-өзі дамытуының негізі болып табылады. Сауатты оқитын білім алушы мәтінді түсініп, мазмұны жайында ойлайды да, өз ойларын оңай жеткізеді, еркін сөйлесе алады.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сыни ойлау әдістерін қолдану барысында білім алушының қарқынды оқу іс-әрекетін қамтамасыз етеді. Оқу дағдыларын жетілдіруге, жұмысты тиімді ұйымдастыруға және оқу сауаттылығын қалыптастыруға әсерін тигізеді. Ойлау және рефлексия дағдыларын дамытады, оқу нәтижелерін арттырады.

«Кідіріспен оқу» әдісі білім алушының сыни ойлауы мен өз ойын жеткізе алуға үйретеді. Егер білім алушы өз ойын еркін жеткізе алса, оның басқа адамдармен қарым-қатынасы жақсарады да, қанағаттану сезімі пайда болады, өз көзқарасының дұрыстығын дәлелдей алады. Бұл әдістің нәтижесінде зерттелетін матери-

алды терең түсінуге машықтанады, білім алушылардың шығармашылық ойлауы мен қиялы дамиды, олар дауласа алады, қиялдайды, ойланады, мәтінді оқиды және тыңдайды. Жұпта және топта жұмыс жасап, икемді және ерекше ойлауға үйренеді, ынтымақтастықта жұмыс жасауға дағдыланады.

Сонымен қатар оқу сауаттылығының құрамына кіретін құзыреттерді дамытудағы жұмыс түрлеріне сай (ақпаратты табу және анықтау, мәтіннің мазмұны мен формасын жинақтау және бағалау, ақпаратты интеграциялау және түсіндіру) мұқият іріктеп алынған тапсырмалар білім алушылардың нәтижелерін арттыруға ықпал етеді. Осылайша, білім алушылардың оқу сауаттылық деңгейі артады.

Жалпы, жоғарыда берілген құзыреттілік тәсілдің барлық ережелері білім деңгейі ретінде функционалдық сауаттылыққа тікелей қатысты. Сондықтан, функционалдық сауаттылық – бұл дамып келе жатқан құзыреттіліктің білімдік негізін, демек қазіргі білім берудің қажетті бөлігін

анықтайтын оқу-танымдық құзыреттіліктің басты компоненті болып табылады.

Қолданылған деректер тізімі

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары, 2023 ж – 2-3 тарау.
2. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/>
3. Протасов Н. С., Коршунова О. В. Учёт типа восприятия информации как фактор повышения успешности обучения // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017.5.
4. Цукерман Г. А., Митина О. В. Диагностика критического мышления // Вопросы психологии. - 2015.
5. Доскарин Г. М. Исследование в действии: Способы и приемы повышения уровня читательской грамотности учащихся / Г.М. Доскарин, А.С. Сабитова // Молодой ученый. – 2016. – №10.4.
6. Гостева Ю. Н., Сидорова Г. А., Кузнецова М. И., Рябинина Л. А., Чабан Т. Ю. Теория и практика оценивания читательской грамотности как компонента функциональной грамотности // Отечественная и зарубежная педагогика. Том I. – 2019 – № 4.

● МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ СПЕЦИФИКИ ВОСПРИЯТИЯ

Нугманова А.А., Карина Қ.А., Ташетова Ж.Х.
Методисты ГУ «Управление образования акимата Костанайской области», г. Костанай

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного образования - развитие функциональной грамотности обучающихся. Подчеркнуто, что формирование функциональной грамотности — это сложный, многосторонний, длительный процесс: достичь нужных результатов можно лишь через систематическую каждодневную работу на уроках, умело, грамотно сочетая различные современные педагогические технологии.

Статья выделяет информацию, что благодаря применению определенных технологий на уроках с учетом индивидуальных особенностей, у обучающихся хорошо развиваются навыки чтения. В статье представлены результаты исследования, проведенные в 3 классе по предмету казахский язык в Общеобразовательной школе №21 города Костанай по разделу «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен».

Ключевые слова: функциональная грамотность, читательская грамотность, индивидуальный подход, педагогические технологии, приемы критического мышления.

● THE METHODOLOGY OF FORMING THE READING LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BASED ON THE SPECIFICS OF PERCEPTION

Nugmanova A.A., Karina K.A., Tashetova J.H.

Methodologists of the State Institution "Department of Education of the Akimat of Kostanay region", Kostanay

Abstract. This article considers one of the topical issues of modern education - the development of functional literacy of students. It is emphasized that the formation of functional literacy is a complex, multifaceted, long-term process: it is possible to achieve the desired results only through systematic daily work in the classroom, skillfully, competently combining various modern pedagogical technologies.

The article highlights the information that due to the use of certain technologies in the classroom, taking into account individual characteristics, help students improve reading skill. The article presents the results of a study conducted in the 3rd form on the subject of the Kazakh language in Secondary School №21 of Kostanay city according to the section «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен».

Key words: functional literacy, reading literacy, individual approach, pedagogical technologies, critical thinking techniques.

FTAMP 14.25.09

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Түржігітова Г.К.

«Қ.Мырзалиев атындағы жалпы орта білім беретін мектебі» КММ, БҚО, Сырым ауданы

Аңдатпа. Бұл мақалада орта білім беру ұйымдары оқушыларының білім сапасын жақсарту, білім алушылардың функционалдық сауаттылық деңгейін анықтау, білім беру процесінің барлық қатысушыларына әдістемелік қолдау көрсету, оқушылардың оқу материалын тиянақты игеруіне, алған білімді ұқсас және жаңа жағдайда қолдана білуге үйрету, оқыту сапасын жүйелі бақылау қарастырылады. Ұсынылып отырған мақалада оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру, мәтінмен жұмысқа төселдіру мақсатына бағытталған. Оқу сауаттылығына бағытталған мәтіндермен жұмыс барысында меңгеруде сыни ойлауға, мәтіндердің мазмұнын, астарлы ойын ұғына оқуға, өзіндік рефлексия жасай білуге, өз бетімен оқи білуі, түсінуі және түрлі мәтіндерді талдай білуге дағдыланады.

Түйінді сөздер: оқу сауаттылығы, мәтін, функционалдық сауаттылық, мәтінмен жұмыс, ақпаратты табу.

Кіріспе

Бүгінгі күні әлемдік қауымдастық қатарында өзіне лайық орнын белгілеген біздің мемлекетіміз үшін қазіргі заман талаптарына байланысты өзіндік көзқарасы, саяси түсінігі бар, білімді әрі жоғары білікті жас ұрпақ тәрбиелеу қажеттігі туындап отырғаны сөзсіз. Қазіргі заман балалардың функционалды сауатты болуын талап етсе, соның бірі – оқу сауаттылығы. Оқу сауаттылығын қалыптастыру оқушылардың жазба мәтіндерді түсінуіне және қолдануына, мәтін барысында ой толғауына, жаңа білім игерудегі әдіс-тәсілдерді қолдануына, әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпалы зор болып табылады.

Оқу сауаттылығын қалыптастыру мақсаты-міндеттері: оқу және жазу арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту технологиясымен жұмыс істеуде топтық жұмысқа, еркін ойлауға, жазбаша,

ауызша ой алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негіздеу жолын ұсыну болып табылады. Оқу сауаттылығы түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды.

Оқу сауаттылығы бойынша оқушылар мектеп аясында және мектептен тыс уақытта нені оқитынын, қандай мақсатпен оқитынын білуі қажет. Сондықтан әрбір ұстаз жаңа кезең талаптарына сай болу үшін педагогикалық үрдістің бірізділігін және оқу мен тәрбиенің біртұтастығын сақтай отырып, оқушының рухани өсуіне жағдай туғыза алатын, жаңалықтарды қабылдауға ынталы, өз әрекетіне өзгеріс енгізе алатын, өзгермелі өмірге оқушыны да, өзін де даярлай білетін шығармашыл тұлға болуы тиіс. Оқу сауаттылығы әртүрлі мәтіндер-

ден ақпарат табу және алу, көркем, ғылыми-танымал, ресми мәтіндермен жұмыс істей білу, мәтіннен ақпаратты түсіну және бағалай білу қабілеттерін қамтиды. Бұл мұқият оқу және мәтінді талдау арқылы мағынаға ену. Адам шын мәнінде ойла-нып оқыған кезде, оның қиялдары міндетті түрде жұмыс істейді, ол өзінің ішкі суреттерімен белсенді әрекеттесуі мүмкін. Бала мәтінмен жұмысты меңгерген кезде, ауызша сөйлеуі дамиды және дамудың келесі маңызды сатысы ретінде жазбаша сөйлеуі дамиды.

Әдістеме

Оқу сауаттылығы – бұл адамның жазбаша мәтіндерді ұғынуға және оларға рефлексия жасауға, өз мақсаттарына жету үшін олардың мазмұнын пайдалануға, мәтін типтерін білуді дамытуға қабілеті. «Мәтін» түсінігін кеңінен түсіндіру керек. Ол тек сөздерді ғана емес, диаграммалар, суреттер, карталар, кестелер, графиктер түріндегі визуалды бейнелерді де қамтуы мүмкін.

Мәтіндерді тұтас (визуалды бейнесіз) және тегіс емес (визуалды бейнелермен) деп бөлуге болады. Тұтас мәтіндердің түрлері:

- ▶ сипаттама (көркем және техникалық);
- ▶ әңгіме (әңгіме, есеп, репортаж);

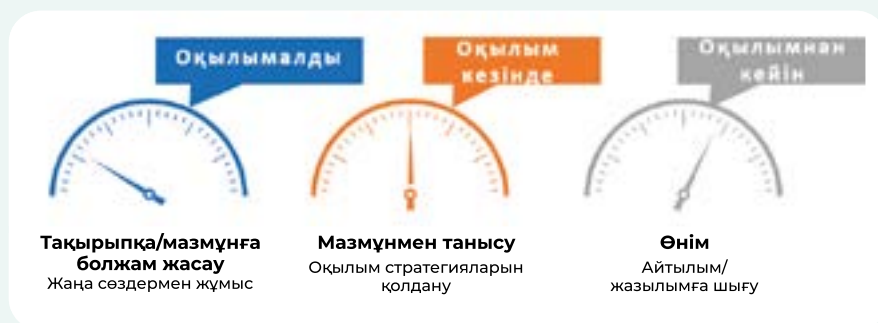
- ▶ түсіндіру (ойлау, түсіндіру);
- ▶ аргументация (ғылыми пікір, негіздеме);
- ▶ Нұсқаулық (жұмысты орындауға нұсқау, ережелер және т.б.)

Толық емес мәтінге мыналарды жатқызуға болады:

- ▶ формалар (сауалнама және басқалар);
- ▶ ақпараттық парақ (кестелер және т.б.);
- ▶ кестелер мен графиктер, диаграммалар;
- ▶ карталар.

Сауатты оқуды қалыптастырудың әртүрлі тәсілдері бар. Біріншіден, бұл мәтіннің қарапайым бірліктеріне: сөзге, ұсынысқа, абзацқа назар аудару; екіншіден, мәтін құрылымын және оның логикалық байланыстарын талдаусыз мәтінді түсіну мен түсіндіру мүмкін емес. Оқушы оларды бекіте отырып, жоспар, тезистер, конспектілер, сызбалар мен кестелерді құрастыруды үйренеді; үшіншіден, мәтінді түсіну бұл көптеген мәселені шешу деуге болады. Оқушыға сұрақтар қоя отырып, мәтінмен (автормен) диалог жүргізуді үйренеді. (төменде 1- суретте оқылым кезеңдері берілген).

Мәтінмен жұмыс үш кезеңді қамтиды.

1-сурет – Оқылым кезеңдері [9]

Олар: I кезең. Оқуға дейінгі мәтінмен жұмыс. Антиципация (алдын алу, алдағы оқуды болжау). Мәтіннің мағыналық, тақырыптық, эмоциялық бағыттылығын анықтау, оның кейіпкерлерін шығарманың атауы, автордың аты, негізгі сөздер, оқырман тәжірибесіне сүйенген иллюстрацияның алдыңғы мәтіні бойынша бөлу. Оқушылардың жұмысқа дайындығын ескере отырып, сабақтың мақсатын қою.

II кезең. Оқу кезінде мәтінмен жұмыс.

- ▶ Мәтінді бастапқы оқу. Сыныпта өз бетінше оқу немесе оқу-тыңдау, немесе мәтіннің ерекшеліктеріне, оқушылардың жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес аралас оқу (мұғалімнің таңдауы бойынша). Алғашқы қабылдауды анықтау. Оқушылардың бастапқы болжамдарының оқылған мәтіннің мазмұнымен, эмоционалды бояуымен сәйкестігін анықтау.
- ▶ Мәтінді қайта оқу. Баяу «ойланып» қайта оқу (барлық мәтін немесе оның жекелеген фрагменттері).
- ▶ Мәтінді талдау (тәсілдер: мәтін арқылы автормен диалог, түсініктеме оқу, оқылған соң әңгімелесу, негізгі сөздерді, сөйлемдерді, абзацтарды, мағыналық бөліктерді және т.б. бөлу). Әрбір мағыналық бөлімге нақтылау мәселесін қою.
- ▶ Мәтін мазмұны бойынша әңгіме. Оқылғандарды жалпылау. Жалпылама сұрақтарды мәтінге қою. Мәтіннің жекелеген фрагменттеріне жүгіну (қажет болған жағдайда).
- ▶ Мәнерлеп оқу.

III кезең. Оқылғаннан кейін мәтінмен жұмыс

1. Мәтін бойынша тұжырымдамалық (мағыналық) әңгіме. Оқылған тақырыпты ұжымдық талқылау, пікірталас. Шығарманың авторлық ұстанымымен оқырман интерпретациясының (түсіндірмелердің, бағалардың) арақатынасы. Мәтіннің негізгі идеясын немесе оның басты мәндерінің жиынтығын анықтау және тұжырымдау.

2. Жазушымен танысу. Жазушы туралы әңгіме. Жазушының жеке басы туралы әңгіме. Оқулық материалдарымен, қосымша көздермен жұмыс.

3. Тақырып, иллюстрациялармен жұмыс. Тақырып мағынасын талқылау. Оқушылардың дайын иллюстрацияларға үндеуі. Суретшінің көзқарасының оқырман көрінісімен арақатынасы. Оқушылардың оқырман іс-әрекетінің қандай да бір саласына сүйенетін шығармашылық тапсырмалар (эмоциялар, қиял, мазмұнды ұғыну, көркем форма).

Қазіргі өмір ағымының техниканың қарқынды дамыған тұсында адамзат әлемі функционалды сауатты болса, өмір сүруге бейім, алған білімін өзіне тиімді қолдана алатын тұлға қалыптасары сөзсіз. Сондықтан уақыт талабына сай оқушының күнделікті тапсырмасына мәтінді таңдауда қажеттілігі мен қолжетімділігіне қарай сұрақ құрастыруда ойлау процесіне әсерін де ескеру қажет. Сонда ғана функционалды сауатты тұлға болып толық қалыптасады.

Қазіргі заман талаптарына байланысты өзіндік көзқарасы, саяси түсінігі бар, білімді әрі жоғары білікті жас ұрпақ тәрбиелеу өмірлік қажеттілікке, білім саласында ұстаздар алдына қойылған міндетке айналып отыр. Осы міндеттерді жүзеге асыруда, оқушыны сыни ойлауға, мәтіндердің мазмұнын, астарлы ойын ұғына оқуға, өзіндік рефлексия жасай білуге, алған ақпаратты өз мақсаттарына сай қолдана білуге бағыттайтын тәсілдердің бірі – оқу сауаттылығына бағытталған мәтіндермен жұмыс.

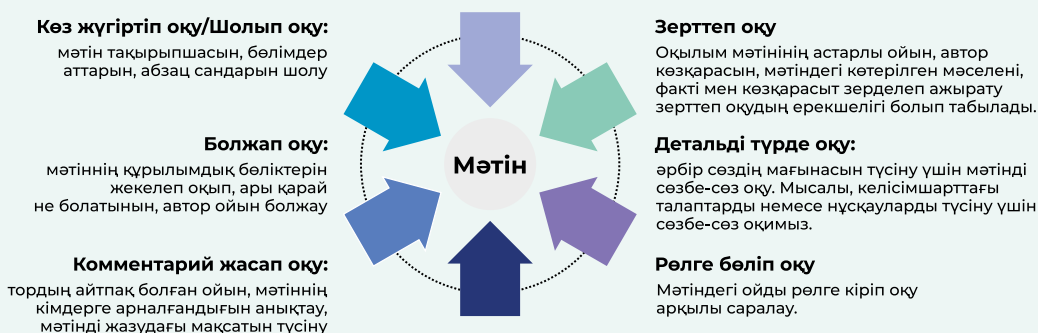
Практикада қолдану

Мәтін – бірнеше сөйлемдерден құрылған белгілі бір ойды, оқиғаны білдіреді. Мәтінде оқиға – хабарланады, баяндалады, әңгімеленеді, ал құбылыс – сипатталады, суреттеледі. Ол – өзара байланысқан сөйлемдерден, абзацтардан тұрады. Оған ат қоюға, жоспар құруға болады. Оның басталуы, негізі, соңы болады. Тақырып – мәтінде баяндалатын оқиға мен ойдың түйіні. Мәтінге әңгіме, өлең, жыр, ертегі сияқты

жанрлар жатады. Мәтіннің мынадай түрлері бар: әңгімелесу, пайымдау, сипаттау. Әңгімелесу мәтіні – тек мұғалімнің өзі ғана емес, түгел сынып оқушылары қатысып, топта талқыланады. Мәтін түрлерін сұрақ қою арқылы ажыратуға болады. Мәтіннің біріншісінде, сөйлеудің ауызша және жазбаша екендігі қарастырылады. Ауызша мәтін уақытпен байланысты болса, жазбаша мәтін кеңістікпен байланысты. Екіншісінде, қарым-қатынас жасау формасы-

на сәйкес, мәтіндер монологтік, диалогтік (кей ретте полилогтік те) болып бөлінеді. Бұл жерде сөйлеудің түрі мен формалары бірігіп келіп, жазбаша мәтінде де, ауызша мәтінде де монолог пен диалог болатыны анықталады.

Орта буын сыныптарында мәтінді түсініп оқуға көмектесетін әдіс-тәсілдер түрлерімен жұмыс жүргізіледі. Оқылым стратегияларын төмендегідей суретпен ұсынамыз.

2-сурет – Оқылым стратегиялары [9]

Көз жүгіртіп оқу – сөйлемдерге тұтастай көз жүгіртіп өту керек. Ойға сұрақ туындататын сөйлемдерді толық оқу.

Қысқаша мазмұнын жазып оқу – мәтінді оқымас бұрын сұрақтарды дайындап алу керек. Мысалы, кейіпкерлер кімдер? Оқиға қайда және қашан болды? Мәтінді бір абзацқа сыйдырып, 4-5 сөйлеммен қысқаша мазмұнын жазып шығу керек.

Түртіп оқу – мәтінді оқу барысында маңызды деп ойлаған сөздердің астын сызып отыру керек. Мәтінді толық оқып шыққаннан кейін түртілген жерлер не оқығаныңызды еске салатын болады.

Болжам жасап оқу – мәтіннің белгілі бір бөлігіне дейін оқып, «ары қарай не болуы мүмкін?» деп, оқығаны ары қарай ойыңыз-

ша жалғастырып көріңіз. Бұл сіздің мәтінге көңіл бөлуіңізді нығайтады.

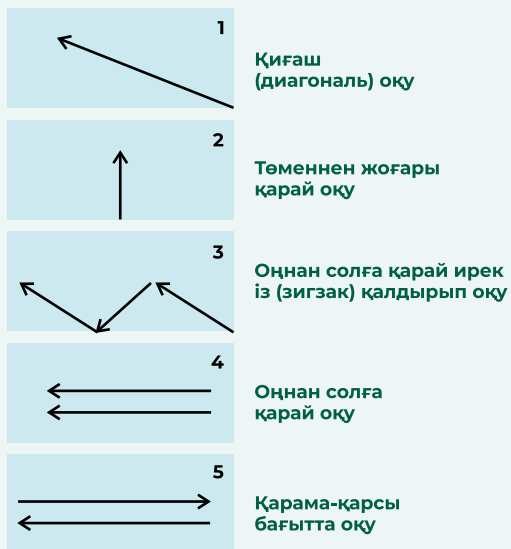
Сұрақ қойып оқу – мәтінді оқығанда ойша не жазбаша сұрақ құрастыруға болады. Бұл мәтін бойынша емтиханда келетін сұрақтарды алдын ала болжап, дайындау үшін өте тиімді.

Пікір алмасып оқу – мәтінді әркім әртүрлі түсінуі мүмкін. Сол себепті бір-біріңізбен пікір алмасыңыз. Басқалардың пікірін тыңдау ақпаратты басқа қырынан түсінуге мүмкіндік туғызады.

Сын тұрғысынан оқу – мәтінді оқығанда өзіңіздің келісіп/келіспейтін жерлеріңізді белгілеңіз және соған байланысты сұрақ-жауап іздеңіз. Мәтіннің авторы жазған пікірге қатысты жеке ойыңызды

айтып жеткізгеніңіз – мәтінді өте жақсы түсінгеніңіз және оны ары қарай қалай қолдану керектігін білгеніңіз. Соның ішін-

де оқушыларға берілген зерттеп оқуға арналған тапсырмалардың бірін ұсынамыз.

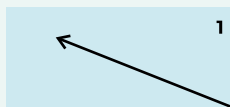

Адамның шаруашылық әрекеті табиғаттың өзгеруіне әсер ететін ерекше фактор. Адам еңбек пен ақыл-ойдың арқасында қоршаған ортаға бейімделуімен қатар, оны өзгертеді. Сондықтан табиғатты өзгерту барысында адамзат оның кейінгі зардаптарын ескеруі қажет. Табиғат кешендеріне кері әсер ететін озық ғылыми-техниканың тікелей қатысы жоқ. Ол өзгерісте **кінәлі** процесс емес, техникалық жобаларда **адамның** шаруашылық әрекетіне есепке алынбаған. Жауын-шашын мөлшерін, топырақ қалдығын **ескерместен** топыраққа минералды **тыңайтқыштар** енгізу, ол заттардың шайылып өзендер мен **бөгендердің ластануын** туғызды. Мұның бәрі қаншама еңбек пен шикізатты зая кетірумен бірге, **қоршаған ортаның** жағдайын нашарлатады. Ірі бөгендер салуда аумақтың табиғат ерекшеліктерін **ескермеу** мезгілсіз баттақтануға, топырақ өсімдік жамылғысы мен сол жердің микроклиматының өзгеруіне **әкеп соғады**.

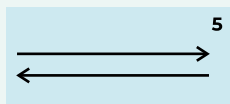
3-сурет – Зерттеп оқу [9]

Оқу мақсаты:
белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын тиімді қолдана білу;

1-тапсырма. 1-тәсілді қолданып, **А** мәтіндегі тірек сөздерді анықта.

2-тапсырма. 5-тәсілді қолданып **С** мәтінінен **шын, жалған** сөздерінің синонимі болатын сөзді анықта.

А. Егер ақпараттың растығын тексеруге келмейтін дәрежеде болса, онда ол ақпаратта фактілер (сандар, оқиға, жалқы есімдер, күн) – жұтан. Тіпті онда факті жоқ, ойдан шығарылған деуге болады.

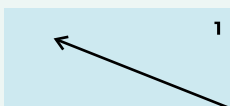
В. Жалған ақпаратта экспрессивті сипаттағы сөйлемдер көп болады. Нақты фактілердің орнына адамға әсер қалдыратын, аяушылық, қамқорлық, сақтық, таңқалу сезімдерін тудыратын сөйлемдер басым болады. Мәтіндегі оқтғаға қатысты пікір білдірген эксперт-мамандар да кездеседі.

С. Эксперттің қоғамдық дәрежесін, әлеуметтік желідегі парақшаларын тексеріп, ақпаратқа қатысы бар екенін анықтай отырып та, жаңалықтың рас-өтірігіне көз жеткізуге болады. Егер желіде оның парақшасы, тіпті аты-жөні табылмаса, онда ол – тек мысал үшін алынған жалған тұлға.

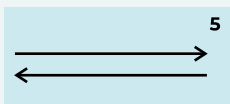
4-сурет – Зерттеп оқуға арналған тапсырмалар [9]

Тапсырма жауабы:**А мәтіндегі тірек сөздер:**

- рас
- ақпарат
- факті

Шын, жалған сөздерінің синонимі **рас-өтірік** сөзі.

А. Егер ақпараттың **растығын** тексеруге келмейтін дәрежеде болса, онда ол **ақпаратта** фактілер (сандар, оқиға, жалқы есімдер, күн) – жұтаң. Тіпті онда **факті** жоқ, ойдан шығарылған деуге болады.

В. Жалған ақпаратта экспрессивті сипаттағы сөйлемдер көп болады. Нақты фактілердің орнына адамға әсер қалдыратын, аяушылық, қамқорлық, сақтық, таңқалу сезімдерін тудыратын сөйлемдер басым болады. Мәтіндегі оқтғаға қатысты пікір білдірген эксперт-мамандар да кездеседі.

С. Эксперттің қоғамдық дәрежесін, әлеуметтік желідегі парақшаларын тексеріп, ақпаратқа қатысы бар екенін анықтай отырып та, жаңалықтың **рас-өтірігіне** көз жеткізуге болады. Егер желіде оның парақшасы, тіпті аты-жөні табылмаса, онда ол – тек мысал үшін алынған жалған тұлға.

5-сурет – Тапсырма жауабы [9]

Бұл тапсырмалардың оқушылардың оқылым мәтінінің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты зерделеп ажыратып талдау үшін тиімділігі зор.

Мәтінмен жұмыс жасауда оқушыларға көңіл бөлетін мынадай жайттар ұсынылады: Мысалы, мәтінде сөз болатын негізгі мәселе, мәтіннің негізгі арқауы ол - тақырып. Тақырып мәтінді түгел қамтуы тиіс. Мәтіннің тақырыбын іздегенде мәтінде қайталанған сөздерге мән беру керек. Бірінші, сөйлемге мән беру керек, себебі мәтіннің тақырыбы бірінші сөйлемде берілуі мүмкін. Мәтінмен жұмыс істеу сізге үйрену керек нәрсені, бірте-бірте тәжірибе жинақтап, қағазға жазылған басқа адамдардың ойларын тез және дұрыс бағыттау мүмкіндігін береді. Мәтінмен жұмыс істеуді бастамас бұрын, мәтіннің қандай екенін, мәтіннің тақырыбы, микро-тақырыпты оқшаулау идеясын және оны мағыналарға бөліп көрсету керек. Бірінші және ең бастысы - мәтін-

нің жалғыз тақырыбы және ойы. Бұл туралы, ол туралы айтады. Ойлар идеямен анықталуы мүмкін. Бұл идея автордың айтқысы келетіні. Аңыздар немесе өлеңдер жарқын мысал бола алады. Мәтіннің екінші белгісі байланыс мүмкіндігі екенін еске түсіру керек. Барлық сөйлемдер мен параграфтар логикалық немесе хронологиялық тұрғыдан байланысты. Сондықтан, оқушы өзіндік жұмысын жасаған кезде, презентацияның дәйектілігі мен логикасын ұмытпағаны жөн. Кез келген мәтін кіріспеден, негізгі бөлігінен және қорытындыдан тұрады. Әдетте, бұл бөліктер ресми түрде бөлінеді. Үшінші белгі - семантикалық бірлік және толықтығы. Кез келген мәтін, тіпті кішігірім өтетін болса да, аяқталуы керек. Онда тақырып пен ой толығымен ашылуы керек. Мәтінде негізгі тақырыпты және микро тақырыптарды (субтопиктер) анықтауға болады. Мәселен, мәтіннің басты тақырыбы қандай? Ол барлық мәтінді біріктіруі керек. Әдетте, атауында көрсетілген немесе жұмыс басында тұжырымдалуы мүмкін.

Субтопиктер, әдетте, параграфтарға сәйкес келеді. Мәтінді дұрыс түсіну үшін оны мұқият оқып шығу керек. Мәтіннің негізгі тақырыбы: адам, табиғат, жұмыс, оқу, білім, соғыс, махаббат және т.б. туралы дереу анықтауға тырысыңыз. Түйінді сөздер мен басты мотивтерді бөлектеңіз. Сонда ғана автордың пікірін түсінуге болады. Мәтіннің нақты түрлеріне, тырнақшаға, тікелей сөйлеуге (егер бар болса) ерекше назар аударыңыз. Мәтінді тақырыпшаға бөліңіз. Барлық субтопиктерді нөмірлейтін жоспар жасаңыз.

Мәтіннің тақырыбын ашу үшін және негізгі ойды оқырманға жеткізу үшін мәтінде қолданылған әрбір сөйлемнің өз орны болуы тиіс. Мәтін құрылымы үш бөліктен тұрады: басы (кіріспе), негізгі бөлімі, соңы (қорытынды). Кіріспеде оқырманның назарын аудару көзделеді. Негізгі бөлімде айтылатын ойдың түйінді мәселелері жүйелеп түсіндіріледі. Мәтіннің соңы – қорытынды бөлім, бұл – сөздің бүкіл күшін топтастырушы, мәнді бөлім. Мәтіннің құрылымындағы сөйлемдер мәтіннің желісін бұзбауы керек. Мәтінге басқа қосымша сөйлем қосқанда немесе толықтырғанда негізгі ойдан ауытқымау керек.

Мәтін талдауда қолданылатын ұғымдар: мәтін тудырушы адам – автор, адресант, таңба иесі, мәтін – таңба, тілдік таңба, мәтінді оқитын адам – адресат, әсер ету күші бар тіл құралдары – прагматикалық тіл құралдары, таңбааралық қарым-қатынас – адресант пен адресат қарым-қатынасы, сөздің мақсатқа сай қызметін өзгертіп қолдану – сөз ойнату.

Оқыған немесе тыңдаған мәтінге талдау жасау арқылы: мәтіннің көмегімен автордың айтпақ ойы ұғынылады, мәтін арқылы белгілі бір мәселеге автор көзқарасын анықтау мүмкін болады, мәтін арқылы адресант пен адресаттың қоғамдағы әлеуметтік орны, тұлғалық ерекшелігі анықталады, адресанттың тілді қолдану шеберлігі өлшенеді, адресант пен адресаттың арасында қарым-қатынас орнайды, адресант пен адресат арасындағы қарым-қатынас нәтижесі көрінеді (оқырманға әсері бағаланады), мәтін көлемінде қоғамдағы саяси ахуал, өмір шындығы бейнеленеді.

Орта буын сынып оқушыларына арналған мәтін түрлеріне арналған тапсырмалар және оны талдаудың нәтижелерін ұсынамыз.

1. Көркем шығарма мәтінін талдау тапсырмасы үлгісі:

Мидай жазық, кең дала, жел жоқ. Күн шуақ. Аспанда ақ сабынның көбігіндей, ақ мақтадай бұлттар. Шеке қызар, ми қайнар уақыт. Инелік, шегіртке, бөгелек, масаның қалың шөптің арасынан ұшып, әуені қаптап, шарықтап, олай-бұлай жүйткіп шыр-шыр етіп, қанаттары дырылдап, ызылдағаннан басқа, екі аттың пысқырып, құйрығы суылдап, аяғын тебініп, бөлек жасқағаннан басқа, анда-санда шық-шық еткен торғайдың даусынан басқа жаңғырыққан ешбір тықыр не бір үн естілмейді. Қартқожа сайын далада киімін шешіп, жайрап, көйлекшең, жалаң бас, көк шөпке бауырын төсеп, күнге қарап, қошқыл маңдайынан тері шып-шып шығып, кітабын оқып жатыр. Оның кітапқа ынталанғаны сонша, ...демін де білдірмей алады.

Ж.Аймауытов шығармалары.
II том, 194-бет

Оқушылармен бірге жүргізілген талдау нәтижесі үлгісі: (Автор туралы мәліметті мәтіннен оқи білу)

1. Адресант ауылда өскен адам, қарапайым отбасынан шыққан. Оған ауыл өмірі етене таныс.
2. Адресант таза қазақы ортада тәрбиеленген. Ол өсімдіктер мен жәндіктер атауын жақсы біледі.
3. Адресант оқыған, білімді жан. Ол оқырманын қызықтыра алады. Теңеу және эпитетті қолданып, шығарманы көркем баяндайды.
4. Автор морфологиялық қайталаманы қолданып (сөйлем ішінде -ып/-іп құрылымын қолданып) шығарма тілінің оқырманға әсер ету күшін арттырады. т.б
2. Публицистикалық стильдегі мәтін талдау тапсырмасы

Тіл шұбарлығы деген не?

Әуелден “аяғы былғаныш жерді былғаса, аузы былғаныш елді былғаған”. Әзір де солай әрі бүгінде оны **тайлы-таяғымызбен**, жабыла жүзеге асырудамыз. Айталық, түбінде Ақаң айтқан «асыл да, түзу тілімізді» **тығырыққа тіреп тынатын тіл шұбарлығы** біз үшін қалыпты құбылысқа айналды. Екі сөздің бірін орысша шатып, осы күнгі тіліміз шұбар ала жыландай және мұндайды **есіте-есіте етіміз де өліп қалғандай**. Ал ең бастысы – бұлай **жөн сөзге жүрмей, сөз арасына су жүгіртіп, сына салып отырған тілазар телілер** ғана емес. «Тілді бұзатын оқығандары» демекші, сөздің сұраушы-сынаушысы саналатын жазушы-ғалымның да, өзгеге мәдениетті сөйлеуді үйретуші мұғалымның да күнделікті тірліктерінің бірі – тіл шұбарлау болуда. Тіпті тілдің, сөздің соңғы сақшысы, сақтаушысы – ауыл ақсақалы, ақ басты әженің өзі: **баламның вышший абразаванійесі бар, вышший ішколада оқығам, абыласной бәлнійесе, кәндиләт нәуік, крәсній дійпләм, пәрөг сердсә екен** деп отырады. Иә, тіл шұбарлығы қазақтың үлкен-кіші, жақсы-жалбайының бәріне ортақ, **аршып алып тастауға** да болмайтын, **қарғамасыңа тағы болмас жалмауызына айналды** және бір қызығы – мұндай сөздерді қазақша айтса, ә дегеннен түсінбей қалатын да халға жеттік. Мысалы, біреу: **–бұрылыстан түсемін десе, –повороттан ба? немесе «-шәй с молоком ба?»** – деп қайта сұрап, **сенбі, сәрсенбі десе, тағы да – не дедің, ол қай күн еді, орысшасы қалай?** – деп қаламыз. Яғни дұрыс сөзден жағымыз ғана жаңылып қоймай, құлағымыз да тана бастады.

Сірә, қайдан құлақ шығарса да, қазаншының өз еркі, ауыз да, сөз де өзімдікі, қалай айтқанымда кімнің, не жұмысы бар деуге де болар! Дегенмен, **аңдамай сөйлеген ауырмай өледі. Аңдаусыз ауыздан** ары да бері айтыла берген соң, **көңілдегі көрікті** ойдан не қалмақ? Сөйлер сөз қалай түзелмек? Бір-екі ауыз сөзді түзу, түгел айта алмай тұрып, мемлекеттік тіл туралы мәселе көтеріп, заңды өзгертейік, қазақшаға көшейік деп көсемсуде не мән болмақ? ...

<http://ult.kz/post/til-shubarlygy-degen-ne>

Оқушылармен бірге жүргізілген талдау нәтижесі үлгісі: (Автор туралы мәліметті мәтіннен оқи білу)

1. Адресант зиялы таптың өкілі, оқыған адам. Мұғалім, тілші немесе зерттеуші болуы ықтимал.
2. Адресант таза қазақы ортада тәрбие алған. Ол қазақы болмыстан хабар беретін прецеденттік сөйлемдерді жиі және орынды қолданады.
3. Автор өзінің мақсатты аудиториясын нақты біледі және соған сай тілдік деңгейде сөйлейді.
4. Ол өз оқырманына әсер ету мақсатында тіл құралдарын (дыбыстық қайталаманы, прецеденттік сөйлемдерді, этнолексемаларды, кальканы) ұтымды қолданып, жиіркеніш сезімін (интенциясын) жеткізеді.
5. Автор көтерілген мәселеге өзіндік көзқарасын анық білдіреді. Оқырманды соңынан ерту мақсатын көздейді.

Осылай мәтіндерді талдауда оқушылар оқыған немесе тыңдаған мәтін арқылы автордың жеке тәжірибесінен өнеге алу, ақпаратқа қанық болу, ойын әсерлі жеткізу мақсатында сөз ойнату тәсілдерін игеруі сияқты білім игерулері жүзеге асады. Алдыңғы қадамда игерген білім қорын пайдаланып жазу немесе ауызша айту (қолдануға тырысу) әрекеті жүзеге асады. «Көсемсөз шебері» деңгейіне жету немесе талпыну «әрекеті» орындалады.

Ұсыныстар

1. Қазақ тілі сабақтарында оқылым дағдыларын дамыту үшін тапсырмаларды жүйелі құрастыру;
2. Оқылым дағдыларының ерекшеліктерін меңгерту арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру.
3. Мәтіндер талдау арқылы көркем шығармаларды оқуға деген қызығушылықтарын арттыру
4. Тілдік дағдылары мен сөздік қорларын дамыту

5. Ана тілін жетік білетін, ұлттық мәдени құндылықтарды бағалай алатын, тілдің таным және қатынас құралы ретіндегі мүмкіншілігін пайдалана білетін тұлға қалыптастыру
6. Алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен кез келген тілдік жағдаяттарда қарым-қатынасқа түсе алу даярлығын білдіретін құзыреттілікті қалыптастыру

Қорытынды

Осы оқу тапсырмалары арқылы жұмыс істеуде оқушының дүниетанымы кеңейіп, пәнге деген қызығушылықтары артады. Берілген әртүрлі жанрдағы мәтін тапсырмалары арқылы білім алушылардың теориялық білімдері тереңдей түседі, сөздерді дұрыс оқуға, қисынды байланыстырып сөйлеуге, есте сақтауын дамытуға, сауатты оқу техникасын қалыптастыруға көмектеседі. Оқылым тапсырмалары бойынша комментарий жасап, іріктеп, талдап оқу жұмыстары арқылы оқушының рухани сезімі дамиды, интеллектуалдық қабілеттері артады. Оқушылар өз мүмкіндіктерін іске асыра отырып, сабаққа зейін аударуға, тапсырманы көңіл қойып орындауға төселеді және жаңа білімді меңгеруге деген ынта-ықыласы артып, өзіндік салыстыру, дәлелдеу, қорытынды шығара білу дағдылары жетіледі.

Қолданылған деректер тізімі:

1. **Р. С. Қуанаева, Б. С. Кұлшариева, М. А. Зейнешева.** PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын дамыту: Әдістемелік құрал.– Орал, 2015.- 91 б.
2. «Қазақ тілі мен әдебиеті» ғылыми- әдістемелік журналы 2017 № 1, 2
3. Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022711>
4. Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг (ББЖМ): өткізу қағидалары <https://edu.mcfr.kz/article/4346-bilim-alushylardyn-bilim-jetistikterine-monitoring-bbjm>
5. «Қазақ тілі мен әдебиеті» ғылыми әдістемелік журналы 2023 №2
6. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, Астана, 2015ж.
7. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру аясында «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша педагогика кадрларының арттыру курсының бағдарламасы. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Педагогикалық шеберлік орталығы, Астана 2016 ж.
8. **Бітібаева Қ.** Тіл дамыту жұмыстарын жүргізу, Алматы, 2005
9. «Қазақ тілі», «Қазақ тілі мен әдебиеті», «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша оқу бағдарламаларының құрылымы, мазмұны мен ерекшеліктері. Саатылы А. Е. Астана 2023ж.
10. **Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М.** «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47.

● ПУТИ РАЗВИТИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ

Туржигитова Г.К.

КГУ «Общеобразовательная школа имени К.Мырзалиева»
ЗКО Сырымский район

Аннотация. В данной статье рассматриваются повышение качества образования учащихся организаций среднего образования, определение уровня функциональной грамотности обучающихся, оказание методической поддержки всем участникам образовательного процесса, обучение учащихся основательно усвоению учебного материала, использованию полученных знаний в аналогичных и новых условиях, систематический контроль качества обучения. Предлагаемая статья направлена на повышение читательской грамотности учащихся, на работу с текстом. В процессе работы с текстами, ориентированными на грамотность чтения, приобретают навыки критического мышления, чтения содержания текстов, понимания основной игры, саморефлексии, умения использовать полученную информацию в соответствии со своими целями, умения самостоятельно читать, понимать и анализировать различные тексты.

Ключевые слова: грамотность чтения, функциональная грамотность, работа с текстом, структура текста, поиск информации

● WAYS OF FORMING STUDENT'S READING LITERACY

Turzhigitova G.K.

CSI "Secondary school named after K. Myrzaliev"
West Kazakhstan region, Syrym district

Abstract This article discusses improving the quality of education of students in secondary education organizations, determining the level of functional literacy of students, providing methodological support to all participants in the educational process, teaching students to thoroughly assimilate educational material, use the acquired knowledge in similar and new conditions, systematic quality control of education. The proposed article is aimed at improving students' reading literacy and working with the text. In the process of working with texts focused on reading literacy, they acquire the skills of critical thinking, reading the content of texts, understanding the main game, self-reflection, the ability to use the information received in accordance with their goals, the ability to independently read, understand and analyze various texts.

Key words: reading literacy, functional literacy, working with text, text structure, information retrieval

FTAMP 14.25.09

ФИЗИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Турабаева С.С.№39 «Асықата» жалпы білім беретін мектебі, КММ,
Түркістан облысының Жетісай ауданы

Аңдатпа. Бұл мақалада физика пәнінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруда тапсырмаларды құрылымдап, яғни кеңейтіп, тереңдетіп берудің маңыздылығы айтылған. Сандық және сапалы есептерді құрылымдау жолдары үлгі ретінде көрсетіліп, бірнеше физика бөлімдеріндегі тақырыптарға арналған құрылымдалған есептер келтірілген.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, кеңейтілген және тереңдетілген тапсырмалар, сандық және сапалы есептер.

Кіріспе

XXI ғасырда болып жатқан әлемдегі технологиялық процестердің үдемелі дамуы білім беру саласына да қойылатын талаптарды күшейтуде. 2023 жылы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі мен Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің педагогтердің I съезінде жасаған «Баршаға қолжетімді сапалы білім» Ұлттық баяндама жобасында жиырмамыншы ғасырдың екінші жартысындағы білім беру жүйелерінде оқушыға берілетін білім мазмұнының бірегейлігі әлемнің тұрақтылығымен, анықтылығымен байланыстырылған: «XX ғасырдың екінші жартысында әлем әлдеқайда тұрақты, анық та қарапайым еді (World Bank, 2020)». Ол бүгін таныс, ертеңі де айқын әлем болатын. Ол кезде мектептегі білім беру моделі барлық оқушыны бірдей мазмұнмен және барлық балаға бірдей уақыт бөлінетін жаппай оқытуға негізделді. Алайда, ол дәуір өтті»[1]. Қазіргі білім беру саласында мұғалімдерге ар-

тылатын жауапкершіліктің ұлғаюы, білім реформаларының жаңартылып отыруы – ол жаңа дәуір талабы.

Білім беру саласындағы басты өзгеріс мемлекеттік бағдарламадан басталатыны мәлім. Ұлттық баяндама жобасында мемлекеттік білім стандартындағы басты міндет оқушының тек білім, білік, дағдыдан бөлек, алған білімін түрлі жағдайда мәселені шешу мақсатында қолдана алуына бағытталған: «Білім берудің жалпыға бірдей міндетті мемлекеттік стандарты білімге бағытталудан – адамға бағытталуға өзгереді. Егер бұрын білім берудің мақсаты – оқушыға білім, білік, дағды жиынтығын дарыту болған болса, қазіргі оқу бағдарламасының нысаны баланың өзі және түрлі жағдайларда мәселені дербес түрде шеше алу қабілеті. Бұл тәсіл оқушылар дайындығының тәжірибелік-бағдарлы сипатта болуына жол ашады және алған білімін өмірде кездесетін әртүрлі тосын оқиғаларда, соның ішінде табиғи,

техногенді және басқа да төтенше жағдайларда қолдана білуге бағыттайды» [1].

Оқушылардың алған білім, білігі мен жаттыққан дағдыларын түрлі жағдайда қолдана алуы үшін сабақта функционалдық сауаттылық тапсырмаларын жүйелі түрде қолданған дұрыс. 7-сынып оқушылары арасында «Физика есептерін шығаруға қызығушылық» тақырыбында жүргізілген сауалнама барысында оқушылардың көпшілігі практикалық қолданысы бар есептерді, яғни күнделікті өмірде болып жатқан жағдайларға қатысты есептерді шығару мен тәжірибелік есептерді шығару қызық деген тармақты таңдаған. Физика сабағы осындай талапқа сай есептердің тапсырма ретінде көбірек кіріктірілуімен мазмұнды болмақ.

Функционалдық сауаттылық – адамның өмір бойы алған білімін адам қызметінің, қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастардың әртүрлі салаларындағы өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалану қабілеті [2]. «Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға [6].

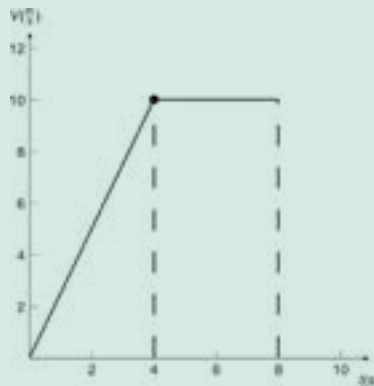
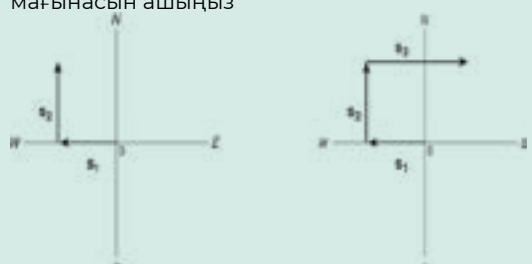
Әдістеме

Физика пәні мұғалімдері үшін оқушылардың жаратылыстану ғылымдары бойынша функционалдық сауаттылығын дамыту мұғалімнен сабақты жоспарлауда мұқияттылықты қажет етеді. Жаңартылған білім беру бағдарламасының мазмұнында оқушылардың теориялық білімді практикада қолдана білуіне басымдық берілген. «Мектеп білімі саласында жалпыұлттық мақсаттарды бекіту қажет, олар: оқушы-

лардың базалық білімінің жалпы деңгейін арттыру; дағдыларды (нақтылар болсақ, алған білімді, шығармашылық және сыни ойлауды, сұрақ қоя білу қабілетін және қолда бар деректерді талдауды іс жүзінде қолдану) және функционалдық сауаттылықты дамыту» [1]. Физикадан алған білімін, шығармашылық ойлауын және берілген деректермен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыруға арналған функционалды сауаттылық тапсырмалары шынайы өмірмен байланыстырылған, кеңейтілген және тереңдетілген. Тапсырмаларды құрастыруда есептің күнделікті өмірде, тұрмыста қолданылатын тұстары негізге алынуы керек. Енді тапсырмаларды құрастыру кезінде мынаны ескерген жөн:

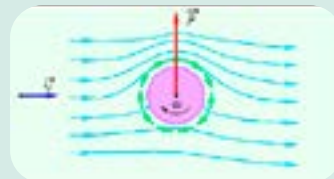
- ▶ Тапсырмалар мәтіндік ақпаратпен қоса кесте, диаграмма, график, суреттер, схемалардан құралуы;
- ▶ Тапсырма әртүрлі салаларды қамтуы;
- ▶ Тапсырма қосымша ақпаратты іздеуді қажет етуі;
- ▶ Тапсырмалар кешенді, кеңейтілген болуы, яғни өзара байланысты бірнеше сұрақтардан құралуы керек.

Жалпы тапсырманы құрылымдау – бұл мұғалім үшін ең жақсы бағалау тетігі. Мысалы, тапсырма құрылымдауда тапсырманың әр бөлігі белгілі бір критерий негізінде бағаланатын болады. Сонда бір тапсырма орындау үшін оқушы өз деңгейіне және біліміне қарай объективті бағасын ала алатын болады. Құрылымдалған тапсырмаларды шартты түрде кеңейтілген, тереңдетілген деп бөлуге болады. Кейде тапсырма кеңейтілген де, тереңдетілген де болуы мүмкін. Кеңейтілген тапсырмада оқушы білімінің жан-жақты қолданылуына мән берілсе, ал тереңдетілген тапсырмада ойлаудың жоғары дағдылары қамтылады (талдау, жинақтау, бағалау). Тапсырма кеңейтілген болғанымен, ол ойлаудың білу, түсіну, қолдану деңгейлерімен шектелуі мүмкін. Ал тапсырма тереңдетілген болса, ол ойлаудың талдау, жинақтау, бағалау деңгейлерін қамтиды. Енді тапсырмаларды құрылымдауға бірнеше үлгі мысал келтірсек.

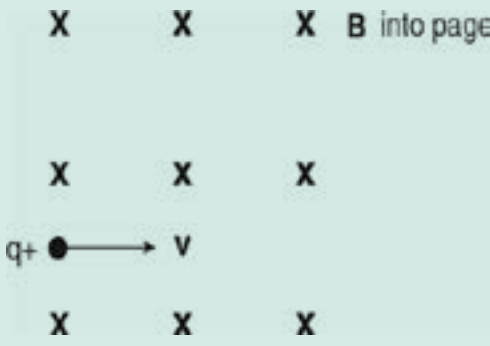
қ/с	Есеп түрі	сыныбы	Оқу мақсаттары	Есеп
1	Сандық	9	<p>9.2.1.8 Теңүдемелі қозғалыс кезіндегі орын ауыстырудың және жылдамдықтың уақытқа тәуелділік графиктерін тұрғызу және оларды түсіндіру</p> <p>10.1.2.3- көкжиекке бұрыш жасай және вертикаль лақтырылған дененің қозғалысы кезіндегі физикалық шамалардың өзгерісін сипаттау</p>	<p>Төмендегі графиктен дене қозғалысының түрін сипаттаңыз</p> <p>А. Қандай уақыт аралығында дене қозғалысы бірқалыпты екенін анықтаңыз және шамасы неге тең екенін есептеңіз</p> <p>В. 0-4 с уақыт аралығындағы қозғалыс түрін анықтаңыз</p> <p>С. Бірқалыпты үдемелі қозғалыс үдеуінің мәнін табыңыз</p> <p>Д. Осы қозғалыстың $s(t)$ графинің тұрғызыңыз</p> <p>Баскетболшы допты жерден 2,3м биіктіктен көкжиекке 530 бұрыш жасай 10 м/с жылдамдықпен сақинаға қарай лақтырады. Баскетболшы сақинадан 9 м қашықтықта орналасқан[3]</p> <p>А) доп неше секундта баскетбол сақинасына келіп түсетінін анықтаңыз</p> <p>В) Баскетбол сақинасының биіктігі қанша екенін анықтаңыз</p> <p>С) Егер баскетболшы сақинадан тағы да 2 м-ге алыстаса, доптың ұшу уақытының өзгерісін есептеңіз және салыстырыңыз</p>
2	Сапалы	7	<p>7.2.1.1 келесі терминдердің физикалық мағынасын түсіндіру-материялық нүкте, санақ жүйесі, қозғалыстың салыстырмалылығы, траектория, жол, орын ауыстыру</p>	<p>Төменде екі футболшының ойын алаңындағы жүрістері көрсетілген.</p> <p>А)Қайсы футболшы көп жол, көбірек орын ауыстыру жасады?</p> <p>В) Ойыңызды тұжырымдаңыз</p> <p>С) Неліктен орын ауыстыру жолдан кіші болатынын дәлелдеңіз</p> <p>Д) «Төте жол» деген сөз тіркесінің физикалық мағынасын ашыңыз</p>

2)

к/с	Есеп түрі	сыныбы	Оқу мақсаттары	Есеп
1	Сандық	10	10.2.2.1 -идеал газ күйінің негізгі теңдеуін қолдану және изопроцестер графиктерін ажырату;	«Судағы шар» контексті Өзеннің қандай да бір тереңдігіндегі ауа шарының көлемі 140 см ³ . Шар өзен бетіне қалқып шыққан кезде оның көлемі 3 есе артады. Егер температура барлық жерде бірдей болса, онда осы берілгендерді пайдаланып, төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз. ($p_{\text{атм}} = 100$ кПа, $g = 10$ м/с ² , $\rho_{\text{су}} = 1000$ кг/м ³) А. Осы шардың өзен бетіндегі көлемін анықтаңыз В. Шардың бастапқыда тұрған нүктесіндегі қысымы С. Осы нүктеде (ең терең) судың жасайтын қысымы атмосфералық қысымнан қандай? Д. Бастапқыда шардың суда тұрған тереңдігі Е. Егер судың ішіндегі температура ауа температурасынан 2 есе кіші болғанда су бетінде шардың көлемі қандай болар еді?[4]
2	Сапалы (бұл есепте сандық мәндер қолданылмайды)	10-сынып ЖМБ	10.1.5.2- үзіліссіздік теңдеуі мен Бернулли теңдеуін эксперименттік, сандық және сапалық есептерді шығаруда қолдану	Суретте ауадағы шыр айнала қозғалған доптың қозғалысы көрсетілген. А. Допқа әсер етуші күштерді анықтаңыз В. Суретте берілген күштің атын жазыңыз С. Доптың астыңғы және үстіңгі жағындағы доптың қозғалыс жылдамдығына ілесетін ауа қабаттарының жылдамдығын салыстырыңыз Д. Бернулли теңдеуіне сүйене отырып, көтеруші күштің қалай пайда болатынын сипаттаңыз

3)

қ/с	Есеп түрі	сыныбы	Оқу мақсаттары	Есеп
1	Сандық	8 сынып	8.4.2.11 өткізгіштерді тізбектей және параллель жалғауда тізбек бөлігі үшін Ом заңын қолданып, электр тізбектеріне есептеулер жүргізу	<p>Төменде электр тізбегі берілген.</p> <ol style="list-style-type: none"> Осы тізбектің тізбектелген бөлігіндегі жалпы кедергі неге тең екенін есептеңіз Осы тізбектің тармақталған бөлігіндегі жалпы кедергі неге тең екенін есептеңіз Тармақталған бөліктегі кернеу неге тең екенін анықтаңыз Тізбектелген бөліктегі екі өткізгіштегі кернеу мәні неге тең екенін анықтаңыз Жалпы тізбектегі ток күшін анықтаңыз Тармақталған бөліктегі ток күшін анықтап, оның жалпы тізбектегі ток күшіне тең екенін дәлелдеңіз-
2	Сапалы (бұл есепте сандық мәндер қолданылмайды)	10-сынып	10.3.4.4 - зарядталған бөлшектердің қозғалысына магнит өрісінің әсерін зерттеу	<p>Төменде магнит өрісінде қозғалған зарядтың қозғалысы көрсетілген.</p> <ol style="list-style-type: none"> Магнит өрісінің күш сызықтары қалай бағытталғанын анықтаңыз Сол қол ережесін тұжырымдаңыз Сол қол ережесі бойынша алақан сурет жазықтығына қалай орналасады? Лоренц күшінің бағытын анықтаңыз Егер заряд таңбасы теріс болса, онда Лоренц күші бағыты қалай болатынын анықтаңыз

Сонымен қатар контекстік есептер де құрылымдалған тапсырмалардан тұрады. Олар не кеңейтілген, не тереңдетілген түрде оқушы білімін анықтауға мүмкіндік береді. Келесі контекстік тапсырма оқушылардың көз ақауы мен көзілдіріктің түрлерін ажыратып алу сияқты функционалды сауаттылығын дамытады.

Оқу мақсаты: 8.5.1.14 - жұқа линзаның фокустық қашықтығын және оптикалық күшін анықтау

8.5.1.15 - көздің алыстан көргіштігі мен жақыннан көргіштігін түзетуді сипаттау.

Контекст: Асан кітапты көзіне әдеттегіден жақын шамамен 16,7 см қашықтықта ұстап оқитыны белгілі. Ата-анасы оны дәрігерге апарып, көзілдірік таңдап берді. Енді Асан кітапты кәдімгідей 25 см қашықтықта ұстап оқитын болды. Алайда атасы өз көзілдірігінің орнына Асанның көзілдірігімен қараған кезде тіптен ештеңе көрінбейтінін айтты. Жасөспірім баланың көзінің диаметрі 20 мм шар тәрізді болады.

1. Асанның атасының көзінің ақауы және оның көзілдірігінің линзасының түрін анықтаңыз?
2. Асанның көзінің ақауы және оның көзілдірігінің түрін анықтаңыз?
3. Асанның көзілдірігінің оптикалық күшін есептеңіз?
4. Асан көзілдірік таққан кезде «көзілдірік – көз» жүйесінің оптикалық күшін есептеңіз?

А) көзілдіріктің оптикалық күшінің таңбасы линзаның қандай қасиетін сипаттайтыны туралы тұжырым жасаңыз.

В) «Көз – көзілдірік» жүйесінің оптикалық күшінің таңбасы туралы қорытынды жасаңыз.

Қалыпты көз үшін ең жақсы көру аралығы – 25 см. Бұл кезде нәрсенің кескіні көздің торламасына келіп түседі. Егер адамның кітапты көруі бұдан аз қашықтықта болса, онда оның көзінің ақауы – жақыннан көргіштік. Бұл кезде кескін торламаның алды-

на түседі. Ондай адамдар алыстағы нәрселерді бұлыңғыр көреді. Олай болса Асан шашыратқыш линзалы, яғни оптикалық күші «-» дптр болатын көзілдірік киеді.

Ал 1 метрден кем емес қашықтықта тұрған нәрселерді анық көретін, бірақ жақындағы нәрселерді бұлыңғыр көретін көздің ақауы – алыстан көргіштік. Бұл кезде кескін торламаның артқы жағына түседі. Оны түзету үшін жинағыш линзалы, оптикалық күші +дптр болатын көзілдірік киеді.

Сонымен Асанның атасының көзінің ақауы – алыстан көргіштік және ол жинағыш линзалы көзілдірік киеді. Себебі ол жақындатып көрсеткен линзамен ештеңе көрген жоқ. Асан неге кітапты жақын оқиды? Себебі алыстатса, жақсы көрмейді. Сондықтан оның көзінің ақауы жақыннан көргіштік және оны түзету үшін шашыратқыш линзалы көзілдірік киеді.

Берілгені:

$$d=16,7 \text{ см}$$

$$d_0= 25 \text{ см}$$

$$d_i= 20 \text{ мм}=2 \text{ см}$$

$$D_{\text{көзілдірік}} - ?$$

$$\frac{1}{F} = \frac{1}{d} \pm \frac{1}{f}$$

Жоғарыда айтып кеткеніміздей шашыратқыш линзаның оптикалық күші үнемі (-) таңбада болады.

$$D_{\text{көз}} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}$$

$$D_{\text{көз}} + D_{\text{көзілдірік}} = \frac{1}{d_0} + \frac{1}{f}$$

$$\frac{1}{d} + \frac{1}{f} + D_{\text{көзілдірік}} = \frac{1}{d_0} + \frac{1}{f}$$

$D_{\text{көзілдірік}} = \frac{1}{d_0} - \frac{1}{d} = -2 \text{ дптр}$, - таңбасы линзаның шашыратқыш екенін көрсетеді.

«Көзілдірік-көз» жүйесінің оптикалық күшін табу үшін көздің және көзілдіріктің жеке оптикалық күштерін табу керек.

$$D_{\text{көз}} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}, \quad f=0,02 \text{ м}$$

Оптикалық күштері D_1 және D_2 екі линзадан (бұл есепте көз бен көзілдірік) тұратын оптикалық жүйенің оптикалық күші мына өрнекпен анықталады:

$D = D_{\text{көз}} + D_{\text{көзілдірік}} - 2r D_{\text{көз}} D_{\text{көзілдірік}}$, олай болса D нөлден үлкен

Практикада қолдану

2022-2023 оқу жылы сәуір айының 11 күні 7 «А» сыныбындағы 22 оқушының физикадан тақырыптарды түсіну, есептерді

шығару дағдыларын жетілдіру, мұғалімнің нақты қандай көмегі керек екенін білу мақсатында сауалнама жүргізілді. Алдымен сауалнама қағаз түрінде алынды. Бір ай жүргізілген құрылымдық тапсырмаларды орындау аяқталған соң, сауалнама оқушылардан Google Форма түрінде алынды. Сауалнама барысында қосымша жаттығу мен мұғалім көмегін қажет ететін оқушылар санының пайыздық көрсеткіші жоғары екені анықталды.

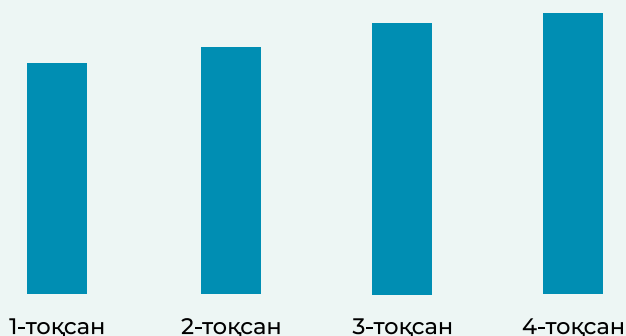
Функционалды сауаттылықты арттыруға арналған тапсырмаларды беруге дейінгі сауалнама нәтижесі төмендегідей болды (1-кесте).

1-кесте

Тақырыптар атауы	Бұл тақырыптарды түсіндім	Толық түсінбедім, қосымша жаттығулар керек	Мүлдем түсінбедім, маған мұғалім көмегі керек
Физикалық шамалар мен өлшемдер, бөлік құнын, аспап қателігі	5 (23%)	10 (45%)	7 (32%)
Тығыздық	6 (28%)	8 (36%)	8 (36%)
Денелердің өзара әрекеттесуі, күштер	5 (23%)	9 (41%)	8 (36%)
Қысым	5 (23%)	11(50%)	6 (27%)

Ең алдымен оқушылардың тақырыпты түсінуіне, физика пәнінен функционалды сауаттылығын арттыруға арналған тапсырмалар жасау қолға алынды. Функционалды сауаттылыққа арналған тапсырмалар «Аспаптың бөлік құны. Көлем», «Білеуше», «Сұйықтардағы қысым», «Гидравликалық пресс» тақырыптары бойынша жасалынды. Оқушылар бес то-

пқа бөлінді. Тапсырмалар бес нұсқада ұсынылды. Осылай бір ай бойы қайталау тақырыптарына функционалды сауаттылық тапсырмаларын беру арқылы оқушылардың пәнге қызығушылығы артып, төртінші тоқсандағы сыныптың білім сапасы алдыңғы үш тоқсанмен салыстырғанда жоғары болды (1-диаграмма).

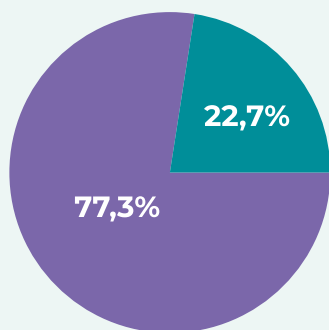

Физика пәнінен білім сапасы 2022-2023 оқу жылы

Оқушы жұмыстары арнайы дәптерге жазылды. Бір айда апта сайын алынған төрт өзіндік жұмыстан кейін жүргізілген сауалнама нәтижесінен өзіндік жұмыстың, со-

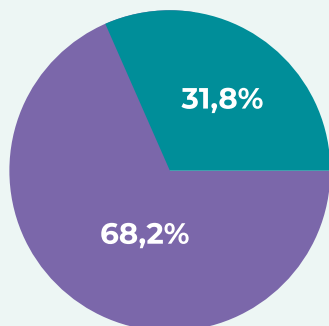
ның ішінде функционалдық сауаттылық тапсырмаларының оң нәтиже бергенін көруге болады.

Физикалық шамалар мен өлшемдер, бөлік құны, аспап қателігі тақырыптарын қай деңгейде түсіндіңіз?

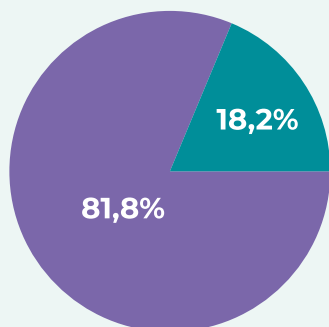
- Бұл тақырыптарды толық түсіндім
- Толық түсінбедім, қосымша жаттығулар керек
- Мүлдем түсінбедім, маған мұғалім көмегі керек
- Жауап беруге қиналамын

Тығыздық тақырыбын қай деңгейде түсіндіңіз?

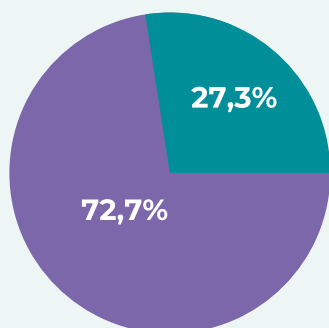
- Бұл тақырыптарды толық түсіндім
- Толық түсінбедім, қосымша жаттығулар керек
- Мүлдем түсінбедім, маған мұғалім көмегі керек
- Жауап беруге қиналамын

Денелердің өзара әрекеттесуі, күштер тақырыбын қай деңгейде түсіндіңіз?

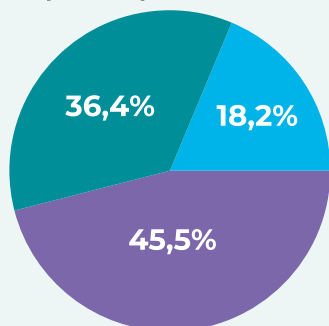
- Бұл тақырыптарды толық түсіндім
- Толық түсінбедім, қосымша жаттығулар керек
- Мүлдем түсінбедім, маған мұғалім көмегі керек
- Жауап беруге қиналамын

Қысым тақырыбын қай деңгейде түсіндіңіз?

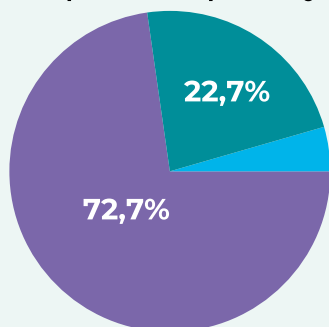
- Бұл тақырыптарды толық түсіндім
- Толық түсінбедім, қосымша жаттығулар керек
- Мүлдем түсінбедім, маған мұғалім көмегі керек
- Жауап беруге қиналамын

Жоғарыдағы тақырыптарды түсінуде құрылымдық тапсырмалардың пайдасы қаншалықты пайдалы болады?

- Тақырыпты толық түсінуге көмектесті
- Есеп шығара алу қабілетімді арттырды
- Есептеуде мұқияттылықтың қажет екенін білдім
- Ешқандай пайдасы болмады

8-сыныпта осындай тапсырмаларды өзіндік жұмыс ретінде орындауды құптайсыз ба?

- Әрине, құптаймын. Себебі тақырыпты терең білуге көмектеседі
- Құптаймын, бірақ тоқсан соңында ғана қолданылса
- Құптаймын, демалыс кезінде берілсе
- Құптамаймын, пайдасы жоқ

Функционалдық сауаттылық тапсырмаларын орындап, қателіктермен жұмыс жасалғаннан кейін «Мүлдем түсінбедім, мұғалім көмегі керек» деген оқушылар саны болмады, алайда тығыздық пен қысым тақырыбын түсінуде, әлі де оқушыларға қосымша тапсырмалар қажет екені анықталды. Сонымен қатар сауалнама соңындағы екі сұрақ бойынша 10 оқушы құрылымдалған функционалдық сауаттылық тапсырмаларының тақырыпты терең меңгеруге көмектескенін білдірсе, 8 оқушы есеп шығару қабілетінің шыңдалған

нын белгілеген, 4 оқушы құрылымдалған функционалдық сауаттылық тапсырмалары есеп шығаруда мұқият болуды қажет ететіндігін көрсеткен, 5 оқушы бұндай тапсырмалардың тоқсан соңында жүргізілгенін қалаған, 1 оқушы демалыс кезінде берілсе деген жауапты таңдаған.

Барлық оқушы алдымен құрылымдалған функционалдық сауаттылық тапсырмасындағы сұрақтар санына қарап, тапсырманы күрделі деп қабылдады. Алайда тақтаға көрсетілген үлгіні екінші рет қайталағанда, көптеген оқушылар құрылымдық

тапсырманы дұрыс орындап қана қоймай, басқа нұсқаларын да сұрай бастады. Нәтижесінде оқушылардың барлығы зертханалық сабақтарда бөлік құны мен өлшеу қателігін дұрыс анықтауды өте тез үйренді. 7-сынып оқушылары үшін құрылымдалған функционалды сауаттылық тапсырмала-

рының көпшілігі Л.И.Скрелиннің «Дидактический материал по физике. 7-8 класс» деп аталатын әдістемелік құралынан алынып жасалды. Суреттер сол кітаптан алынғанымен, құрылымдалған тапсырма мәтініне өзгерістер енгізілді.

3-күресті

1. $\bar{d} = \frac{(80-60) \text{ мм}}{4} = \frac{20 \text{ мм}}{4} = 5 \text{ мм} \checkmark$
2. $h_0 = \frac{\pi}{2} \bar{d} = \frac{5 \text{ мм}}{2} = 2,5 \text{ мм} \checkmark$
3. $V_1 = 100 \text{ мм}^3 \checkmark$
4. $V_2 = 115 \text{ мм}^3 \checkmark$
5. $V_3 = 145 \text{ мм}^3 \checkmark$
6. $V_4 = 1 \text{ см}^3 = 10^3 \text{ мм}^3 \checkmark$
7. $V_5 = V_2 - V_1 = 115 \text{ мм}^3 - 100 \text{ мм}^3 = 15 \text{ мм}^3 \checkmark$
8. $\rho_5 = \frac{2,7 \text{ г}}{\text{см}^3}$, $m_5 = \rho V = 2,7 \frac{\text{г}}{\text{см}^3} \cdot 15 \text{ см}^3 = 40,5 \text{ г} \checkmark$
 $= 0,0405 \text{ кг}$
9. $m_6 = 0,92 \frac{\text{г}}{\text{см}^3} \cdot 115 \text{ см}^3 = 105,8 \text{ г} \checkmark$
10. $m = 92 \text{ г} + 105,8 \text{ г} = 197,8 \text{ г} = 0,1978 \text{ кг} \checkmark$
11. $F = 0,1978 \text{ кг} \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}} = 1,978 \text{ Н} \checkmark$
12. $F_K = 800 \frac{\text{Н}}{\text{м}^3} \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}} \cdot 115 \text{ см}^3 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3 = 0,92 \text{ Н} \checkmark$
13. $F = \rho (V_2 - V_1) g = 800 \frac{\text{Н}}{\text{м}^3} \cdot 15 \text{ см}^3 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3 \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}} \checkmark$

11- мысқа

- $a = 715 \text{ мм} = 71,5 \text{ см} = 0,715 \text{ м} = 0,715 \text{ м}$
- $b = 622 \text{ мм} = 62,2 \text{ см} = 0,622 \text{ м} = 0,622 \text{ м}$
- $c = 340 \text{ мм} = 34 \text{ см} = 0,34 \text{ м} = 0,34 \text{ м}$
- $S = a \cdot b$
 $S = 0,715 \cdot 10^{-2} \text{ м} \cdot 0,622 \cdot 10^{-2} \text{ м} = 4449,3 \cdot 10^{-4} \text{ м}^2$
- $V = S \cdot c = S \cdot h$
 $V = 0,715 \cdot 10^{-2} \text{ м} \cdot 0,622 \cdot 10^{-2} \text{ м} \cdot 0,34 \cdot 10^{-2} \text{ м} = 151208,2 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3$
- $\rho = \frac{m}{V}$; $\rho_0 = 1800 \frac{\text{кг}}{\text{м}^3}$
- $m = \rho \cdot V$; $m = 1800 \text{ кг/м}^3 \cdot 151208,2 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3 = 272174,76 \cdot 10^{-3} \text{ кг} = 272,17476 \text{ кг}$
- $P = mg$; $P = 272,17476 \text{ кг} \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}} = 2721,7476 \text{ Н}$
- $F_{\text{Арх}} = \frac{1}{4} \cdot P$; $F_{\text{Арх}} = \frac{1}{4} \cdot 2721,7476 \text{ Н} = 680,4369 \text{ Н}$
- $P = \frac{F}{S}$; $P = \frac{2721,7476 \text{ Н}}{4449,3 \cdot 10^{-4} \text{ м}^2} = 6120,9905 \text{ Па} = 6,120 \text{ Па}$
- $F_{\text{Арх}} = \rho_0 g V$; $V = 1000 \frac{\text{см}^3}{\text{м}^3} \cdot 10 \frac{\text{Н}}{\text{кг}} \cdot \frac{151208,2 \cdot 10^{-6} \text{ м}^3}{1} = 151208,2 \cdot 10^{-2} \text{ Н}$

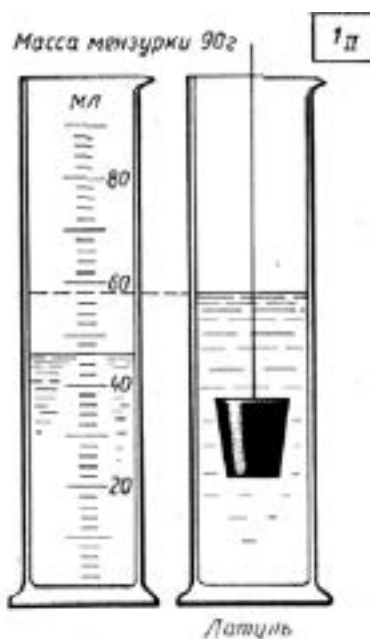
Құрылымдық элементтер №7-1-а. Арнайы бағыт құрамы. Кесте

Жазылып берілген өлшеуін шешіңіз:

- Бастапқы құралдың анықталуы $\Delta l = \frac{C \cdot \Delta T}{\rho \cdot S} = 0,001 \text{ м}$
- Өлшеу қателігін табыңыз $\Delta l_0 = \frac{\Delta l}{2} = 0,0005 \text{ м}$
- Ең үлкен өлшеу негізін анықтаңыз $V_0 = 100 \text{ см}^3$
- Өлшеуін айналар ішіндегі көрсеткіштің қолымен анықтаңыз $V_1 = 100 \text{ см}^3$
- Суретте көрсетілген үшін сызықпен арқылы құралдың бағыт, құрылған судың қолымен анықтаңыз $V_2 = 100 \text{ см}^3$
- Қолымен берілген ХЖ-ға көлтіріңіз $V = V_0 - V_2 = 100 \text{ см}^3$
- Батырылған дененің тығыздығын кестемен анықтап, оның массасын есептеңіз $\rho = \frac{m}{V} = \frac{100 \text{ г}}{100 \text{ см}^3} = 1 \text{ г/см}^3$
- Мензуркаға құйылған сұйықтың массасын есептеңіз $m = \rho \cdot V = 1 \text{ г/см}^3 \cdot 100 \text{ см}^3 = 100 \text{ г}$
- Сұйықтан мензуркамен жаса есептеулерді массаны есептеңіз $m = 100 \text{ г}$
- Сұйықтан жаса есептегенде мензурка салмағын есептеңіз $m = 100 \text{ г}$
- Мензуркадағы сұйыққа батырылған денеге басқару ететін кері итеруші күшті есептеңіз $F = 100 \text{ г} = 1 \text{ Н}$
- Батырылған сұйық салмағы мен кері итеруші күштің тең екендігін дәлелдеңіз $F = 1 \text{ Н} = 1 \text{ Н}$

Тапсырма №7-1-1. Аспаптың бөлік құны. Көлем.

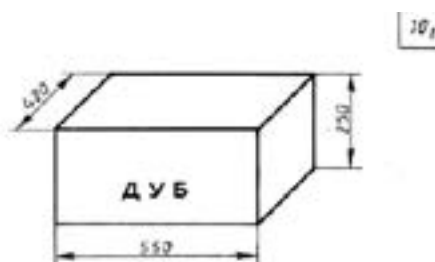
Жоғарыда берілген өлшеуіш цилиндрдің:

1. Бөлік құнын анықтаңыз
2. Өлшеу қателігін табыңыз.
3. Ең үлкен өлшеу шегін анықтаңыз.
4. Өлшеуіш цилиндр ішіндегі судың көлемін анықтаңыз.
5. Суретте көрсетілген үзік сызыққа дейін су құйылған болса, құйылған судың көлемін анықтаңыз.
6. Көлем бірлігін ХБЖ-ға келтіріңіз.
7. Сұйыққа батырылған дененің көлемін есептеңіз.
8. Батырылған дененің тығыздығын кестеден анықтап, оның массасын есептеңіз.
9. Мензуркаға құйылған сұйықтың массасын есептеңіз.
10. Сұйықтың мензуркамен қоса есептегендегі массасын есептеңіз.
11. Сұйықпен қоса есептегенде мензурка салмағын есептеңіз.

12. Мензуркадағы сұйыққа батырылған денеге әсер ететін кері итеруші күшті есептеңіз.

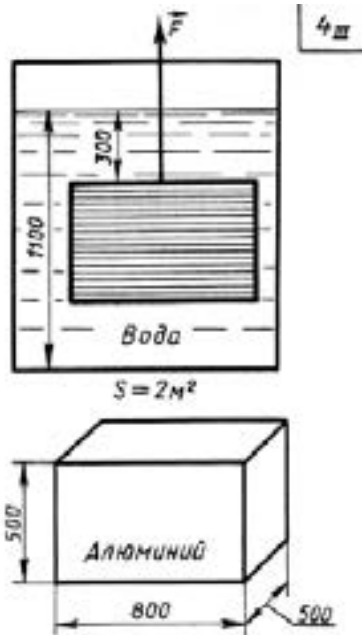
13. Ығыстырылған сұйық салмағы мен кері итеруші күштің тең екендігін дәлелдеңіз.

Тапсырма №7-2-7.

Берілген білеушенің өлшемдері мм бірлігімен берілген.

1. Ұзындығын анықтаңыз (см, дм, м бірліктерімен).
2. Енін анықтаңыз (см, дм, м бірліктерімен).
3. Қалыңдығын анықтаңыз (см, дм, м бірліктерімен).
4. Білеуше бетінің ауданын есептеңіз (см², дм², м² бірліктерімен).
5. Білеуше көлемін есептеңіз (см³, дм³, м³ бірліктерімен).
6. Кестеден осы білеуше затының тығыздығын анықтаңыз.
7. Білеуше массасын есептеңіз.
8. Білеуше салмағын есептеңіз.
9. Егер үйкеліс күші дене салмағының $\frac{1}{4}$ -ін құрайтын болса, онда білеушені горизонталь бағытта бірқалыпты қозғау үшін қанша күш жұмсау керек?
10. Горизонталь бетке осы білеуше қандай қысым түсіреді?
11. Егер осы білеушені таза суға түгел батырып, тепе-теңдікте болуы үшін қандай күшпен ұстап тұру қажет екенін есептеңіз.

Тапсырма №7-3-4. Қысым

1. Сұйық ыдыс түбіне қандай қысым түсіретінін анықтаңыз.
2. Сұйық ыдыс түбіне қандай күшпен әрекет ететінін есептеңіз.
3. Дененің төменгі бетіне сұйық қандай қысым түсіретінін есептеңіз.
4. Денеге төменгі жақтан әсер ететін күшті есептеңіз.
5. Дененің беткі жағына әсер ететін қысымды анықтаңыз.
6. Денеге жоғары жақтан әсер ететін күшті есептеңіз.
7. Ығыстырушы күшті есептеңіз.
8. Сұйыққа батырылған дененің көлемін анықтаңыз.
9. Қатты дененің ауадағы салмағын есептеңіз.
10. Қатты дене сұйыққа батырылған кездегі сұйықтың салмағын есептеңіз.
11. Қатты денені сұйықта ұстап тұру үшін қандай күш керек екенін есептеңіз.

№7-1-1 құрылымдалған есептердегі 1-6 аралығындағы тапсырмалар 7-сыныптағы

«Физикалық шамаларды өлшеу. Аспаптың қателігі. Көлем» тақырыптарына, 7-10 аралығындағы тапсырмалар «Тығыздық» тақырыбына, ал 12-13 тапсырмалар «Архимед күші» тақырыбына қолданылды.

Функционалдық сауаттылық тапсырмаларын физика сабағында жүйелі пайдалану оқушылардың физика пәнінен білім сапасына, олардың пәнге деген қызығушылықтарына оң әсерін берді. Білім сапасына әсер ететін факторлар көп және оны бір ғана құрылымдалған функционалды сауаттылық тапсырмамен немесе контексттік есептермен көтерілді деп нақты айтуға болмайды. Алайда оқушыны оқу мақсатына жеткізе алу үшін жасалған оқу құрылымдық тапсырма, әрбір белсенді әдіс, әрбір оқушымен жасалған кері байланыс үлкен септігін тигізетіні анық.

Ұсынымдар

7-8 сынып білім алушылары үшін жеңіл тапсырмадан күрделіге қарай құрылымдалған (мазмұны кеңейтілген/күрделендірілген) функционалды сауаттылық тапсырмаларын жасау мен оларды сабақта қолдану бойынша ұсыныстар:

- ▶ Сабақта қалыптастырушы бағалау ретінде қолданылатын құрылымдалған тапсырма саны жеті-сегізден көп болмағаны дұрыс;
- ▶ Тапсырмалар жаңа тақырыптың мазмұнын аша білуі керек;
- ▶ Бір құрылымдалған тапсырма жасағанда, сол мазмұнда бірнеше нұсқаны жасау керек;
- ▶ Дескриптор балын тапсырма күрделілігіне қарай қою керек;
- ▶ Құрылымдалған тапсырмалар ретінде контексттік есептерді қолданса болады;
- ▶ Құрылымдалған тапсырманы сабақта қолдануда жүйелілік қажет. Әрбір сабақ сайын болмаса да сабақты қайталау мен ауқымды тақырыпты пысықтау кезінде қолданса болады;
- ▶ Тапсырмаларды құрастырған кезде оқушыларға «...тап, суретін сал» деп бұйырғаннан гөрі «...табыңыз, суретін

салыңыз, ойыңызды ұсыныңыз, болжам жасаңыз, бағалаңыз» деген ізетті сөздерді пайдаланған дұрыс. Сонымен қатар берілетін тапсырмада нақты нұсқаулар және тапсырманы шешудің дұрыс бағыты болуы керек.

Физика сабағында қалыптастырушы бағалау жүргізген кезде немесе бөлім бойынша жиынтық бағалау жүргізгенде бірнеше оқу мақсаты ескерілетін мынадай контекстік тапсырмаларды отандық басылымдардан алып қолдануға болады.

Мысалы: оқу мақсаты: 10.3.1.2 – электр өрісінің қозғалыстағы зарядтарға әсерін сипаттау. Оқу мақсатына жету үшін қолданылатын құрылымдалған контекстік тапсырма – «Протондық терапия» [4]. Бұл тапсырманы орындау барысында оқушылар зарядталған пластиналар арасында ионға әсер ететін электр өрісі күшін бөлшекке үдеу беретін күш ретінде анықтап қана қоймай, оң ионның ауытқу қашықтығын табуда бірқалыпты үдемелі қозғалыстың вертикаль құраушысын анықтайды.

10.3.2.4 – тұрмыстағы электр құралдарының жұмыс құны мен қуатына практикалық есептеулер жүргізу.

Оқу мақсатына жетуде қолданылатын тағы бір мазмұнды контекстік тапсырма: «Электр сақтандырғыш».

Сақтандырғыш – электр тізбектерін ток күшінің рұқсат етілген мөлшерден асып кетуінен қорғауға арналған тетік. Сақтандырғыш тізбекті ток көзінен арнайы жасалынған ток өткерме бөліктерінің шамадан артық токтың жылулық әрекеті әсерінен балқып үзілуі арқылы ажыратады. Сақтандырғыш электр тізбектерін шамадан тыс жүктелуден және қысқа тұйықталулардан қорғайды. Кең тараған түрі – балқыма сақтандырғыш. Ол электр тогын өткізбейтін материалдан жасалған корпуста, металдан (көбінесе мыстан, мырыштан, қорғасыннан және олардың қорытпаларынан, күмістен) жасалған балқыма қыстырғыдан, түйіспелік және доғасөндіргіш құрылғыдан тұрады.

Балқымалы сақтандырғыштар төмендегідей түрлерге бөлінеді:

Ток күші	Чек түсі	Жоғарғы қуаттылығы (кернеу 200 В болғанда)
6А	Жасыл	1200 Вт
10 А	Қызыл	2000 Вт
16 А	Сұр	3200 Вт
20 А	Көк	4000 Вт
26 А	Сары	5200 Вт

Ахмедиярдың үйіне 220 В кернеумен жұмыс істейтін кедергісі 20 Ом электр қыздырғышын қосты. Осы берілгендерді қолданып, оқушылар электр қыздырғышының қуатын, қыздырғыштан өтетін ток күшін анықтайды. Сонымен қатар балқымалы сақтандырғыш түсін кестеден қарай отырып, қыздырғышты токқа қосуға болатын не болмайтынын анықтайды. Егер көк түсті сақтандырғышты қолданса, бір-біріне параллель жалғай алатын кедергісі 77 Ом болатын шамдардың ми-

нимум саны мен әр шамның бір сағатта шығаратын жылу мөлшерін есептейді [5].

Қолданылған дереккөздер тізімінде берілген автор Г.С. Касимованың «Контекстік тапсырмалар жүйесі негізінде 7-8 сынып физика курсын оқу кезінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру» мақаласында келтірілген «Қазақ халқының батыр қызы, пулеметші Мәншүк Мәметова» контекстік 7-сыныпта кинетикалық энергия тақыры-

бын өту кезінде оқушылар білімін бағалау мақсатында қолдануға болады.

Қорытынды

Ұсынылған кез келген тапсырма алынған ақпаратты тәжірибеде қолдануға бағытталғаны тиімді. Жалпы кеңейтілген, құрылымдалған тапсырмада пәнаралық байланыс негізге алынады, яғни тапсырма күрделі емес, алайда басқа да сала бойынша немесе пәндер бойынша қарапайым білімді қажет етеді. Ал тереңдетілген тапсырма бір тақырып бойынша есептің не тапсырманың күрделенуімен аяқталады. Тереңдетілген тапсырмаларды орындау арқылы оқушы олимпиадалық есептерді шығаруға үйрене бастайды, себебі тереңдетілген тапсырманың құрылымы бірізділік пен логикалық байланысты сақтауды мұқият талап етеді. Оқу тапсырмаларының күрделілігін біртіндеп арттыру керек. Бірінші шағын ақпарат пен шағын жаттығу тапсырмасы беріледі, одан кейін сол тапсырмаларды сәтті орындаған, нәтижесін алған оқушыларда оқуға деген қажеттілік пайда болады және оқуға деген ынтасы артады.

«Ішкі бағалауды оқушылармен тікелей байланысы бар педагогтер жүргізеді. Ішкі бағалаудың міндеті – мұғалім әр оқушының жетістігін білім беру бағдарламасының спецификациясы контекстінде түсіну керек. Ішкі бағалаудың анықтығы мен объективтілігін арттыру үшін, критериялды бағалау жүйесі енгізіліп, педагогтер қауымдастығында оң бағаланды. Оны жүйелеу мен әрі қарай дамыту процесі жалғасады. Сыныпта бағалау объективті және сапалы жүруі үшін бірыңғай тәсілдер жасақталып, олар мұғалімдерге арналған нұсқаулық пен талаптар жиынтығы болады (Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА зерттеулерінің нәтижелері, 2023)» [9].

Мектептегі ішкі бағалауды жүргізуде мұғалім оқу бағдарламасындағы мақсаттарды негізге ала отырып, тапсырма міндетті түрде критерийге негізделініп жасалынады. Критерийлер оқушы бағасының анық та объективті болуын қамтамасыз етумен қатар, оның функционалдық сауаттылығын да арттыруға бағытталады.

«Педагог – ең алдымен, бүкіл оқу процесінің мотиваторы, ол оқушыларға жаңа ақпаратты іздеуде бағыт-бағдар берумен қоса, оны қабылдау, өңдеу және игеру дағдыларын қалыптастыра білуі қажет» [1]. Мұғалімнің функционалды сауаттылыққа негізделген тапсырмаларды сабақ барысында жүйелі қолдануы және оны жасауы, сонымен қатар оқушылардың тапсырманы орындау кезіндегі ақпаратты іздеуі, белгілі бір бағытпен тапсырманы орындауы, өлшеулерді дұрыс өңдеуі, тақырыпты жан-жақты игеруі, мұғалімнің оны қадағалауы мен бағалауы сияқты іс-әрекеттер мұғалімнің дағды қалыптастырушы тұлға екендігін көрсетеді.

Қорыта келе оқушылардың білім, білік пен дағдыларын өмірмен байланыста отырып әрі практикалық тұрғыда арттыруға ықпал ететін тапсырмалар мазмұнында функционалды сауаттылықты ескеру оң нәтиже береді және оны оқытуда қолдану өте маңызды дей аламыз.

Қолданылған деректер тізімі

1. «Баршаға қолжетімді сапалы білім» Ұлттық баяндама жобасы https://www.gov.kz/uploads/2023/9/27/c2a7ecf77490c57741d6746c45e37a77_original.842417.pdf
2. «PISA-2018/компьютерлік формат халықаралық зерттеуі құралдары»: Жинақ - «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ. Астана, 2016 – 126 бет.
3. Physics_Series_Semih_Ayd_305_n_Osman_Karavaz_-_First_Step_in_Physics_Book_1.1.2005_Zambak_Publishing.pdf
4. Физика – Ұлттық Бірыңғай Тестілеуге дайындыққа арналған/ А.А.Нұрбаев, Б.Т.Конусов.2-кітап.-Алматы: «Education Consulting», 2022.-228б.
5. Физика – Ұлттық Бірыңғай Тестілеуге дайындыққа арналған/ А.А.Нұрбаев, Б.Т.Конусов.3-кітап.-Алматы: «Education Consulting», 2022.-168б.
6. PISA халықаралық зерттеуіне оқушыларды дайындау [электронды ресурсы] <https://abyroi.art/maqala/pisa-halyqaralyq-zertteuine-oqushylardy-dajyndau/>
7. Касимова Г.С. «Формирование функциональной грамотности у обучающихся при изучении курса физики 7-8 класса на основе системы контекстных задач»: <https://uba.edu.kz/storage/app/media/Journal/akademii-altynsarina-3-2023-1.pdf>
8. Л.И.Скрелин. Дидактический материал по физике 7-8 классы, <http://sverh-zadacha.ucoz.ru/index/0-87>

9. «2023-2024 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері туралы»

әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 104 б.

● ЗНАЧЕНИЕ ЗАДАНИЙ НА ФУНКЦИОНАЛЬНУЮ ГРАМОТНОСТЬ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Турабаева С.С.

КГУ Общеобразовательная школа №39 «Асыката»
Туркестанская область Джетысайский район

Аннотация. В данной статье рассматривается важность преобразования и усложнения задач по физике для повышения функциональной грамотности учащихся. В качестве примеров показаны способы преобразования количественных и качественных задач, а также приведены структурные задачи для нескольких тем разделов по физике.

Ключевые слова: структурные задания, функциональная грамотность, задачи высокого порядка, количественные и качественные задачи.

● THE IMPORTANCE OF TASKS FOR FUNCTIONAL LITERACY TO IMPROVE THE QUALITY OF STUDENTS KNOWLEDGE IN PHYSICS LESSONS

Turabayeva S.S.

KSU Secondary school No. 39 "Asykata"
Turkestan region, Dzhetyсай district

Abstract. This article presents the importance of transforming and increasing the complexity of physics problems in order to improve the functional literacy of students. As examples the ways of transformation of quantitative and qualitative problems are shown, as well as structured problems for several sections on physics are given.

Keywords: structured problems, functional literacy, high-order tasks, quantitative and qualitative tasks.

МРНТИ 14.25.09

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДЛЯ СОЗДАНИЯ СИТУАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

Юсупов В.Р.ГУ «Отдел образования Жетысайского района»
Туркестанской области,**Раимбекова У.К.**КГУ «Школа-гимназия №7 «Туран» г.Жетысай»
Жетысайский района Туркестанской области

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных методик, направленная на развитие функционально грамотной личности. Это – применение контекстных заданий на уроках географии. Автор статьи разработала методический сборник контекстных заданий по географии для учащихся 9 класса направленный на развитие функционально грамотной личности.

В статье представлены примеры авторских контекстов, заданий разного уровня сложности, преобразование контекстов и заданий в индивидуальные Lap book on Geography, а также результаты исследований, проводимые среди учащихся 9-х классов.

Ключевые слова: искусственный интеллект, ИИ, ситуативно-коммуникативные задания, русский язык и литература, образование, цифровые технологии.

Введение

В современном мире искусственный интеллект (ИИ) проникает во все сферы человеческой деятельности, включая образование. Использование ИИ в образовательном процессе открывает новые возможности для персонализации обучения, повышения его эффективности и актуализации образовательного контента. В обучении русскому языку и литературе ИИ может способствовать созданию более глубокого и вовлекающего опыта изучения, особенно в контексте ситуационно-коммуникативных заданий. Эти задания играют важную роль в развитии

коммуникативных навыков, критического мышления и понимания литературных произведений. Применение ИИ в этой области позволяет создавать более разнообразные и адаптируемые к уровню и интересам учащихся задания.

Целью данной статьи является изучение потенциала применения искусственного интеллекта для разработки ситуационно-коммуникативных заданий по русскому языку и литературе. Основные задачи исследования включают:

1. Анализ существующих методов и подходов к использованию ИИ в образо-

вании, особенно в преподавании гуманитарных дисциплин.

2. Экспериментальное применение ИИ для создания ситуационно-коммуникативных заданий и их анализ.

До введения компьютеров и других связанных технологий преподаватели и учащиеся занимались инструкциями и обучением механически или через чистое применение естественных человеческих усилий. С появлением микрокомпьютеров и, как следствие, персональных компьютеров в 1970-х годах, которые, по словам Фламма, обеспечили большую вычислительную мощность, ознаменовали собой важный переход к электронным компьютерам для массового рынка [1, стр. 192]. Кэмпбелл-Келли считает, что с развитием электронных компьютеров, в частности, и доступностью их для различных субъектов в различных секторах экономики, была вызвана разработка персональных компьютеров в 1970-х годах [2, стр. 138]. Разработка персональных компьютеров позволила частным лицам и другим неправительственным организациям владеть и использовать компьютеры по разным причинам. Эти переходы предвещали распространение компьютеров в различных секторах экономики и общества.

Упоминание искусственного интеллекта вызывает ассоциации с суперкомпьютером, обладающим огромными вычислительными возможностями, включая адаптивное поведение, такое как использование датчиков и других способностей, позволяющих ему обладать человекоподобным мышлением и функциональными способностями, улучшающими взаимодействие суперкомпьютеров с людьми. Разные кинокартины были созданы для демонстрации возможностей ИИ, например, в умных зданиях, способных управлять качеством воздуха, температурой и воспроизводить музыку в зависимости от настроения присутствующих. В сфере образования наблюдается увеличение применения ИИ, выходящего за рамки традиционного понимания ИИ как суперкомпьютера, включая встроенные компьютерные системы [3].

Шарма и др. ученые определили ИИ как машины, способные приближаться к человеческому интеллекту годам [4, стр. 1]. Аналогично Покривчаковой, опираясь на определение, ориентированное на сферу образования, можно отметить, что ИИ представляет собой результат многолетних исследований и разработок. Эти усилия объединяют специалистов различных областей, включая системных дизайнеров, экспертов по данным, дизайнеров продуктов, статистиков, лингвистов, когнитивных ученых, психологов, экспертов в образовании и многих других. Целью этих усилий является создание образовательных систем, обладающих определенным уровнем интеллекта и способных выполнять разнообразные функции. Среди них – оказание помощи учителям и поддержка учащихся в развитии их знаний и гибких навыков, необходимых для адаптации к постоянно меняющемуся миру. [5, стр. 138]. Автор утверждает, что ИИ использует улучшенные возможности программ и программного обеспечения, такие как алгоритмическое машинное обучение, которое предоставляет машинам способность выполнять различные задачи, требующие человекоподобного интеллекта и способности адаптироваться к непосредственной окружающей среде. Похожие наблюдения сделаны Вартманом и др., которые определили искусственный интеллект как способность компьютеров и машин имитировать человеческое мышление и действия [6].

Вклад ИИ в изучение русского языка заключается в автоматизации учебного процесса, улучшении его качества и упрощении оценки знаний. Цели применения ИИ в обучении русскому языку многообразны, включая:

1. Улучшение эффективности обучения через стимулирование самостоятельной работы учащихся или применение более эффективных форм организации обучения.
2. Ускорение процесса обучения посредством разработки индивидуальных образовательных путей, основанных на анализе уровня подготовки каждого ученика.

3. Персонализация процесса обучения путем разработки уникального подхода к каждому студенту.
4. Разработка современных технологических средств обучения и совершенствование методов преподавания языка.

Преимущества использования ИИ в обучении русскому языку включают:

1. Создание индивидуализированных учебных программ, в которых каждый ученик получает задания и упражнения, адаптированные к его личному прогрессу и начальному уровню знаний.
2. Ускорение процесса обучения, особенно в части получения обратной связи, благодаря быстрой автоматической проверке выполненных заданий.
3. Улучшение усвоения материала за счет возможности многократного повторения заданий для закрепления знаний [7, стр. 241].

При проведении исследования были изучены материалы Методических рекомендаций по изучению учебного предмета «Русский язык и литература» (5-9 классы) в рамках обновления содержания в организациях образования, Методическое пособие по обучению интегрированным предметам, Инструктивно-методическое письмо (Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2023). В данных документах даны рекомендации по изучению русского языка и литературы в школах с нерусским языком обучения, указаны уровни усвоения языка. Приведены различные гипотезы, согласно которым изучение русского языка и литературы в классах с казахским языком обучения должно основываться не только на постоянном повторении языкового материала, но и на включении в его процесс коммуникативных ситуаций.

Для проведения исследования были использованы задания из учебника 5-го класса общеобразовательной школы с казахским языком обучения «Русский язык и литература» (авторы: Жанпеис У.А.,

Озекбаева Н.А. – Алматы: Атамұра. 2017). Раздел «Климат и природа», урок №16, тема: «Как охранять природу».

Самыми главными источниками, которыми пользовались в своей работе, были статьи К. Flamm, *Creating the Computer: Government Industry and High Technology*, Washington, DC, USA:Brookings Institution Press, 1988 R. С. Sharma, P. Kawachi and A Bozkurt, “The landscape of artificial intelligence in open online and distance education: Promises and concerns”, *Asian J. Distance Educ.*, vol. 14, no. 2, pp. 1-2, 2019.

Статьи Ахмедовой М., Йулдашалиевой Н. У. Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку: проблемы и перспективы // *Journal of new century innovations*. – 2023. – Т. 28. – №. 1. – С. 241-244., Еремеевой А. П. Коммуникативные технологии развития речевой деятельности учащихся // *Современные технологии в преподавании русского языка*. – 2020. – С. 63-66. раскрывают понятие об искусственном интеллекте и возможности их использования на уроках русского языка и литературы. Описаны ключевые особенности создания заданий с помощью ИИ и их использования на уроках с учетом современных требований к образовательному процессу.

Методика

Ситуационно-коммуникативные упражнения и задания основываются на мотивационно-прагматической деятельности, которая способствует развитию коммуникативной компетенции, то есть умению справляться с любыми требованиями учебного задания, в рамках специально созданной образовательной ситуации общения. Рекомендуется развивать коммуникативные навыки для обмена информацией, умения работать с текстом как языковым материалом, понимания сущности фраз и оборотов слов и их использования в реальных ситуациях. [8, стр. 36].

Разрешение коммуникативных ситуаций может включать применение коллективных и групповых методов взаимодействия, а также использование различных коммуникативных технологий. К таким

технологиям относятся разработка проектов, участие в научных дебатах, дискуссиях, научных конференциях, а также использование диалоговых (вопросно-ответных) форм обучения [9, стр. 66].

Для создания ситуативно-коммуникативных заданий с помощью ИИ можно использовать несколько инструментов.

1. С помощью чатов, основанных на ИИ, можно создать конкретную коммуникативную ситуацию, или задать чату дополнить её. ИИ учитывает все нюансы, которые задал человек. Например, на запросы «Придумай диалог на тему «В штабе экологических волонтеров» по русскому языку и литературе для учеников 5 класса» и «Придумай диалог на тему « В штабе экологических волонтеров » по русскому языку и литературе для учеников 5 класса с использованием слов «Казахстан, любовь к Родине, горы Алатау, переработка мусора», Chat GPT выдает разные диалоги, что подчеркивает важность точности в описании задачи.

Также можно задать чату придумать кейс-стади задания для одной определенной темы для разных классов. В результате ИИ, учитывая разные возрастные группы классов выдаст разные ситуативные задания.

2. Генерирование изображений с помощью ИИ так же может способствовать в создании ситуативно-коммуникативных заданий. Для этого пишем краткое описание картины, а далее ИИ выдаст сгенерированное изображение. Мы использовали генератор изображений на основе ИИ встроенное на платформе Canva. Ученики могут описывать картины, придумывать истории по мотивам или поставить диалог.
3. Использование технологий виртуальной реальности (VR) для создания ситуационно-коммуникативных заданий по русскому языку и литературе открывает уникальные возможности для обогащения учебного процесса. VR позволяет создать погружающую образовательную среду, в которой

ученики могут взаимодействовать с виртуальным контентом, имитируя реальные коммуникативные ситуации. С помощью VR можно ощутить себя в центре событий в любом направлении. И для создания такой атмосферы существует множество бесплатно доступных платформ как YouTube 360, Facebook 360, 360 Rise и AirPano.

Также существуют VR сайты и приложения, которые могут быть использованы для изучения русского языка. VR инструменты и платформы предлагают разнообразные подходы к изучению русского языка, включая практику виртуального общения, расширение словарного запаса и улучшение навыков произношения, предоставляя учащимся уникальные и погружающиеся языковые опыты.

Практическое применение

Этап 1. Для выявления эффективности применения ИИ при создании ситуационно-коммуникативных заданий мы провели эксперимент. Мы выбрали предположительно одинаковые по количеству и успеваемости классы, которые будут участвовать в эксперименте. Перед началом эксперимента, оба класса были подвергнуты тестированию для оценки их начального уровня знаний и понимания предмета. В качестве экспериментальной группы (ЭГ) выступал класс 5А с 28 учениками, контрольной группой (КГ) был класс 5В с 26 учениками. План экспериментального урока был построен в рамках 16-й темы «Как охранять природу», раздел «Климат и природа», учебник «Русский язык и литература» [10, стр. 57]. Обе группы прошли одинаковый набор тестов, разработанных с учетом учебной программы для 5-го класса. Стартовый тест показал, что учащиеся имели средний уровень понимания учебного материала. Также мы наблюдали активность учеников во время урока.

Этап 2. Данный этап эксперимента включал в себя использование ИИ для создания заданий, адаптированных под ситуационно-коммуникативный подход в обучении. Этот метод предоставил уча-

щимся уникальные сценарии для развития их навыков коммуникации и применения знаний в реальных жизненных ситуациях, описанных выше.

Самым первым применением ИИ стал запрос придумать диалог по заданной теме. В нашем случае ученики, с помощью выданных диалогов играли в ролевую игру и развивали свои навыки говорения на русском языке.

Следующее применение ИИ позволило создать задания кейс-стади. ИИ выдал четкие описания ситуаций, которые ученики придерживались для создания своих сценок.

Пример 1. Учитель: Придумай ситуацию для диалога на тему «Экология в Казахстане» для учеников 5 класса.

Чат ИИ: Ситуация для диалога: «Спасение озера в Казахстане».

Описание ситуации: «Два ученика четвертого класса, Айдар и Алина, встречаются в школьном дворе после уроков. Айдар волнуется из-за новостей о том, что одно из озер в Казахстане страдает от загрязнения и уменьшения уровня воды. Алина, которая увлекается экологией, предлагает обсудить, что они могут сделать, чтобы помочь решить эту проблему».

Пример 2. Учитель: Придумай ситуацию для диалога на тему «Экология в Казахстане» для учеников 9 класса.

Чат ИИ: Ситуация для диалога: «Эко-инициатива в школе».

Описание ситуации: «Два ученика девятого класса, Асель и Данияр, встречаются в школьной библиотеке. Они обсуждают последние новости о проблемах с загрязнением окружающей среды в Казахстане, в частности, о загрязнении воздуха в крупных городах и ухудшении состоянии некоторых природных заповедников. Асель предлагает организовать в школе экологическую инициативу, направленную на повышение осведомленности и активное участие учащихся в решении экологических проблем».

Эти примеры послужили четкой инструкцией для ситуационного задания. Ученики по заданным критериям создавали диалоги. Пока определенные ученики выполняли задания у доски, остальные ученики активно записывали свои версии у себя в тетради.

Далее мы использовали ИИ для создания картинок по написанным нами указаниями. Ученики с помощью выданных картинок импровизировали и составляли диалоги по теме «Эко-волонтеры».

Пример 1.

Учитель: Эко-волонтеры в школе (стиль - кинематографический)
ИИ:

Пример 2.

Учитель: Эко-волонтеры собирают мусор в горах (стиль - аниме)
ИИ:

В конце урока, в качестве минутки расслабления, с помощью VR Вок очков ученики виртуально посетили города Москва и Санкт-Петербург. Они могли исследовать

достопримечательности в реалистичной среде. Они могли ощутить атмосферу российских городов и практиковать свои знания языка в интерактивных ситуациях.

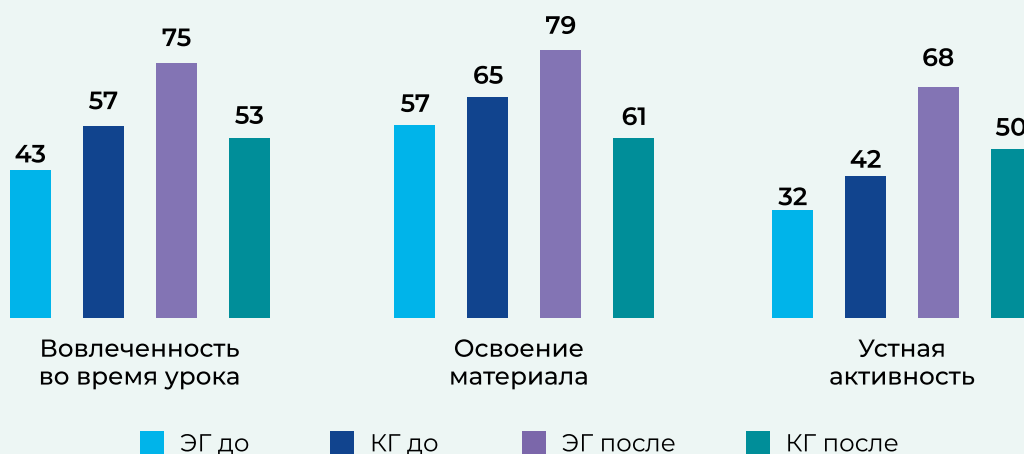
Это создало у них уникальный и захватывающий опыт, который помог им стать более уверенными и свободными в использовании русского языка.

Второй класс использовал традиционный метод создания заданий без привлечения ИИ. Задания были структурированы в соответствии с классическими учебными подходами.

Этап 3. После завершения учебного периода, проведенного в рамках эксперимента, обе группы подверглись повторному тестированию для оценки уровня усвоения материала. Учащиеся экспериментальной группы проявили статистически значимое улучшение результатов тестирования. Средний балл вырос, что указывает на более глубокое понимание

учебного материала. Оценки и реакции учащихся показали положительный тренд в их активности, участии в уроке и уровне понимания материала. При анализе результатов было замечено, что учащиеся контрольной группы проявляли менее выраженный интерес к уроку, а уровень их мотивации к выполнению заданий оставался на прежнем уровне.

В ходе проведения нашего эксперимента, направленного на сравнение эффективности использования ИИ в создании ситуационно-коммуникативных заданий с традиционным методом для учебных целей в 5-м классе, мы получили интересные и важные результаты посредством оценки через пред- и послезериментального тестирования для измерения освоения учебного материала.

На основе представленных данных, можно сделать несколько важных выводов относительно влияния использования ИИ в создании ситуационно-коммуникативных заданий на уровень вовлеченности, освоения материала и устной активности учащихся во время урока.

1. ЭГ значительно увеличила уровень вовлеченности во время урока, перейдя от начального значения 43 до 75.

В то время как КГ также продемонстрировала примерно одинаковый уровень вовлеченности, с 57 до 53, разрыв в уровне вовлеченности между группами остается существенным.

2. ЭГ показала более выраженный рост повышения уровня освоения материала после проведения эксперимента, переходя от 57 до 79, по сравнению с КГ, где результат изменился с 65 до 61.

3. Уровень устной активности учащихся также значительно повысился в ЭГ, переходя от 32 до 68. В то время как в

КГ рост был менее выраженным, с 42 до 50.

Динамика изменений	Экспериментальная группа	Контрольная группа
Вовлеченность	43 → 75	57 → 53
Освоение материала	57 → 79	65 → 51
Устная активность	32 → 68	42 → 50

Итак, результаты исследования явно указывают на преимущества использования искусственного интеллекта в образовательном процессе. Экспериментальная группа, обученная с использованием ИИ, проявила более высокий уровень вовлеченности, успешнее освоила учебный материал и проявила устную активность в сравнении с традиционным методом обучения в контрольной группе. Эти результаты подчеркивают потенциал искусственного интеллекта как эффективного инструмента в современной образовательной практике.

Рекомендации

Используя ИИ на уроке и проведя практический эксперимент, мы разработали некоторые рекомендации, которые будут использованы нами в дальнейшем создании уроков с помощью ИИ:

- ▶ Четко определить цели обучения, которые нужно достичь с помощью ИИ заданий. Например, это может быть улучшение навыков общения, расширение словарного запаса или развитие грамматической точности.
- ▶ Задать четкие инструкции развития сценария, которые соответствуют реалиям ситуации общения. Например, это может быть разговор в магазине, на работе, в школе и т.д.
- ▶ Постоянно тестировать эффективность заданий, собрать обратную связь от учащихся и оптимизировать задачи на основе результатов.

С использованием этих рекомендаций можно создать интересные, эффективные

и инновационные задания с использованием ИИ.

Заключение

Исследование подтвердило значительный потенциал применения ИИ в создании ситуационно-коммуникативных заданий по русскому языку и литературе. Основные находки включают:

1. ИИ способен эффективно анализировать учебный контент и генерировать качественные, релевантные и адаптируемые задания.
2. Применение ИИ в образовании способствует индивидуализации обучения, учитывая уникальные потребности и уровень знаний каждого учащегося.
3. Использование ИИ повышает эффективность обучения, улучшая учебные результаты учащихся.
4. ИИ обеспечивает экономию времени для преподавателей и улучшает качество обратной связи для учащихся.

Результаты исследования могут быть использованы в образовательной практике для разработки более эффективных и адаптируемых учебных программ и материалов. Применение ИИ в образовании открывает перспективы для создания более глубоких и вовлекающих обучающихся сред, способствующих развитию критического мышления, аналитических навыков и улучшению коммуникативных способностей учащихся. Дальнейшее развитие ИИ в образовании может привести к созданию более персонализированных и гибких обучающих систем, адаптируемых

к динамично меняющимся образовательным потребностям.

Список использованных источников

1. **K. Flamm**, *Creating the Computer: Government Industry and High Technology*, Washington, DC, USA:Brookings Institution Press, 1988. (дата обращения: 09.01.2024)
2. **M. Campbell-Kelly**, *Computer Student Economy Edition: A History of the Information Machine*, Evanston, IL, USA:Routledge, 2018.
3. **Chen L., Chen P., Lin Z.** Artificial intelligence in education: A review // *IEEE Access*. – 2020. – Т. 8. – С. 75264-75278.
4. **R.C. Sharma, P. Kawachi and A. Bozkurt**, "The landscape of artificial intelligence in open online and distance education: Promises and concerns", *Asian J. Distance Educ.*, vol. 14, no. 2, pp. 1-2, 2019. (дата обращения: 09.01.2024)
5. **S. Pokrivcakova**, "Preparing teachers for the application of AI-powered technologies in foreign language education", *J. Lang. Cultural Edu.*, vol. 7, no. 3, pp. 135-153, Dec. 2019.
6. **S.A. Wartman and C.D. Combs**, "Medical education must move from the information age to the age of artificial intelligence", *Acad. Med.*, vol. 93, no. 8, pp. 1107-1109, Aug. 2018.
7. **Ахмедова М., Йулдашалиева Н.У.** Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку: проблемы и перспективы // *Journal of new century innovations*. – 2023. – Т. 28. – №. 1. – С. 241-244. (дата обращения: 05.01.2024)
8. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2023-2024 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2023– С. 36-41.
9. **Еремеева А.П.** Коммуникативные технологии развития речевой деятельности учащихся // *Современные технологии в преподавании русского языка*. – 2020. – С. 63-66. (дата обращения: 05.01.2024)
10. **Жанпейс У.А., Озекбаева Н.А.** Русский язык и литература. Учебник для 5 класса общеобразовательной школы с казахским языком обучения. Часть 1. – 2017. – Атамұра

● ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДА ЖАҒДАЯТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ЖАСАУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ПАЙДАЛАНУ

Юсупов У.Р.

«Жетісай ауданының білім бөлімі» ММ,
Түркістан облысы

Раимбекова Ұ.К.

«№ 7 Тұран» мектеп-гимназиясы» КММ,
Түркістан облысының Жетісай қаласы

Аннотация: Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті пәні бойынша жағдаяттық-коммуникативтік тапсырмаларды әзірлеу процесінде жасанды интеллектті (ЖИ) қолдану әлеуеті зерттеледі. Білім беру саласында, әсіресе гуманитарлық пәндер контекстінде инновациялық технологияларды қолданудың өзектілігі мен перспективалығына назар аударылады. Мақалада оқу мазмұнын талдау, тапсырмаларды генерациялау, оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделу және оқытудың интерактивтілігі мен мультимедиялық тәжірибесін қамтамасыз ету үшін ЖИ қолдану әдістемесі сипатталған.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, ЖИ, жағдаяттық-коммуникативтік тапсырмалар, орыс тілі мен әдебиеті, білім беру, цифрлық технологиялар.

● USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO CREATE SITUATIONAL AND COMMUNICATIVE TASKS IN THE RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Yusupov V.R.

State Institution "Department of Education of the Zhetysai District" of the Turkestan Region

Raimbekova U.K.

MPI "School-gymnasium №7 "Turan"
Zhetysai city, Zhetysai district Turkestan region

Abstract. This article examines the potential of using artificial intelligence (AI) in the process of developing situational and communicative tasks in the Russian language and literature. Attention is focused on the relevance and prospects of using innovative technologies in the educational field, especially in the context of humanities. The article describes the methodology of using AI to analyze educational content, generate assignments, adapt to the individual needs of students, as well as to ensure interactivity and multimedia learning.

Keywords: artificial intelligence, AI, situational and communicative tasks, Russian language and literature, education, digital technologies.

4

ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СЛУЖБА

МРНТИ 14.25.07

● КОНСТРУКТОР СТРАТЕГИЙ К ЦЕЛЯМ ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТУ «РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА»

Дегтярева Н.Н.

КГУ «Общеобразовательная школа им. И.Кенесбаева»
п. Таукент Созакского района Туркестанской области

Бекенова З.С.

Отдел образования Созакского района Туркестанской области,
с. Шолаккорган

Аннотация. В настоящей статье представлен «Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» как методический ресурс для учителя-филолога. Здесь предложены различные методы и приёмы для всех целей обучения русской литературе в 5 и 6 классах, в качестве образца приведены примеры отдельных стратегий для навыка «Понимание и ответы на вопросы».

Ключевые слова: конструктор, цели обучения, стратегия, метод, приём, русская литература, филолог.

Введение

В Типовой учебной программе по учебному предмету «Русская литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования (с русским языком обучения) обозначены цели и задачи обучения, направленные на воспитание компетент-

ного читателя, обладающего духовными ценностями, умеющего критически мыслить и делать выводы на основе анализа произведений русской, казахской и мировой литературы и культуры. Для этого разработана и расписана Система целей обучения для каждого раздела и класса [1].

Каждая цель обучения (далее ЦО) должна быть запланирована, реализована и оценена в рамках подраздела обучения, так как представляет собой ожидаемый результат навыка или умения, знания или понимания [1].

Часто у учителя (особенно молодого специалиста) возникает вопрос: как реализовать эту цель? Существует множество стратегий и приёмов, активных методов обучения, которые можно использовать на уроке. Но на их изучение, анализ уходит много времени. Чтобы подготовить план урока для реализации двух-трёх целей, у учителя уходит несколько часов. Поэтому возникла идея создания «Конструктора стратегий» к целям обучения русской литературе».

Сама педагогическая идея «Конструктор урока» существует уже давно. Например, «Конструктор урока по классификации Шамовой – Давыденко» [2], «Конструктор урока по А. Гину» [3]. Сегодня «собрать» урок и сделать его неповторимым учителю поможет искусственный интеллект, специальные программы и сайты [4,5,6].

Во всех вышеперечисленных источниках структурированы приёмы в зависимости от этапов урока. Они подходят для подготовки к уроку по любому предмету, учителю остаётся только переделать под свой класс, тему.

«Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» (далее «Конструктор стратегий») создан как методический ресурс для учителя-словесника. Для каждой цели подобрано и адаптировано несколько стратегий, методов, приёмов, позволяющих на уроке достичь ожидаемого результата.

В данной статье приведены примеры стратегий для целей обучения по учебно-

му предмету «Русская литература» в 5 и 6 классах с русским языком обучения (Я1).

Методика

«Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» создавался на основе 3 разделов базового содержания учебной программы: «Понимание и ответы по тексту», «Анализ и интерпретация текста», «Оценка и сравнительный анализ» [1]. В результате тщательного изучения различных сборников методических приёмов были подобраны стратегии к каждой цели обучения и адаптированы к изучаемым произведениям в 5 и 6 классах.

Одним из принципов методики было стремление собрать как можно больше интересных стратегий, чтобы они не повторялись. Тогда каждый учитель сможет использовать данный конструктор или переставлять стратегии по своему желанию в зависимости от изучаемого произведения.

На первом этапе были структурированы цели обучения каждой четверти. Обратите внимание, что многие из них встречаются часто, а отдельные – только раз в году. Это позволило определиться с количеством стратегий на каждую цель обучения.

В таблице 1 показано, как распределены цели обучения в течение всего учебного года. Для сокращения объёма данной статьи указаны только кодировки целей. Поясним, что это значит: первое число кода обозначает класс, второе и третье числа – раздел и подраздел программы, четвертое число показывает нумерацию учебной цели в данном подразделе. Например, в кодировке 5.2.1.4 «5» – класс, «2.1» – раздел и подраздел, «4» – нумерация учебной цели [1].

Таблица 1. Распределение целей обучения в течение учебного года

Раздел 1. Понимание и ответы по тексту		
Подраздел	5 класс	6 класс
1. Понимание терминов	5. 1.1.1	6. 1.1.1

Раздел 1. Понимание и ответы по тексту		
Подраздел	5 класс	6 класс
четверть	1,3	1,2,4
2. Понимание художественного произведения	5. 1. 2.1	6.1.2.1
четверть	1,2,4	1,4
3. Чтение наизусть и цитирование	5.1.3. 1	6.1. 3. 1
четверть	1,2,3,4	1,2,4
4. Составление плана	5.1.4.1	6.1.4.1
четверть	1,4	3,4
5. Пересказ	5. 1.5.1	6.1.5.1
четверть	2	1,2
6. Ответы на вопросы	5.1.6.1	6.1.6.1
четверть	1,3	2,4
Раздел 2. Анализ и интерпретация текста		
Подраздел	5 класс	6 класс
1. Жанр	5.2. 1.1	6.2. 1.1
четверть	1,2	1,3
2. Тема и идея	5. 2.2.1	6. 2.2.1
четверть	1,2,3	2,3
3. Композиция	5. 2.3.1	6. 2.3.1
четверть	2,4	1,2
4. Анализ эпизодов	5.2. 4.1	6.2. 4.1
четверть	2,3,4	2,3
5. Характеристика героев	5. 2.5.1	6.2. 5.1
четверть	1,2,3,4	1,2,3,4
6. Художественный мир произведения в разных формах представления	5.2. 6.1	6.2. 6.1
четверть	3,4	3,4
7. Отношение автора	5. 2.7.1	6.2. 7.1
четверть	3,4	2,3
8. Литературные приемы и изобразительные средства	5.2. 8.1	6.2. 8.1
четверть	1,3,4	3,4
9. Творческое письмо	5. 2.9. 1	6.2. 9.1
четверть	2	1,3
Раздел 3. Оценка и сравнительный анализ		
Подраздел	5 класс	6 класс
1. Оценивание художественного произведения	5.3. 1.1	6. 3.1.1
четверть	1	1

Раздел 3. Оценка и сравнительный анализ		
Подраздел	5 класс	6 класс
2. Сравнение художественного произведения с произведениями других видов искусства	5.3.2.1	6.3.2.1
четверть	3	3
3. Сопоставление произведений литературы	5.3.3.1	6.3.3.1
четверть	2	2
4. Оценивание высказываний	5.3.4.1	6.3.4.1
четверть	4	4

Следующий этап разработки конструктора – подбор стратегий, методов и приёмов к каждой цели обучения. Были подробно изучены различные источники и выбраны активные методы обучения [3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16]. Многие приёмы, использованные в 5 классе, повторились в 6 классе. Учителю не придётся объяснять алгоритм действий, так как они при-

менялись ранее не только в предыдущем классе, но и на других уроках, например, на уроках русского языка.

В таблицах 2 и 3 представлены «Конструкторы стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» в 5 и 6 классе. Для 5 класса подобрано 86 стратегий, для 6 класса – 80.

Таблица 2. Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» для 5 класса (Я1)

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
1 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	5.1.1.1	«Словарь»	«Крестики-нолики»	
	5.1.2.1	« Доклад и рецензия»	«Сюжетная таблица»	
	5.1.3.1	«Внутренний круг – внешний круг»	«Создай комикс»	
	5.1.4.1	«Коллекция стикеров»	«Конструктор»	
	5.1.6.1	«Верите ли вы, что...»	«Толстые и тонкие вопросы»	
Анализ и интерпретация	5.2.1.1	«Научи другого»	«Спиной к спине»	
	5.2.2.1	«5 почему»	«Заполни таблицу»	
	5.2.5.1	«Паспорт героя»	«Синквейн»	«Диаграмма Венна»
	5.2.8.1	«Карусель»	«Конкурс шпаргалок»	
Оценка и сравнительный анализ	5.3.1.1	«Хочу спросить»	«Дебаты с палочками»	«Олимпийская рефлексия»

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
2 четверть.				
Понимание и ответы на вопрос	5.1.2.1	«Логическая цепочка»/ «Перепутанные логические цепочки»	«Что здесь лишнее».	«Корзина идей»
	5.1.3.1	«Снежный ком»	«Взять на карандаш»	
	5.1.5.1	«Посланники»	«Разведчики»	
Анализ и интерпретация	5.2.1.1	«Дополни таблицу»	«Лови ошибку»	«Пазл»
	5.2.2.1	«Кубик Блума»	«Фишбоун» – «скелет рыбы»	
	5.2.3.1	«Жокей и лошадь»	«Горячий стул»	
	5.2.4.1	«Картинная галерея»	«Встреча с героем»	
	5.2.9.1	«Технологическая карта»	«Облака мыслей»	
Оценка и сравнительный анализ	5.3.3.1	«Сравнительная таблица»	«Два, четыре, вместе»	
3 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	5.1.1.1	«Вопросительные слова»	«Модель Фрейера»	
	5.1.3.1	«Воссоздай правильную последовательность»	«Чтение с пометками»	
	5.1.6.1	«Вопрос на стикере»	«Ромашка Блума»	
Анализ и интерпретация	5.2.2.1	«Да-нет»	«Генераторы-критики»	«Три синквейна»
	5.2.4.1	«Шесть шляп»	«Работа с иллюстрациями»	
	5.2.5.1	«Я беру тебя с собой»	«Диаманта»	«Ментальная карта»
	5.2.6.1	«Заполни пробел»	«Расстановка карт»	
	5.2.7.1	«Смотри в образец»	«Шкатулка»	
	5.2.8.1	«Мэнэдж Мэт»	«Пинг-понг»	
Оценка и сравнительный анализ	5.3.2.1	«Рядом с художником»	«Автобусная остановка»	
4 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	5.1.2.1	«ЗУХ»	«Обзор»	
	5.1.4.1	«Составление вопросного плана»	«Чтение с остановками»	

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
4 четверть.				
Анализ и интерпретация	5.2.1.1	«Денотатный граф»	«Глухие интеллект-карты»	
	5.2.3.1	«Думай – в паре - делись»	«Карта памяти»	
	5.2.4.1	«Работа с иллюстрациями наоборот»	«Три вопроса»	
	5.2.5.1	«Формула ПОПС»	«Разрезанные картинки»	
	5.2.6.1	«Ромб ассоциаций»	«Нарисуй картину»	
	5.2.7.1	«Какой я? – Какой герой?»	«Двухчастный дневник»	
	5.2.8.1	«Вращающийся круг»	«Глоссарий»	
	5.2.9.1	«Словесные игры»	«РАФТ»	
Оценка и сравнительный анализ	5.3.4.1	«Светофор»	«Две звезды и желание»	

Таблица 3. Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» для 6 класса (Я1)

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
1 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	6.1.1.1	«Словарь»	«Заполни пропуски» («Реставратор»)	
	6.1.2.1	« Доклад и рецензия»	«Логическая цепочка»/ «Перепутанные логические цепочки»	«Что здесь лишнее»
	6.1.3.1	«Внутренний круг – внешний круг»	«Создай комикс»	
	6.1.5.1	«Посланники»	«Разведчики»	
Анализ и интерпретация	6.2.1.1	«Научи другого»	«Дополни таблицу»	«Пазл»
	6.2.3.1	«Жокей и лошадь»	«Горячий стул»	
	6.2.5.1	«Паспорт героя»	«Диаграмма Венна»	
	6.2.9.1	«Технологическая карта»	«Облака мыслей»	
Оценка и сравнительный анализ	6.3.1.1	«Хочу спросить»	«Дебаты с палочками»	«Олимпийская рефлексия»

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
2 четверть.				
Понимание и ответы на вопрос	6.1.1.1	«Вопросительные слова»	«Модель Фрейера»	
	6.1.3.1	«Снежный ком»	«Взять на карандаш»	
	6.1.5.1	«Дерево пересказа»	«Пересказ с добавлением»	
	6.1.6.1	«Верите ли вы, что...»	«Толстые и тонкие вопросы»	
Анализ и интерпретация	6.2.2.1	«5 почему»	«Фишбоун» – «скелет рыбы»	
	6.2.3.1	«Думай – в паре - делись»	«Карта памяти»	
	6.2.4.1	«Встреча с героем»	«Три вопроса»	
	6.2.5.1	«Синквейн»	«Диаманта»	«Картинная галерея»
	6.2.7.1	«Какой я? – Какой герой?»	«Двухчастный дневник»	
Оценка и сравнительный анализ	6.3.3.1	«Сравнительная таблица»	«Диаграмма Венна»	«Два, четыре, вместе»
3 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	6.1.3.1	«Воссоздай правильную последовательность»	«Чтение с пометками»	
	6.1.4.1	«Коллекция стикеров»	«Конструктор»	
Анализ и интерпретация	6.2.1.1	«Лови ошибку»	«Денотатный граф»	«Глухие интеллект-карты»
	6.2.2.1	«Да-нет»	«Генераторы-критики»	«Три синквейна»
	6.2.4.1	«Шесть шляп»	«Работа с иллюстрациями»	
	6.2.5.1	«Ментальная карта»	«Я беру тебя с собой»	
	6.2.6.1	«Заполни круги»	«Расстановка карт»	
	6.2.7.1	«Смотри в образец»	«Шкатулка»	
	6.2.8.1	«Мэнэдж Мэт»	«Пинг-понг»	
	6.2.9.1	«Словесные игры»	«РАФТ»	
Оценка и сравнительный анализ	6.3.2.1	«Рядом с художником»	«Автобусная остановка»	

Навыки	Цели обучения	Методы и приёмы		
4 четверть.				
Понимание и ответы на вопросы	6.1.1.1	«Крестики-нолики»	«Чистая доска»	
	6.1.2.1	«ЗУХ»	«Обзор»	
	6.1.3.1	«Поддай мне деревянную ложку!»	«Чтение в лицах»	
	6.1.4.1	«Один день из жизни героя»	«Чтение с остановками»	
	6.1.6.1	«Вопрос на стикере»	«Ромашка Блума»	
Анализ и интерпретация	6.2.5.1	«Формула ПОПС»	«Разрезанные карточки»	
	6.2.6.1	«Ромб ассоциаций»	«Нарисуй картину»	
	6.2.8.1	«Вращающийся круг»	«Глоссарий»	
Оценка и сравнительный анализ	6.3.4.1	«Светофор»	«Две звезды и желание»	

На этапе составления календарно-тематического планирования (КТП) по русской литературе в 5 и 6 классах Дегтяревой Н.Н. были распределены цели обучения на каждый урок. В соответствии с ними учитель из «Конструктора стратегий» включила приёмы в краткосрочные планы уроков. В таблице 4 фрагмент ка-

лендарно-тематического плана (КТП), в котором даны цели и приёмы к ним. Указание в Примечании метода или приёма к каждой ЦО позволяет педагогу быстро подготовить необходимый реквизит: шаблоны, сигнальные карточки, канцелярию, секундомер, бейджи и т.п.

Таблица 4. Фрагмент КТП

№ п/п	Раздел/Сквозные темы	Тема урока	Цели обучения	Кол-во часов	Сроки	Примечания
I четверть.						
3	Раздел 1. Герои чешский эпос (16 часов)	Богатырь Илья Муромец	5.1.3.1 читать наизусть выразительно фрагменты текстов небольшого объема (поэтические, прозаические); 5.1.6.1 давать краткий и полный ответ на вопрос; 5.2.5.1 характеризовать героев при поддержке учителя.	1	12.09.2023	«Внутренний и внешний круг» «Верите ли вы, что...» «Паспорт героя»

Например, тема урока в 5 «Д» классе - «Богатырь Илья Муромец». Цели обучения в соответствии с учебной программой:

5.1.3.1 читать наизусть выразительно фрагменты текстов небольшого объема (поэтические, прозаические);

5.1.6.1 давать краткий и полный ответ на вопрос;

5.2.5.1 характеризовать героев при поддержке учителя.

Учащиеся на этом уроке выразительно читали фрагмент былины, оценивали работу друг друга, привели примеры из текста, подтвердив краткие ответы на вопросы, составили краткую характеристику богатыря.

Для реализации первой цели (5.1.3.1 читать наизусть выразительно фрагменты текстов небольшого объема (поэтические, прозаические) в «Конструкторе стратегий» предлагаются «Внутренний и внешний круг» и «Создай комикс». В этом случае предпочтение отдается первой стратегии, так как её цель - взаимопроверка выразительного чтения фрагмента.

Сначала учителем речитативом прочитан фрагмент вслух, внимание акцентировалось на ударении и толковании отдельных слов. Затем совместно с учениками обсудила критерии оценивания чтения [15].

Класс поделен на две группы. Первая группа встала во внутренний круг, вторая - во внешний, лицом друг к другу. Учитель - в центре круга и засекала время, за которое каждый ученик из внутреннего круга выразительно прочитал ученику из внешнего круга небольшой фрагмент.

После того, как проверка внутреннего круга закончилась, объявлена пауза, в ходе которой ученики из внешнего круга оценили по критериям своего одноклассника.

Ученики внутреннего переместились на два человека вправо, после чего выразительно прочитали остальные участники. Снова пауза и взаимооценивание.

Учитель из центра слушала каждую пару и контролировала всех участников процесса, хвалила успешное прочтение и исправляла ошибки.

На данном уроке цель 5.1.6.1 (давать краткий и полный ответ на вопрос) была реализована с помощью приёма «Верите ли вы, что...». В «Конструкторе стратегий» другой учитель мог бы выбрать «Толстые и тонкие вопросы».

Учащиеся ответили на вопросы, которые начинались словами «Верите ли вы, что...»:

- *Верите ли вы, что тридцать лет был недвижим богатырь?*

- *Верите ли вы, что Илья Муромец не смог открыть «тесовы ворота»?*

- *Верите ли вы, что богатырю предсказали смерть свою в бою?*

Дети подтвердили ответы строками из былины. Обсуждение ответов проходило в группах внешнего и внутреннего круга.

В «Конструкторе стратегий» предлагается ещё второй способ приёма «Верите ли вы, что...». В начале урока учитель на листочках раздаёт факты или утверждения (может зачитывать их, делая паузы). Дети знакомятся с ними. Если верят, ставят плюс, если нет, то минус. На этом этапе ребята самостоятельно отвечают на вопросы без рассуждений и аргументирования своего выбора.

Во время рефлексии возвращаются к этому заданию и отмечают, где были правы, а в чём заблуждались, комментируют.

Составить характеристику Илье Муромцу (ЦО 5.2.5.1 5.2.5.1 характеризовать героев при поддержке учителя) пятиклассники смогли с помощью синквейна.

Этот приём позволил ученикам проявить своё творчество и выразить отношение к герою. Синквейн – это стихотворение, которое требует синтеза материала в кратких предложениях. Это стихотворение, состоящее из 5 строк.

В первой строчке имя героя.

Вторая строчка – это описание героя в двух словах (2 прилагательных).

Третья строчка – это описание действий героя (3 глагола).

Четвертая строчка – это фраза из четырех слов, показывающая отношение к герою.

Пятая строчка – это основное свойство личности героя (одно слово).

Илья Муромец. Недвижимый, могучий. Мечтает выздороветь, возродился, побеждает. Герой русских былин, богатырь. Защитник.

Учащимся, которые испытывали затруднения при составлении синквейна, предложено частично составленное стихотворение, в котором они заполнили пробелы.

Наиболее подготовленным учащимся учитель предложила составить «Паспорт героя» (рисунок 1). «Паспорт героя» – план характеристики персонажей, который необходимо заполнять цитатами из текста. Педагог раздала готовые бланки. После завершения ученики обменялись бланками, обсудили, выбрали самые удачные.

Паспорт героя

Имя _____
 Автор (создатель) _____
 Прописка (название произведения) _____
 Место жительства _____
 Должность (занятие) _____
 Внешний вид _____

 Особые приметы _____

 Личные качества _____

Рисунок 1. Паспорт героя

В 6 «Г» и 6 «Д» классах при планировании уроков Дегтярева Н.Н. также использовала «Конструктор стратегий».

Например, тема урока «Миф о Прометее». Цели обучения:

6.2.3.1 выделять в тексте произведения элементы композиции, объяснять их роль в сюжете произведения;

6.3.1.1 участвовать в обсуждении произведения, оценивая поступки главных героев.

По результатам данного урока учащиеся не только познакомились с содержанием

мифа, но и обсудили поступки героев и выделили элементы композиции.

Из «Конструктора стратегий» для достижения цели 6.2.3.1 (выделять в тексте произведения элементы композиции, объяснять их роль в сюжете произведения) можно применить приёмы «Горячий стул» или «Жокей и лошадь». На урок о Прометее учитель выбрала второй.

Приём «Жокей и лошадь» идентичен «Пазлу». Класс разделился на две группы: «жокеев» и «лошадей». Первые получили карточки с названиями элементов композиции мифа, вторые – с событиями. «Жо-

кеи» и «лошади» нашли свою пару, соответствие и выстроились по порядку.

Стратегия «Олимпийская рефлексия» (рисунок 2) стала отличным способом об-

суждения поступков героя (ЦО 6.3.1.1 участвовать в обсуждении произведения, оценивая поступки главных героев).

Рисунок 2. Олимпийская рефлексия

1. Каждый ученик записал в тетради своё мнение о поступках Прометея в соответствии с позициями в олимпийских кольцах: интересно, важно, полезно, неожиданно, ново.
2. Затем в парах учащиеся нашли общие утверждения и внесли на стикеры.
3. Пары объединились в квартеты и провели ту же работу по выявлению сходных мнений. Записали на постерах.
4. В завершении сформировались две команды и процесс повторился. Теперь информация была собрана на двух листах.
5. Итогом работы стало заполнение олимпийских колец общими для всего класса утверждениями на доске.

Отличной мотивационным приёмом чтения и запоминания стала стратегия «Разведчики» (другие названия - «Партизаны», «Шпионы»). Она используется учителем для реализации цели 6.1.5.1 (пересказывать (кратко, подробно) содержание произведения небольшой эпической или драматической формы, выражая своё мнение о героях и событиях).

В 6 классе, например, текст мифа о Дедале и Икаре учитель для пересказа разделила на 5 частей и напечатать на А4 разного цвета, разместила в коридоре. Сформировав группы по 5 человек, ребята самостоятельно распределили цвета. Обучающиеся по очереди выходили из класса и читали часть текста своего цвета. Затем возвращались и пересказывали в своей группе.

Во время пересказа учащиеся использовали слова и обороты, которые помогли выразить своё мнение о героях и событиях: «мне понравилось...», «я думаю, что...».

После того, как последний участник в каждой команде пересказал свою часть, педагог распределяла задания по тексту: составить простой план пересказа, интеллект-карту.

Практическое применение

«Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» был апробирован в 5 (17 учащихся) и 6 (47 учащихся) классах КГУ «ОШ им. И. Кенесбаева» Созакского района Туркестанской области. Исследовательскую работу в целях определения его эффективности

проводит с 1 сентября 2023 года учитель русского языка и литературы школы Дегтярева Н.Н. Наблюдение и координацию осуществляет методист районного отдела образования Бекенова З.С.

Для оценки эффективности применения «Конструктора стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» в 5 и 6 классах стали методы наблюдения уроков, опроса и отслеживания качества знаний успеваемости. Так, опрос среди учащихся 5 «Г» выявил, что самыми интересными для них стратегиями стали «Крестики-нолики», «Верите ли вы, что...», «Паспорт героя». При изучении античной мифологии шестиклассникам, конечно, понравилась «Олимпийская рефлексия», «Чистая доска». Так как ребятам нужно было учить наизусть стихотворения, они с удовольствием использовали «Создай комикс» и «Взять на карандаш». Заучивание наизусть перестало быть проблемой, а составление зрительных образов способствовало запоминанию. Наибольшие эмоции и уровень понимания и запоминания текстов у ребят вызвала стратегия «Разведчики».

Результатами исследования стали повышение мотивации учащихся к изучению предмета. Учащиеся стали более вдумчиво читать, старательнее выполнять домашние задания, быть активнее на уроке. Кроме того, повысилось качество знаний. Если в 5 «Г» классе в первой четверти 2023-2024 учебного года оно составляло 55,5% и средний балл 3,8, то во второй показатель увеличился до 76,4% и среднего балла 4,1.

В 5 «Г» классе на конец 2022 учебного года (стал 6 «Г») качество знаний по русской литературе было 94,7% со средним баллом 4,5. В первой четверти 2023 года - 95,6% и средний балл 4,5.

В 5 «Д» классе (стал 6 «Д») качество знаний по предмету было 63% со средним баллом 3,8. В первой четверти 2023 года - 69,6% и средний балл 4.

По русской литературе не проводятся входные и итоговые контрольные работы, как по языку или математике, поэтому

в качестве измерителя взяты результаты суммативных работ учащихся за первую и вторую четверть 2023-2024 учебного года (СОР, СОЧ). Так, например, качество знаний по результатам суммативных работ в 5 «Д» классе выросло с 53% до 74%. в 6 «Г» классе - 82% и 88%.

Стоит обратить внимание на то, что многие цели не повторяются из четверти в четверть, как показано в Таблице 1. В суммативных работах также в каждой четверти цели меняются. Поэтому итоги будут подведены в конце 2023-2024 учебного года. Планируется в последней четверти включить в суммативные работы те же цели, что были в первой.

Так как исследование ещё проводится, окончательные выводы будут сделаны в конце года. Но даже не цифры, а возросший интерес детей к урокам литературы, ожидание новых приёмов, с помощью которых каждый учащийся сможет продемонстрировать читательские навыки, творческий потенциал говорят о перспективности самой идеи. В любом случае, работа продолжится и дальше: «Конструктор стратегий» будет постепенно создаваться и для остальных классов, пополняться новыми методами и приёмами.

Данная разработка была представлена на методическом совете школы и семинарах районного уровня. Педагоги региона поддержали идею создания конструктора для русоведов, работающих в классах с казахским языком обучения.

В качестве примера ниже даны стратегии к цели 5.1.1.1 понимать термины: художественная литература, фольклор, героический эпос, былина, сказка, литературная сказка, сюжет, композиция, художественное время и пространство, конфликт, герой, повествователь, рассказчик, гипербола, эпитет, сравнение, аллегория, параллелизм и цели 6.1.1.1 понимать термины: художественный мир, миф, мифический герой, мифологический образ, рассказ, повесть, пьеса-сказка, афиша, ремарка, портрет, пейзаж, метафора, олицетворение, риторические фигуры, антитеза, перифраз; эпос, лирика, драма как роды литературы.

Данные цели реализовываются в 5 классе в 1 и 3 четвертях, а в 6 классе – в 1,2 и 4 четвертях. К ним подходят 6 стратегий, которые могут переставляться местами по желанию учителя.

5 класс.

1 четверть.

Стратегия «Крестики-нолики».

Стратегия проходит по правилам знакомой всем игры. Её можно проводить индивидуально, в парах (на листочках) или сформировать две группы (на доске).

Способ 1. Чтобы поставить крестик или нолик в выбранную клетку, нужно ответить на вопрос учителя или соперника, например, дать определение термину.

Способ 2. Учитель записывает в клеточках слова, а ученики составляют предложения, используя три слова, расположенных в любом ряду по вертикали, горизонтали, диагонали.

Игра-стратегия «Словарь».

Проводится игра следующим образом: учитель объединяет учеников класса в 3-4 группы и для всех групп быстро читает слова или выражения по теме. Их может быть не больше пяти. Учащиеся в группах работают в следующем порядке:

- ▶ один ученик быстро записывает слова,

- ▶ второй ученик даёт своё понимание слова (как он предполагает),
- ▶ третий ищет значение слова в «Словаре терминов»,
- ▶ четвёртый составляет предложение, в котором приводит пример к термину или доказательство из текста произведения.

Учитель должен проследить за тем, чтобы каждый ученик выполнял задание самостоятельно, не советуясь с другими. Группа представляет свою работу. Учитель подводит итоги проделанной работы и выявляет самую эрудированную группу.

Игра проводится быстро, учитель должен заранее объяснить условия игры и распределить задания. Эффективность стратегии в том, что ученики в этом случае лучше запоминают значение изучаемых слов.

3 четверть.

Стратегия «Вопросительные слова».

Этап 1. Обучающиеся знакомятся с терминами из статьи учебника, затем составляют вопросы и ответы по ним, используя ключевые слова.

Учитель может добавлять/убирать вопросительные слова в зависимости от термина. На начальном этапе ключевые слова выписываются из статьи с помощью учителя, затем самостоятельно.

Вопросительные слова	Ключевые слова
Кто? (герой/повествователь/рассказчик)	
Что?	
Какая?	
Где?	
Почему?	
Как?	

Этап 2. После подробного изучения терминов с помощью вопросительных слов

учитель предлагает установить соответствие терминов и примеров из текста.

На начальном этапе примеры подбирает сам учитель, затем учащиеся могут это

сделать самостоятельно и обменяться таблицами.

Термин	Пример из текста

Стратегия « Модель Фрейера».

Данная стратегия поможет учащимся понять и осознать изучаемый термин, понятие. Участники рассматривают его с разных точек зрения, заполняя предложенные характеристики.

Действия учащихся:

1. Выполняют складывание листа. Заполняют поля модели.
2. Понятие: записать в ромбе термин.
3. Обязательные характеристики: записать слова (словосочетания, предложения), которые раскрывают данный в центре термин – главные характеристики.
4. Необязательные характеристики: записать слова (словосочетания), которые определяют неосновные определения данного термина.
5. Пример: привести верный пример(ы) данного термина.
6. Антипример: привести пример(ы), который не является верным (5 мин.)

6 класс.

1 четверть.

Игра-стратегия «Словарь»

(см. выше).

Стратегия «Заполни пропуски» («Реставратор»).

Способ 1. Работа с пропусками в тексте. Учитель раздаёт карточки или демонстрирует текст с пропусками на экране. Учащиеся заполняют их, используя слова для справок.

Образец задания: вставьте вместо пропусков термины, используя слова для справок.

- ▶ описание природы как части реальной обстановки, в которой разворачивается действие, картина природы.
- ▶ сказания о богах, героях, о создании мира.
- ▶ система фантастических представлений о мире, совокупность сказаний о богах и героях.
- ▶ один из трех основных родов художественной литературы, в котором действительность отражается путем передачи душевных переживаний автора, обычно в стихотворной форме.
- ▶ род литературы, повествование о событиях, предполагаемых в прошлом.
- ▶ один из трех родов литературы, принадлежащий одновременно к двум видам искусства: литературе и театру, и предназначенный для игры на сцене.

Слова для справок: драма, пейзаж, лирика, мифология, эпос, миф, повесть.

Какой из терминов в словах для справок оказался «лишним»?

Способ 2. Литературный диктант/Диктант значений.

Учитель диктует определения из предыдущего задания, а учащиеся записывают только термины. Далее проводится взаимопроверка и взаимооценивание.

3 четверть.

Стратегия «Вопросительные слова» (см. выше).

Стратегия « Модель Фрейера» (см. выше).

4 четверть.**Стратегия «Крестики-нолики» (см. выше).****Стратегия «Чистая доска».**

Данную стратегию рекомендуется использовать на этапе актуализации и рефлексии, чтобы определить, какие термины учащиеся понимают.

В начале урока учитель записывает вопросы по терминологии, которая будет изучаться на уроке. В ходе урока учащиеся отвечают на эти вопросы и сразу их стирают. К концу урока на доске не должно остаться ни одного вопроса.

Во время подведения итогов учитель снова задаёт вопросы, а учащиеся записывают на доске только ответы, закрепляя полученные знания.

Образец. На первом уроке по изучению драмы А.Н. Островского «Снегурочка» повторяются особенности трёх родов литературы. На доске записываются вопросы:

- Какие три рода литературы вы знаете?
- Какой род литературы изображает чувства человека?
- Какой род литературы описывает события?
- Какой род литературы показывает события, которые происходят на наших глазах?

В результате применения «Конструктора стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» каждый урок становится неповторимым, все учащиеся - активными участниками.

Рекомендации

Представленный «Конструктор стратегий к целям обучения предмету «Русская литература» может быть рекомендован филологам казахстанских школ. Концепция целей обучения, навыки в языковых предметах совпадают во многом, а потому могут быть легко адаптированы.

Помимо этого отметим положительные стороны (плюсы) внедрения этой методики в практику педагогов:

- ▶ соответствует ГОСО;
- ▶ охвачены все цели обучения предмету;
- ▶ является готовым инструментом для самостоятельного эффективного планирования уроков, в особенности для молодых специалистов;
- ▶ педагоги используют творческий подход при составлении плана урока;
- ▶ сокращается время подготовки к урокам;
- ▶ подобраны активные методы обучения, интересные для всех и каждого ученика в классе;
- ▶ многие стратегии имеют несколько способов применения;
- ▶ учителя могут моделировать на своём усмотрение ход занятий, менять стратегии местами, использовать их не только в рамках предложенных целей обучения, но и для развития остальных навыков.

Педагоги могут усовершенствовать «Конструктора целей», если последуют нескольким советам:

- ▶ включить ранее использованные стратегии из личной практики, которые доказали свою эффективность;
- ▶ добавить к каждой стратегии критерии оценивания, расписать подробно дескрипторы;
- ▶ в конце каждой четверти проводить мониторинг успешности использования «Конструктора целей» в каждом классе, вносить корректировки, учитывать плюсы и минусы при дальнейшем планировании;
- ▶ подключить коллег методического объединения для внедрения представленной методики: совместно составить календарно-тематическое планирование (КТП), разработать поурочное планирование (КСП), органи-

зовать взаимопосещение, провести сравнительный анализ эффективности приёмов;

- ▶ использовать «Конструктор целей» как базовый не только в 5 и 6 классах, но и в остальных (7-11 классах) тоже, адаптировать в зависимости от конкретной цели;
- ▶ проводить оценку результатов внедрения методики через обсуждение с коллегами, опросы учащихся и родителей.

Принцип «Конструктора стратегий» прост: к каждой цели подобраны 2-3 эффективные стратегии, с помощью которых педагоги моделируют урок. Его можно использовать как ориентир для любого предмета, то есть перспектива распространения и внедрения в практику безгранична и тем интересна.

Заключение

Формат статьи не позволяет разместить все стратегии к целям, поэтому дано только общее представление о «Конструкторе стратегий к целям обучения предмету «Русская литература». Но каждый педагог оценит удобство и простоту его использования. В том случае, если в Типовой учебной программе будут изменения (например, в списке изучаемых произведений или непосредственно в самих целях), то «Конструктор» легко можно подкорректировать. Аналогов данному проекту нет.

На данном этапе ведётся конструирование стратегий к целям обучения для остальных классов, а после экспертизы и одобрения методическими объединениями различных уровней будет представлено для всей педагогической общественности в виде сборника и электронной платформы.

«Конструктор стратегий к целям обучения» для казахстанских учителей любого языка преподавания станет отличным ресурсом для организации образовательного процесса, создания интересных уроков.

Список использованных источников

1. Типовая учебная программа по учебному предмету «Русская литература» для 5-9 классов уровня основного среднего образования (с русским языком обучения) // <https://znano.ru/media/tipovaya-uchebnaya-programma-po-predmetu-russkaya-literatura-dlya-5-9-klassov-2549916>
2. **Корнилова Е. А.**, Конструктор урока по классификации Шамовой – Давыденко. <https://bel-licei-inter.ru/pedagogam/>
3. **Гин А.А.** Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителя. 3-е изд. - М.: Вита-Пресс, 2001.
4. **Ноговицын Н.А.** Конструктор урока. <https://trizway.com/art/cards/konstruktor-uroka.html>
5. Аидемия. Платформа с использованием искусственного интеллекта. 2023. <https://aidemia.co/?region=KZ>
6. **Пестова О.А.** Конструктор урока. Собери свой идеальный урок! <https://www.instagram.com/p/CiUliPitITX/?igshid=MTC4MmM1Yml2Ng==>
7. Активные методы преподавания и обучения. WWW.CPM.KZ.2012
8. Активные методы преподавания и обучения. NIS. Астана, 2013
9. Методы активного обучения и преподавания для основного уровня 3. <https://kst.nis.edu.kz/wp-content/uploads/2018/02/Metody-aktivnogo-obucheniya.pdf>
10. 77 приёмов образовательных технологий, способные увлечь школьников на уроках. <https://rao.kz/1209-77-priemov-obrazovatelnyh-tehnologij-i-sposobnye-uvlech-shkolnikov-na-urokah.html>
11. Конструктор уроков нового формата. NIS. <https://infourok.ru/konstruktor-urokov-novogo-formata-po-obnovlennoj-programme-rk-4521655.html>
12. Обучающие структуры сингапурского метода обучения или старое по-новому <http://xn--45-vlcq4c.xn--p1ai/88/0B84709B-E0EA-F094-8657-34CEBB4CBAD9/81/259/470/>
13. Сборник заданий формативного оценивания. Русская литература. 5 класс. <https://smk.edu.kz/>
14. Сборник заданий формативного оценивания. Русская литература. 6 класс. <https://smk.edu.kz/>
15. **Бодрова Е.В., Франк А.С., Кравченко О.А., Винникова Л.В.** Русская литература. Часть 1. Учебник для учащихся 5 класса общеобразовательных школ. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017. – 166 с.
16. **Е.В. Бодрова, А.С. Франк, О.А. Кравченко, Л.В. Винникова, А.М. Кусаинова.** Русская литература.

Часть 1. Учебник-хрестоматия для учащихся 6 кл. общеобразовательных школ с русским языком

обучения. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2018. – 184 стр., ил.

● «ОРЫС ӘДЕБИЕТІ» ПӘНІ БОЙЫНША ОҚЫТУ МАҚСАТТАРЫНЫҢ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ҚҰРАСТЫРУШЫ

Дегтярева Н.Н.

«І.Кеңесбаев атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Түркістан облысы Созақ ауданының Таукент кенті

Бөкенова З.С.

«Созақ ауданының білім бөлімі» ММ
Түркістан облысы Созақ ауданының Шолаққорған ауылы

Аңдатпа. Бұл мақалада әдебиет пәні мұғаліміне арналған әдістемелік ресурс ретінде «Орыс әдебиеті» пәні бойынша оқыту мақсаттарының конструкторы берілген. Мұнда 5 және 6-сыныптарда орыс әдебиетін оқытудың барлық мақсаттары үшін әртүрлі әдістемелер ұсынылған және үлгі ретінде «Түсіну және сұрақтарға жауап беру» дағдысының жеке стратегияларының мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: конструктор, оқу мақсаттары, стратегия, әдіс, әдістеме, орыс әдебиеті, филолог.

● «STRATEGY BUILDER FOR LEARNING GOALS THE SUBJECT OF «RUSSIAN LITERATURE»

Degtyareva N.N.

KSU «Secondary school named after I.Kenesbaeva»
Turkestan region

Sozak district Taukent village

Bukenova Z.S.

Education Department of Turkestan region
Sozak district Sholakkorgan village

Annotation. This article presents the «Strategy Builder for Learning Goals the subject of «Russian literature» as a methodological resource for a teacher of literature. Here Various techniques are proposed for all purposes of teaching Russian literature in grades 5 and 6 classes, examples of individual strategies for the skill are given as a sample «Understanding and answers to questions»

Keywords: constructor, learning objectives, strategy, method, technique, russian literature, philologist.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Работы учащихся

Ю. Райзина 5^В класс

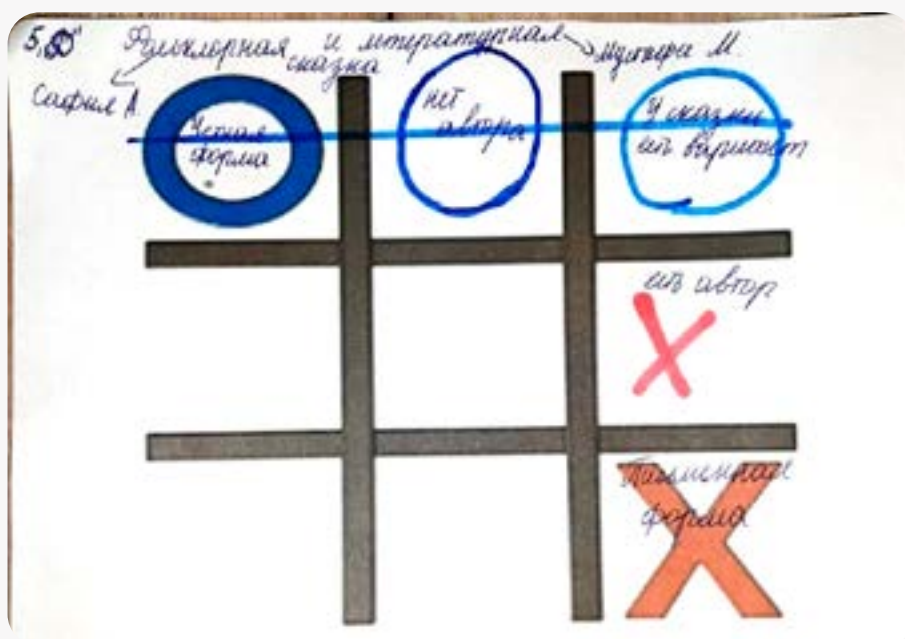
Паспорт героя	
	Имя <u>Мила Мухоморова Шваровна</u>
	Автор (создатель) <u>Мила</u>
	Прописка (название произведения) <u>русские сказки</u>
	Место жительства <u>Муром</u>
	Должность (занятие) <u>Богатырь, защитник</u>
	Внешний вид <u>высокий, молодой, в красной шапке, с бородой, в колтунах, и в сапогах</u>
	Особые приметы <u>до земли был прикован к земле, стальной шлем</u>
Личные качества <u>благотворный, добрый человек, всегда готовый помочь и защитить, честный человек</u>	

Стратегия «Паспорт героя». 5 класс

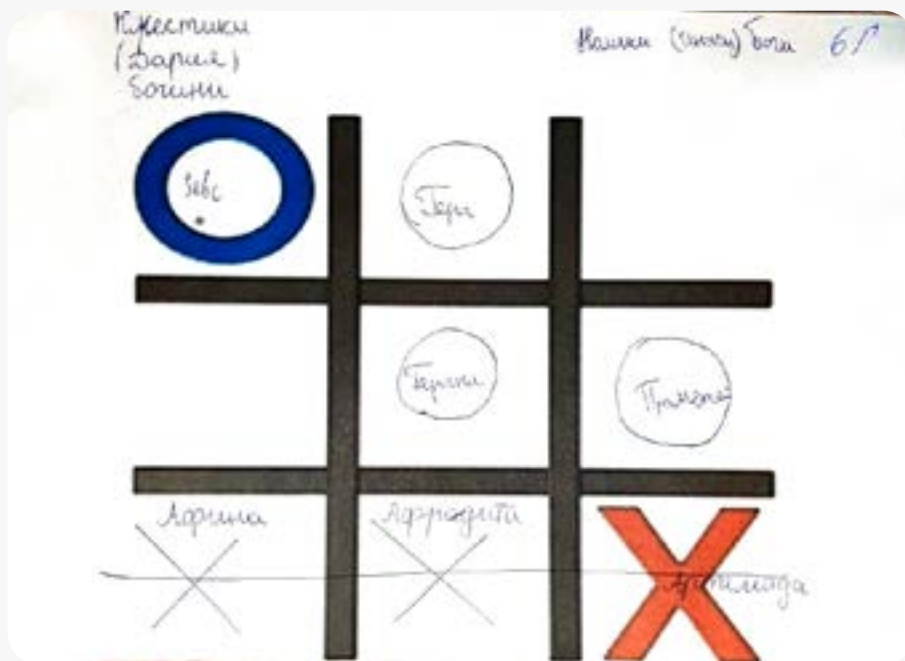
Ю. Райзина 6^В класс

Паспорт героя	
	Имя <u>Виктор Ост</u>
	Автор (создатель) <u>А. С. Пушкин</u>
	Прописка (название произведения) <u>Сказка о рыбаке и рыбке</u>
	Место жительства <u>Рыба</u>
	Должность (занятие) <u>рыба</u>
	Внешний вид <u>молодой, высокий, длинные волосы и борода, всегда на коне</u>
	Особые приметы <u>белый, но есть предвещания, дружит с рыбой</u>
Личные качества <u>честный, добрый, верный в предсказаниях</u>	

Стратегия «Паспорт героя». 6 класс

Стратегия «Крестики-нолики». 5 класс

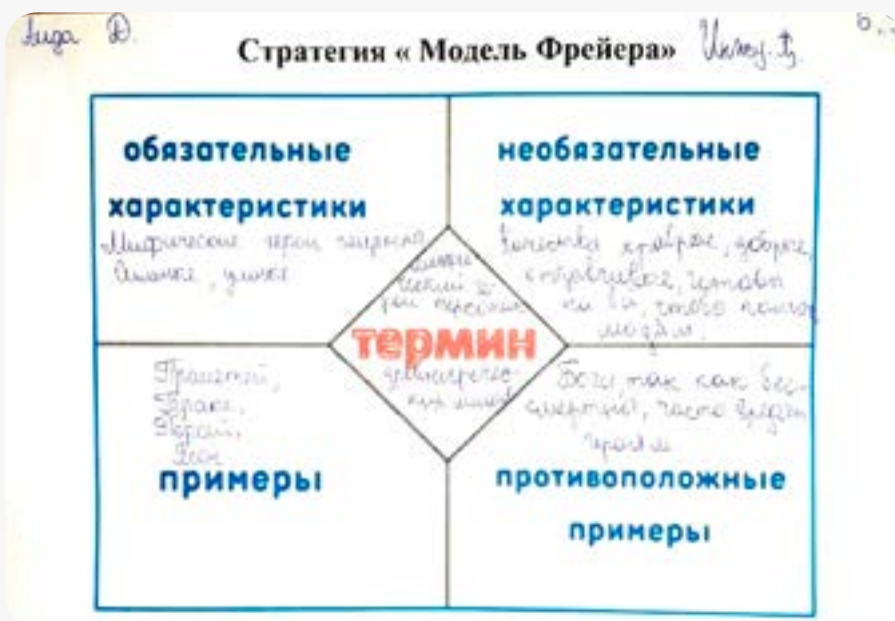
Стратегия «Крестики-нолики». 6 класс

Стратегия «Олимпийская рефлексия». 5 класс

Стратегия «Олимпийская рефлексия». 6 класс

Стратегия «Модель Фрейера». 6 класс

Мустафа А. 5^к Стратегия «Диаманта»

Сравнить героя сказки К.Г. Паустовского «Тёплый хлеб» Фильку в начале и в финале.

Частично выполненная диаманта

Да ну тебя

Мелочливый, грубый

обижал, обидел, ударил

положительный трудолюбивый, добрый персонаж

спас, искусный, изобретатель, изобретатель

добрый, талантливый

Филька

Стратегия «Диаманта». 5 класс

FTAMP 14.25.05

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰЗЫРЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Жунусова Г.С.TAMOS Education физика-математикалық мектебі,
Алматы қаласы

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыретін қалыптастыруға арналған отандық және шетелдік педагогикалық әдебиеттерден алынған ғылыми зерттеулерге талдау жасалды. Сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларында әлеуметтік құзыретті қалыптастыру мақсатында практикада қолданылатын «Ұжымдық сурет» және «Сиқырлы қорап» жаттығулары қарастырылды. Талдау нәтижесінде осы әдістердің артықшылықтары мен кемшіліктері анықталды. Бұл мақала бастауыш сынып мұғалімдері, педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне пайдалы болмақ.

Түйінді сөздер: әлеуметтік құзырет, қарым-қатынас, эмпатия, психологиялық ахуал.

Кіріспе

Қазіргі білім беру контексінде оқушыларға академиялық білімді игеруді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен бірге олардың әлеуметтік құзыреттерін – басқалармен өзара әрекеттесу дағдыларын, командада жұмыс істеу қабілетін, жанашырлық пен жанжалдарды сындарлы шешуді дамыту маңызды. Бұл бәсекеге қабілетті, заман талабына сай оқушы тұлғасын қалыптастыруда өте өзекті. Оқу-тәрбие бағытын білім алу барысында дұрыс ұштастыру үшін әр алуан оқыту әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалану маңызды. Оқытудың әдіс-тәсілдерін тиімді таңдап алу, оқытуда мақсатқа жетуге негіз болады әрі оқытудың тиімділігі мен сапасын барынша арттыруға мүмкіндік береді [1]. Осы орайда, сабақ барысында бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыреттерін қалыптастыру бойынша заманауи әдістерді кіріктіру процесіне тоқталамыз. Біз бұл үдерістің

қазіргі заманғы білім беру сын-қатерлері контексіндегі маңыздылығын, оны қазақстандық мектеп ортасында іске асыру ерекшеліктерін және мектебімізде бастауыш сынып оқушыларының білім беру тәжірибесінде қолдану тәжірибесін қарастырамыз.

Педагогика және психология ғылым саласындағы бірқатар зерттеулер әлеуметтік құзырет ұғымын және оның негізгі компоненттерін талдайды. Әлеуметтік құзыреттің негізгі элементтері өзара тіл табысу, эмпатия, ынтымақтастық, қарым-қатынасқа түсе алу, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік жағдайларға бейімделу қабілеті болып саналады [2]. Осы тақырып аясында жүргізілген отандық еңбектерге, зерттеулерге талдау жасадық.

Нуридинова Г.А., Кулжабаева Г.А., Каюпова Р.О. «Мектеп оқушыларының негізгі құзыреттерін қалыптастырудың жолдары»

мақаласында «әлеуметтік құзырет – бұл азаматтық және әлеуметтік қызмет саласында, отбасылық қатынастар саласында, экономика және құқық саласында, кәсіби өзін-өзі анықтау саласында білім мен тәжірибеге ие болу» деген анықтама береді [3]. Бұл құзырет арқылы оқушы қазіргі қоғамдағы өмірге қажетті оң әлеуметтік белсенділік пен азаматтық жауапкершілік дағдыларын үйренеді. Сонымен қатар авторлар сыныптан тыс жұмыстар оқушының ерікті қатысуымен, қарым-қатынас формаларын жеке таңдау еркіндігімен, шығармашылық өзін-өзі көрсету тәсілдерімен, өзі қалаған және жасай алатын нәрсені жасау мүмкіндігімен ұйымдастырылатынын қарастырады.

Отандық зерттеушілер А.А. Шаяхметова мен А.Д.Сихынбай әлеуметтік құзыреттің бөлігі ретінде коммуникативті мәдениетті қарастырады. Олардың айтуынша, коммуникативті мәдениетті қалыптастыру бағыты – тәртіп қағидасын, құндылықтар жүйесін, нормаларды айшықтайды және шығармашылық қызметте өзінің дербестігін көрсетуде қарым-қатынасты ұйымдастыруға, байланысты орнатуға, оларды дамытуға, келісуге, тәртіпке келтіруге және түзетуге көмек береді [4].

Ал шетелдік зерттеуші Vasileiadis I. оқуда жалпы қиындықтары бар оқушылар әлеуметтік құзыреттіліктің төмен деңгейін көрсететінін айтады. Ол бастауыш мектептің бірінші сыныптарында олардың әлеуметтік құзыреттілігін нығайтуға бағытталған психологиялық қолдау бағдарламасының тиімділігін бағалау бойынша зерттеу жүргізеді [5]. Зерттеу басталғанға дейін қатысушылардың әлеуметтік құзыреттілігі төмен екенін және психологиялық қолдау бағдарламасына қатысқаннан кейін жоғарылағанын көрсеткен. Сонымен қатар зерттеуінде қыздардың психологиялық қолдау бағдарламасына қатысқанға дейін де, одан кейін де ұлдарға қарағанда әлеуметтік құзыреттілігі жоғары болғанын жазады. Оның зерттеу нәтижелері жалпы оқу қиындықтары бар балалар үшін сыныптағы психологиялық қолдау бағдарламаларының тиімділігін көрсетеді.

Осы зерттеулерді ескере отырып, сыныптың білім сапасын арттыруда ең алдымен

әлеуметтік құзыреттің маңыздылығын байқадық. Ол үшін психологиялық ахуалды тудыратын жаттығулар мен ойындар өткізгенді жөн көрдік.

Әдістеме

Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыреттерін қалыптастыруда ойындар мен жаттығулар өткіздік. Атап айтар болсақ, «Ұжымдық сурет» жаттығуы, «Сиқырлы қорап» ойыны.

«Ұжымдық сурет» жаттығуы. Ең алдымен ойын шартымен таныстырып өтсек, балалар шеңберге отырады, әр оқушыға қағаз бен түрлі түсті қарындаш беріледі. Бірнеше минут ішінде әрқайсысы өз парағына салғысы келген суреттің бір бөлшегін салады, содан кейін парақты шеңбер бойымен әрі қарай өткізеді. Балалар ұжымдық суретті жасай отырып, басқалардың суреттерін толықтыруы керек. Бұл ойын ынтымақтастыққа, идеялармен алмасуға және әр қатысушының шығармашылық үлесін құрметтеуге ықпал етеді.

Сыныптың психологиялық ахуалын жақсарту және өзара қарым-қатынасты арттыру мақсатында сыныпқа арнайы жәшік (қорап) қойдық. Оны «сиқырлы қорап» деп атадық. Күн сайын қорапқа тапсырма жазылған карточка салып отырамыз. Әр карточкада оқушыға арналған тапсырма жазылып тұрады. Әр оқушы оны алып оқып, орындайды. Келесідей тапсырмаларды саламыз: «қасыңыздағы көршіңізге қол беріп амандас», «сыныпқа сәттілік тіле», «сенің қолыңнан бәрі келеді», «сен ақылды баласың», «бүгін күлімсіреп жүр», «сыныптасыңа қолдау көрсет» және т.б. Бұл ойын балаларға басқаларға қамқорлық жасауға, өз ойын бөлісуге және сыныпта жағымды ахуал орнатуға мүмкіндік береді.

Практикада қолдану

TAMOS Education мектебінің 1-сынып оқушыларына «Ұжымдық сурет» ойынын тәжірибеде қолдандық (1-сурет). Ойын ережесіне сай оқушылар әрқайсысы суреттің бір бөлшегін салып, қалған оқушылар оны кезекпен жалғастырды. Бұл кезде бірлесіп топтық жұмыс істе-

геннен кейін, оқушылар арасында өзара араласу, қарым-қатынасқа түсу жақсарды. Бұл жаттығуды біз сабақ барысында жиі қолданып отырдық. Осы жаттығуды қолдану барысында ең басында балаларда агрессия, сурет салған парақтарын басқалармен бөліскілері келмейтіндері, суретті бүлдіріп тастадың деген сияқты ашу тудыратын кездері де болады. Әрдайым балаларға бұл жаттығудың мақсатын

түсіндіруден жалықпадық. Бұл оларды ынтымақтастыққа, өз ойымен бөлісуге септігін тигізетінін үнемі айтып отырдық. 3-4 рет бұндай жаттығуды өткізгеннен кейін, оқушыларда өз суретін басқамен бөлісуінде агрессия, ашу, ренжу сияқты эмоция-сезімдерінің азайғанын байқадық. Яғни, оқушылар өзара түсіністікке, қарым-қатынас орната білуге ынталанды деп айтуымызға болады.

1-сурет – «Ұжымдық сурет» жаттығуын жүргізу барысы

Сонымен қатар осы сыныптың психологиялық ахуалын жақсарту мақсатында «Сиқырлы қорап» ойынын жүргіздік. Күнделікті балалар сабаққа келгенде қорапты ашып, ондағы тапсырманы орындайды. Қорап ішіндегі тапсырмалар немесе мақтау сөздер болды. Қыркүйек айында ең алғаш осы ойынды ойнап жүргенде балаларда өзіне сенімсіздік, ұялу, тапсырманы орындаудан бас тарту сияқты әрекеттерді

байқадық. Тапсырманы орындағаннан гөрі, оқушыларға мақтау сөздер (комплимент) қатты ұнады. Оған қарамастан әр оқушымен сөйлесіп, олармен тіл табысуға тырыстық. Ең басында әр оқушыға мақтау сөздерді (комплимент) қолдану арқылы оқушының өзіне сенімділігін арттыруға тырыстық. Қазан-қараша айларында оқушылар осы мақтау сөздерді (комплимент) сыныптастарына айтуды

үйренді. Яғни бұл сынып арасында өзара қарым-қатынасты нығайтып, өзара тіл табысуды жақсартты.

Әлеуметтік құзырет – кешенді дамытуды қажет етеді. Оны бір ғана жаттығумен, аз ғана уақыт ішінде дамытып немесе қалыптастырып кету мүмкін емес. Бірақ дегенмен де, осы жаттығуларды қолдану бойынша артықшылықтар мен кемшіліктерді айтуға болады. Артықшылықтары ретінде оқушылардың өзіне деген сенімділіктері, өзін-өзі бағалауы, қарым-қатынасқа түсе алуы, сыныптастарына сыйластықпен қарауды, өз затын басқамен бөлісуді үйренгенін айтуға болады. Кемшіліктері ретінде бұл жаттығуды әр пәнге сәйкес бейімдеп отырған жөн. Әр пәннің өзіндік ерекшеліктерін ескеру және оған сәйкестендіру уақыт пен ізденісті қажет етеді.

Ұсыныстар

Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыреттерін қалыптастыру бойынша келесідей ұсыныстарды айтуға болады:

1. Өзара ынтымақтастықты, тіл табыса білуді дамытуға арналған жаттығуларды қарастыру және оны тәжірибеге қосу керек;
2. Ата-аналармен бірлесіп жұмыс жасаған жөн, яғни бала үйге барған кезде де бұл жұмыс жалғасын табуы керек;
3. Осы жаттығуларды өткізген кезде балалардың жас және жеке ерекшеліктеріне мән берген жөн;
4. Әдебиеттік оқу сабақтарында сурет салудан гөрі рөлдік ойындарды жүргізген тиімдірек болуы мүмкін.

Қорытынды

Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік құзыреттерін қалыптастыру білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып

табылады, өйткені бұл баланың қоғамға сәтті бейімделуіне ықпал етіп қана қоймай, оның жеке дамуына айтарлықтай әсер етеді. Осы мақаланы жазу барысында біз әлеуметтік дағдыларды тиімді қалыптастыру қолдау көрсететін білім беру ортасын құруды, эмпатияны оқытуды, қарым-қатынас дағдыларын дамытуды, топта ынтымақтасу қабілетімен жұмыс істеуді, сондай-ақ әр баланың жеке қажеттіліктерін ескеруді қамтитын кешенді тәсілді қажет ететінін анықтадық.

Әлеуметтік құзыретті табысты қалыптастыру тек мектептегі жұмысқа ғана емес, сонымен бірге ата-аналар мен жалпы қоғамның қолдауына да байланысты екенін атап өткен жөн. Ата-аналар, педагогтер және жалпы қоғам балаларға қазіргі әлемде сәтті бейімделу және өзара әрекеттесу үшін қажетті әлеуметтік дағдылар мен өзіне деген сенімділікті дамытуға мүмкіндік беретін жағдайлар жасау үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек.

Қолданылған деректер тізімі

1. Бастауыш мектепте пәндерді оқытудың инновациялық тәсілдері бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 80 б.
2. Романов В. А., Лисина А. А. Бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас дағдылары олардың жеке қалыптасуының аспектісі ретінде // Уральский научный вестник. – 2020. – Т. 11. – №. 2. – Б. 32-37.
3. Нуридинова Г. А., Құлжабаева Г. А., Каюпова Р. О. Мектеп оқушыларының негізгі құзыреттерін қалыптастырудың жолдары // М. Әуезов атындағы ОҚМУ ғылыми еңбектері. – 2021. – Б. 93.
4. Шаяхметова А. А., Сихынбай А. Д. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру // Педагогика және психология. – 2020. – №. 3. – Б. 44.
5. Vasileiadis I. et al. The development of social competence in students with General Learning Difficulties in early primary grades: The necessity of psychological support programmes in schools // Journal of Research in Special Educational Needs. – 2024.

● ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Жунусова Г.С.

Физико-математическая школа TAMOS Education

г. Алматы

Аннотация. В статье проведен анализ научных исследований из отечественной и зарубежной педагогической литературы, посвященных формированию социальной компетентности младших школьников. Кроме того, были рассмотрены упражнения «Коллективный рисунок» и «Волшебная шкатулка», применяемые на практике с целью формирования социальной компетентности у младших школьников. В результате анализа были выявлены преимущества и недостатки этих методов. Данная статья будет полезна учителям начальных классов, студентам педагогических вузов.

Ключевые слова: социальная компетентность, коммуникабельность, эмпатия, психологический климат.

● WAYS OF FORMING SOCIAL COMPETENCES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Zhunusova G.S.

Physics and Mathematics School of TAMOS Education

Almaty, Republic of Kazakhstan

Abstract. The article analyzes scientific research from domestic and foreign pedagogical literature devoted to the formation of social competence of junior schoolchildren. In addition, the exercises "Collective drawing" and "Magic box" applied in practice for the purpose of formation of social competence in junior schoolchildren were considered. As a result of the analysis the advantages and disadvantages of these methods were revealed. This article will be useful for elementary school teachers, students of pedagogical universities.

Key words: social competence, sociability, empathy, psychological climate.

МРНТИ 14.31.05

● СТАРТАП-ПРОЕКТЫ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Контрбаева Ж.К., Кусаинова Д.Б.
КГКП «Костанайский политехнический
высший колледж», г. Костанай

Аннотация. Участие в стартап-проектах готовит студентов в будущей предпринимательской деятельности. В данной работе определены ключевые показатели формирования навыков предпринимательства, коммуникации и личного развития, которыми обладают студенты после окончания курса по разработанной методике. В данной статье кратко отражен личный опыт педагогов на протяжении многих лет. Педагогическое исследование может быть использовано специалистами стартап академии, педагогами.

Ключевые слова: предпринимательские навыки, методы исследования, мониторинг.РАФТ (роль, аудитория, форма, тема), дифференциация, исследование урока, мотивация, уровень обученности, наблюдение.

Введение

Актуальность темы определяется современными вызовами отраслей экономики, которые требуют инновационных решений. В условиях стремительных изменений в мире эффективная экономическая модернизация страны становится невозможной без активного участия специалистов нового формата. Такие профессионалы должны обладать не только высокой профессиональной компетентностью, коммуникабельностью, конкурентоспособностью, они должны быть готовыми к организации самостоятельной предпринимательской деятельности. В связи с этим, важным аспектом становится подготовка кадров в образовательных учреждениях, особенно в колледжах. Уровень развития и качество подготовки выпускников колледжей становятся ключевыми

элементами успеха в стремлении к экономической модернизации.

Одним из важных направлений современной молодежной политики является поддержка предпринимательской активности среди молодежи. В этом контексте стартапы становятся эффективным инструментом развития навыков предпринимательской деятельности. Стартап – это не просто временная организация, а поисковая лаборатория, созданная для поиска уникальной или повторяемой, масштабируемой бизнес-модели [1].

Однако, создание стартапа – это сложный процесс, который требует глубоких знаний и опыта. Экспертом О. Куданбаевым затронуты проблемы успешного стартапа и предложены стратегии и подходы для его решения. Э. Рис, [3] изучает методику

создания бизнеса с нуля. К.Н Сергеева, проводит исследования о формировании конкурентоспособной инновационной экосистемы в учебных заведениях [4].

Следует также отметить работы экономистов Абадан Г. [5] который рассматривает проблемы создания стартапа в Казахстане, Закирова Т.И. [6], который изучает проектную деятельность студентов как метод формирования компетенций студентов. Исследования показывают, что у 50 % студентов отсутствуют навыки предпринимательства и финансовой грамотности. Главной причиной этого является отсутствие специальной дисциплины, низкая осведомленность о видах предпринимательской деятельности, отсутствие бизнес-наставника, что приводит к необоснованным инвестициям в бизнес.

Одним из эффективных методов обучения навыкам предпринимательства и финансовой грамотности являются работа в клубе студенческого предпринимательства «Бизнес без границ», функционирующего на базе Костанайского политехнического высшего колледжа. Клуб является площадкой для разработки идей, обмена опытом, а также запуска реальных стартапов.

Целью данного исследования является определение роли работы над стартап-проектами в процессе обучения навыкам предпринимательства и финансовой грамотности среди студентов 3 курса. В задачи исследования входит определение первоначальных показателей навыков предпринимательства и финансовой грамотности, включить в неурочную деятельность работу над стартап-проектами и выявить результативность их применения.

Методика

Стартап – это временная форма организации в основе которой лежит инновационная идея, идея развивается с нуля, а главная цель стартапа – найти источники прибыли. В этой связи работа над стартапом является эффективным инструментом развития навыков предпринимательства и финансовой грамотности. Работа со

стартапами для студентов направлена не только на поиск уникальной бизнес-модели, но и изучение выявлять и применять стратегии, способные обеспечить его успешность и масштабируемость [7].

Методика работы над стартап-проектами является ценным средством развития предпринимательского мышления и навыков у студентов. Она активизирует творческий потенциал, стимулирует креативное мышление и обучает студентов не только создавать инновационные продукты и услуги, но и успешно их внедрять на рынок. Эта методика также способствует формированию практического опыта в области управления, стратегического планирования и командной работы, что является важным элементом подготовки будущих лидеров и предпринимателей. Ключевым элементом становится формирование финансовой грамотности, умение распознавать основные схемы мошенничества, понимание принципов функционирования финансовых пирамид. Эти компетенции играют важную роль в эффективном руководстве бизнесом и принятии обоснованных финансовых решений.

М. В. Иванова считает, что систематическая работа со студентами и передача опыта педагогического сопровождения в проектной деятельности является эффективным приемом совершенствования навыков предпринимательской деятельности и формирования финансовой грамотности. По мнению автора, такой подход не только способствует развитию ключевых навыков, но также может стать отправной точкой для основания собственного успешного бизнеса [8].

Для проведения исследования по данной теме осуществлялось динамическое наблюдение студентов 3 курса (20 человек, возраст 17-18 лет), различных специальностей и на базе КГКП «Костанайский политехнический высший колледж» Управления образования акимата Костанайской области, г. Костанай.

Первоначальный уровень развития навыков предпринимательства и финансовой грамотности студентов был определен на

основе комплекса диагностических методик:

1. Опросники по предпринимательским навыкам.
2. Кейс-стади по финансовой грамотности.
3. Симуляционные игры по управлению предприятием.
4. Ролевые игры по предпринимательству.
5. Курс лекций с участием успешных предпринимателей
6. Самооценка и обратная связь

Результаты оценивались следующим образом:

4 балла: Высокий уровень - студент продемонстрировал выдающиеся навыки и полное выполнение заданий.

3 балла: Средний уровень - студент справился со всеми заданиями на приемлемом уровне, но без выдающихся результатов.

2 балла: Низкий уровень - студент показал ограниченные навыки, испытывая трудности в выполнении заданий.

1 балл: Очень низкий уровень - студент не смог выполнить все задания, либо отказался от их выполнения.

Общий уровень определяется по сумме баллов за все задания диагностической методики.

В результате первоначальной диагностики у студентов отмечался низкий уровень предпринимательских знаний финансовой грамотности, также были диагностированы искаженные знания по бизнес-сфере. Студенты затруднялись в освоении более сложных аспектов предпринимательской деятельности, таких как стратегическое планирование, анализ рисков, и применение инновационных методов в бизнесе. Наблюдалось, что уровень понимания финансовых показателей и использование соответствующих инстру-

ментов оценки были вызовом для многих студентов. Также выявлены трудности в разработке бизнес-планов и в умении адаптироваться к динамичным сценариям рынка. Основные проблемы касались отсутствия опыта в принятии бизнес-решений и недостаточной уверенности в разработке и внедрении инновационных идей. Эти наблюдения указывают на необходимость дополнительной работы в направлении повышения качества обучения и подготовки студентов к более сложным аспектам предпринимательства и финансовой грамотности (таблицы 1-6 с пометкой «До»).

Практическое применение

На формирующем этапе было проведено исследование с целью: определение роли работы над стартап – проектами в процессе обучения навыкам предпринимательства и финансовой грамотности среди студентов 3 курса.

Внеклассная деятельность: Клуб студенческого предпринимательства «Бизнес без границ».

Количество участников: 20 человек

Возраст: 17-18 лет

Занятия проводились 2 раз неделю по расписанию.

Работа со стартапов- проектами включало:

Изучение основных аспектов организации предпринимательской деятельности;

- ▶ Анализ проблем, связанных с финансовой грамотностью, мошенничеством и лудоманией;
- ▶ Разбор кейсов на связанных с законодательством;
- ▶ Разработка алгоритма действий для симуляционных и ролевых игр;
- ▶ Определение роли команды и каждого участника в ней;
- ▶ Подведение итогов, включая анализ, самоанализ и поощрение.

Рассмотрим основные направления и содержание работы по развитию навыков предпринимательства и финансовой грамотности у студентов с примерами:

- 1) Опросники по предпринимательским навыкам.

Студентам предоставляются вопросники, направленные на оценку их базовых знаний и понимания в области предпринимательства и финансов. Он включает вопросы о понимании ключевых понятий, базовых принципах и навыках.

- 2) Кейс-стади по финансовой грамотности.

Студенты анализируют реальные кейс-стади, связанные с финансовой деятельностью предприятий. Этот метод помогает им применять теоретические знания в практических сценариях и развивать критическое мышление.

Проведите анализ кейса по теме: Успешный Стартап в Мире Технологий

Ситуация: Стартап «TechGenius» создал уникальное программное обеспечение для оптимизации бизнес-процессов в малом бизнесе. Компания привлекла внимание инвесторов и получила значительный капитал. Однако, несмотря на успешное начало, компания столкнулась с рядом финансовых проблем.

Вопросы для анализа:

- ▶ Разберите, какова структура финансов компании. Как распределены активы и обязательства?
- ▶ Какие методы компания использовала для привлечения инвестиций? Каковы плюсы и минусы каждого метода?
- ▶ Какие расходы приоритетны, а какие можно оптимизировать?
- ▶ Какие риски возникли в деятельности стартапа? Как можно было бы избежать или управлять этими рисками?
- ▶ Как компания может обеспечить финансовую устойчивость в долгосрочной перспективе?

Вопросы для рассуждения:

- ▶ Как компания может диверсифицировать источники дохода?
 - ▶ Какие стратегии снижения налогов можно было бы применить?
 - ▶ Какие факторы внешней среды могут повлиять на финансовое положение компании?
- 3) Симуляционные игры по управлению предприятием.

Создается благоприятная среда, симулирующие реальные бизнес-ситуации, это помогает студентам развивать навыки принятия решений в условиях неопределенности, а также выстраивать стратегии для эффективного управления предприятием.

Сценарий симуляции: «Предприятие виртуального города»

Контекст: Студенты представляют группы управляющих команд, которые получили возможность вести свой собственный виртуальный город в экономической симуляции «Предприятие виртуального города». Каждая команда ответственна за различные аспекты городской жизни и бизнеса, включая инфраструктуру, торговлю, образование, и экологию.

Этапы игры:

1. Запуск города

Каждая команда получает виртуальный бюджет для старта.
2. Развитие инфраструктуры

Команды принимают решения о строительстве жилых зон, предприятий, дорог, и другой инфраструктуры. Студенты сталкиваются с проблемами, такими как бюджетные ограничения и экологические вопросы.
3. Торговля и экономика

Команды решают, какие бизнесы развивать в городе и как управлять коммерческой активностью. Студенты сталкиваются с проблемами мировых экономических трендов.

4. Социальная политика и образование
Команды принимают решения о системе образования, здравоохранения и социальной политике. Студенты оценивают влияние своих решений на уровень жизни горожан.

5. Экологическое управление
Студенты сталкиваются с экологическими проблемами и решают, как обеспечить устойчивость города.

6. Глобальные События
Внешние события, такие как финансовый кризис, природные бедствия, или технологические инновации, влияют на каждый город.

7. Итоги и обсуждение
По завершении симуляции команды анализируют результаты своих решений и обсуждают, как они справились с проблемами.

Примечание: Сценарий симуляции «Предприятие виртуального города» создаёт реалистичные условия для принятия решений, отражая многогранные проблемы, с которыми предприниматели сталкиваются в современном мире бизнеса.

4) Ролевые игры по предпринимательству.

Студенты принимают роли предпринимателей в заданных сценариях, что способствует развитию коммуникативных навыков, а также позволяет им пробовать различные стратегии и решения.

Сценарий ролевой игры на тему: «Стартап инкубатор»

Контекст: Студенты оказываются в роли участников программы стартап-инкубатора, где каждый из них является предпринимателем, работающим над своим стартапом.

Этапы ролевой игры:

1. Инкубационный Процесс
Каждый студент представляет свой

стартап и определяет его цель, продукт или услугу.

2. Формирование команд
Студенты формируют команды, имитируя реальный процесс подбора соучредителей и специалистов для своих стартапов.

3. Бизнес-планирование
Каждая команда разрабатывает бизнес-план, включая маркетинговую стратегию, финансовый план и план управления.

4. Презентация инвесторам:
Команды готовят и представляют свои стартапы перед «панелью инвесторов» (преподавателями и студентами-слушателями)

5. Финансовые решения
Студенты сталкиваются с финансовыми вызовами, такими как привлечение инвестиций, управление бюджетом и оценка стоимости компании.

6. Маркетинговые сценарии
Команды разрабатывают маркетинговые кампании, взаимодействуют с потенциальными клиентами и анализируют конкуренцию.

7. Кризисные ситуации
Студенты сталкиваются с кризисами, такими как потеря клиента, технические проблемы или изменение рыночных условий.

8. Обмен опытом
По завершении игры студенты обмениваются опытом и обсуждают, что они узнали из этого опыта.

Примечание: Данный сценарий ролевой игры «Стартап инкубатор» создает атмосферу реального мира предпринимательства, позволяя студентам пробовать различные роли и стратегии в безопасной обучающей среде.

5) Курс лекций с участием успешных предпринимателей

Приглашение опытных предпринимателей на лекции обогащает опыт студентов реальными историями успеха и вызовами, с которыми они столкнулись, что вдохновляет и передает практические знания.

Курс лекций с участием успешных предпринимателей включают следующие этапы:

- ▶ Лекция начинается с обзора основ предпринимательской деятельности, выявляя ключевые аспекты и понятия, которые будут рассмотрены на протяжении курса.
- ▶ Лекторы делятся своим опытом и рассказывают о том, какие навыки являются критическими для успешного предпринимательства. Это включает в себя аспекты решения проблем, принятия решений и коммуникации.
- ▶ Происходит обсуждение реальных кейсов, в которых предприниматели делятся своими историями успеха и столкновениями с трудностями. Студенты анализируют эти сценарии и выделяют ключевые моменты.
- ▶ Лекции включают в себя практические советы и инструкции, как успешно преодолеть трудности, с которыми сталкиваются предприниматели в своей деятельности.
- ▶ Лекторы делятся своими историями мотивации и вдохновляют студентов на предпринимательский подход к своей жизни и карьере.
- ▶ Завершается лекция с сессии вопросов и ответов, где студенты могут задать вопросы лекторам и получить дополнительные разъяснения.

б) Самооценка и обратная связь

Система самооценки и обратной связи помогает студентам рефлексировать над своими успехами и трудностями, ставя перед ними задачи для дальнейшего совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности. После презентации бизнес-идеи, студенты получают обратную связь и сами могут высказать свое мнение и сделать выводы.

Цель обратной связи: обеспечение студентов информацией о качестве их работы в рамках программы развития предпринимательских навыков, а также предоставление рекомендаций по улучшению и дальнейшему профессиональному росту.

Процесс самооценки и обратной связи включает несколько этапов:

- ▶ Представление бизнес-идеи, на этом этапе студенты представляют свои бизнес-идеи перед аудиторией, что становится отправной точкой для последующей оценки.
- ▶ Самооценка происходит после презентации каждый студент проводит самооценку своей работы, анализируя сильные стороны и области для улучшения. Они оценивают свои навыки предпринимательства и финансовой грамотности.
- ▶ Обратная связь от преподавателей и студентов - слушателей, студентам-выступающим представляют конструктивную обратную связь по их бизнес-идеям и презентациям, включает в себя выделение сильных сторон и предложения по улучшению.
- ▶ Открытая дискуссия, на данном этапе следует открытая дискуссия, где студенты могут высказываться, делиться своими мнениями и обсуждать предложенные идеи, что способствует обмену опытом и взаимному обучению.
- ▶ Рефлексия и разработка плана улучшений, базируется основе полученной обратной связи и самооценки студенты проводят рефлексия и разрабатывают план дальнейшего совершенствования своих навыков предпринимательства и финансовой грамотности.

После проведения формулирующей работы было проведено контрольное исследование уровня совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности (таблица с пометкой 1- 6 с пометкой «После», результаты диагностики в графическом виде представленный «До» и «После» в рисунках 1-6)

1. Уровень развития предпринимательских навыков по средствам оценочных анкет

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	0	-	5	25
Средний	0	-	12	60
Низкий	5	25	6	15
Очень низкий	15	75	0	-

2. Уровень работы с кейсами по финансовой грамотности

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	0	-	8	40
Средний	3	15	6	30
Низкий	5	25	6	30
Очень низкий	12	60	0	-

3. Уровень освоения принципов и алгоритма работы симуляционных игры по управлению предприятием

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	2	10	10	50
Средний	3	15	4	20
Низкий	5	25	6	30
Очень низкий	10	50	0	-

4. Уровень освоения принципов и алгоритма работы ролевых игр по предпринимательству

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	3	15	5	25
Средний	2	10	3	15
Низкий	3	15	6	30
Очень низкий	12	60	7	35

5. Уровень освоения курса лекций с участием успешных предпринимателей

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	1	5	9	45
Средний	2	10	3	15
Низкий	7	35	8	40
Очень низкий	10	50	0	-

6. Уровень контроля самооценки и обратной связи

Уровень	До		После	
	Количество студентов	%	Количество студентов	%
Высокий	0	-	10	50
Средний	2	10	3	15
Низкий	10	50	4	20
Очень низкий	8	40	3	15

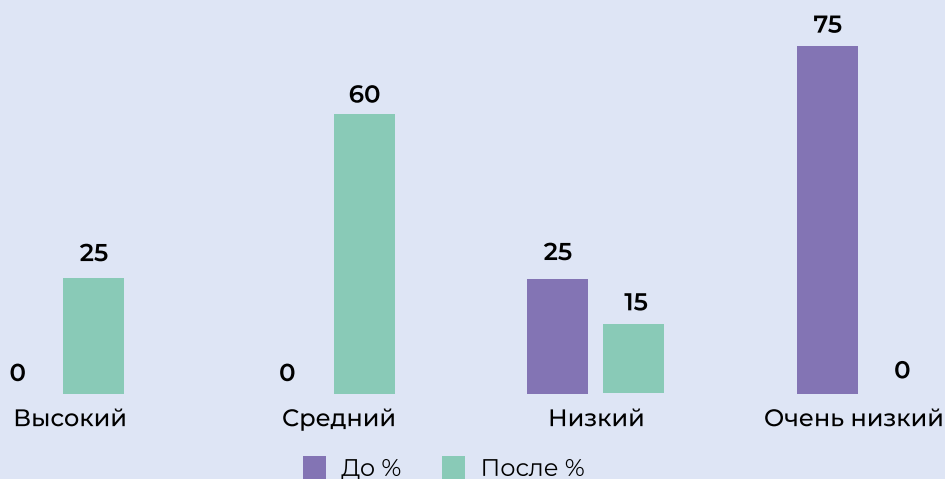

Рисунок - 1. Уровень развития предпринимательских навыков по средствам оценочных анкет

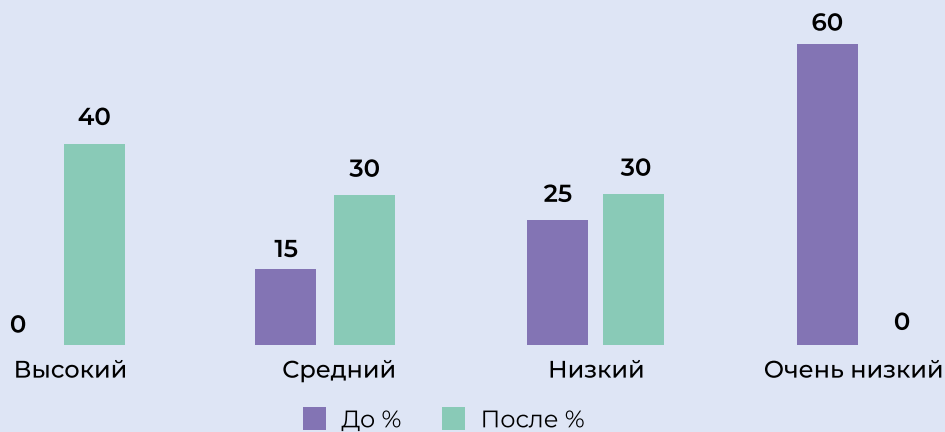

Рисунок - 2. Уровень работы с кейсами по финансовой грамотности

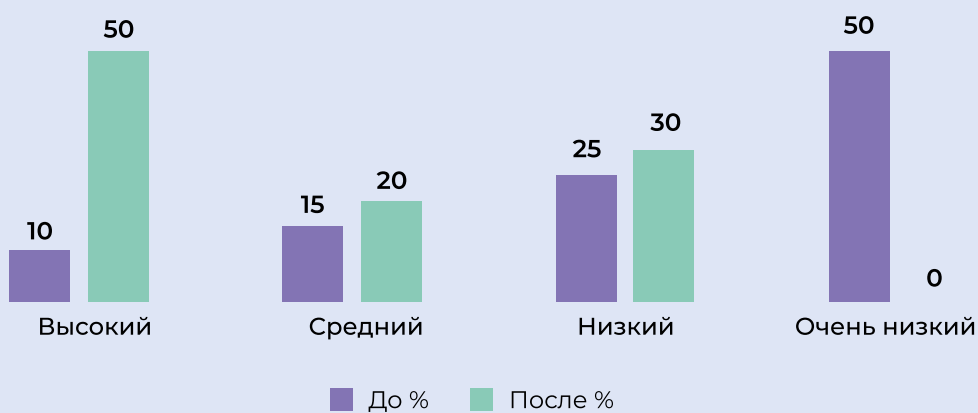

Рисунок - 3. Уровень освоения принципов и алгоритма работы симуляционных игры по управлению предприятием

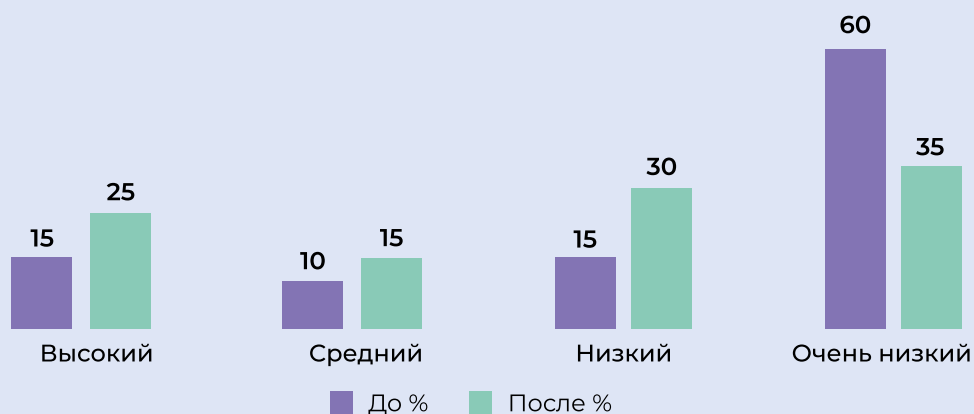

Рисунок - 4. Уровень освоения принципов и алгоритма работы ролевых игр по предпринимательству

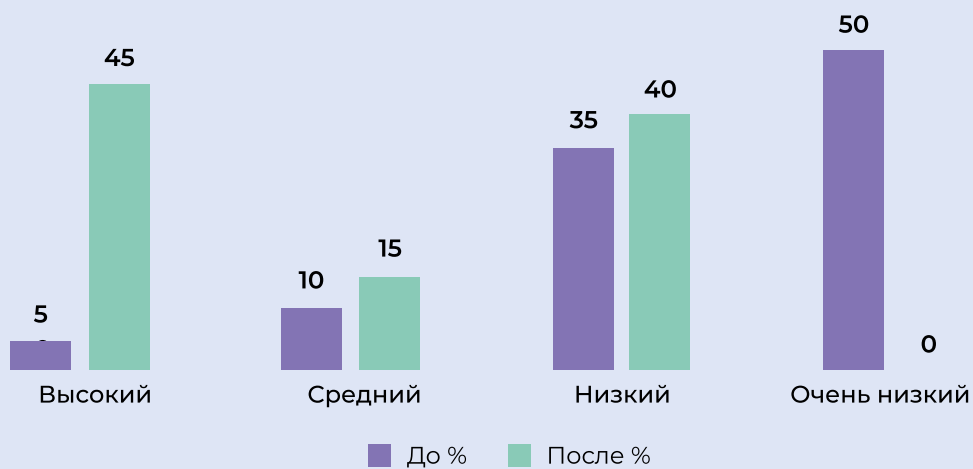

Рисунок - 5. Уровень освоения курса лекций с участием успешных предпринимателей

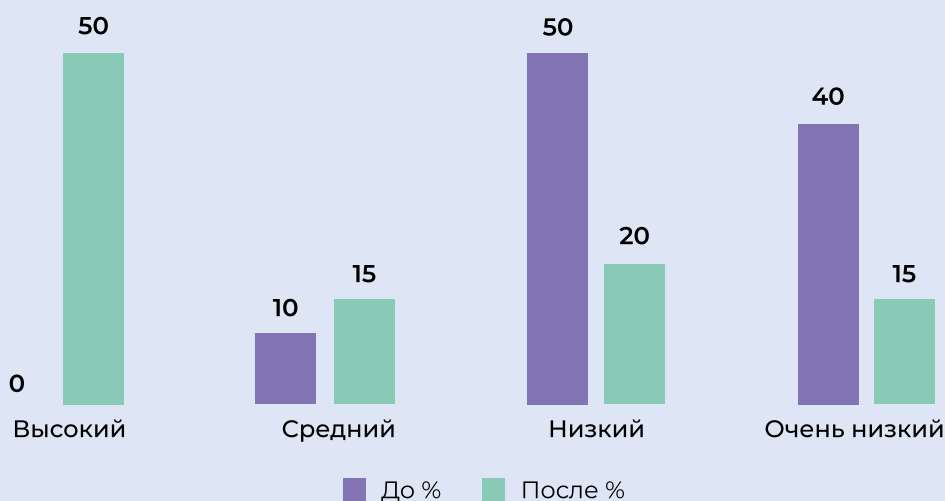

Рисунок - 6. Уровень контроля самооценки и обратной связи

В итоге несмотря на то, что по-прежнему у некоторых студентов наблюдается низкий уровень предпринимательских навыков и финансовой грамотности, большинство из них показали положительную динамику совершенствования навыков под влиянием систематической работы над стартап - проектами.

Рекомендации

Таким образом, вовлечение студентов в работу над стартап-проектами, как средство формирования и совершенствование навыков предпринимательства и финансовой грамотности, может быть систематически использована на во всех учебных заведениях.

Рекомендации к подбору и проведению работы над стартап-проектами, для совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности:

1. Выбирайте стартап-проекты, которые соответствуют уровню подготовки и интересам студентов, обеспечивая оптимальное сочетание вызовов и достижимости;
2. Предоставляйте студентам возможность применять теоретические знания в практических сценариях, уделяя внимание решению реальных бизнес-проблем;
3. Приглашайте опытных предпринимателей для лекций и обмена опытом, что создаст вдохновляющую обстановку и даст студентам практические знания;
4. Устраивайте тренинги и конференции по предпринимательской деятельности для систематического обучения и обмена опытом;
5. Включайте ролевые игры и сценарии, чтобы студенты могли пробовать раз-

личные стратегии, а также развивать навыки коммуникации;

6. Создавайте систему обратной связи и самооценки, которая позволяет студентам анализировать свои успехи и учиться на ошибках;

Несмотря на эффективность работы над стартап-проектами для формирования и совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности, данная методика может иметь свои несовершенства:

- 1) Некоторые стартап-проекты могут быть слишком абстрактными, что затрудняет их практическую реализацию и понимание студентами.
- 2) Не всегда у студентов и учебных заведений есть доступ к достаточным ресурсам, что может ограничивать реализацию амбициозных идей.
- 3) Некоторые преподаватели могут не обладать достаточным опытом в сфере стартапов, что может снизить качество обучения.
- 4) Ограниченный учебный период может не позволять студентам полноценно развивать и реализовывать сложные стартап-проекты.
- 5) Оценка стартап-проектов может быть субъективной и зависеть от различных факторов, что может влиять на справедливость оценок.

Одним из критических недостатков методики работы над стартап-проектами является значительное ограничение доступных студентам финансовых и материальных ресурсов. Недостаток средств может стать преградой на пути полноценной реализации перспективных идей и внедрение проектов может столкнуться с ограничениями как в бюджете, так и во времени. Это фактор может влиять на разнообразие и масштабность стартапов, создаваемых студентами, ограничивая возможности полного раскрытия предпринимательского потенциала.

Заключение

Данное исследование было направлено на изучение методики работы над стартап-проектами, для формирования и совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности. В статье были рассмотрены теоретические основы предпринимательской деятельности, определены основные направления коррекции навыков, выявлены показатели совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности до и после.

После проведения формирующей работы над стартап-проектами с целью совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности отмечается повышения уровня освоения указанных навыков:

- ▶ отмечается высокий уровень освоения теоретического материала, который был определён по средством оценочных анкет;
- ▶ высокие показатели зафиксированы по работе с кейсами по финансовой грамотности;
- ▶ отличный уровень зафиксирован по освоению принципов работы симуляционной игры;
- ▶ хороший показатель по уровню освоения принципов работы ролевых игр по предпринимательству;
- ▶ высокий показатель освоения курса лекций с участием успешных предпринимателей;
- ▶ показатель контроля самооценки и обратной связи показал хороший результат.

В общем, студенты показали положительную динамику работы над стартап-проектами для совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности под влиянием дополнительных занятий в клубе студенческого предпринимательства.

Практические результаты данных динамического наблюдения по работе над

стартап-проектами для совершенствования навыков предпринимательства и финансовой грамотности могут быть интересны педагогам, специалистам стартап академии и бизнес-тренерам.

Список использованных источников

1. Закон Республики Казахстан «О государственной молодёжной политике» от 9 февраля 2015 года № 285-V ЗРК
2. **Кундакбаев О.** Создай успешный стартап/ Кундакбаев О. - Казахстан: Алматы, 2023. - 166 с.
3. **Рис Э.** Бизнес с нуля. Метод Lean Startup для быстрого тестирования идей и выбора бизнес-модели / Э. Рис. – Москва: ПГПУ, 2013. – 214 с.
4. **Сергеева К.Н.** Формирование конкурентоспособной инновационной экосистемы университа: автореферат дис. к-та. эконом. наук: 08.00.05 / Сергеева Ксения Николаевна. – Москва, 2015. – 29 с.
5. **Абадан Г.** Бизнес по-любви или как создать стартап в Казахстане. Махаббатпенбизнес немесе Қазақстанда бизнес ашудын жолдары/ Абадан Г.- Казахстан: Алматы, 2019. - 150 с.
6. **Закирова Т.И.** Проектная деятельность студентов как метод формирования компетенций студентов вузов // Современные проблемы науки и образования. – 2017. – № 5.
7. **Бармина, В.Я.** Педагогическое проектирование деятельности учителя по формированию универсальных учебных действий / В. Я. Бармина // Школа и производство. 2016. № 3.
8. **Иванова, М.В.** Опыт педагогического сопровождения проектной деятельности школьников / М. В. Иванова Школа и производство. 2013. № 4.

● СТАРТАП-ЖОБАЛАР – БОЛАШАҚ МАМАНДАРҒА КӘСІПКЕРЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ҚҰРАЛЫ

Контрбаева Ж.К., Кусаинова Д.Б.

«Қостанай политехникалық жоғары колледжі» КМҚК,
Қостанай қ.

Аңдатпа. Стартап-жобаларға қатысу студенттерді болашақ кәсіпкерлік қызметке дайындайды. Бұл жұмыста студенттер курсты аяқтағаннан кейін де колледжде білім алған жастар үшін пайдалы болатын кәсіпкерлік, коммуникациялық және жеке даму дағдыларын қалыптастыратын құзыреттер туралы да зерттеу жүргізілген. Осы мақалада көптеген жылдар бойы мұғалімдердің жеке тәжірибесі қысқаша сипатталған. Педагогикалық зерттеуді стартап академиясының мамандары, педагогтер пайдалана алады.

Түйінді сөздер: кәсіпкерлік дағдылар, зерттеу әдістері, мониторинг.

● STARTUP PROJECTS AS AN EFFECTIVE TOOL FOR FUTURE PROFESSIONALS TO DEVELOP ENTREPRENEURIAL SKILLS

Kontrobayeva Zh. K., Kusainova D. B.

Kscp “Kostanay Polytechnic higher college”,
Kostanay

Abstract. Participation in startup projects prepares students for future entrepreneurial activities. This paper identifies the key indicators of the formation of entrepreneurship, communication and personal development skills that students possess after completing the course according to the developed methodology. This article briefly reflects the personal experience of teachers over the years. Pedagogical research can be used by specialists of the startup academy, teachers.

Keywords: entrepreneurial skills, research methods, monitoring.

FTAMP 14.25.05.

ӘЛЕУМЕТТЕНУ ПРОЦЕСІНДЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Кулжабекова С.О.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана қ.

Аңдатпа. Мақалада әлеуметтену кезеңінде жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастырудың тиімді әдістері қарастырылды. Жасөспірімдер бойында құндылықтарды қалыптастырудың кеңес беру, топтық жұмыс, ата-аналармен байланыста жұмыс жасау, этикалық квесттер, әртүрлі ойын әдістері, виртуалды турлар, белсенді пікірталастар және әлеуметтік желілерде оқу-тәрбие мазмұнын құру сияқты тәсілдерге талдау жасалды. Сонымен қатар заманауи тенденцияларды ескере отырып, әлеуметтік желілердің құндылықтарды қалыптастырудағы әсер-ықпалдары да зерделенді.

Мақалада нұсқаулықтар мен әртүрлі тәсілді қолданудың практикалық мысалдары да берілген.

Түйінді сөздер: құндылықтар, әлеуметтену, жасөспірімдер, әлеуметтік желі, білім беру, әлеуметтік педагог.

Кіріспе

Қазіргі қоғам жасөспірімдердің құндылық бағдарларын әлеуметтену процесі арқылы дарыту, меңгерту және үйрету проблемасымен бетпе-бет келіп отыр. Жасөспірімдік шақ адамның тұлғалық дамуы мен болашақ өмірін анықтайтын құндылық бағдарларын қалыптастырудың алғышарты болып табылады. П.Сорокин жоғары құндылықты жеке тұлға ретінде қарастыра отырып, қазіргі заманда адам ешкімге құрал бола алмайтындығын айтты [1]. Демек, қазіргі уақытта бұл процесс тұлғаның құрылымына, оның дүниетанымы мен қоршаған әлеммен қарым-қатынасына байланысты жүзеге асырылуда.

Осы тақырыпты зерттеген ғалымдар Н.В. Шувалова пен А.М. Муталимова өз

еңбектерінде құндылық бағдарлары әлеуметтенудің өнімі болып табылатынын, оны жеке көзқарастар, ішкі әлеуметтік және топтық құндылықтар басқарады деген пайым жасайды [2]. Демек, құндылық бағдарлар әлеуметтену процесінде өмір бойы қалыптасады. Құндылықтардың маңызды екенін әрқашан айтып отыру, көрсету жасөспірімдердің қабылдау жүйесіне тікелей әсер етеді. Құндылық бағдары айқын емес жасөспірім болашақтағы миссиясын айта алмайды, өз өмір жолын тани алмайды. Сондықтан да «Әлеуметтену процесінде жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастыру әдістерін зерттеу өзекті» дей аламыз. Бұған оқушылардың рухани-адамгершілік дамуын қамтамасыз етуге, олардың бойында жалпыадами құндылықтарды қалыптастыру мен әлеуметтендіруге,

кәсіби бағдарлауға, сыни ойлауды дамытуға, қауіпсіз өмір салтын қалыптастыруға бағытталған 2020-2025 жылдарға арналып бекітілген «Құндылықтарға негізделген білім беру» жобасы дәлел бола алады [3].

Қазіргі таңда аталған мәселеге баса назар аудару өте маңызды әрі оның болашақ елдің ертеңінін дамыту жолында өте қажетті дей аламыз. Бүгінгі таңда жасөспірімдер әртүрлі ағындарға ілесіп, әлеуметтік медиа және түрлі мәдени әсерлерге байланысты қиындықтарға тап болуда. Нақты құндылық бағдарларының болмауы

жасөспірімдер үшін бағдардың бұзылуына және өмірдің мәнін жоғалтуына әкелуі, соңында олардың болашағына кері әсер етуі мүмкін.

Қазіргі заманғы талаптар мен тенденцияларды ескере отырып, әлеуметтену процесінде жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастыру әдістерін нақтылау әдістемелік зерттеудің басты мақсаты болып табылады.

Құндылық бағдарларын қалыптастыру әдістерінің тарихы әртүрлі педагогикалық және философиялық ұғымдар мен тұжырымдар аясында бастау алады. (7-кесте)

7-кесте- Құндылық бағдарларын қалыптастырудың әдістерінің тарихи кезеңдері

Жылдар	Құндылық бағдарларын қалыптастырудың әдістерінің тарихи кезеңдері
1 XIX ғ. дейін	Білім арқылы адамгершілікке тәрбиелеу басты назарда
2 XIXғ. - XX ғ. басы	Психология мен әлеуметтік ғылымдардың дамуымен психотерапиямен жұмыс істеу әдістері пайда болды
3 1960-1970 жж	Топтық жұмысқа, әлеуметтік психотерапияға, топтық құндылық стереотиптеріне мән берілді
4 2000 ж. дейін	Жасөспірімдік кезеңнің ерекшеліктерін ескере отырып, тұлғаны зерттеудің дараланған әдістері қолданыла бастады
5 XXI ғ	Қазіргі заманғы технологияларды құндылықтар жүйесіне интеграциялау. Білім беру платформалары мен ресурстарын цифрландыру

Кестеде берілген құндылықтардың қалыптасу тарихына шолудан әлеуметтену процесінде білім беру алдында тәрбие іргетасы қаланып келе жатқанын түсінуге болады. Құндылық бағдарларды қалыптастыру әдістерінің эволюциясына ықпал ететін даму психологиясы, әлеуметтік педагогика, тұлғаны зерттеу сияқты еңбектерді саралай келсек, ғылым, білім, тәрбие ұғымдарын тұлғаны әлеуметтендіру процесінде ұштастыратын болсақ, рухани жаңғыруға қол жеткізуге болады деген болжамдар айтылған. Бұған И.Ю. Кузнецованың өмірдің әртүрлі саласындағы құндылықтардың қалыптасу кезеңінде болатын өзгерістерді бағалай отырып, жастардың құндылық бағдарларын қалыптастырумен байланысты әлеуметте-

нудің үш кезеңін анықтап бергені дәлел бола алады:

1. *әлеуметтік-мәдени ортада жеке тұлғаның тәжірибесін қалыптастыру;*
2. *білім/мамандық алу;*
3. *кәсіби маңызды қызмет [4].*

«Адам қоғам мүшесі болып тумайды, әлеуметтенудің ұзақ процесінде оның мүшесі болады» деп есептеген Д.Дьюи де тұлға мен әлеуметтенуді бір процесс ішінде қарастырады [5].

Л.В. Мардахаев «әлеуметтену – тұлғаның, оның санасының қалыптасуы, әлеуметтік рөлдер мен мінез-құлық тәжірибесін сіңіру, жас ерекшеліктеріне қарай әле-

уметтік қарым-қатынас пен көріністер стилін меңгеру, қоршаған ортаның өзіндік ерекшелігі және өзіндік белсенділік» деп көрсетсе [6], М.М. Плоткин әлеуметтену арқылы жеке адам өзінің қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, белгілі бір қоғамға немесе әлеуметтік топқа тән құндылықтарды, нормаларды, мінез-құлық үлгілерін меңгереді деген түсінік қалыптастырады [7].

Бұл пікірлерден, әлеуметтену процесі ерте балалық шақтан басталып, өмір бойы жалғасатынын, осы орайда білім мен тәрбие қатар жүруі керек екенін пайымдаймыз. Білім, отбасы тәрбиесі, ұлттық көзқарастарды қалыптастыру, басқалармен қарым-қатынас – мұның бәрі әлеуметтену процесінің бір бөлігі ғана.

Осылайша жасөспірімнің әлеуметтенуі – оның тұлғалық дамуына әсер ететін және қоғамдағы орнын анықтайтын әлеуметтік дамумен қарқынды әрекеттестік кезеңі деген болжамға тоқталамыз. Бұл кезеңде жасөспірімдердің құндылықтары, сенімдері, әлеуметтік дағдылары және жеке басы дамиды. Ал әдістер жеке адамның әлеуметтік ортаға бейімделуіне мүмкіндік беретін әлеуметтік мәдени нормаларды, құндылықтарды, тіл мен рөлдерді қалыптастыруды көздейді.

Әдістеме

Ғылыми әдебиет деректерінде «әдістер – белгілі бір мақсатқа жету үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер және құралдар жүйесі» деп түсінік берілген. Құндылықтар – қоршаған әлемге деген көзқарас негізін құрайтын сенімдер, көзқарастар, принциптер, идеалдар. Құндылық бағдарлары – адам қызметінің бағыты мен мазмұнын сипаттайтын, адамның дүниеге, өзіне деген жалпы көзқарасын анықтайтын, жеке ұстанымдарына, мінез-құлқы мен іс-әрекетіне мән мен бағыт беретін күрделі әлеуметтік-психологиялық құбылыс [8]. Осыдан жасөспірімдердің бойында жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру қажеттілігі туады. Ал бұл процесс отбасынан бастау алып, мектепте ары қарай дамытылады. Бірақ құндылықтар жүйесін қалыптастыру жұмысын жоспарлаудан бұрын мұғалім тұлғаның аксиологиялық

сферасын зерттейді. Ол үшін диагностикалық әдістерді меңгерген және жеке тұлғаның құндылық басымдықтары мен нұсқаулары туралы мәліметтер алуға мүмкіндік беретін әртүрлі әдістерді қолданған жөн.

Бұл зерттеуде «әдістер» жасөспірімдердің құндылық бағдарларына әсер ету үшін мұғалімдер мен әлеуметтік педагогтер қолданатын жүйеленген стратегиялар мен құралдар ретінде қарастырылса, ал «құндылықтар» әлеуметтену процесі арқылы қалыптасқан тұрақты сенімдер мен қағидалар ретінде қарастырылатын болады.

Жасөспірімдердің әлеуметтену процесінде құндылық бағдарларын қалыптастыру үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болады, соның ішінде:

1. Жеке кеңес беру ретінде жасөспірімдерді өз құндылықтары туралы ойлануға, жеке мақсаттарын анықтау үшін ашық және қолдау диалогтарын жүргізу әдісі.
2. Тәжірибе алмасу және құнды тақырыптарды талқылау үшін топтық талқылаулар, жобалар мен жағдаяттар туғызуға болады.
3. Жасөспірімдердің әлеуметтену процесін талқылау үшін ата-аналар клубтарын ұйымдастыра отырып, ата-аналарды оқу-тәрбие үрдісіне тарту, семинарлар өткізу.
4. Белсенділіктерін арттыруға және құндылық жағдаяттарын талқылауға көмектесу үшін түрлі ойын әдістерін кіріктіру.
5. Мәдениеттердің әртүрлілігімен және құндылықтар жүйесімен танысу үшін виртуалды кездесулер мен экскурсиялар ұйымдастыру.
6. Әлеуметтік желілерде интерактивті білім беру жобаларын құру, контентті жариялау, құндылықтарды талқылауға ықпал етуге болады.
7. Тәлімгерлік жүйесі құрылып, онда танымал тұлғалар арқылы жасөспірімдерге құндылық бағдарларын қалыптастыруға көмектесу.

8. Әлеуметтік қорғауды дамыту бойынша қайырымдылық және қоғамдық іс-шараларға тарту.
9. Құндылықтарды жүзеге асыру мақсатында өнер, музыка, әдеби шығармашылық жобаларға тарту.

Әртүрлі әдістерді, соның ішінде қазіргі заман талабына сай дамып бара жатқан әлеуметтік желілерді біріктіру жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастыруға көп қырлы және тиімді тәсіл бола алады.

Бұл әдістерді кез келген педагог маман, сонымен қатар түрлі категориядағы жасөспірімдердің тұлға ерекшеліктерін ескере отырып, әлеуметтік педагог та өз тәжірибесінде қолдана алады. Әлеуметтік педагог осы әдістерді мысалға ала отырып, жасөспірімдердің әлеуметтену процесінде олардың құндылық бағдарларын қалыптастыруға тиімді ықпал етіп, қолдаушы және дамытатын білім беру ортасын құра алады. Дегенмен салыстырмалы талдау жасап көрейік. (2-кесте)

2-кесте - Жасөспірімдердің әлеуметтену процесінде құндылық бағдарларын қалыптастырудағы педагогтер мен әлеуметтік педагогтердің жұмыс әдістерін салыстырмалы талдау

	Критерий	Мұғалімнің жұмысы	Әлеуметтік педагог жұмысы
1	Мақсат	Оқу процесі, технологиялық жетістіктер	Әлеуметтік бейімделу, тұлғаны дамыту, құндылықтар жүйесін бақылау.
2	Әдістері	Сабақтар, пәндік сабақтар, білімді тексеру	Топтық тренингтер, кеңестер, жобалық іс-шаралар, мәселелерді шешудегі медиация
3	Фокус	Оқу іс-әрекеті, пәндік білімді меңгерту	Әлеуметтік дағдылар, эмоционалды қолдау, ынтымақтастық, тұлғааралық қарым-қатынас
4	Өзара әрекеттесу	Негізінен оқу пәндері мен сыныптағы іс-шаралар аясында	Әртүрлі құрылымдармен ынтымақтастық; отбасылар, қызмет көрсету ерекшеліктері, психологтар.
5	Әсер ету аймағы	Оқыту және оқу ортасы	Кең әлеуметтік-мәдени контекст, мінез-құлыққа әсері, қоғамдағы жек көру сезімдері
6	Бағдарлау	Техникалық, оқу жетістіктері туралы	Жеке даму, экономикалық бейімделу, эмоционалды әл-ауқат үшін
7	Жеке көзқарас	Ғылыми қажеттіліктер мен жетістіктерге бағытталған.	Жасөспірімнің ерекшеліктерін, эмоционалды және әлеуметтік бейнесін үйретеді
8	Ата-аналармен ынтымақтастық	Білім беру мәселелерімен шектелген	Отбасылық жиналыстарды, отбасылық мәселелерді талқылауды, білім беру тәжірибесін қолдауды қамтиды
9	Қабілеттерін дамыту	Ғылыми дағдыларды дамытуға көңіл бөледі.	Әлеуметтік, эмоционалды және тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларын дамытуды қамтиды

Бұл салыстырмалы талдау жасөспірімдердің құндылық бағдарларына қатысты мұғалім мен әлеуметтік педагог рөлдерінің айырмашылығын көрсетеді. Мұғалім құрылымдық аспектілерге баса

назар аударса, әлеуметтік педагог жеке дамуды, экономикалық бейімделуді және эмоционалды әл-ауқатты қамтитын кеңірек әлеуметтік-мәдени контекстке назар аударады.

Практикада қолдану

1.«Кино» әдісі. Тәрбие сағатында тәжірибеден өтті.

Қатысқаны: 25 оқушы

Әдістеме: 5-7 сынып оқушыларының құндылық бағдарларын зерттеу «Кино» әдісі (Д.А. Тулинов).

Қажетті құралдар: қаламдар, сұрақ қағаздары

Әдістеменің мақсаты: жас жеткіншектердің құндылық бағдарлары мен қажеттіліктерін зерттеу.

Зерттеудің барысы: Оқушылар ұсынылған сұрақ нұсқалардың ішінен үш нұсқаны таңдап, оларды «алдымен не туралы» және «кейін не туралы» деген ретпен орналастыру керек.

Зерттеу формасы: 1. Сен жолдастарыңмен бірігіп фильм түсіріп жатырсың. Ол не туралы болмақ?

- ▶ Өз сыныбың туралы;
- ▶ Соғыс, әскерилер туралы;
- ▶ Дәрігерлер туралы;
- ▶ Өзі жайлы;
- ▶ Достық туралы;
- ▶ Ерлік туралы;
- ▶ Ертегі оқиғалары туралы;
- ▶ Бақытты отбасы туралы;
- ▶ Жақсының жамандықты жеңуі туралы;
- ▶ Күшті жағымсыз кейіпкерлер туралы;
- ▶ Зұлым сиқыршы туралы;

2. Сіз ешқашан не туралы фильм түсірмес едіңіз? (бір жауап)

Сабақ барысында балалардан неліктен осы таңдауды жасағанын анықтап сұрадық, өйткені нұсқаларды жай таңдау нақты түсінік бере алмайды. Оқушылардың түсіндірмесі екіұштылықты жоюға және нәтижелер талдауын жеңілдетуге көмектеседі.

Нәтижелерді талдау. Таңдаған тақырыптардың рейтингісін талдау арқылы жүзеге асырылады. *Мысалы: 1 – сұрақ бойынша:*

1. Достық туралы
2. Өзім туралы
3. Ертегі оқиғалары туралы

Бұдан шығатын қорытынды: Жасөспірім үшін басты құндылық достық екенін көрсетеді. Екінші орында өзі. Яғни, өз тұлғасына нақты назар аудару. Үшінші орында ертегі, қиял әлеміне деген қызығушылықты білдіретін ертегі оқиғалары немесе бірнеше достарды қоспағанда, шынайы әлемге, қоршаған ортаға қанағаттанбаушылықты білдіреді. Сондықтан бұл нақты тақырыптарды оқушылар өздерінен таңдау себебін анықтау маңызды екені түсіндірілді.

2- сұрақ бойынша:

«Мен ешқашан соғыс туралы фильм түсірмес едім» деген жауапты талқыладық. Яғни, соғыс тақырыбы тартымсыз тақырып болып тұрғаны. Бұл әскери оқиғаларды көргісі келмеуін, соғысқа қарсы наразылықты көрсетеді.

Осылайша, барлық формалар тексеріліп, бір оқушының және жалпы сыныптың құндылық бағдарларының сипаты туралы қорытынды жасалды.

Жауап нұсқаларын мұғалім ретінде өзіміз реттеп, өзгерте аламыз. Бұл әдісті жасөспірімдердің құндылық бейімділігі мен тұлғалық бағыттылығының өзгеру динамикасын зерттеу мақсатында бірнеше рет жүргіземіз.

2. «Сиқырлы алтын балық» әдісі. Тәрбие сағатында тәжірибеден өтті.

Қатысқаны: 25 оқушы

Әдістеме: «Сиқырлы алтын балық» (Т.Г. Хомякова, өзгерткен: Д.А. Тулинов)

5-8 сынып оқушыларының құндылық бағдарларын зерттеу.

Қажетті құралдар: қаламдар, сұрақ қағаздары

Әдістеменің мақсаты: жасөспірімдердің құндылық бағдарларын, қажеттіліктері мен қызығушылық тұрақтылығын, олардың өзгеру динамикасын зерттеу.

Зерттеу барысы: Жасөспірімдерге қойылған сұрақтың жауабын енгізу қажет сұрақ жазылған пішін ұсынылды.

Зерттеу формасы: Алтын балық бір ғана тілекті орындай алады;

Сіз: 1. Нені қалайсыз? /ешқашан болмаған нәрсе/ Жазыңыз!

2. Нені қаламайсыз? /өзіңізбен, жақындарыңызбен не болмағанын қалайсыз/ Жазыңыз!

Нәтижелерді талдау: Алынған нәтижелер схема бойынша талданды.

	Өзіңіз үшін	Отбасы үшін	Достар үшін	Барлық адамдарға
Материалдық қажеттіліктер	19	2		4
Рухани, адамгершілік қажеттіліктер	9	6	5	5

Бос ұяшықтарға қалаулары қайсына сәйкес келеді соған қарай жасөспірімдердің санын жазасыз. Қажеттіліктері мен қызығушылықтарын тереңірек зерттеу үшін әдістемені өзгертуге болады: Мысалы: Бір емес, үш тілек жазу; «Қандай тілегінді орындар едің – өзіндікі, досыңның, анаңның, бейтаныс адамның тілегі?» сияқты қосымша нұсқауларды, таңдау қажет дайын жауаптарды ұсынуға болады.

Құндылық бағдарларының өзгеру динамикасын зерттеу үшін әдістемені бір жыл ішінде қайталап орындау қажет [8].

3. Әлеуметтік медиа мазмұны арқылы құндылық жасаудың ойын әдісі.

Ойын әрекеті: «Этикалық квест»

Мақсаты: Жасөспірімдерді әлеуметтік медиа платформасы арқылы осы дилеммалар туралы ойларымен бөлісуге ынталандыру, шақыру.

Қадамдар:

1. Мазмұнды дайындау: Этикалық жағдайлар туындайтын қысқаша сценарий жазып, мәтінді тапсырмаға айналдырамыз. Жауаптардың әрқайсысы әртүрлі құндылық бағдарларды қамтиды.

2. Жасөспірімдерге арналған нұсқаулар: а) Әлеуметтік медиа платформаларында сценарийлерді жариялаңыз (Instagram Stories, Facebook немесе TikTok). б) жағдаяттарды шешуге байланысты жауап беру, дәлелдеу және негіздеу арқылы жауап беріңіз.

3. Талқылау: Пікірлер бөлімінде талқылау, жауаптарды талдау. Ынталандыру арқылы әңгімені жалғастырамыз.

4. Түсініктеме: әртүрлі шешімдер негізінде қандай құндылықтарды жоғалтып алатындары, қандай құндылықтарды қалыптастыратындары туралы жүйелі түрде түсініктеме беріп отырамыз.

5. Рефлексия: Нәтижелерді тікелей талқылауды кездесу, вебинар арқылы ұйымдастырамыз. Осындай жағдайлардан алынған сабақтарды, видео контенттерді көрсетіп ашық ойларын айтуға қолайлы жағдай тудырамыз.

Мысал контенті:

Сценарий 1: Сіздің досыңыз абайсызда телефонын сыныпта қалдырып кетті. Сен

сонда жалғыз болдыңыз. Басқа ешкім көрмеді. Не істер едіңіз?

Сценарий 2: Сіздің онша танымал емес досыңыз бар. Танымал достарыңызбен кездесу кезінде олар сіздің танымалдығы аз досыңыздың келуін қаламайды.

Осындай әдістер арқылы жасөспірімдердің әлеуметтік медиада да құндылық сабақтарын алуларына жағдай жасауға болады.

Ұсыныстар

Жасөспірімдердің әлеуметтену процесінде құндылық бағдарларын қалыптастыру әдістерін іс-тәжірибе барысында бақылау отырып, қорытындысы ретінде бірнеше ұсыныстар беруге болады:

- ▶ әр жасөспірімнің бірегей ерекшелігін ескере отырып, ұжымдық жұмысқа ынталандыру үшін жеке, жұптық және топтық әдістерді біріктіріңіз;
- ▶ отбасы құндылықтарын қалыптастыру процесіне байланысты өткен кез келген іс-шараларға ата-аналардың белсенді түрде атсалысуына тарта отырып, мектеп өміріне белсене араласуына қолдау көрсетіңіз;
- ▶ интерактивті білім беру сценарилері арқылы жасөспірімдердің назарын аудару, әлеуметтік медиада оқу-тәрбие контентін құру сияқты заманауи білім беру технологияларын тиімді қолданыңыз;
- ▶ жасөспірімдерге түрлі жобалық процесс арқылы шығармашылық қабілеттерін аша отырып белсенді түрде өз құндылықтарын көрсетуіне мүмкіндіктер беріңіз;
- ▶ құндылық шешімдерді талап ететін және әртүрлі көзқарастарды талқылауды ынталандыратын ойын әдістері мен пікірталастар, дөңгелек үстелдер, кейс стадийлер мен этикалық квест-дилемаларды пайдаланыңыз;
- ▶ жасөспірімдер еркін пікір алмасып, маңызды мәселелерді талқылай алатын тұрақты сессиялар ұйымдастырып, жиын-кеңістіктер құрыңыз;

- ▶ жасөспірімдердің бойына әлеуметтік жауапкершілік пен талғамды дамыту үшін қоғамдық жобалар мен өз еріктерімен қайырымдылық шараларына қатысуға шақырыңыз;
- ▶ құндылықтарды дамытудағы прогресті бағалау жүйесін басынан бастап әзірлеңіз;
- ▶ сенімді тәлімгерлік қарым-қатынастарды, жылы, жайлы ортаны қалыптастырыңыз;
- ▶ құндылық санасын арттыруға көмектесу үшін сыни тұрғыдан ойлауды жұмыс тәжірибеңізге енгізіңіз;
- ▶ мектеп ішінде, сыныптар арасындағы достық пен сыйластық қарым-қатынастың жоғары деңгейдегі үлгісін алуда құндылықтарды насихаттау сағаттарын жиі өткізуге жағдай жасаңыз.
- ▶ жаңа заман талабына сай күннен күнге дамып жатқан әлеуметтік желілерді жасөспірімдердің құндылық бағдарларын қалыптастыруда талғаммен, тиімді жағынан қолдана біліңіз.

Бұл ұсыныстар жасөспірімдердің қажеттіліктері мен тұлға ерекшеліктерін ескере отырып, олардың құндылық бағдарларын қалыптастыруға икемді және көп қырлы көзқарасты қамтамасыз етеді деп ойлаймыз.

Қорытынды

Жасөспірімдердің әлеуметтену процесінде құндылық бағдарларын қалыптастыру мәселелері тәрбие мен білім беруде өзекті тақырыпқа айналып отыр. Осы мақалада келтірілген зерттеулер мен әдістер мұғалімдердің жасөспірім тұлғасын дамытуға ықпал ететін тиімді құралдарды жасауға бағытталған.

Қарастырылып отырған әдіс-тәсілдер отандық және шетелдік ғалымдардың озық тәжірибесіне негізделген. Мұғалімдерге жасөспірімдердің әлеуметтену процестерін тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен қатар олардың құндылықтар жүйесіне белсенді түрде әсер етуге мүмкіндік береді. Мұндай әдістемені оқу-тәр-

бие үрдісінде қолдану тек білім мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау қабілетін, толеранттылық пен әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдістерді әртүрлі оқу орындарында, әсіресе мектептерде тәжірибе жүзінде жүзеге асыру жасөспірімдердің мінез-құлқында оң жағынан өзгерістер тудырады. Бақылау мен түзетудің жүйелі тәсілі жасөспірімдердің әртүрлі жағдайлары мен қажеттіліктерін ескере отырып, ұсынылған әдістердің икемділігі мен бейімділігін, тиімділігін растайды.

Жалпы алғанда, біздің зерттеулеріміз жасөспірімдеріміздің құндылық бағдарларымен тиімді жұмыс істеу үшін кешенді көзқарасты, жеке дара ерекшеліктеріне назар аударуды, сондай-ақ мұғалімдер мен оқушылар, олардың отбасы мүшелерінің тұрақты өзара әрекеттесуін қажет етеді деп болжайды. Мақалада келтірілген әдістер практикалық қолдану үшін маңызды болып табылады және үйлесімді, саналы, адамгершіліктері мен құндылықтары жоғары деңгейдегі азаматтарды дамытуға ықпал етеді. Адамның әлеуметтену процесінде құндылық бағдарлары өмір бойы қалыптасатынын ескере отырып, тиімді әдіс – тәсілдерді әлі де зерттеп, әлі де то-

лықтыру керек екенін айтқымыз келеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Сорокин П.А.** - Человек. Цивилизация. Общество [PDF] М.: Политиздат, 1992. - 543 с.
2. **Шувалова Н.В. Муталимова А.М.** Некоторые аспекты социализации личности и формирования ценностных ориентаций современного студента Текст научной статьи по специальности «Науки об образовании» <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-aspekty-sotsializatsii-lichnosti-i-formirovaniya-tsennostnyh-orientatsiy-sovremennogo-studenta>
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2020 жылғы 12 маусымдағы № 248 бұйрығымен бекітілген 2020-2025 жылдарға арналған «Құндылықтарға негізделген білім беру» жобасы.
4. **Кузнецова И.Ю.** Социализация молодежи на рубеже веков: региональный аспект. Автореф. дис..... канд. культурологии. Краснодар, 2001.
5. **Дьюи Д.** Реконструкция в философии / Пер. с англ. М., 2001. [Dewey J. Rekonstruktsiya v filosofii [Reconstruction in Philosophy]. Moscow, 2001.]
6. **Мардахаев Л.В.** Социализация человека как социально-педагогический процесс // Педагогическое образование и наука. 2009. № 4. С. 21-26.
7. **Плоткин М.М.** Социальное воспитание в контексте теории социальной педагогики // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. 2012. Т. 18. № 1-1. С. 10-18.

8. **Муравецкая И.В.** Методики ценностных ориентаций /Методическая разработка/ [PDF] - 2018г.

● ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ПОДРОСТКОВ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ

Кулжабекова С.О.

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, г.Астана

Аннотация. В статье рассмотрены эффективные методы формирования ценностных ориентаций подростков в период социализации. Были проанализированы такие подходы к формированию ценностей у подростков, как консультирование, командная работа, работа в контакте с родителями, этические квесты, различные игровые методы, виртуальные туры, активные дискуссии и создание учебного контента в социальных сетях. Также изучено влияние социальных сетей на формирование ценностей с учетом современных тенденций.

В статье также представлены руководства и практические примеры использования различных подходов.

Ключевые слова: ценности, социализация, подростки, социальная сеть, образование, социальный педагог.

● EFFECTIVE METHODS OF FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF TEENAGERS IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION

Kulzhabekova S.O.

Eurasian National University named after L.N. Gumileva,
Astana

Annotation. The article considers effective methods for the formation of value orientations of adolescents during the period of socialization. Such approaches to the formation of values among adolescents as counseling, teamwork, working in contact with parents, ethical quests, various game methods, virtual tours, active discussions and the creation of educational content on social networks were analyzed. The influence of social networks on the formation of values, taking into account modern trends, has also been studied.

The article also provides guidelines and practical examples of using different approaches.

Key words: values, socialization, teenagers, social media, education, social teacher, value orientations.

ӘДІСТЕМЕЛІК КОМПАС МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПАС

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАҢДАР!

Сіздерге педагогтер мен әдіскерлерге кәсіби қызметінде қолдау көрсету үшін құрылған кезекті «Әдістемелік компас» айдарын ұсынып отырмыз. Бұл бөлімде біз әдістемелік құзыреттілікті дамытуға және білім беру процесінің сапасын жақсартуға көмектесетін материалдарды жариялаймыз.

Осы шығарылымда Орта білім беру ұйымдарында тәлімгерлікті жетілдіру бой-

ынша әдістемелік ұсынымдар, Өңірлік әдістемелік кабинеттердің/орталықтардың қызметін тиімді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар және Мектепшілік бақылауды ұйымдастыру бойынша нұсқаулық берілген.

Әдістемелік ұсыныстардың толық нұсқасымен Академия сайтында танысуға болады: <https://uba.edu.kz/qaz/metodology/3?page=1>

Әдістемелік ұсынымдар

1

Орта білім беру ұйымдарында тәлімгерлікті жетілдіру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Бұл әдістемелік ұсынымдар орта білім беру ұйымдарында тәлімгерлікті жетілдіру мақсатында әзірленді. Әдістемелік әзірлемеде тәлімгерлікті сапалы жүзеге асыруға арналған ұсыныстар мен тәлімгерлерге практикалық кеңестер беріледі. Тәлімгерлер қызметіне қажетті үлгілік материалдар іріктеліп, әзірленді: тәлімгерлікті ұйымдастыру бойынша кейстер, жас педагогтердің кәсіби қиындықтары мен сұраныстарын анықтауға арналған сауалнамалар, апталық және жылдық чек-парақшалар, сабақты және сабақтан тыс іс-шараларды бағалау па-

рақтары, сұхбат сұрақтары, жас педагогтерге арналған үздік әдебиеттер тізімі, кинофильмдер, цифрлық ресурстар мен т.б.

Аталған әдістемелік ұсынымдар мектеп әкімшіліктері мен педагогтерге, тәлімгерлер мен әдіскерлерге, білім беру саласының мамандарына пайдалы болады деген ойдамыз.

2

Өңірлік әдістемелік кабинеттердің/орталықтардың қызметін тиімді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әзірленген әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарының әдістемелік қызметін ұйымдастыру және жоспарлау мәселелерімен айналысатын әдіскерлерге арналған. Ұсынымдар өңірлердің әдіскерлеріне оқу-білім беру процесін және жалпы білім беру ұйымдарын дамытуда практикалық көмек көрсетеді. Өңірлік әдістемелік кабинеттердің/орталықтардың қызметін тиімді ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар қазіргі заманғы қоғамның қажеттіліктеріне, педагогикалық ғылымның даму деңгейіне және өзгермелі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға сәйкес келетін әдістемелік кабинеттерде/орталықтарда білім сапасын арттыруға бағытталған шаралар кешенін әзірлеуге және іске асыруға арналған.

3

Мектепішілік бақылауды ұйымдастыру бойынша нұсқаулық

Мектепішілік бақылау жоспарын іске асыру бойынша әзірленген Нұсқаулық мектеп басшысы мен орынбасарларын қамтитын басқару тобына мектепішілік бақылауды іске асыруға жауапты барлық бағыттар бойынша тиімді басқару шешімдерін қабылдаудың пәрменді моделін құруға көмектеседі. Нұсқаулықта нақты мектептің жағдайына бейімделуге болатын келесі материалдар берілген: 1) Бақылаудың әрбір бағыты бойынша «Басқару шешімдерінің матрицасы»; 2) Мектепішілік бақылау жоспарының үлгілері мен жалпыланған нұсқалары. Ұсынылатын материалдың әр нұсқасы тәжірибелік тұрғыдан құнды, өйткені оқу-тәрбие процесінің барлық көрсеткіштерінің жақсаруымен қатар, күшті жақтарын арттырып, қауіптерді азайту үшін МІБ жоспарын қолайлы, өзекті етуге мүмкіндік береді.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

Предлагаем вашему вниманию очередную рубрику «Методический компас», посвященную методической помощи педагогам и методистам в их профессиональной деятельности. В этом разделе мы публикуем материалы, которые помогут развить методическую компетентность и улучшить качество образовательного процесса.

В данном выпуске представлены Методические рекомендации по совершенство-

ванию наставничества в организациях среднего образования, Методические рекомендации по эффективной организации деятельности региональных методических кабинетов/центров и Инструкция по организации внутришкольного контроля.

С полной версией методических рекомендаций можно ознакомиться на сайте Академии: <https://uba.edu.kz/qaz/metodology/3?page=1>

Методические рекомендации

1

Методические рекомендации по совершенствованию наставничества в организациях среднего образования

Данная методическая рекомендация разработана в целях совершенствования наставничества в организациях среднего образования. В методических рекомендациях представлен материал, который позволит определиться с основными понятиями, познакомиться с формами и видами наставничества, эффективными методами и технологиями работы наставника.

Включены полезные материалы для практического применения педагога-наставника: успешные кейсы по организации наставничества, анкета для молодого педагога для определения профессиональных затруднений, анкета для молодого педагога для коррекции плана работы, итоговое анкетирование для молодого педагога, чек-лист для наставника, шаблон беседы с молодым педагогом, подборка литературы, кинофильмов и цифровых ресурсов.

Методические рекомендации могут быть полезны администрации школы, учителям и методистам

2

Методические рекомендации по эффективной организации деятельности региональных методических кабинетов/центров

Разработанные методические рекомендации предназначены для методистов, занимающихся вопросами организации и планирования методической деятельности организаций образования. Рекомендации оказывают практическую помощь методистам регионов в развитии учебнообразовательного процесса и организации общего образования. Методические рекомендации по эффективной организации деятельности региональных методических кабинетов/центров предназначены для разработки и реализации комплекса мер, направленных на достижение методических кабинетов/центров качества образования, соответствующего потребностям современного общества, уровню развития педагогической науки и меняющимся социально-экономическим условиям.

3

Инструкция по организации внутришкольного контроля

Разработанная инструкция по реализации Плана внутришкольного контроля поможет управленческой команде школы создать действенную модель принятия эффективных решений. В инструкции представлены материалы, которые можно адаптировать к условиям конкретной школы: 1) «Матрица управленческих решений» по каждому разделу; 2) Образцы и обобщённые варианты Плана внутришкольного контроля. Каждый вид предлагаемого материала имеет практическую значимость, так как позволяет сделать план ВШК рабочим, актуальным для усиления сильных сторон и минимизации рисков, а также обеспечивает улучшение всех показателей учебно-воспитательного процесса.

ҚҰРМЕТТІ АЛМА ЕСІМБЕКҚЫЗЫ!

Сізді өміріңіздегі айтулы белес – мерейлі жасыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Саналы ғұмырыңызды ұлағатты ұстаздық, ғылыми ізденіс пен ұрпақ тәрбиесіне арнап, егеменді еліміздің орта білім беру саласын іргелі ғылыми-әдістемелік және әдіснамалық дамуын жүзеге асыруға сүбелі үлес қосып келесіз. Сіз, нұрлы ақыл, ыстық жүрек және көрегендігіңізбен қатардағы оқытушыдан академикке дейінгі белестерді бағындырып, еліміздің жетекші оқу орындары мен мекемелерінде педагогтер даярлауға қажырлы еңбек етіп, көпшіліктің үлкен құрметіне бөленудесіз.

Ғылыми ортадағы еңбегіңіз одан әрі еселеніп, мақсат-жобаларыңыз сәтті жүзеге аса беруіне тілектеспіз!

Қымбатты Алма Есімбекқызы, мерейлі жасыңызбен шын жүректен құттықтай отырып, Өзіңізге зор денсаулық, ізгі жақсылық пен отбасыңызға бақ-береке тілейміз!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Алма Есімбекқызы Әбілқасымова – Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, п.ғ.докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының академигі, Ресей Білім академиясының академигі, Халықаралық жоғары мектеп академиясының академигі.

Алма Есімбекқызы ұзақ жылдар Оқу-ағарту министрлігіне бағынысты республикалық білім беру ұйымдарының, соның ішінде Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бірінші басшысы, Абай атындағы ҚазҰПУ мен Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың орталық директоры, математика, физика және информатика-

ны оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі лауазымды қызметтерін атқарды.

Ғылыми-педагогикалық қызмет жолында А.Е. Әбілқасымованың тікелей атсалысуымен үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесінің әдіснамасы мен даму стратегиясы; оқытудың пәндік әдістемелерінің әдіснамасы мен дидактикасы, атап айтқанда математиканы оқыту теориясы мен әдістемесі; педагогтің пәндік-кәсіптік білім беруінің іргелі негіздері және оны оқытудың практикалық бағыты әзірленді; жалпы орта және жоғары педагогикалық білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары, олардың негізін-

де пәндік оқу және білім беру бағдарламалары жазылды. Осы салалар бойынша еліміздің білім беру ұйымдарында оқыту жүргізілуде. Сонымен қатар академик еліміздің «Білім туралы» Заңын, білім және ғылым жүйесін дамытудың бірқатар мемлекеттік бағдарламаларын әзірлеуге қатысты.

А.Е. Әбілқасымова – 500-ден астам ғылыми және ғылыми-әдістемелік жұмыстардың, оның ішінде еліміз бен Ресейде жарық көрген 31 монографияның, энциклопедиялық (білім және ғылым) және математика терминологиялық сөздіктердің, көптеген оқу құралдарының, Scopus, Web of Science, Thomson Reuters, РИНЦ ДБ халықаралық рейтингтік журналдарындағы мақалалардың, республиканың жалпы білім беретін мектептеріне арналған қазақ, орыс, ұйғыр және өзбек тілдеріндегі математика, алгебра, алгебра және анализ бастамалары пәндері оқулықтардың авторы.

Алма Әбілқасымова егеменді еліміздің жетекші ғалымдарының Ұлттық рейтингінде көшбасшы ғалымдар қатарында. Ол

математика ілімінен ғылыми мектеп негізін қалады. Оның жетекшілігімен 10 доктор және 31 п.ғ. кандидаты және білім беру математикасы бойынша 4 PhD ғылыми атағын қорғады.

Атақты әдіскер-ғалым отандық білім мен ғылым салаларын жүйелі зерттеу және дамыту жолындағы қажырлы еңбегі үшін мемлекеттік наградалармен – Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Құрмет» ордені, «Парасат» ордені, Мемлекеттік мерейтойлық медальдармен - 6, «ҚР Білім беру ісінің үздігі» белгісі, «ҚР ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін» медалі, «Білім беру ісінің құрметті қызметкері» белгісі және «Ы.Алтынсарин» атындағы төсбелгісімен марапатталған.

Қазіргі таңда Алма Әбілқасымова жоғары және орта білім берудің дидактикасы, үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесінің әдіснамасы, білім берудің стандарттары мен мазмұны, мектеп пен ЖОО-да физика-математикалық пәндерді оқыту парадигмасының ғылыми-әдістемелік негіздеуге ерекше атсалысуда.

ҚҰРМЕТТІ ОРДЕНБЕК БІЛІСБЕКҰЛЫ!

Сізді өмір жолыңыздың асқар белесі – 70 жасқа толған мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Саналы ғұмырыңызда отандық орта білім беру саласы, қосымша білім беру жүйесі, география мен туризм ғылымы және жаратылыстану бағытындағы білім салаларының академиялық мазмұнын, сапасын, бағалау талаптарын және білім стандарттарын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ісіне зор үлесіңізді қосып келесіз.

Сізді азаматтық парасаттылығыңыз, отаншылдық жігер-қайратыңыз бен кәсіби шеберлігіңіз үшін ерекше құрметтейміз.

Құрметті Орденбек Білісбекұлы, айтулы күнде Өзіңізге зор денсаулық, ізгі жақсылық пен қажымас қайрат тілейміз! Отбасыңыздың бақ-берекесі таси берсін!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Орденбек Білісбекұлы Мазбаев – Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері, география ғылымдарының докторы, профессор, танымал саяхат-нұсқаушысы, халықаралық және республикалық туризм мен география бағытындағы қозғалыстар, ұйымдар мен экспедициялардың жетекшісі, «Qazaq geography» республикалық географтар қоғамының негізін салушы, белгілі географ сарапшы.

Еңбек жолын мұғалімдік қызметтен бастап, мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары, Халықаралық туристер орталығының директоры, Туризм

және география ҒЗИ директоры, Алматы мен Астана қаласы Ұлттық ЖОО туризм кафедрасының менгерушісі, факультет деканы лауазымды қызметтерін атқарған. Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің туризм кафедрасының профессоры.

Ғалымның туризм мен география бойынша 665 астам ғылыми мақаласы, оның ішінде Халықаралық ғылыми-өлшемдік деректер базасында (Web of science, Scopus) индекстелген журналдарында 19 ғылыми мақаласы (Индекс h=5), 30 география мен туризмге арналған оқулығы, электронды мультимедиялық география оқулықтары бар. Ғалымның жетекшілі-

гімен 3 ғылым кандидаты, 6 PhD докторы ғылыми дәрежелерін алды және қазіргі таңда 4 докторантты дайындауда.

Орденбек Білісбекұлы – сегіз қырлы, бір сырлы тұлға. Ол туризм, экология және география саласының нағыз білікті сарапшысы ғана емес, сондай-ақ тау, жаяу туризм және автотуризммен шұғылданатын әмбебап тұлға. 2011 жылы О.Мазбаев Қазақстаннан тұңғыш рет Оңтүстік полюске автомобиль ғылыми-танымдық экспедициясымен барып, экспедицияның ғылыми жетекшісі болды. 2012 жылы «Легенды Казахстана» экспедициясын басқарды, 2017 жылы «Бабалар жолымен» ғылыми экспедициясына шықты. Шоқан Уәлиханов маршрутымен «Атажұртқа саяхат» экспедициясының тұрақты қатысушысы. Сонымен қатар ол 5 мың шақырымды құраған таулы аймақтар бойынша өте күрделі маршрут бойынша КСРО Автотуризм чемпионатының күміс жүлдегері (1989ж.).

Білім мен ғылым саласындағы ұзақ жылғы адал еңбегі мен толайым табыстары үшін Орденбек Мазбаев «ҚР еңбек сіңірген инструкторы» медалі, «ҚР Құрметті туризм қызметкері» төсбелгісі, БЖТҚХА академигі, «ЖОО үздік оқытушысы – 2011» төсбелгісі, «Қазақстанның Құрметті азаматы» төсбелгісі, «Қаратал ауданының Құрметті азаматы» атағы, «Қазақстан ғылымының дамуына қосқан үлесі үшін» медалі, «Құрмет» ордені, ҚР Оқу-ағарту министрінің Құрмет грамотасы мен Алғыс хаттарымен марапатталған.

Орденбек Білісбекұлы Академияда жас сарапшы мамандардың кәсіби қалыптасуына, жаратылыстану-математикалық бағыт пәндерінің мазмұны мен сапасын жетілдіруге, сонымен қатар география мен туризм ғылым салаларының құндылықтары мен жаһандық құзыреттерін орта білім жүйесіне енгізу және оны ғылыми-әдістемелік негіздеуге ерекше атсалысып келеді.

ҚҰРМЕТТІ ШОЛПАН МЫРЗАҚАСЫМҚЫЗЫ!

Сізді өмір жолындағы биік белес – 60 жасқа толған мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Саналы ғұмырыңызды білім-ғылым жолына арнап, отандық жаратылыстану мен физика ғылымы салаларының академиялық мазмұнын, сапасын және білім стандарттарын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ісіне өз үлесіңізді қосып келесіз.

Сіз ғылыми академиялық ортада кәсіби шеберлігі әрі зерделі сарапшы еңбегімен танылып, жас әдіскер ғалымдар мектебін қалыптастыруға табанды атсалысудасыз.

Қымбатты Шолпан Мырзақасымқызы, айтулы күнде Сізге зор денсаулық, қажымас қайрат, тойлайым табыс пен отбасыңызға бақ-береке тілейміз!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Шолпан Мырзақасымқызы Шуиншина – Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекші ғылыми қызметкері, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор, Астана халықаралық университетінің профессоры.

Еңбек жолын мұғалім болып бастап, мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары, Алматы қаласы «Данашым» мектебінің директоры, 2005 жылдан осы күнге дейін Алтынсарин академиясында зертхана меңгерушісі, институт директоры лауазымды қызметтерін атқарған.

Академияда қызмет еткен 25 жылдан аса уақытта Ш.М. Шуиншина білім беру ұйымдарында жаратылыстану және физика пәндерін оқыту проблемалары, әдістемесі, дидактикасы, зерттеулер мен бағалау жүйесі, оқу бағдарламалары мен үлгілік оқу жоспарлары, STEM технологиялары мен оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру және т.б. өзекті мәселелерге арналған ғылыми-әдістемелік зерттеулер жүргізіп, әдістемелік ұсынымдар әзірлеп, халықаралық және республикалық деңгейде сарапшылық қызмет көрсетіп, отандық орта білім беру мазмұнының

академиялық әрі парадигмалық дамуына қажырлы еңбек етуде.

Практик әрі зерттеуші ғалымның жаратылыстану және физика ғылымы салалары бойынша 100-ден астам ғылыми мақаласы, оның ішінде Халықаралық ғылыми-өлшемдік деректер базасында (Web of science, Scopus) индекстелген журналдарында 9 ғылыми-зерттеу мақаласы, 3 монографиясы, физика пәнінен 19 оқу бағдарламасы, 30-дан астам оқулығы мен оқу құралы бар. Ғалымның жетекшілігімен бір PhD докторы ғылыми дәрежесін қорғады және қазіргі таңда «Астана» халықаралық университетінде физикадан болашақ магистрлер даярлануда.

Ғалым Ш.М. Шуиншина білім беру жүйесінің қазіргі ауқымды проблемаларына арналған іргелі және қолданбалы зерттеулер жүргізу бойынша 6 ғылыми жобаға қатысып, екі ғылыми жобаға жетекшілік етіп, екі гранттық және нысаналы-бағдарламалық қаржыландыру ғылыми жобасына жетекшілік жасады. Сондай-ақ ғалым АҚШ, Финляндия, Түркия, Ресей, Біріккен Араб Әмірліктері, Өзбекстан мен Украина елдерінде тағылымдамадан өтіп, шетелдік білім бағдарламалары ерекшеліктерін отандық білім стандарттарымен салғастыра зерттеу жобасына белсенді қатысты.

Шолпан Шуиншина 2019-2020 және 2020-2021 оқу жылдары (пандемия жағдайында) орта білім беру ұйымдарының қашықтықтан оқыту технологиясы бойынша қазақ және орыс тілдерінде 7-11 сы-

ныптарға арналған «Физика» пәні теледидар сабақтарын әзірлеу, «BILIM MEDIA GROUP» компаниясы мен «Хабар» телеарнасы түсірген бейнесабақтар сапасын қамтамасыз ету жұмысына басшылық жасады.

Сонымен қатар Ш.М. Шуиншина кандидаттық диссертациялар оппоненті, рецензенті, докторлық ғылыми кеңестің мүшесі, магистрлік және докторлық диссертациялардың ғылыми кеңесшісі ретінде ғылыми ортада танылмал ғалым. Ол республикалық «Жыл мұғалімі – 2023» байқауының, О.Жәутіков атындағы Математика, физика және информатика олимпиадалық резервінің мұғалімдері мен жаттықтырушыларының V Халықаралық ашық шығармашылық байқауының әділқазы мүшесі де болып табылады.

Білім мен ғылым саласындағы ұзақ жылғы адал еңбегі мен толайым табыстар үшін Шолпан Мырзақасымқызы «Ыбырай Алтынсарин» тәсбелгісі, «Халық алғысы» медалі, ҚР Білім және ғылым министрлігінің Құрмет грамотасы және т.б. наградалармен марапатталған.

Қазіргі таңда ғалым «SMART-жылыжай» STEM, Қазақстанда STEM білім беруді дамыту: шағын ғарыш аппаратын білім беру процесінде қолдану және елімізде ашылуы жоспарланған «ҒАРЫШ» мектебі жобасының жетекшісі болып табылады.

Шолпан Мырзақасымқызының тұлғалық қасиеттері мен кәсіби білім-білігі қызмет-тес жастарға өнегелі үлгі екені сөзсіз.

ҚҰРМЕТТІ ГҮЛБАРШЫН ӘСКЕНҚЫЗЫ!

Сізді өмір жолындағы асқар белес – 60 жасқа толу мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Ұзақ жылдар бойы Сіз орта білім беру саласында және оның академиялық ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу жұмысына қажырлы еңбек етіп, өз үлесіңізді қосып келесіз. Сіз үздіксіз педагогикалық ізденіс, шығармашылық қабілет пен тәжірибелі сарапшы ретінде еліміздегі инклюзивті білім беру жүйесін қалыптастыруға ерекше атсалысудасыз.

«Алпыс – тал түс» дейді дана халқымыз. Алға қойған мақсат-межелеріңіз бен арман-жобаларыңыз сәтті жүзеге асып, толайым табыстарыңыз көп болсын!

Айтулы жасыңызда Өзіңізге зор денсаулық, қажымас қайрат пен игі жақсылық тілейміз! Отбасыңыздың бақ-берекесі арта берсін!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Гүлбаршын Әскенқызы Ноғайбаева – Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми орталықтары мен Орта білім институты зертханаларының білікті сарапшысы ретінде танылған маман. Ол қазіргі инклюзивті білім берудің парадигмасын ғылыми негізде сүйемелдеуге еңбек етіп жатқан зерттеушілердің бірі.

Г.Ә. Ноғайбаева еңбек жолын мұғалімдік қызметтен бастап, ұзақ жылдар бойы мектеп директоры, республикалық «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы «Талдау» ұлттық зерттеулер және білімді бағалау орталығының» департамент басшысы қызмет-

терін атқарды. Ол отандық орта білім беру саласына ұлттық мониторингтік зерттеулерін жүргізуге қатысып, аналитикалық талдаулар, сараптамалық қорытындылар, ақпараттық ұсынымдық есептер мен Ұлттық баяндамалар әзірлеу жұмысына атсалысты.

Гүлбаршын Ноғайбаева елімізде баламасы жоқ «Қазақстан Республикасында Инклюзивті білім беруді мониторингілеудің бірыңғай шеңбері» (2017 ж.) атты құнды еңбектің серіктес авторы болып табылады. Аталған еңбекте халықаралық инклюзия индексіне сәйкес негізгі индикаторлар еліміздің білім беру жүйесіне

икемделіп, еліміздегі инклюзивті білім берудің жағдайына талдау жасалып, нормативтік құжаттар берілген.

Білім беру саласындағы қажырлы еңбегі үшін «Ы. Алтынсарин» атындағы төсбелгі, «Білім беру ісінің құрметті қызметкері» төсбелгісі, Оқу-ағарту министрінің Құрмет

грамоталары және Алғыс хаттарымен марапатталған.

Гүлбаршын Әскенқызының инклюзивті білім беру саласындағы кәсіби біліктілігі мен бай тәжірибесі бүгінгі жас буын үшін өнегелі үлгі екені сөзсіз.

ҚҰРМЕТТІ БАЛЖАН ҚАЛДАНҚЫЗЫ!

Сізді өмір жолындағы биік белес – 50 жасқа толу мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Ұлағатты ұстаздық жолды ғылыми-әдістемелік зерттеулермен ұштастыра отырып, еліміздегі жаратылыстану бағытындағы білім беру саясатын жүзеге асыруға өзіндік үлесіңізді қосып келесіз. Үздіксіз ізденіс пен қайратты мінезбен Сіз оқу-ағарту саласының білікті де тәжірибелі сарапшы маманы ретінде шыңдалып, академиялық биология мазмұнын қазіргі құндылықтар және құзыреттермен байытуға атсалысудасыз.

Балжан Қалданқызы, мерейлі жасыңызбен шын жүректен құттықтай отырып, Сізге зор денсаулық, ізгі жақсылық пен бақ-береке тілейміз! Асқақ арман-жобаларыңыз сәтті жүзеге асуына тілектеспіз!

***Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы***

Балжан Қалданқызы Тортаева – Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Орта білім институтының білікті сарапшысы ретінде танылған маман. Ол қазіргі жаратылыстану және STEM-технологиясы бағытында білім берудің жаңа парадигмасын ғылыми-әдістемелік негізде сүйемелдеп жатқан зерттеушілердің бірі.

Б.Қ. Тортаева еңбек жолын ұстаздық қызметтен бастап, ұзақ жылдар мектеп мұғалімі, Білім басқармасының әдіскері және білім саласын бақылау департаментінде мемлекеттік қызметші лауазымында жұмыс жасаған.

Қазіргі таңда Балжан Тортаева Академияның «Биология» пәні бойынша оқу бағдарламаларын, Мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандартын әзірлеу жұмыстарына белсенді қатысуда. Ол жаратылыстану бағыты бойынша республиканың педагогтер қауымдастығына әдістемелік қолдау көрсету мақсатында орта білім мазмұны мен оқыту әдістемесіне арналған семинарлар, вебинарлар мен конференциялар жұмысын ұйымдастырады. Сонымен қатар биологияны оқыту мәселесіне арналған академиялық әдістемелік ұсынымдар, әзірлемелер мен әдістемелік құралдар да жазады, респу-

бликалық сараптамалық жұмыс тобының белді мүшесі болып табылады. 2019-2020 және 2020-2021 оқу жылдары (пандемия жағдайында) Оқу-ағарту министрлігінің тапсырысымен 1-11 сынып оқушыларына теледидар сабақтары түсірілімін ұйымдастыруға атсалысты. «Online Мектеп» жобасы аясында «Жаратылыстану», «Биология», «Химия» пәндері сабақтарына сараптама жасап, әдістемелік қолдау көрсетіп, өзі де «Хабар» телеарнасы түсірген 35 телесабақ жүргізді.

Білім мен ғылым саласындағы ұзақ жылғы адал еңбегі мен толайым табыстары үшін Балжан Қалданқызы «Құрметті қызметкер» төсбелгісі, ҚР Білім және ғылым министрлігінің Құрмет грамотасы және т.б. наградалармен марапатталған.

Балжан Қалданқызының орта білім беру ұйымдарындағы мол тәжірибесі мен ғылыми-әдістемелік әрі зерттеушілік тәжірибесі Академияның жас ғалымдары мен қызметкерлері үшін ерекше үлгі деп білеміз.

«АЛТЫНСАРИН АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Жарияланымдарға қазақ, орыс, шет тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Мақалаларды авторлар мұқият тексеріп, өңдеуі керек.
2. Мақалалар компьютерде терілуі керек, аралық интервал – 1, өрістер: сол жағы - 30 мм, оң жағы - 15 мм, жоғарғы жағы - 20 мм, төменгі жағы - 20 мм, сондай-ақ «Windows-ке арналған Word» мәтіндік редакторындағы электронды мақала қабылданады.
3. Мақаланың көлемі (әдебиеттер тізімін, кестелерді, суреттер, олардың атауын қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс.
4. Суреттер көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы тиіс.
5. Мақалалар келесі ережелерге сәйкес қатаң түрде рәсімделуі керек:
 - ▶ ФТАМР (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық айдары) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ мақаланың тақырыбы мақала мазмұнын толықтай ашуы керек және 12 сөзден аспауы керек. Техникалық параметрлер: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, қалың, абзац орталықтандырылған болуы керек;
 - ▶ автордың (авторлардың) аты-жөні мен тегі, сондай-ақ мекеменің толық атауы мынадай техникалық параметрлерге сәйкес келуі тиіс: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, орталықтандырылған абзац;
 - ▶ аңдатпа мақаланың негізгі ақпаратын қамтуы керек, көлемі 100 сөзден аспағаны жөн. Аңдатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде беріледі. Аңдатпа келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12 пункт, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), солдан оңға шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ түйінді сөздер аңдатпадан кейін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс және 4-7 сөз жеткілікті. Түйінді сөздер келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), сол-оң жақ шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ мақала мәтіні: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, жоларалық интервал – дара;

Мақаланың құрылымы: кіріспе, әдістеме, практикада қолдану, ұсыныстар, қорытынды және қолданылған деректер тізімінен тұрады.

МАҚАЛАНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ (1500 – 2500 сөз)

Кіріспе (200-400 сөз)

Кіріспеде әдістемелік мақала тақырыбының маңыздылығы мен өзектілігін жазылу керек. Мақаланың мақсаты мен міндеттерін тұжырымдап, осы тақырып бойынша жазылған отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалады.

Әдістеме (400-750 сөз) (технологияны қолдану / озық педагогикалық тәжірибе / авторлық бағдарлама / әдіс / тәсіл)

Бұл бөлімде әдістеменің толық сипаттамасы ұсынылады. Оның ерекшеліктері, негізгі реттілігі мен принциптерін сипаттау керек. Білім беру немесе оқушылармен жұмыс істеу процесінде қолданылатын әдістер жазылады.

Практикада қолдану (500-850 сөз)

Бұл бөлім әдістемені іс жүзінде қалай нақты қолданылғанын көрсетуге арналған. Сабақтар, авторлық бағдарлама, жобалар немесе басқа білім беру іс-шаралары сияқты әдістемені нақты білім беру процесінде қолдану барысын келтіреді. Әдістемені қолдану нәтижелерін талдау және оның тиімділігіне баға береді. Сонымен қатар осы бөлімде әдістемені қолдандудың артықшылықтары мен кемшіліктері де жазылады.

Ұсыныстар (200-250 сөз)

Ұсыныстар бөлімінде басқа педагогтерге әдістемені оқу процесіне сәтті енгізу бойынша ұсыныстар беріледі. Бұл әдістемелерді қолдануға дайындық бойынша кеңестер, нәтижелерді бағалау әдістері, әртүрлі оқу топтары мен контекстерге бейімделу және басқа да практикалық ұсыныстар жазылады.

Қорытынды (200-250 сөз)

Қорытынды – бұл әдістемелік мақаланың соңғы, бірақ маңызды бөлімі. Бұл бөлімде мақалада жазылған ойлардың, әдістемелердің, олардың практикада қолданылуы бойынша жалпы тұжырымы жасалынады. Қорытынды қысқа, бірақ мазмұнды болуы керек

және педагогтердің практикалық қызметі мен білім беру процесін дамыту үшін зерттеудің маңыздылығын атап өтуі керек.

Қолданылған деректер тізімі

Осы журналға арналған әдебиеттер тізімінде мақала мәтінінде сілтеме жасалған дереккөздер ғана көрсетілуі керек. Тізімді жасамас бұрын, тізімдегі барлық дереккөздердің мақалада болғандығын тексеру керек. Сондай-ақ ел ішіндегі зерттеулер мен жарияланымдарға негізделген жұмыстарды қоса алғанда, отандық көздердің болуы міндетті. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес ресімделуі керек. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде берілуі керек. Мақалада келтірілген сілтемелер нөмірленген және төртбұрышты жақшада болады.

- ▶ кестелер мәтіндегі сілтемеден кейін орналастырылады, оларды мәтінде атап өту ретімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы болады. Диаграммалар мен графиктер кестелерді қайталамауы керек. Кестелердің материалы мәтінге қосымша сілтеме жасамай-ақ түсінікті болуы керек. Кестеде қолданылған барлық қысқартулар оның астында орналасқан жазбада түсіндірілуі керек;
- ▶ суреттер TIFF кеңейтімі бар жеке файлдармен ұсынылады (*.TIF) немесе JPG (Word бағдарламасына ендірілмеген). Әр суретте

мәтінде бір сілтеме болуы керек, суреттердегі нөмірлеу өтпелі болуы керек, суреттерге қолтаңбалар жеткілікті толық ақпаратты қамтуы керек;

- ▶ қысқартулар тек жалпы қабылданған – өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т. б. қолдануға рұқсат етіледі;
 - ▶ математикалық формулаларды Microsoft Equation ретінде теру керек (әр формула бір объект).
6. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды.
 7. Мақаланың электрондық нұсқасы электрондық пошта арқылы жіберілуі керек: **bak@uba.edu.kz**
 8. Байланыс телефоны: 8(7172) 725882
 9. Жеке бетте автор туралы мәліметтер болуы керек: толық аты-жөні, ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағы (болған жағдайда), біліктілік санаты, жұмыс орны;
 - ▶ мақаланың атауы және автордың (авторлардың) тегі қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде («Мазмұны» үшін).

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ МЕТОДИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК АКАДЕМИИ АЛТЫНСАРИНА»

1. К публикациям принимаются статьи на казахском, русском, иностранных языках. Статьи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.
2. Статьи принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word для Windows».
3. Объем статьи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.
4. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.
5. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:
 - ▶ МРНТИ (межгосударственный рубрикатор научной технической информации) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ заглавие статьи должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 12 слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, жирные, абзац центрованный;
 - ▶ инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), а также полное название учреждения должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, абзац центрованный;
 - ▶ аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 100 слов, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ ключевые слова (4-7 слов): на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, абзац - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал – одинарный;

Структура статьи: введение, методика, практическое применение, рекомендации, заключение и список использованных источников;

СТРУКТУРА СТАТЬИ (1500-2500 слов)

Введение (200-400 слов)

Во введении следует изложить важность и актуальность темы методической статьи. Формулируя цель и задачи статьи, следует дать обзор отечественной и зарубежной литературы, посвященной данной теме.

Методика (400-750 слов)

В этом разделе будет представлено подробное описание методики. Необходимо описать, как она разработана, основные этапы и принципы. Записать методы, используемые в процессе обучения или работы с учащимися.

Практическое применение (500-850 слов)

Этот раздел предназначен для демонстрации того, как методика была применена на практике. Предоставить опыт применения автором конкретной методики, как уроки, авторская программа, проекты или другие образовательные мероприятия, в реальном образовательном процессе. Проанализировать результаты применения методики и оценить ее эффективность. В этом разделе также описать преимущества и недостатки использования методологии.

Рекомендации (200-250 слов)

В разделе с рекомендациями предоставить рекомендации для других педагогов по успешному внедрению методики в учебный процесс. Сформулировать советы по подготовке к использованию данных методик, методы оценки результатов, адаптацию к различным учебным группам и контекстам, а также другие практические рекомендации.

Заключение (200-250 слов)

Заключение – это последний, но важный раздел методической статьи. В данном разделе делается общий вывод по изложенным в статье соображениям, методикам, их практическому применению. Заключение должно быть кратким, но содержательным и подчеркивать важность исследований для развития практической деятельности педагогов и образовательного процесса.

Список использованных источников

В списке литературы для данного журнала должны быть указаны только те источники, на которые ссылаются в тексте статьи. Перед составлением списка следует проверить, что все перечисленные источники были упомянуты в статье. Также обязательным требованием является наличие отечественных источников, включая работы, основанные на исследованиях и публикациях внутри страны. Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003. Все ссылки должны быть даны на языке оригинала. Ссылки и сноски, приведенные в статье, пронумеровываются и заключаются в квадратные скобки.

- ▶ таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;
 - ▶ рисунки (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word).
- На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;
- ▶ сокращения разрешаются применять только общепринятые — названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;
 - ▶ математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).
6. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.
 7. Электронный вариант статьи следует направлять по электронной почте: bak@uba.edu.kz
 8. Контакт. тел.: 8(7172) 725882
 9. На отдельной странице приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание (если есть), квал. категория, место работы;
 - ▶ название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для «Содержания»).

Журналдың құрылтайшысы:
Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

Журнал 2023 жылдың
наурызынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
қайта есепке қойылған
(2023 жылғы 20 ақпандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке
қою туралы №KZ35VPY00064971 куәлік).

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:
010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8/2
«Алтын Орда» БО.
E-mail: bak@uba.edu.kz
Басуға 29.03.2024 ж. қол қойылды.
Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 23.75. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель журнала:

РГП на ПХВ «Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина»
Министерства просвещения
Республики Казахстан.

Журнал издается с марта 2023 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Журнал поставлен на переучет в Комитете
информации Министерства информации и
общественного развития
Республики Казахстан
(Свидетельство №KZ35VPY00064971
о переучете периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
от 20 февраля 2023 года).

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

010000, г. Астана,
пр. Мәңгілік Ел, 8/2,
БЦ «Алтын Орда».
E-mail: bak@uba.edu.kz
Подписано в печать 29.03.2024 г.
Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 23.75. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.

Отпечатано в Отделе дизайна
и полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина.